

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca
w obszary wiejskie”

Ocena ex ante zasadności zastosowania instrumentów finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

**Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich
na lata 2014-2020 - Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi**

**aktualizacja
luty 2019 r.**

Niniejsza ocena została przygotowana zgodnie z wymogami art. 37 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. U. L 347 z 20.12.2013, s. 320.) oraz jako aktualizacja i uzupełnienie oceny wykonanej w 2016 r.

Podstawą niniejszej oceny jest, wykonana na zlecenie MRiRW przez Europejski Bank Inwestycyjny, analiza p.n. „Studium wykonalności dotyczące wdrożenia Instrumentów Finansowych łączących EFRROW i EFIS w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski na lata 2014-2020” (sfinansowana przez Komisję Europejską w ramach platformy usług doradczych w zakresie instrumentów finansowych FI COMPASS),

Instytucja zarządzająca PROW 2014-2020 zastrzega sobie prawo do przeglądu i uaktualnienia niniejszej oceny ex ante podczas wdrażania instrumentu finansowego, którego wdrożenie będzie oparte na tej ocenie, gdy podczas etapu wdrażania instytucja zarządzająca uzna, że ocena ex ante może już nie odzwierciedlać we właściwy sposób warunków rynkowych istniejących w czasie wdrażania.

Streszczenie

1. Niniejszy raport jest wynikiem prac w zakresie analizy zasadności i wykonalności wdrożenia Instrumentów Finansowych (IF) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW), współfinansowanego przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i potencjalnie przez Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS).
2. Cele raportu były następujące: (i) przeanalizowanie podaży i zapotrzebowania na finansowanie ostatecznych odbiorców objętych zakresem analizowanych poddziałań PROW (beneficjenci poddziałań 4.1 (Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych) i 4.2 (Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój) – gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa spożywczego w celu zidentyfikowania potrzeb nieobjętych finansowaniem lub sytuacji nieoptymalnego inwestowania środków dla ostatecznych odbiorców w ramach wskazanych poddziałań PROW; (ii) zaproponowanie strategii inwestycyjnej umożliwiającej sprawne reagowanie na niepowodzenia rynku i zidentyfikowane sytuacje nieoptymalnego zainwestowania środków.
3. Niezbędne dane i informacje zostały zebrane przy wykorzystaniu następujących metod: (i) badanie danych zastanych (*desk research*); (ii) wywiady z interesariuszami; (iii) internetowe badania ankietowe (wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo – CATI) wśród gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego; (iv) internetowe badania ankietowe wśród instytucji finansowych (banki komercyjne, spółdzielcze oraz niebankowe instytucje regionalne i lokalne oferujące pożyczki i gwarancje) oraz (v) grupy fokusowe.
4. Sondáže internetowe (CATI) zostały zaprojektowane w celu określenia zapotrzebowania na finansowanie wśród beneficjentów poddziałań 4.1 i 4.2 PROW. Wykonano dwa badania ankietowe, obejmujące następujące grupy docelowe: gospodarstwa rolne (otrzymano 320 odpowiedzi) i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego (otrzymano 100 odpowiedzi). Ankieta skierowana do instytucji finansowych została rozesłana przez cztery stowarzyszenia do wszystkich członków. Otrzymano 36 odpowiedzi. Odbyło się spotkanie grupy fokusowej. Jego celem było omówienie i krytyczna analiza wyników wcześniej przeprowadzonych analiz, zwłaszcza w przypadku różnic pomiędzy wynikami uzyskanymi z badań CATI, wywiadów indywidualnych i badań ankietowych.
5. Raport składa się z następujących rozdziałów: (i) Wprowadzenie; (ii) Otoczenie rynkowe; (iii) Priorytety i polityki dla sektora rolnego – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020; (iv) Instrumenty finansowe w UE; (v) Dostępne źródła finansowania dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego; (vi) Zapotrzebowanie na finansowanie; (vii) Luka w finansowaniu; (viii) proponowana strategia inwestycyjna; (ix) proponowana struktura zarządzania; (x) następne kroki. (Dodatkowe informacje przedstawiono w załącznikach).
6. Raport przedstawia obecne źródła finansowania dla grup objętych badaniem. Prawdopodobnie będą one nadal dostępne po uruchomieniu instrumentu(-ów) finansowego(-ych) w ramach PROW na lata 2014-2020.
7. Gospodarstwa rolne mogą: (i) otrzymać grant (dotację) z PROW (poddziałanie 4.1); (ii) uzyskać kredyt z banków komercyjnych lub spółdzielczych; kredyty takie są gwarantowane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) lub – w ograniczonym zakresie - z inicjatywy COSME (Program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw); wsparcie dla kredytów bankowych może też mieć formę dopłaty do odsetek od ARiMR w ramach krajowego programu pomocowego; (iii) finansowanie zakupu maszyn i urządzeń poprzez leasing. Istniejący specjalny fundusz/program gwarancji ARiMR dla gospodarstw rolnych ze względu na charakterystykę produktu nie jest wykorzystywany przez ostatecznych odbiorców; (iv) otrzymać dopłaty do odsetek od ARiMR (pomoc krajowa).

8. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mogą: (i) otrzymać grant (dotację) z PROW (poddziałanie 4.2); (ii) uzyskać kredyt z banków komercyjnych lub spółdzielczych; kredyty takie mogą być gwarantowane przez ARiMR (pomoc krajowa) i BGK (program gwarancji portfelowych *de minimis*, Fundusz Gwarancji Portfelowych w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój oraz inicjatywy COSME); (iii) uzyskać poręczenie od jednego z lokalnych funduszy poręczeń; (iv) uzyskać pożyczkę z regionalnych lub lokalnych funduszy pożyczkowych; (v) skorzystać z oferty instrumentu finansowego uruchomionej w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2014-2020 (RPO); (vi) sfinansować zakup maszyn i urządzeń poprzez leasing. Niektóre z istniejących ofert finansowania są dostępne jedynie dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego mających status MŚP. Nie utworzono dotychczas specjalnego funduszu poręczeniowego dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.
9. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego zaliczane do MŚP mogą uzyskać instrumenty finansowe: (i) ze środków przyznanych Polsce w ramach polityki spójności na lata 2014-2020; (ii) w ramach programów ramowych UE, w tym inicjatywy COSME; (iii) w ramach Instrumentu Gwarancji Kredytowych (IGK - program pomocy *de minimis* obsługiwany przez BGK przy wsparciu z budżetu państwa).
10. Łączny budżet przyznany na wdrożenie PROW na lata 2014-2020 wynosi ok. 13,6 mld euro. Poddziałania, dla których przewidziano wykorzystanie instrumentów finansowych i które zostały zbadane w ramach niniejszych prac zaliczają się do Działania M04 – Inwestycje w środki trwałe, tj. do poddziałań 4.1 Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych i 4.2 Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój.
11. W ramach poddziałania 4.1 PROW wsparcie (dotację) można przyznać na podniesienie rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych w czterech obszarach (A, B, C i D). Wsparcie jest udzielane, jeśli wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego (SO) wynosi nie mniej niż 10 000 euro (tj. wielkość ekonomiczna gospodarstwa może wynosić mniej niż 10 000 euro, jeśli mają być spełnione warunki zbiorowego składania wniosku) i nie więcej niż 200 000 euro (w obszarze A - 250 000 euro). Wsparcie jest udzielane na inwestycje materialne i niematerialne. Głównymi beneficjentami poddziałania 4.2 są przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie, które mają zarejestrowaną działalność w dziedzinie przetwarzania lub marketingu produktów rolnych. Maksymalna wielkość wsparcia wynosi do 15 mln zł, jeśli beneficjentem jest stowarzyszenie grup producentów rolnych lub stowarzyszenie organizacji producentów, oraz do 10 mln zł w przypadku innych rodzajów beneficjentów. Współfinansowanie inwestycji wynosi do 50% kosztów kwalifikowanych operacji (60% dla inwestycji zbiorowych i młodych rolników - w ramach poddziałania 4.1.).
12. W ramach PROW na lata 2007-2013 i 2014-2020 nie uruchomiono jeszcze w Polsce żadnego instrumentu finansowego. Polska ma jednak w ostatnim czasie doświadczenia z instrumentami finansowymi w ramach polityki spójności. W ramach Programów Operacyjnych na lata 2014-2020 na wdrożenie instrumentów finansowych w 16 Regionalnych Programach Operacyjnych i trzech krajowych Programach Operacyjnych przeznaczono łącznie kwotę 7,6 mld zł. Instrumenty te są przeznaczone m.in. na wsparcie MŚP (w formie pożyczek, gwarancji i kapitału), rewitalizację obszarów miejskich oraz energooszczędność i energię odnawialną.
13. Większość instrumentów finansowych w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 zakłada udzielanie wsparcia ostatecznym odbiorcom z wykorzystaniem pomocy publicznej. Jest tylko kilka produktów, w przypadku których finansowanie jest udzielane wyłącznie na warunkach rynkowych. Preferencyjny charakter oferowanych instrumentów dłużnych związany jest głównie z preferencyjnym oprocentowaniem, wydłużonym okresem spłaty lub karencją w spłacie w porównaniu z ofertą rynkową. Większość instrumentów finansowych zakłada wsparcie zgodnie z ogólnymi zasadami pomocy *de minimis*. W przypadku kilku instrumentów finansowych pomoc państwa jest udzielana na podstawie GBER (czyli rozporządzenia o wyłączeniach grupowych, ang. General Block Exemption Regulation).

14. Wcześniejsze doświadczenia przy projektowaniu i określaniu struktury produktu w przypadku gwarancji z limitem i bez limitu strat oraz pożyczek do podziału ryzyka portfelowego, z uwzględnieniem specyfiki EFFROW zostały przedstawione w Raporcie jako punkt odniesienia i ważne źródło obserwacji dotyczących opracowania i wdrażania instrumentów finansowych.
15. Pytania dotyczące zapotrzebowania gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na finansowanie dotyczyły zarówno przeszłości, jak i przyszłości. Szacowane zapotrzebowanie różniło się w zależności od rodzaju finansowania i rodzaju podmiotu. Zapotrzebowanie gospodarstw rolnych na kredyty długoterminowe szacuje się na poziomie 27,1 mld zł (ok. 6,4 mld euro¹) rocznie. Wywiady i grupy fokusowe dostarczyły cennych informacji. Gospodarstwa rolne dosyć często finansują swoje krótkoterminowe potrzeby ze źródeł takich jak karty debetowe i kredytowe czy kredyt w rachunku bieżącym. Zapotrzebowanie przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na kredyty długoterminowe szacuje się na poziomie 0,5 mld zł (ok. 0,1 mld euro) rocznie.
16. Zapotrzebowanie na finansowanie szacuje się na 27,6 mld zł (ok. 6,5 mld euro) rocznie. Biorąc pod uwagę dostępne finansowanie (ocenione na podstawie kredytów udzielonych przez banki), luka w kredytach długoterminowych jest szacowana na 11,8 mld zł (2,7 mld euro). Zapotrzebowanie na finansowanie ze strony przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego odpowiada za zaledwie 1,8% (0,5 mld zł rocznie; ok. 0,12 mld euro) całości popytu – za pozostałą jego część odpowiadają gospodarstwa rolne. W związku z tym luka w finansowaniu gospodarstw rolnych może wynosić 11,6 mld zł (2,72 mld euro), zaś przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego 0,2 mld zł (ok. 47 mln euro).
17. Badanie pokazało także, że dla gospodarstw rolnych i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego główną przeszkodą w dostępie do finansowania są wysokie wymagania dotyczące zabezpieczeń, a w mniejszym stopniu – oprocentowanie.
18. Zapotrzebowanie pośredników finansowych na zwiększenie kredytowania w sektorze rolnym jest bardzo zróżnicowane. Banki komercyjne i spółdzielcze sygnalizowały, że do zwiększenia akcji kredytowej potrzebowałyby gwarancji. Fundusze Poręczenia wolałyby kontrgwarancje, a fundusze pożyczkowe – długoterminowe instrumenty dłużne.
19. W tych okolicznościach utworzenie instrumentu gwarancyjnego jest rozwiązaniem bardziej preferowanym niż instrument dłużny. Udostępnienie pośrednikom finansowym pokrycia ryzyka kredytowego w przypadku nowych portfeli kredytów dla ostatecznych odbiorców powinno skutkować zwiększeniem akcji kredytowej dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.
20. Rozważać można dwa rodzaje instrumentów gwarancji portfelowych: z limitem i bez limitu strat. Wkład w wysokości 50 mln euro ze środków PROW zapewni co najmniej 200 mln euro nowych kredytów na lepszych warunkach dla ostatecznych odbiorców. Szacuje się, że poprawi to dostęp do finansowania co najmniej 3 400 ostatecznych odbiorców.
21. Rozporządzenie Zbiorcze² oferuje lepsze możliwości wykorzystania instrumentów finansowych w rolnictwie oraz łączenia środków z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSI) oraz z Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS). Przy uzupełnieniu EFFROW o środki z EFIS można uzyskać wyższy efekt mnożnikowy i późniejsze oddziaływanie na rynek niż przy wykorzystaniu samych zasobów EFFROW.

---

¹ Na podstawie średniego kursu wymiany w 2017 r. 1 euro = 4,26 zł, źródło: Narodowy Bank Polski.

² Pakiet zmian legislacyjnych obejmujący rozporządzenie finansowe oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2393 z 13 grudnia 2017 r. zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), (UE) nr 1306/2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania, (UE) nr 1307/2013 ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej, (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz (UE) nr 652/2014 ustanawiające przepisy w zakresie zarządzania wydatkami odnoszącymi się do łańcucha żywnościowego, zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt oraz dotyczącymi zdrowia roślin i materiału przeznaczonego do reprodukcji roślin (Dz. U. L 350 z 29.12.2017 r., s. 15)

22. Pomoc publiczna może być obecna w proponowanym instrumencie na poziomie zarządzającego funduszem (funduszy), współinwestorów i ostatecznych odbiorców. W przypadku instrumentów finansowych EFFROW pomoc publiczną należy rozważyć jedynie w przypadku inwestycji w przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, które wytwarzają produkty nieuwzględnione w załączniku do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.
23. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 umożliwia pod szczególnymi warunkami połączenie dotacji z EFSI z instrumentami finansowymi. Należy przy tym odróżnić połączenie dotacji i instrumentu finansowego w ramach tej samej inwestycji lub komplementarność dotacji i wsparcia z instrumentu finansowego dla różnych części tej samej inwestycji. W przypadku łączenia należy przestrzegać maksymalnej intensywności pomocy danej operacji.
24. Kolejnym krokiem w kierunku utworzenia instrumentu finansowego jest modyfikacja PROW umożliwiająca utworzenie instrumentów finansowych oraz ewentualne połączenie środków EFSI i EFIS. Następnie należy zorganizować instrument finansowy w drodze negocjacji i podpisania umowy finansowania z podmiotem(-ami), któremu zostanie powierzone wdrożenie instrumentu finansowego, który w dalszej kolejności wybierze pośredników finansowych lub banki finansujące. Dalej nastąpi monitoring, ewaluacja i sprawozdawczość wyników instrumentu finansowego.

Główne wnioski i zalecenia:

Badanie potwierdziło, że faktyczne zapotrzebowanie na finansowanie w obu grupach docelowych jest wystarczająco duże i nie ma niebezpieczeństwa, że stosunkowo niewielka alokacja do instrumentu finansowego w ramach PROW 2014-2020 nie zostanie zainwestowana.

Wartość złożonych wniosków o dotację w ramach poddziałań 4.1. i 4.2 (wraz z najnowszymi zaproszeniami do składania wniosków) znacznie przewyższa aktualnie przydzieloną kwotę, co oznacza, że nowe zaproszenia do składania wniosków mogą nie być ogłoszone i uruchomione. Możliwa jest jednak realokacja środków w ramach PROW. Instrumenty finansowe i dotacje powinny być uważane za komplementarne. Instrumenty finansowe powinny pokryć luki w finansowaniu w obszarach, gdzie ostateczny odbiorca lub dany rodzaj inwestycji nie kwalifikuje się do otrzymania dotacji. Ponadto instrumenty należy traktować jako komplementarne, np. mogą one zapewnić dodatkowe finansowanie beneficjentom dotacji dla tej samej inwestycji, biorąc pod uwagę terminy ogłaszania zaproszeń do składania wniosków i pułapy intensywności pomocy.

Przy projektowaniu instrumentów finansowych należy uwzględnić czynnik czasu. Wszystkie środki z EFSI 2014-2020 przydzielone do instrumentów finansowych należy wypłacić ostatecznym odbiorcom do końca grudnia 2023 r. W przypadku połączenia środków z EFSI i EFIS, trzeba pamiętać, że środki z EFIS muszą być wypłacone do grudnia 2022 r. Wcześniejsze doświadczenia z Polski pokazują, że upływają co najmniej 4 miesiące od momentu ogłoszenia przetargu/zaproszenia do podpisania umowy o finansowanie pomiędzy Instytucją Zarządzającą a pośrednikami finansowymi (a w przypadku, gdy instrument jest wdrażany przez fundusz funduszy – umowy o finansowanie pomiędzy Instytucją Zarządzającą i zarządzającym Funduszem Funduszy oraz umowy operacyjnej pomiędzy zarządzającym Funduszem Funduszy a pośrednikiem finansowym). Należy również uwzględnić czas potrzebny pośrednikowi finansowemu na przygotowanie zaproszenia do składania wniosków i dostosowanie procedur do oceny ostatecznych odbiorców składających wnioski o pomoc. W przypadku, gdy pośredników finansowych wybiera bezpośrednio Instytucja Zarządzająca lub zarządzający Funduszem Funduszy, niezbędny czas może się różnić od przykładu podanego powyżej.

Luka finansowa dla całego sektora rolnego, w tym dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego, jest szacowana na 9,3 mld zł (2,2 mld euro) dla kredytów długoterminowych. Na podstawie informacji z banków komercyjnych i spółdzielczych, w przyszłości oczekuje się wzrostu zapotrzebowania na finansowanie ze strony gospodarstw rolnych. Należy wziąć

pod uwagę nie tylko finansowanie długoterminowe dla podmiotów rolnych, ale także zapotrzebowanie na kredyty obrotowe, które były wspomniane podczas wywiadów i grup fokusowych.

Przy projektowaniu instrumentu należy uwzględnić możliwości, jakie stwarza Rozporządzenie Zbiorcze, jeśli chodzi o zastosowanie instrumentów finansowych w rolnictwie i połączenie środków z EFSI i EFIS. W celu umożliwienia absorpcji instrumentu zaleca się jak najszersze określenie kręgu kwalifikujących się odbiorców ostatecznych i inwestycji. Instrument powinien mieć postać instrumentu gwarancji portfelowej, z limitem lub bez limitu strat, której efektywność powinna być zwiększona przez dopłatę z EFIS.

Jeśli chodzi o pomoc publiczną, zaleca się, aby wprowadzony system był wystarczająco prosty do zarządzania przez pośredników finansowych. Do wszystkich inwestycji, które nie wchodzą w zakres załącznika I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zaleca się stosowanie ogólnego reżimu pomocy *de minimis*.

Zgodnie z obowiązującymi ramami prawnymi można wykorzystać możliwości połączenia kredytów zabezpieczonych instrumentem gwarancyjnym z dotacjami inwestycyjnymi z EFSI. Wprowadzony system powinien być prosty i przejrzysty dla ostatecznych odbiorców i pośredników finansowych, w związku z czym powinien być przedyskutowany pomiędzy Instytucją Zarządzającą i podmiotem(-ami), któremu(-ym) powierzono wdrożenie instrumentu finansowego. W przypadku, gdy ta sama inwestycja otrzymuje wsparcie i z instrumentu finansowego, i z dotacji, system musi zagwarantować, że dotacja zostanie pomniejszona o ekwiwalent brutto instrumentu finansowego.

Należy też wspomnieć, że:

- Kluczowymi czynnikami sukcesu dla wdrożenia instrumentu finansowego są strategia inwestycyjna i konstrukcja produktu finansowego (tj. kryteria kwalifikowalności ostatecznych odbiorców i wydatków, które mogą być finansowane, okres finansowania, oprocentowanie, okres karencji), uproszczone procedury, czas potrzebny na wdrożenie i odpowiednia promocja instrumentów finansowych.
- W przypadku wyboru wdrożenia przez fundusz funduszy, należy zapewnić, aby proces od podpisania umowy o finansowanie, przez wybór pośredników finansowych, podpisanie umów operacyjnych i wypłatę kredytów przebiegał w sposób terminowy.
- Inne ważne czynniki to możliwości pośredników finansowych (zasięg geograficzny, zdolność wprowadzenia na rynek nowego produktu, sieć ukierunkowana na docelowych odbiorców) oraz możliwość szybkiego uruchomienia inicjatywy wdrożenia instrumentu finansowego przez Ministerstwo.
- Biorąc pod uwagę relatywnie niewielką skalę zasobów potencjalnie przeznaczonych na instrumenty finansowe, planowane zasoby dla instrumentów finansowych w ramach PROW 2014-2020 powinny być skoncentrowane w jednym produkcie finansowym.
- Odnawialne kredyty obrotowe są głównym źródłem finansowania inwestycji przez spółki w Polsce (także w rolnictwie). Czysto obrotowe linie kredytowe nie są możliwe w ramach EFSI. Zaprojektowane produkty finansowe powinny umożliwiać wykorzystanie możliwości rozszerzenia korzystania z kapitału obrotowego, jakie oferuje Rozporządzenie Zbiorcze.
- Banki spółdzielcze zasygnalizowały potrzebę uruchomienia instrumentów gwarancyjnych dla pojedynczych rolników ze względu na nowe przepisy o obrocie ziemią.
- Banki zasygnalizowały, że preferowałyby instrument gwarancyjny. Minimalny przydział na jednego pośrednika finansowego powinien wynosić 100 mln zł.
- Ważną przewagą produktów gwarancyjnych jest wyższy współczynnik mnożnikowy niż w przypadku pożyczek, mimo niższych oczekiwanych przepływów zwrotnych.

- Wymóg przedstawienia zabezpieczenia był zgłaszany jako główna przeszkoda dla potencjalnych ostatecznych odbiorców, jednakże instytucje finansowe, które odpowiadały na sondaż zazwyczaj nie stosują wyższych niż dla innych klientów zabezpieczeń dla grup docelowych (gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego).
- Proponowany instrument gwarancyjny powinien być oferowany gospodarstwom rolnym i przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego niezależnie od ich rozmiarów i bez ograniczeń branżowych czy geograficznych.
- Instrument powinien być traktowany jako program pilotażowy dla sprawdzenia koncepcji zastosowania instrumentów finansowych w rolnictwie w Polsce.
- Ostateczna konstrukcja instrumentu gwarancyjnego (z limitem lub bez limitu strat, wysokość ograniczona lub stopa gwarancji, cena) powinna być wynikiem testów rynkowych podjętych przez jednostkę(-i), której(-ym) powierzono wdrożenie instrumentu finansowego.

Spis treści

Streszczenie	3
Tabele, rysunki i ramki	12
Tabele.....	12
Rysunki	13
Glosariusz, skróty i definicje	15
1 Wprowadzenie.....	21
1.1 Cele i zakres studium	21
1.2 Najważniejsze ustalenia raportu ex-ante z 2016 r.....	21
1.3 Narzędzia metodyczne.....	22
2 Otoczenie rynkowe	27
2.1 Przegląd sektora rolnego w Polsce.....	27
2.2 Struktura przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	29
3 Priorytety i polityki dla sektora rolnego – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.....	31
3.1 Priorytety Inwestycyjne Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ..	31
3.2 Działania w ramach PROW 2014-2020 z perspektywy instrumentów finansowych	32
4 Instrumenty finansowe w UE.....	34
4.1 Definicja i zakres instrumentów finansowych	34
4.2 Dotychczasowe i obecne doświadczenia z instrumentami finansowymi w Polsce	38
4.3 Doświadczenia międzynarodowe dotyczące wdrażania instrumentów finansowych w rolnictwie.....	41
5 Dostępne źródła finansowania gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	47
5.1 Kredyty bankowe	47
5.2 Oferta finansowa funduszy pożyczkowych i poręczeniowych.....	50
5.3 Leasing.....	52
5.4 Krajowe instrumenty pomocowe udostępniane przez ARiMR	52
5.5 Dotacje dla gospodarstw rolnych – poddziałanie 4.1 PROW „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych”	55
5.6 Dotacje dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego – poddziałanie 4.2 PROW „Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój”	58
5.7 Instrumenty finansowe UE dostępne dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	61
5.8 Programy gwarancji portfelowych BGK dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	64
5.9 Analiza podaży – ustalenia i wnioski	66
6 Zapotrzebowanie na finansowanie	72
6.1 Analiza zapotrzebowania na finansowanie w rolnictwie.....	72

6.2	Analiza potrzeb przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	82
7	Luka finansowania.....	95
7.1	Metodologia szacowania popytu, podaży i luki finansowania	95
7.2	Popyt na finansowanie	96
7.3	Podaż finansowania i luka finansowania.....	98
7.4	Wyniki i wnioski	98
8	Proponowana strategia inwestycyjna.....	101
8.1	Instrument gwarancji portfelowych (z limitem strat lub bez limitu strat).....	101
8.2	Instrument gwarancyjny łączący EFSI z EFIS	106
8.3	Pomoc publiczna.....	108
8.4	Komplementarność i łączenie IF i dotacji.....	110
8.5	Wartość dodana instrumentu finansowego	112
9	Proponowana struktura zarządzania	114
10	Następne kroki	117
10.1	Modyfikacja PROW	117
10.2	Ocena ex-ante.....	117
10.3	Struktura organizacyjna	118
10.4	Monitorowanie i sprawozdawczość	119
Załączniki.....		120
1	Lista ankietowanych instytucji / osób	120
2	Kwestionariusz do badania CATI	121
3	Kwestionariusz badania internetowego instytucji finansowych.....	130
4	Kwestionariusz do wywiadów z interesariuszami	137
5	Próba gospodarstw rolnych wg polskiego FADN.....	138
6	Orientacyjne wsparcie publiczne z polskiego PROW	141
7	Instrumenty finansowe w Polsce w okresie programowania 2007-2013.....	143
8	Dostępność pożyczek i gwarancji udzielanych w ramach RPO 2014-2020 (Cel tematyczny 3) dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.....	145
9	Finansowanie inwestycji dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego – przykładowe oferty banków*	149
10	Finansowanie leasingu – przykładowe oferty	152
11	Krajowe instrumenty pomocowe na lata 2007-2014	154
12	Szczegółowe warunki dwóch linii kredytowych udzielanych przez ARiMR (na lata 2014-2020)	156
13	Poprzednie zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.1.	162
14	Poprzednie zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.2.	164
15	Podaż finansowania – wyniki ankiety adresowanej do banków, funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych	168
16	Popyt na finansowanie – wyniki ankiety adresowanej do banków, funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych	173

Tabele, rysunki i ramki

Tabele

Tabela 1. Założenia do stratyfikacji przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.....	25
Tabela 2. Główne wskaźniki dla sektora rolnego w Polsce.....	27
Tabela 3. Wykorzystanie gruntów w Polsce.....	27
Tabela 4. Gospodarstwa rolne według powierzchni gruntów rolnych	28
Tabela 5. Kluczowe cechy gospodarstw rolnych w Polsce	29
Tabela 6. Sektor żywności i napojów w liczbach (2016 r.).....	30
Tabela 7. Priorytety inwestycyjne PROW na lata 2014-2020 w Polsce	31
Tabela 8. Zalety i wady głównych rodzajów instrumentów finansowych.....	35
Tabela 9. Instrumenty finansowe zaproponowane w estońskim funduszu pożyczkowym EFFROW ..	42
Tabela 10. Środki przeznaczone na pomoc krajową ARiMR w kolejnych budżetach państwa	52
Tabela 11. Budżet na poddziałanie 4.1	56
Tabela 12. Gwarancje COSME udzielone przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego (marzec 2013 - luty 2018).....	63
Tabela 13. Gwarancje <i>de minimis</i> udzielone przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego (marzec 2013 - luty 2018).....	65
Tabela 14. Rozkład producentów według obrotów i rodzaju dotacji, o jakie będą się ubiegać w 2018 r.	77
Tabela 15. Rozkład producentów według obrotów i rodzaju dotacji, o jakie będą się ubiegać w 2019 r.	77
Tabela 16. Rozkład popytu na finansowanie w 2018 r. według wartości	78
Tabela 17. Rozkład według rodzaju i wartości finansowania, o jakie podmiot będzie się ubiegał w 2019 r.....	78
Tabela 18. Rozkład według rodzaju i wartości finansowania, o jakie podmiot się ubiegał w 2017 r. ..	78
Tabela 19. Rodzaje przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które częściej zamierzają ubiegać się o poszczególny rodzaj finansowania w 2018 r.....	89
Tabela 20. Rodzaje przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które częściej zamierzają ubiegać się o poszczególny rodzaj finansowania w 2019 r.....	89
Tabela 21. Rozkład popytu na finansowanie w 2018 r. według wartości	90
Tabela 22. Rozkład popytu na finansowanie w 2019 r. według rodzaju i wartości	90
Tabela 23. Rozkład popytu na finansowanie w 2017 r. według rodzaju i wartości	91
Tabela 24. Oszacowanie popytu gospodarstw rolnych na finansowanie:.....	97
Tabela 25. Oszacowanie popytu przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego:.....	97
Tabela 26. Oszacowanie popytu całego sektora rolnego:	97
Tabela 27. Proponowany instrument gwarancyjny.....	104
Tabela 28. Proponowane działania interesariuszy w związku z pomocą państwa	110
Tabela 29. Plan działań dla potrzeb wdrożenia strategii inwestycyjnej:.....	117
Tabela 30. Główne parametry dla badanej próby w porównaniu z ogólną populacją	138
Tabela 31. Gospodarstwa rolne według typów rolniczych	139
Tabela 32. Gospodarstwa rolne według wielkości ekonomicznej	140
Tabela 33. Liczba i wartość udzielonych kredytów (w tys. zł)	160
Tabela 34. Zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.1.....	162
Tabela 35. Poniesione koszty kwalifikowalne - Wnioski o wypłatę (WoW) na dzień 31.12.2017 r. (w tys. zł)	162
Tabela 36. Liczba operacji w podziale na kategorie wsparcie, w oparciu o podpisanie umowy, na dzień 31.12.2017 r.....	162
Tabela 37. Liczba i wartość złożonych wniosków i podpisanych umów w ramach poddziałania 4.1 na dzień 31.12.2017 r.*	163

Tabela 38. Liczba wniosków wg sektora PKD.....	164
Tabela 39. Wartość wniosków wg sektorów PKD (w mln zł).....	165
Tabela 40. Struktura kosztów kwalifikowalnych	166

Rysunki

Rysunek 1: Narzędzia metodyczne	23
Rysunek 2. Struktura produkcji rolnej i produkcja rolna według sektorów, % całości, 2016 r.	28
Rysunek 3. Udział sektora rolnego w kredytach dla osób fizycznych i przedsiębiorstw	48
Rysunek 4. Kredyty dla firm z sektora rolnego – zmiany wielkości (2013-2017)	48
Rysunek 5. Przebieg wskaźnika kredytów zagrożonych (NPL) (2015-2017)	49
Rysunek 6. Struktura kredytów banków spółdzielczych według rodzaju klienta (2015-2017)	49
Rysunek 7. Wskaźnik kredytów zagrożonych w poszczególnych segmentach dla kredytów udzielonych przez banki spółdzielcze.....	49
Rysunek 8. Rodzaje finansowania, których uzyskanie jest planowane w przyszłości	72
Rysunek 9. Źródła finansowania poszukiwane w 2017 r. według wielkości produkcji określonej jako powierzchnia ziemi rolnej (ha, %, n=320, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi).....	73
Rysunek 10. Przyczyna niewystąpienia o finansowanie zewnętrzne.....	73
Rysunek 11. Wpływ niewystępowania o finansowanie zewnętrzne.....	74
Rysunek 12. Zróżnicowanie przewidywanego tempa wzrostu w zależności od obecnych obrotów gospodarstwa	75
Rysunek 13. Producenci, którzy musieli zrezygnować z planowanych inwestycji z powodu braku odpowiedniego źródła finansowania	75
Rysunek 14. Cel pożyczki planowanej w przyszłości w zależności od obrotów	76
Rysunek 15. Wskaźniki skuteczności w pozyskiwaniu finansowania w ciągu ostatnich trzech lat	76
Rysunek 16. Cel finansowania, o jakie podmioty ubiegały się w ostatnich 12 miesiącach w 2017 r...	79
Rysunek 17. Preferowane oprocentowanie źródła finansowania.....	80
Rysunek 18. Preferowany okres spłaty finansowania zewnętrznego	80
Rysunek 19. Preferowana kwota przyszłego finansowania zewnętrznego.....	81
Rysunek 20. Jaki % pożyczki powinna pokrywać gwarancja?	81
Rysunek 21. Jaka wartość pożyczki powinna być objęta gwarancją?	82
Rysunek 22. Źródła finansowania, o które przedsiębiorstwa planują ubiegać się w przyszłości (2018-2019).....	82
Rysunek 23. Źródła finansowania poszukiwane w 2017 r. według wielkości działalności przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego	83
Rysunek 24. Przyczyna celowego nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne	84
Rysunek 25. Skutki świadomego nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne.....	84
Rysunek 26. Zróżnicowanie tempa wzrostu w ostatnich latach w zależności od obrotów przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	85
Rysunek 27. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, które musiały zrezygnować z planowanych inwestycji z powodu braku odpowiedniego źródła finansowania	86
Rysunek 28. Cel planowanej przyszłej pożyczki w zależności od profilu przetwórstwa	87
Rysunek 29. Cel planowanej przyszłej pożyczki w zależności od wielkości przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego.....	88
Rysunek 30. Wskaźniki skuteczności w pozyskiwaniu finansowania w ciągu ostatnich trzech lat	88
Rysunek 31. Cel finansowania, o jakie podmioty ubiegały się w ostatnich 12 miesiącach	91
Rysunek 32. Preferowane oprocentowanie źródeł finansowania.....	92
Rysunek 33. Preferowany okres spłaty finansowania zewnętrznego	92
Rysunek 34. Preferowana kwota przyszłego finansowania zewnętrznego.....	93
Rysunek 35. Preferowane oprocentowanie źródła finansowania objętego gwarancją	93

Rysunek 36. Preferowana wartość finansowania, która powinna zostać objęta gwarancją	94
Rysunek 37. Instrumenty gwarancyjne finansowane ze środków PROW z limitem strat / bez limitu strat	102
Rysunek 38 EFSI/EFIS w gwarancji z limitem strat, EFSI/EFIS w gwarancji bez limitu strat	107
Rysunek 39. Potencjalne opcje zarządzania instrumentami finansowymi	114
Rysunek 40. Struktura gospodarstw rolnych w badanej próbie polskiego FADN	138
Rysunek 41 Udział kosztów kwalifikowanych w oparciu o WoW na dzień 12.12.2017 r.	162
Rysunek 42. Struktura współfinansowania wg sektorów PKD	166
Rysunek 43. Struktura kosztów kwalifikowalnych	166

Glosariusz, skróty i definicje

Wyrażenie	Objaśnienie
ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
BGK	Bank Gospodarstwa Krajowego
BS	Bank(i) spółdzielczy(-e)
CATI	Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
CEIDG	Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej
Cele tematyczne	Cele wspierane przez każdy z Funduszy EFIS zgodnie z jego misją przyczyniania się do realizacji strategii Unii w zakresie inteligentnego, zrównoważonego i inkluzywnego wzrostu (zob. art. 9 RUWP)
COSME	Program ramowy na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw na lata 2014-2020
DJP	Duża jednostka przeliczeniowa inwentarza: wskaźnik stosowany w celu określenia ekwiwalentu jednej dorosłej krowy mlecznej dla różnych zwierząt gospodarskich
Dotacja	Wkład budżetowy od UE lub dowolnej instytucji publicznej państwa członkowskiego. Określana też jako „subsydia publiczne”
Działanie (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich)	Definiowane jako grupa operacji przyczyniających się do realizacji jednego lub więcej priorytetów Unii w zakresie rozwoju obszarów wiejskich
EBI	Europejski Bank Inwestycyjny
Efekt mnożnikowy (efekt dźwigni)	„Instrumenty finansowe przynoszą efekt mnożnikowy, co oznacza, że wkład Unii w instrument finansowy służy uruchomieniu łącznej inwestycji przekraczającej wkład Unii zgodnie z wcześniej określonymi wskaźnikami” Artykuł 223 Rozporządzenia Finansowego – Efekt mnożnikowy unijnych środków finansowych jest równy kwocie środków finansowych dla kwalifikujących się odbiorców końcowych podzielonej przez kwotę wkładu Unii. W kontekście EFSI, efekt mnożnikowy jest równy sumie kwoty finansowania z EFSI i dodatkowych pozyskanych zasobów publicznych i prywatnych podzielonej przez kwotę nominalną wkładu EFSI
EFI	Europejski Fundusz Inwestycyjny
EFIS	Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych
EFR	Europejski Fundusz Rybacki
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRROW	Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFSI	Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne na okres programowania 2014-2020 Obejmują: EFRR (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego), FS (Fundusz Spójności), EFS (Europejski Fundusz Społeczny) EFRROW (Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich) i EFMiR (Europejski Fundusz Morski i Rybacki)
Ewaluacja ex-ante	Ewaluacja ex-ante wymagana dla Programów zgodnie z art. 55 RUWP

Wyrażenie	Objaśnienie
FADN	(ang. Farm Accountancy Data Network) – system zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych to instrument oceny dochodów gospodarstw rolnych i oddziaływania Wspólnej Polityki Rolnej. System został uruchomiony w 1965 r. na podstawie rozporządzenia Rady nr 79/65, które określiło podstawy prawne organizacji systemu
fi-compass	fi-compass to platforma usług doradczych dotyczących instrumentów finansowych ze środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSI). fi-compass jest udostępniany przez Komisję Europejską w ramach partnerstwa z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym. Dalsze informacje można uzyskać na stronach internetowych fi-compass pod adresem: https://www.fi-compass.eu
FP	Fundusz Poręczeniowy
fundusz funduszy	Fundusz utworzony tworzony w celu zapewniania wsparcia w postaci środków z programu lub programów dla kilku instrumentów finansowych. W przypadku, gdy instrumenty finansowe są wdrażane przez fundusz funduszy, podmiot wdrażający fundusz funduszy uważa się za jedynego beneficjenta, w rozumieniu art. 2 ust. 27 RUWP
GUS	Główny Urząd Statystyczny
Gwarancje	Pisemne zobowiązanie do przejęcia odpowiedzialności za całość lub część zadłużenia lub zobowiązania osoby trzeciej, lub za należyte wykonanie umowy przez tę osobę, w przypadku wystąpienia zdarzenia, które uruchamia gwarancję, np. braku spłaty pożyczki
IGK	Instrument Gwarancji Kredytowych
Instrumenty finansowe (IF)	Unijne środki wsparcia finansowego udzielanego dodatkowo oprócz budżetu w celu realizacji jednego lub kilku celów określonej polityki wspólnotowej. Instrumenty takie mogą przyjmować postać inwestycji kapitałowych lub quasi-kapitałowych, pożyczek lub gwarancji czy też innych instrumentów podziału ryzyka, a w uzasadnionych sytuacjach mogą być łączone z dotacjami
Instrumenty finansowe standardowe / zindywidualizowane	Znormalizowany, typowy instrument finansowy / nowo utworzony instrument dostosowany do specyficznych warunków i potrzeb
Instytucja Zarządzająca	Instytucja Zarządzająca zgodnie z definicją w RUWP w odniesieniu do EFSI
Inwestycja kapitałowa	Kapitał jest inwestowany bezpośrednio lub pośrednio w zamian za całkowitą lub częściową własność firmy; inwestor kapitałowy może przejąć kontrolę nad zarządzaniem firmą, ma prawo do udziału w zyskach firmy i może zbyć nabyte udziały lub akcje
Inwestycja quasi-kapitałowa	Inwestycja posiadająca cechy zarówno długu, jak i kapitału, jeśli chodzi o własność i roszczenia do aktywów w przypadku braku spłaty. Niektóre rodzaje inwestycji quasi-kapitałowych mogą być przedmiotem zamiany długu na kapitał i odwrotnie. Inwestycje quasi-kapitałowe są obciążone wyższym ryzykiem niż dług uprzywilejowany i niższym ryzykiem niż akcje. Przykładami takich inwestycji mogą być pożyczki niezabezpieczone lub podporządkowane, w niektórych przypadkach zamienne na kapitał, lub akcje uprzywilejowane
JEREMIE	Wspólne Europejskie Zasoby dla Mikro-, Małych i Średnich Przedsiębiorstw (ang. Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises) – inicjatywa KE/EBI dotycząca finansowania mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw ze środków funduszy strukturalnych na lata 2007-2013
JESSICA	Wspólne Europejskie Wsparcie na rzecz Trwałych Inwestycji na Obszarach Miejskich (ang. Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) inicjatywa KE/EBI/Banku Rozwoju Rady Europy na rzecz zrównoważonego rozwoju i regeneracji obszarów miejskich dzięki mechanizmom inżynierii finansowej na lata 2007-2013

Wyrażenie	Objaśnienie
Kapitał obrotowy	Różnica pomiędzy aktywami bieżącymi i zobowiązaniami bieżącymi przedsiębiorstwa
Kapitał typu <i>venture</i>	Specjalistyczna forma finansowania kapitałowego udzielanego wczesnych etapów funkcjonowania spółek
KE	Komisja Europejska
KIS	Krajowe inteligentne specjalizacje
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
Koszty zarządzania i opłaty za zarządzanie	Koszty zarządzania obejmują pozycje kosztów bezpośrednich lub pośrednich wypłaconych na podstawie dowodów poniesienia wydatków. Opłaty za zarządzanie odnoszą się do uzgodnionej ceny świadczonych usług ustalonej w konkurencyjnym procesie rynkowym, w stosownych przypadkach. Koszty zarządzania i opłaty za zarządzanie są wyliczane według metodyki opartej na wynikach. art. 42 ust. 5 RUWP
KSFP	Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych
LEADER	Akronim francuskiej nazwy „powiązania pomiędzy działaniami na rzecz rozwoju gospodarki rolnej” Inicjatywa Unii Europejskiej na rzecz wsparcia projektów rozwoju obszarów wiejskich inicjowanych na szczeblu lokalnym, w celu rewitalizacji obszarów wiejskich i tworzenia miejsc pracy
Luka finansowania	Nierównowaga pomiędzy popytem i podażą zasobów finansowych
Małe i średnie przedsiębiorstwa	Małe i średnie przedsiębiorstwa według rekomendacji nr 2003/261/KE Komisji Europejskiej
Mezzanine (kapitał/kredyt)	Rodzaj finansowania dłużnego o wysokiej rentowności występujący często w transakcjach lewarowanego wykupu i często zawierający opcję lub prawo nabycia akcji firmy po preferencyjnej stawce. Finansowanie tego typu często przybiera postać pożyczek podporządkowanych zamiennych na akcje/udziały
Mikrokredyt	Niewielka pożyczka (zwykle do 25 000 euro) udzielana mikroprzedsiębiorstwom (zgodnie z definicją unijną) i osobom wykluczonym z dostępu do finansowania. Pożyczki te są często krótkoterminowe i udzielane bez zabezpieczenia lub z zabezpieczeniem o niskiej wartości. Zazwyczaj mikroprzedsiębiorstwa wraz z pożyczką otrzymują za darmo doradztwo gospodarcze i mentoring
MIR	Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju
Niedoskonałość rynku	Definiowane jako niedoskonałości mechanizmu rynkowego uniemożliwiające efektywne gospodarowanie
NPL	Wskaźnik kredytów zagrożonych (Non-performing Loan ratio)
Ocena ex-ante	Zgodnie z art. 37 ust.2 RUWP, państwa członkowskie lub Instytucja Zarządzająca mają obowiązek przeprowadzenia oceny ex-ante zanim udzielą wsparcia instrumentowi finansowemu. Ocena ex-ante przedstawia dowody dotyczące niepowodzenia rynku i zidentyfikowanych sytuacji nieoptymalnego zainwestowania środków oraz szacowany poziom i zakres zapotrzebowania na inwestycję publiczną
ODR	Regionalny Ośrodek Doradztwa Rolniczego
Ostateczny odbiorca	Osoba prawna lub fizyczna, która otrzymuje wsparcie finansowe z instrumentu finansowego, zgodnie z definicją zawartą w art. 2 ust. 12 RUWP
PC	Państwo Członkowskie

Wyrażenie	Objaśnienie
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
PLD	Rządowy Program Gwarancji Portfelowych <i>de minimis</i>
PO	Program Operacyjny
Podmiot(y), któremu(-ym) powierzono wdrożenie instrumentu finansowego	Instytucja Zarządzająca może powierzyć realizację zadań bezpośrednio pośrednikom finansowym lub zarządzającym funduszem funduszy, którzy następnie powierzają realizację pośrednikom finansowym. Podmioty takie są uważane za beneficjentów w rozumieniu art. 2 ust. 27 RUWP
<i>pomoc de minimis</i>	Zasada wprowadzona w celu wyłączenie drobnych kwot pomocy spod przepisów prawa UE/umowy o pomocy publicznej. Umożliwia udzielanie przedsiębiorstwom wsparcia ze środków publicznych do pewnej wysokości. Dla wszystkich sektorów, ale głównie dla podstawowej produkcji rolnej, pomoc o wysokości do 200 000 euro udzielona na przestrzeni 3 lat nie stanowi pomocy państwa. Dla podstawowej produkcji rolnej (Załącznik I), z pewnymi wyjątkami. Łączna kwota pomocy <i>de minimis</i> udzielonej przez jedno państwo członkowskie dla jednego przedsiębiorstwa nie może przekroczyć 15 000 euro w żadnym z okresów 3 lat podatkowych, z zastrzeżeniem, że łączna kwota takiej pomocy nie może przekroczyć 1% rocznej produkcji rolnej
Pomoc publiczna	Pomoc publiczna oznacza wsparcie wypłacane przez państwo członkowskie osobie lub organizacji, regulowane w art. 107 ust. 1 Traktatu
Pośrednik finansowy	Podmiot działający jako pośrednik pomiędzy Instytucją Zarządzającą lub Funduszem Funduszy a ostatecznymi odbiorcami
Pożyczka	Umowa, w której pożyczkodawca zobowiązuje się udostępnić pożyczkobiorcy uzgodnioną kwotę pieniędzy na uzgodniony okres, zaś pożyczkobiorca zobowiązuje się taką kwotę zwrócić w uzgodnionym terminie
PROW	Programy Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowany przez EFRROW na mocy rozporządzenia (UE) nr 1305/2013
PZFP	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych
RDK	Rozporządzenie delegowane Komisji: Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 480/2014 z dnia 3 marca 2014 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego
RJR	Roczna jednostka robocza
Rozporządzenie (UE) nr 1305/2013 Rozporządzenie EFRROW	Rozporządzenie (UE) nr 1305/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 grudnia 2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013, str. 487)
Rozporządzenie (UE) nr 1306/2013	Rozporządzenie (UE) nr 1306/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 grudnia 2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008 (Dz.U. L 347 z 20.12.2013, str. 549)

Wyrażenie	Objaśnienie
Rozporządzenie finansowe	Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, EURATOM) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz. U. L 193 z 30.07.2018 r., s. 1)
Rozporządzenie Zbiorcze	Pakiet zmian legislacyjnych obejmujący ww. rozporządzenie finansowe oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/2393 z 13 grudnia 2017 r. zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), (UE) nr 1306/2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania, (UE) nr 1307/2013 ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej, (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz (UE) nr 652/2014 ustanawiające przepisy w zakresie zarządzania wydatkami odnoszącymi się do łańcucha żywnościowego, zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt oraz dotyczącymi zdrowia roślin i materiału przeznaczonego do reprodukcji roślin (Dz. U. L 350 z 29.12.2017 r., s. 15)
RPO	Regionalny Program Operacyjny
RUWP	Rozporządzenie ustanawiające wspólne przepisy. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006
SO	Standardowa produkcja: średnia wartość pieniężna produkcji rolnej po cenach zbytu u rolnika, w euro na 1 hektar lub na 1 sztukę zwierząt
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
UAA	Wykorzystywana powierzchnia użytków rolnych: łączna powierzchnia gruntów ornych, łąk i pastwisk trwałych, plantacje i ogrody przydomowe
UE	Unia Europejska
Umowa o finansowaniu	Pisemne porozumienie (np. kontrakt) regulujące zasady i warunki dotyczące wkładów do instrumentów finansowych na mocy programów. Zawierane jest, między właściwie umocowanymi przedstawicielami Instytucji Zarządzającej i podmiotu, który wdraża fundusz funduszy, oraz między właściwie umocowanymi przedstawicielami Instytucji Zarządzającej, lub – w stosownych przypadkach – podmiotu, który wdraża fundusz funduszy i podmiotu, który wdraża instrument finansowy. (art. 38 ust. 7 RUWP, zob. Załącznik IV RUWP)
VAT	Podatek od towarów i usług
WDB	Wartość dodana brutto: miara wartości wytworzonych towarów i usług
WIBOR	Warsaw Interbank Offered Rate - stopa oprocentowania pożyczek na polskim rynku międzybankowym. Po tej stopie banki udzielają kredytu innym bankom
WPR	Wspólna Polityka Rolna

Wyrażenie	Objaśnienie
Zabezpieczenie	Zabezpieczenie spłaty kredytu (np. nieruchomości lub inne aktywa, na których ustanowiono obciążenie na poczet spłaty kredytu). Jeśli kredytobiorca nie spłaca kredytu zgodnie z harmonogramem, kredytodawca może przejąć zabezpieczenie na pokrycie swoich strat

1 Wprowadzenie

1.1 Cele i zakres badania

Celem badania jest dokonanie aktualizacji i rozszerzenia zakresu oceny *ex-ante*³ wdrożenia Instrumentów Finansowych (IF) w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (PROW), zakończonej w listopadzie 2016 r., która dotyczyła wdrożenia instrumentów finansowych w sektorze rolnym w Polsce. Analiza składa się z dwóch kluczowych etapów: „Ocena rynku” i „Realizacja i zarządzanie”.

Docelowymi adresatami (tj. ostatecznymi odbiorcami) w *Ocenie ex-ante* przeprowadzonej w 2016 r. były gospodarstwa rolne, które mogą się ubiegać o dotacje, czyli gospodarstwa, których standardowa produkcja wynosi od 10 000 do 200 000 (co odpowiada około 15-300 ha gruntów ornych z uprawami pszenicy lub 10-200 krów mlecznych itp.). Intencją Ministerstwa jest rozszerzenie zakresu instrumentów finansowych na ostatecznych odbiorców w ramach poddziałania 4.1, czyli bez stosowania górnej granicy do wielkości pożyczek lub wielkości ostatecznego odbiorcy, oraz potencjalnie również na wsparcie ostatecznych odbiorców w ramach poddziałania 4.2. Skutkiem tego byłoby rozszerzenie zakresu instrumentów finansowych proponowanych w ocenie *ex-ante* z 2016 r. Ponadto dzięki niniejszej aktualizacji początkowej oceny *ex-ante* przewidziana będzie możliwość połączenia finansowania w ramach EFIS ze środkami EFRROW.

W tym celu w niniejszym badaniu uwzględniono analizę otoczenia rynkowego, ze szczególnym naciskiem na aktualną podaż finansowania dla docelowych beneficjentów, a także ich potrzeby w zakresie dostępu do finansowania. Ustalenia niniejszej analizy będą stanowić podstawę propozycji strategii inwestycyjnej dotyczącej wykorzystania instrumentów finansowych w ramach PROW na lata 2014-2020.

W związku z tym cele badania były następujące:

- przeanalizowanie podaży i zapotrzebowania na finansowanie ostatecznych odbiorców objętych zakresem analizowanych poddziałań PROW (beneficjenci poddziałań 4.1 i 4.2 – gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego);
- zaproponowanie strategii inwestycyjnej umożliwiającej sprawne reagowanie na niepowodzenia rynku i zidentyfikowane sytuacje nieoptymalnego zainwestowania środków.

1.2 Najważniejsze ustalenia raportu *ex-ante* z 2016 r.

Celem niniejszego badania jest dokonanie aktualizacji i uzupełnienia „Oceny *ex-ante* celowości wykorzystania instrumentów finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020” (Ocena *ex ante*) zakończonej w listopadzie 2016 r.

Głównym celem, przeprowadzonego w 2016 r. badania, była ocena celowości, możliwości i zakresu stosowania instrumentów finansowych w ramach PROW na lata 2014-2020. Badanie zostało sporządzone na podstawie danych i informacji zgromadzonych w różny sposób, w tym:

- badanie źródeł wtórnych (danych zastanych), obejmujące istniejące dokumenty dotyczące sektora, w tym polityki i dokumenty programowe, dane statystyczne;
- wywiady z interesariuszami – przeprowadzono 26 wywiadów, w tym z ekspertami po stronie podaży i przedstawicielami instytucji zaangażowanych w programowanie i realizację PROW na lata 2014-2020;

---

³ ECORYS, *Ocena ex-ante celowości zastosowania instrumentów finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020*, 30 listopada 2016 r.

- internetowa ankieta (CATI) skierowana do gospodarstw rolnych – przeprowadzono 196 wywiadów z przedstawicielami gospodarstw rolnych nieobjętych systemem FADN.

Najważniejsze ustalenia:

1. Wielkość luki finansowej / luki kapitałowej w dostępie potencjalnych beneficjentów pomocy zwrotnej w ramach PROW 2014-2020 do finansowania zewnętrznego oszacowano na kwotę od 1,5 mld zł do 6,3 mld zł.
2. Wyniki badania wskazywały, że luka finansowa dotyczy głównie podmiotów relatywnie młodych, o niewielkiej wielkości gospodarstwa/produkcji. Dodatkowo zauważono, że gospodarstwa zarządzane przez osoby starsze, o niższym poziomie zaufania do sektora finansowego i niższych kompetencjach ekonomicznych mają zwykle większe trudności z uzyskaniem dostępu do finansowania.
3. Najważniejszymi skutkami zidentyfikowanej luki inwestycyjnej są rezygnacja z realizacji projektów inwestycyjnych (lub – jak wskazywano podczas wywiadów – ich wolniejsza, etapowa realizacja), wolniejszy wzrost i problemy z płynnością.
4. Luka finansowa wynikająca z niedoskonałości rynku może występować w odniesieniu do wszystkich działań / poddziałań / rodzajów operacji PROW na lata 2014-2020. Niemniej jednak w przypadku wybranych obszarów interwencji, ze względu na ich znaczenie społeczno-ekonomiczne, raport sugeruje utrzymanie w PROW wsparcia w postaci dotacji, ponieważ zastąpienie takiego rodzaju pomocy instrumentami finansowymi mogłoby zagrozić realizacji tych celów.
5. Badanie obejmowało analizę Priorytetów Inwestycyjnych PROW pod kątem możliwości udostępnienia wsparcia w postaci instrumentów finansowych. Jako jedyny obszar, w którym można by zastosować te instrumenty zidentyfikowano poddziałanie 4.1. W raporcie zarekomendowano przyznanie kwoty 109 mln zł na wsparcie określonych grup ostatecznych odbiorców w ramach poddziałania 4.1 Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych, rodzaj operacji: modernizacja gospodarstw rolnych. Aby stymulować rozwój inwestycji w gospodarstwach rolnych w kierunku ich modernizacji i umożliwić odbiorcom wsparcia wykonanie „jakościowego skoku”, zarekomendowano wprowadzenie oferty pożyczki z górnym limitem wsparcia do kwoty 500 000 zł. W raporcie zarekomendowano także, by do instrumentów finansowych stosowane były te same kryteria kwalifikowalności jak do wsparcia dotacyjnego, tj. gospodarstwa o produkcji standardowej w przedziale 100 000-200 000. Zaproponowano 7-letni okres spłaty pożyczki i 6-miesięczny okres karencji. Ostatecznymi odbiorcami pożyczek byłiby pojedynczy rolnicy. Zarekomendowano również oprocentowanie stałe w wysokości 2% rocznie.
6. Według raportu instrumenty finansowe w ramach PROW w rekomendowanym kształcie nie przyczynią się bezpośrednio do zmniejszenia luki finansowej/kapitałowej w analizowanym obszarze (lub wpływ ten będzie marginalny). Wdrożenie instrumentu finansowego w ramach PROW 2014-2020 w rekomendowanym kształcie (tj. z niewielką kwotą przydziału w ramach jednego typu operacji) należy raczej postrzegać jako działanie pilotażowe.
7. W badaniu zauważono, że do wzrostu efektywności wsparcia za pomocą instrumentów finansowych powinien się przyczynić dobrze zaprojektowany, motywujący system wynagrodzenia pośredników finansowych.

1.3 Narzędzia metodyczne

Niezbędne dane i informacje zostały zebrane następującymi metodami:

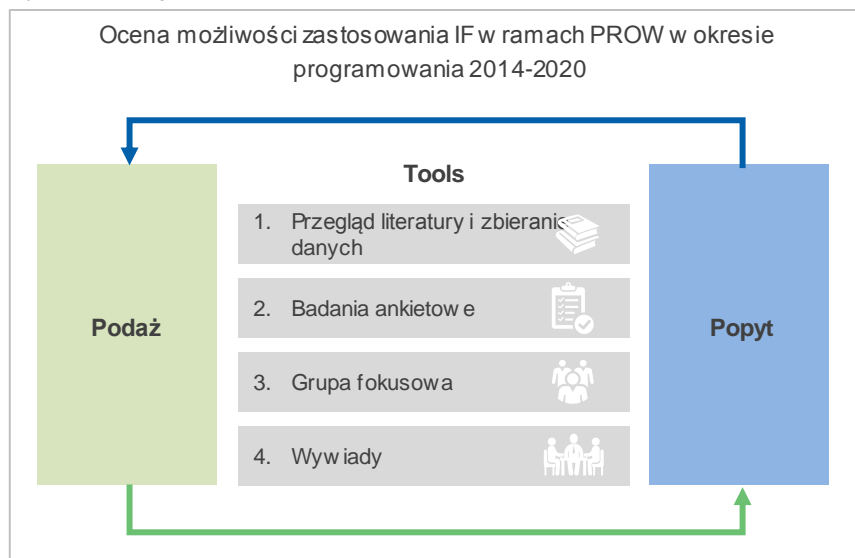
- **badanie danych zastanych** (ang. *desk research*), obejmujące istniejące dokumenty i dostępne dane dotyczące analizowanego sektora, w tym polityki i dokumenty programowe, dane statystyczne, wcześniejsze oceny i ewaluacje sektorowe;

- **wywiady z interesariuszami**, obejmujące zarówno stronę popytową, jak i podażową, w tym przedstawicieli podmiotów sektora prywatnego i publicznego (banki, organizacje rolnicze, agencje rozwoju itp.), przeprowadzone w celu zebrania danych jakościowych dotyczących popytu i podaży finansowania dla sektora rolnego, a także poznania poglądów decydentów, innych organów i kluczowych ekspertów;
- **internetowe badania ankietowe (CATI)** skierowane do gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego;
- **ankiety internetowe** skierowane do instytucji finansowych, w tym przedstawicieli największych banków komercyjnych i spółdzielczych zaangażowanych w finansowanie rolnictwa, funduszy pożyczkowych, funduszy poręczeniowych;
- **spotkanie grupy fokusowej** z przedstawicielami instytucji finansowych, Ministerstwa, EBI oraz Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI).

Narzędzia metodyczne zostały szczegółowo opisane poniżej.

Dane zebrane w wyniku analizy danych zastanych, wywiadów i grupy fokusowej zostały poddane triangulacji w celu zapewnienia, że uzyskane wyniki będą oparte na więcej niż jednym źródle informacji. Rys. 1 poniżej ilustruje narzędzia wykorzystane do zebrania danych wykorzystanych w analizie.

Rysunek 1: Narzędzia metodyczne

1.3.1 Analiza danych zastanych (desk research)

W ramach analizy danych zastanych przeanalizowano raporty Instytucji Zarządzającej, instytucji unijnych, w tym EBI, dane statystyczne pochodzące z UE (FADN), dane statystyczne GUS oraz inne istotne źródła informacji zidentyfikowane dzięki przeglądowi literatury przedmiotu.

Główne dokumenty do analizy kontekstu ekonomicznego sektora rolnego są następujące:

- Dokumentacja programowania dla sektora rolnego;
- Ocena *ex-ante* PROW na lata 2014-2020;
- Wskaźniki dotyczące gospodarstw rolnych zaczerpnięte z FADN;
- Adekwatne dane i wskaźniki GUS;
- Dane od instytucji finansowych.

1.3.2 Wywiady

W ramach analizy przeprowadzono łącznie 8 wywiadów z odpowiednimi interesariuszami. Wywiady przeprowadzono zarówno z instytucjami finansowymi reprezentującymi stronę podażową, jak i ze stowarzyszeniami branżowymi i związkami przedsiębiorstw reprezentującymi stronę popytową. Ponadto przeprowadzono wywiady z instytucjami administracji publicznej, przedstawicielami sektora prywatnego (np. konsultantami), aby zapoznać się z ich spostrzeżeniami co do podaży i popytu na finansowanie dla sektora rolnego, oraz problemami związanymi z dostępem do finansowania w tym sektorze.

Celem wywiadów i spotkań grupy fokusowej była walidacja wniosków z oceny *ex-ante* i pozyskanie dodatkowych informacji w celu sformułowania zaleceń dotyczących możliwości zastosowania IF w ramach PROW na lata 2014-2020. Lista przeprowadzonych wywiadów stanowi Załącznik nr 1.

1.3.3 Internetowe badania ankietowe

Internetowe badania ankietowe (CATI) zostały zaprojektowane w celu określenia zapotrzebowania na finansowanie wśród beneficjentów poddziałań PROW. Przeprowadzono dwa badania, obejmujące następujące grupy docelowe:

- Gospodarstwa rolne (uzyskano 320 odpowiedzi);
- Przetwórcy produktów rolno-spożywczych (uzyskano 100 odpowiedzi).

Ankieta internetowa była skierowana do beneficjentów poddziałań PROW będących przedmiotem analizy. W szczególności ankieta była adresowana do gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Kwestionariusz został zaprojektowany w sposób umożliwiający przeprowadzenie dwóch odrębnych sondaży. Głównym celem było zidentyfikowane potencjalnego popytu na finansowanie w dwóch ww. grupach.

Założenia przyjęte do ankiety opierały się na danych GUS dotyczących gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Metodyka doboru próby odpowiadała pokryciu statystycznemu (na podstawie danych GUS).

Gospodarstwa rolne zostały podzielone w zależności od wielkości przedsiębiorstwa (ha), wielkości ekonomicznej i regionu (po 20 respondentów z każdego z 16 województw). Stratyfikacja próby była następująca:

- Liczba gospodarstw rolnych ogółem: 1 410 704 gospodarstw rolnych;
- Wielkość próby – 320 gospodarstw rolnych;
- Gospodarstwo rolne według SO (Produkcja Standardowa) / wielkości ekonomicznej:

Gospodarstwo rolne	(EUR)	0-3,999	4,000-14,999	15,000-49,999	>50,000
Produkcja standardowa	100%	47.00	31.10	15.50	6.40
Minimalna liczba respondentów		80	48	16	16

- Gospodarstwa rolne według wielkości (ha):

Gospodarstwo rolne	(ha)	0-2,99	3-14,99	15-49,99	50-299,9	>300
Wielkość przedsiębiorstwa	100%	6.3	22	28.7	21.2	10.4
Minimalna liczba respondentów		16	48	48	32	16

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego zostały podzielone na warstwy według numeru PKD i podzielone na 9 grup (zgodnie z podziałem określonym przez EBI w *metodyce luki finansowej w sektorze rolnym*). Stratyfikacja próby była następująca:

- Liczba przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego ogółem 36 469 zakładów przetwórstwa (zarejestrowanych według numeru PKD);
- Wielkość próby – 100 zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Liczba respondentów podzielonych na grupy w zależności od liczby wniosków o dofinansowanie złożonych w danej grupie;
- Grupa docelowa: przedsiębiorstwa z sektorów (PKD) wymienionych poniżej, w tym przynajmniej 80 MŚP jako respondentów.

Szczegółowe założenia do stratyfikacji przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego przedstawiono poniżej.

Tabela 1. Założenia do stratyfikacji przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

Grupa	Liczba przedsiębiorstw	Liczba wniosków o dofinansowanie (złożonych w ramach poddziałania 4.2)	Liczba respondentów
a) Przetwarzanie i konserwowanie mięsa oraz produkcja wyrobów z mięsa	5,895	358	18
b) Przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	2048	344	18
c) Produkcja olejów i tłuszczów roślinnych i zwierzęcych	370	36	2
d) Przetwórstwo mleka i wyrób serów	536	141	7
e) Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	1,326	70	4
f) Produkcja pozostałych artykułów spożywczych	1,177	25	1
g) Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich	1,026	163	8
h) Produkcja napojów	866	157	8
i) Sprzedaż hurtowa, magazynowanie i przechowywanie	23,225	647	33
	Razem	1,941	100

Kluczowym elementem analizy był kwestionariusz badania ankietowanego skierowany do **instytucji finansowych**. Badanie było skierowane do czterech głównych grup:

- Banki komercyjne;
- Banki spółdzielcze i związki banków spółdzielczych;
- Regionalne i lokalne fundusze pożyczkowe;
- Regionalne i lokalne fundusze poręczeniowe.

Większość z tych instytucji udziela wsparcia podmiotom będącym przedmiotem badania, czyli gospodarstwom rolnym (w tym rolnikom indywidualnym) i przedsiębiorstwom przetwórstwa

spożywczego. Instytucje te mogą być również zainteresowane pełnieniem funkcji pośrednika finansowego w ramach PROW na lata 2014-2020.

Dystrybutorami ankiety były Związek Banków Polskich - ZBP, Polski Związek Funduszy Pożyczkowych - PZFP i Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych - KSFP), które rozesłały je do wszystkich swoich członków. Kwestionariusz został rozesłany do respondentów przez izby.

Treść kwestionariusza była konsultowana z EBI i izbami skupiającymi ww. instytucje finansowe. Badanie ankietowe przeprowadzono w dniach 5-20 kwietnia 2018 r.

Łącznie wypełniło je 36 instytucji, w tym:

- 7 banków komercyjnych;⁴
- 18 banków spółdzielczych (BS)⁵
- 11 instytucji udzielających pożyczek i/albo gwarancji⁶

Wyniki badania zostały podzielone na wymienione poniżej trzy grupy instytucji:

- Banki komercyjne;
- Banki spółdzielcze;
- Regionalne i lokalne fundusze udzielające pożyczek i/albo gwarancji.

Otrzymane odpowiedzi zostały zagregowane i animizowane. Kwestionariusz zawierał pytania dotyczące głównie podaży i popytu na finansowanie, optymalnej formy instrumentów finansowych w ramach PROW 2014-2020 oraz zainteresowania wśród banków i funduszy uczestnictwem we wdrożeniu instrumentów finansowych. W związku z tym wyniki ankiety zostały wykorzystane w kilku rozdziałach raportu.

1.3.4 Grupa fokusowa

W kontekście zbierania dodatkowych danych jakościowych do analizy zapotrzebowania na finansowanie w sektorze rolnym, a także w celu zbadania opinii interesariuszy pośrednich, instytucji finansowych oraz oceny wpływu finansowania na sektor rolny, w dniu 8 maja 2018 r. odbyło się spotkanie grupy fokusowej.

---

⁴ Alior Bank SA, Bank Pekao SA, BGŻ BNP Paribas SA, BZ WBK SA, mBank SA, PKO BP SA, ING Bank Śląski SA

⁵ BPS SA, BS Szczytno, BS Ciechanowice, BS Augustów, BS Konopiska, BS Iława, BS Staroźreby, BS Myszyniec, BS Żurawica, Mazovia Bank Spółdzielczy, BS Adamowo, BS Dobrzeń Wielki, BS Grójec, BS Skierniewice, BS Szumowo, BS Łobżenica, BS Ostrów Mazowiecka, BS Ciechanowiec

⁶ Stowarzyszenie Wspierania Małej Przedsiębiorczości Dobiegniewo, Fundacja Wspomagania Wsi, ARR „MARR” S.A. w Mielcu, Fundacja Rozwoju Regionu Rabka, Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o., Fundusz Rozwoju i Promocji Województwa Wielkopolskiego S.A., Tarnowska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Krajowe Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości, Fundacja „Puławskie Centrum Przedsiębiorczości”, Fundacja Rozwoju Regionu Łukta, Rudzka Agencja Rozwoju Inwestor Sp. z o.o.

2 Otoczenie rynkowe

2.1 Przegląd sektora rolnego w Polsce

Polska ma powierzchnię 31,3 mln ha, z czego 60,2% (18,8 mln ha) to grunty rolne. Populacja Polski to 38,4 mln mieszkańców, z czego około 40% mieszka na terenach wiejskich.⁸ Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo odpowiadało za 2,5% wartości dodanej brutto (WDB) Polski w 2016 r. (średnia dla UE wynosi 1,5%). W 2016 r. w rolnictwie pracowało około 15,8% z ogólnej liczby zatrudnionych (średnia UE to 4,3%)⁷ Sektor rolny jest bardzo rozdrobniony – ponad 75% gospodarstw rolnych ma powierzchnię poniżej 10 ha. Gospodarstwa powyżej 10 ha skupiają natomiast blisko 72% gruntów rolnych⁸.

Kluczowe wskaźniki dla sektora rolnego w Polsce przedstawia poniższa tabela:

Tabela 2. Główne wskaźniki dla sektora rolnego w Polsce

Dane statystyczne	Kluczowe wskaźniki
1,410,704	liczba gospodarstw rolnych w 2016 r.
103.4bn zł	produkcja rolna w 2016 r.
2.4%	udział rolnictwa w PKB w 2016 r.
2.7%	udział rolnictwa w wartości dodanej brutto
2.3m	łączna liczba zatrudnionych w 2016 r.
75%	gospodarstwa rolne poniżej 10 ha
4 th	miejsce w EU pod względem powierzchni gruntów rolnych

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS, Skorygowane szacunki produktu krajowego brutto za 2016 r., GUS, EMIS Insights – Raport dotyczący sektora rolnego w Polsce za 2016/2017 r., EMIS

Tabela 3. Wykorzystanie gruntów w Polsce

Powierzchnia gruntów rolnych ogółem	Powierzchnia wykorzystywanych gruntów rolnych	Wykorzystanie w %
16.2m ha	14.5m ha	89.6

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa 2016, GUS

Aktualnie łączna wartość produkcji gospodarstw rolnych w Polsce (w cenach bieżących) plasuje polskie rolnictwo na 7 miejscu w UE, za Francją, Niemcami, Włochami, Hiszpanią, Wielką Brytanią i Holandią. Największy udział w strukturze towarowej produkcji rolnej w 2016 r. miały: mleko krowie (13,8%), trzoda chlewna (10,9%), żywiec drobiowy (11,6%), zboża (16,2%), warzywa (8,2%) rośliny przemysłowe (6,7%), żywiec wołowy i cielęcy (5,7%), jaja kurze (5,2%) i owoce (6,3%)⁹.

Polska ma znaczący udział w produkcji UE-28. W 2014 r. była największym producentem jabłek (26,4% w EU-28) i mięsa drobiowego (15,1%) oraz trzecim producentem zbóż (9,3%), buraków cukrowych (9%), rzepaku (12,8%) i ziemniaków (11,4%)¹⁰.

⁷ Komisja Europejska (czerwiec 2017 r.): Statistical Factsheet - Poland (brochure w języku angielskim, dostępna pod adresem: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/factsheets/pdf/pl_en.pdf)

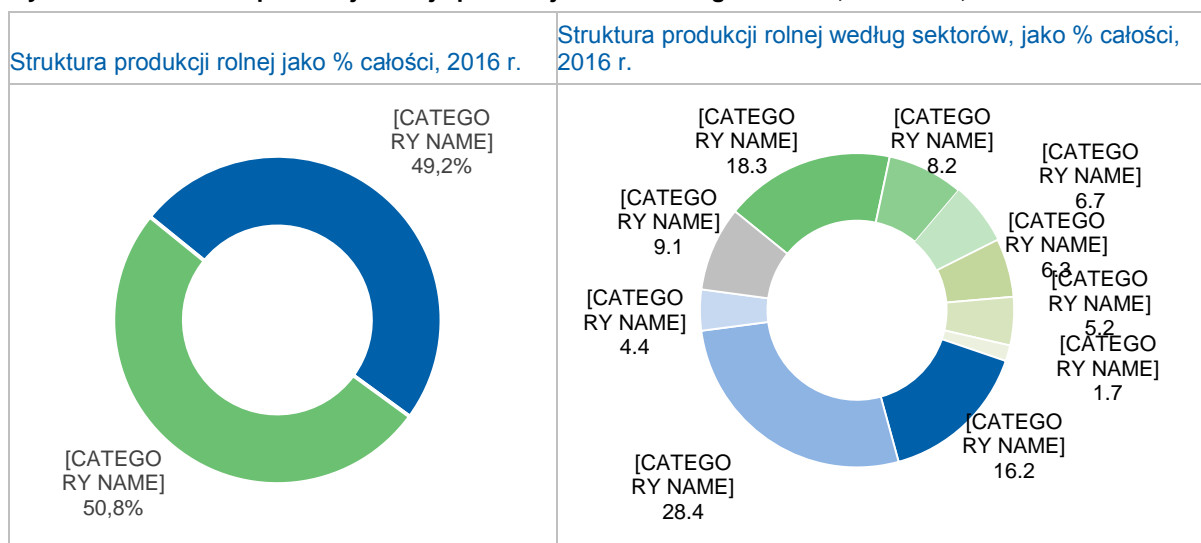
⁸ Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS, Warszawa 2017 r.

⁹ Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS, Warszawa 2017 r.

¹⁰ EMIS Insights – Raport dotyczący sektora rolnego w Polsce za 2016/2017 r., EMIS

Wartość brutto produkcji rolnej w Polsce w cenach bieżących rosła w tempie 4,8% rok do roku (r/r) do 103,4 mld zł w 2016 r. Produkcja roślinna odpowiada za 50,8% łącznej produkcji, wzrost o 6,1% w stosunku do 2015 r. Produkcja zwierzęca, stanowiąca 49,2% łącznej produkcji rolnej, wzrosła o 3,4% w 2016 r.¹¹

Rysunek 2. Struktura produkcji rolnej i produkcja rolna według sektorów, % całości, 2016 r.

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS, Warszawa 2017 r.

2.1.1 Struktura producentów żywności / gospodarstw rolnych

Dane GUS dotyczące gospodarstw rolnych są pogrupowane według powierzchni gruntów rolnych, jak wskazuje tabela poniżej.

Tabela 4. Gospodarstwa rolne według powierzchni gruntów rolnych

Rok	Razem	Powierzchnia gruntów rolnych (ha)							
		Do 1 ha	1,01-1,99	2,00-4,99	5,00-9,99	10,00-14,99	15,00-19,99	20,00-49,99	50 ha lub więcej
2016	1,410,704	22,767	271,232	465,940	309,914	137,277	66,900	102,022	34,652
	100%	1.6 %	19.2 %	33.1 %	22.0 %	9.7 %	4.7 %	7.2 %	2.5 %

Źródło: Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS

Polskie rolnictwo charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – przeciętna powierzchnia gruntów rolnych na 1 gospodarstwo rolne stopniowo rośnie, a w 2016 r. wynosiła średnio 11,7 ha (9,1 ha w 2011 r. i 5,8 ha w 2002 r.) Ponad połowa gospodarstw rolnych (53,9%) ma nie więcej niż 5 ha gruntów rolnych. Ponad 75% gospodarstw ma nie więcej niż 10 ha, a ich łączny udział w powierzchni gruntów rolnych wynosi ponad 28%. Ponad 40% gruntów rolnych użytkują gospodarstwa o powierzchni od 10 ha do 50 ha. Ponad 34 000 gospodarstw (2,5%) ma powierzchnię powyżej 50 ha, co łącznie stanowi niewiele powyżej 4,5 mln ha, czyli 31,7% gruntów rolnych¹².

Najważniejsze aspekty obecnej sytuacji gospodarstw rolnych w Polsce są następujące:¹³

¹¹ Rocznik statystyczny rolnictwa 2017, GUS, Warszawa 2017 r.

¹² Ibidem

¹³ Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 r., GUS

Tabela 5. Kluczowe cechy gospodarstw rolnych w Polsce

Struktura gospodarstw	<ul style="list-style-type: none"> • W Polsce jest około 1,4 mln (w 2016 r.) gospodarstw rolnych, które stanowią 14,5% łącznej liczby gospodarstw rolnych w EU-28. • Wielkość gospodarstw jest zazwyczaj niewielka – 53,9 % gospodarstw rolnych ma poniżej 5 hektarów (ha). Gospodarstwa składają się małych i rozdrobnionych działek, a gospodarstwa o powierzchni powyżej 10 ha stanowią jedynie 24,1 % wszystkich gospodarstw rolnych. • Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego wzrosła z 15 100 euro w 2013 r. do 17 700 euro w 2016 r. Ponad 60% wartości krajowej produkcji standardowej zostało wytworzone w gospodarstwach o powierzchni powyżej 15 ha. • Odsetek gospodarstw stosujących ekologiczne metody produkcji roślinnej i zwierzęcej lub przechodzących na takie metody pozostał niezmienny (na poziomie 1,4% łącznej liczby gospodarstw).
Charakterystyka gruntów	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost powierzchni ziemi uprawnej z 10,3 mln ha w 2013 r. do 10,6 mln ha w 2016 r., odnotowany głównie w grupie gospodarstw o wielkości od 100 do 300 ha (o ok. 26%) i w grupie gospodarstw o wielkości od 50 do 100 ha (o ok. 15%).
Siła robocza	<ul style="list-style-type: none"> • W latach 2013-2016 nastąpił znaczący (o 1/3) spadek liczby pozostałych członków rodziny pracujących w gospodarstwach rodzinnych, spowodowany głównie odpływem z obszarów rolniczych. • W rolnictwie pracuje łącznie 2,3 mln osób; 95% z nich to osoby zatrudnione lub samozatrudnione w gospodarstwach prywatnych, zaś 4,4% jest zatrudnionych na umowę o pracę.

System FADN obejmuje gospodarstwa, których Standardowa Produkcja (SO) pokrywa co najmniej 90% wszystkich gospodarstw w danym kraju. Minimalna wielkość ekonomiczna, która umożliwiła uwzględnienie gospodarstwa w polu obserwacji FADN w Polsce wynosi 4 000 SO.

Próba Polskiego FADN jest reprezentatywna ze względu na trzy kryteria: lokalizację, wielkość ekonomiczną i typ rolniczy. Obecnie dane do polskiego sondażu FADN dostarcza ponad 11 tys. gospodarstw.

Dodatkowe informacje o próbie gospodarstw rolnych uwzględnionych w polskim FADN znajdują się w Załączniku 5.

2.2 Struktura przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

Przetwórstwo rolno-spożywcze jest jedną z najważniejszych gałęzi polskiej gospodarki, a produkcja żywności odpowiadała za 11% PKB w 2016 r. Polska jest jednym z najważniejszych producentów żywności w UE i ósmym największym eksporterem żywności rolno-spożywczej w UE¹⁴.

Kluczowe wskaźniki dla przetwórstwa rolno-spożywczego w Polsce¹⁵ przedstawia poniższa tabela:

¹⁴ EMIS Insights – Raport dotyczący sektora spożywczego w Polsce za 2017/2021 r., EMIS

^{15 16} Ibidem

Tabela 6. Sektor żywności i napojów w liczbach (2016 r.)

Kluczowe dane liczbowe	Wskaźniki
11%	Udział branży produktów spożywczych w PKB
4.1%	Udział Polski w europejskim rynku produktów rolnych
3%	Udział branży napojów w PKB
1 250	Liczba średnich i dużych przedsiębiorstw w sektorze spożywczym

Źródło: EMIS Insights – Raport dotyczący sektora napojów w Polsce za 2017/2018 r., EMIS

W sektorze spożywczym działa 1 250 średnich i dużych przedsiębiorstw. Rząd zaliczył produkcję żywności do priorytetów swojej strategii rozwoju gospodarczego, więc sektor ten może liczyć na pomoc finansową dla projektów modernizacyjnych.

Branżą przetwórstwa rolno-spożywczego odpowiadała za 11% PKB Polski w 2016 r. Udział ten jest prawdopodobnie nawet wyższy, ponieważ oficjalne dane obejmują wyłącznie przedsiębiorstwa zatrudniające co najmniej dziewięciu pracowników. Spółki takie zatrudniają około 386 000 osób, czyli 14% wszystkich zatrudnionych w przemyśle produkcyjnym i ponad 2% wszystkich zatrudnionych w polskiej gospodarce.

Wartość sprzedaży produktów spożywczych przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 9 pracowników wzrosła o 7,5% r/r do 203,2 mld w 2016 r., po wzroście w wysokości 0,6% w poprzednim roku. W grupie średnich i dużych przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 49 pracowników trendy sprzedażowe kształtowały się podobnie: wzrost o 7,5% r/r w 2016 r. po spadku o 0,2% r/r w 2015 r. Z kolei przebieg dynamiki PKB kształtował się odmiennie: po wzroście o 3,8% w 2015 r. nastąpiło spowolnienie do 2,7% w 2016 r. Tak więc sprzedaż artykułów spożywczych wyraźnie skorzystała na spożyciu prywatnym, a także koniunkturze na rynku eksportu.

Liczba średnich i dużych producentów żywności wzrosła w 2016 r. do 1 261 z poziomu 1 196 w poprzednim roku. Udział przedsiębiorstw przynoszących straty wzrósł do 15,4% w 2016 r. z 13,7% w 2015 r. Przedsiębiorstwa duże (np. zakłady przetwórstwa mięsnego, produkcja mleczarska i produkcja słodczy) dominują w większości podsektorów tej branży. Inaczej wygląda sytuacja na rynku produkcji i przetwórstwa warzyw i owoców – te rynki są bardzo rozdrobnione, chociaż zakłady przetwórstwa są większe i w związku z tym mniej liczne. Największymi graczami na rynku są firmy zagraniczne, które zdominowały większość kategorii w sektorze, chociaż często duże firmy krajowe rzucają im wyzwanie. Obecność kapitału polskiego jest najsilniejsza w segmencie mleczarskim. Polski sektor mleczarski skonsolidował się w ostatnich latach po przystąpieniu do UE, co doprowadziło do utworzenia dużych grup spółdzielczych. Wysoce rozdrobniony jest nadal także sektor drobiarski, który może podlegać dalszym procesom konsolidacji przez duże polskie firmy lub graczy zagranicznych¹⁶.

Polscy producenci żywności pokazali, że potrafią łatwo dostosować się do wymogów nowych rynków eksportowych i zmian wzorców konsumpcyjnych. Stabilny wzrost w branży spożywczej oznacza też, że jest ona w stanie kontynuować inwestycje w sprzęt i licencje, zwłaszcza dotyczące żywności ekologicznej, której sprzedaż w średnim okresie będzie najprawdopodobniej nadal rosnąć. Polscy producenci żywności mogą oczekiwać wzrostu sprzedaży swoich produktów o 59% w latach 2016-2021.

Klasyfikację przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na potrzeby niniejszego badania przedstawia Rys. 2.

¹⁶ EMIS Insights – Raport dotyczący sektora spożywczego w Polsce za 2017/2021 r., EMIS

3 Priorytety i polityki dla sektora rolnego – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

3.1 Priorytety Inwestycyjne Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Łączny budżet przeznaczony na wdrożenie PROW na lata 2014-2020 wynosi ponad 13,5 mld euro (w tym 8,6 mld euro z funduszy UE i 4,9 mld zł ze środków krajowych). Program realizuje sześć priorytetów unijnych dotyczących obszarów wiejskich, wskazanych w art. 5 Rozporządzenie EFRROW i omówionych w skrócie poniżej. Głównym priorytetem polskiego PROW na lata 2014-2020 jest zwiększenie rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych. PROW koncentruje 33% wsparcia na inwestycjach rzeczowych w precyzyjnie określonych sektorach (mleko, bydło, trzoda chlewna), a także na gospodarstwach położonych w strefach zagrożonych zanieczyszczeniem azotanami i na obszarach Natura 2000. Dodatkowo 30% wsparcia jest zarezerwowane na usługi środowiskowe i przyjazne dla klimatu, a także praktyki ukierunkowane na zwiększenie bioróżnorodności, rozwój systemów rolnictwa o wysokich wartościach przyrodniczych, poprawę gospodarki wodnej i zapobieganie erozji gleby. Informacje o poszczególnych priorytetach są przedstawione w skrócie poniżej.

Tabela 7. Priorytety inwestycyjne PROW na lata 2014-2020 w Polsce

Priorytet inwestycyjny	Łączny budżet na priorytet inwestycyjny (w mln euro)	Udział w łącznym budżecie na dany priorytet inwestycyjny (w %)
Priorytet 1 – Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i leśnictwie oraz na obszarach wiejskich ¹⁷	-	-
Priorytet 2 – Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami	4 475	33,1%
Priorytet 3 – Wspieranie organizacji łańcucha żywnościowego, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, dobrostanu zwierząt oraz zarządzania ryzykiem w rolnictwie	1 660	12,3%
Priorytet 4 – Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów związanych z rolnictwem i leśnictwem	4 161	30,8%
Priorytet 5 – Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu	301	2,2%
Priorytet 6 – Promowanie włączenie społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich	2 149	15,9%

¹⁷ Jest to priorytet przekrojowy i nie wykazano dla niego odrębnej alokacji środków, ponieważ nakłady są rozkładane pomiędzy inne obszary docelowe.

Powyższe priorytety PROW są przedstawione w skrócie w tabeli w Załączniku 6 Raportu, zaczerpniętej z Załącznika I do „Broszury informacyjnej na temat Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 dla Polski”¹⁸.

Budżet przeznaczony na **pięć głównych działań PROW** (fundusze EFRROW) jest następujący:

- Inwestycje w środki trwałe (Działanie 4 - M04): 2 120 mln euro;
- Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej (Działanie 6 - M06): 1 473 mln euro;
- Płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami (Działanie 13 - M13): 1 261 mln euro;
- Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne (Działanie 10 - M10): 869 mln euro;
- Podstawowe usługi (Działanie 7 - M07): 684 mln euro.

3.2 Działania w ramach PROW 2014-2020 z perspektywy instrumentów finansowych

Instytucja Zarządzająca nie przewidziała wykorzystania IF w ramach PROW. Zobowiązała się jednak do zbadania możliwości wprowadzenia instrumentów finansowych i jest zdecydowana rozpocząć proces modyfikacji PROW. Instytucja Zarządzająca, przyjęła założenie, że na Instrumenty Finansowe zostanie przydzielona kwota 50 mln euro na pozostałą część okresu programowania 2014-2020.

Poddziałania, w których przewidziane jest wykorzystanie IF i które zostały zbadane w ramach niniejszej analizy (tj. poddziałania 4.1 i 4.2) są przedstawione poniżej. Są one częścią Działania M04 - Inwestycje w środki trwałe. Szczegółowy opis tych poddziałań, wraz z przewidzianym rodzajem wsparcia, docelowymi beneficjentami i warunkami kwalifikowalności oraz obowiązującymi kwotami i poziomem wsparcia zostały wyszczególnione w PROW 2014-2020 i przedstawione w rozdziałach 5.5. i 5.6.

Poddziałanie 4.1 – Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych

Beneficjentami tego poddziałania mogą być osoby fizyczne, wspólnicy w spółkach cywilnych, osoby prawne lub spółki osobowe w rozumieniu kodeksu spółek handlowych.

Poddziałanie	Obszar docelowy	Budżet ogółem (w mln euro)	% budżetu ogółem
4.1	2A – Wyniki, restrukturyzacja i modernizacja gospodarstw rolnych	2 500	17%
	4A – Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie różnorodności biologicznej	99	
	4B – Poprawa gospodarki wodnej 4C – zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą		

Poddziałanie 4.2 – Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój

Beneficjentami tego poddziałania mogą być osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne pozbawione osobowości prawnej, które mają zarejestrowaną działalność w dziedzinie przetwarzania lub marketingu produktów rolnych, bądź działają jako przedsiębiorcy prowadzący działalność jako mikroprzedsiębiorstwa albo małe lub średnie przedsiębiorstwa.

¹⁸ Komisja Europejska: Broszura informacyjna na temat Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 dla Polski.

Poddziałanie	Obszar docelowy	Budżet ogółem (w mln euro)	% budżetu ogółem
4.2	3A- Zintegrowanie z łańcuchem rolno-spożywczym poprzez systemy jakości	693	5%

4 Instrumenty finansowe w UE

W tym rozdziale przedstawiono kluczowe aspekty instrumentów finansowych w kontekście celu badania. Obejmują one informacje ogólne o instrumentach finansowych (definicje, zakres, podstawę prawną, opcje wdrożenia), prawne możliwości połączenia instrumentów finansowych z innymi rodzajami wsparcia (w tym dopłat do odsetek), a także zasady wyboru i wynagradzania pośredników finansowych. Przedstawiono także informacje o dotychczasowych i obecnych doświadczeniach związanych z wykorzystaniem IF w Polsce oraz doświadczenia zagraniczne dotyczące wykorzystania IF w rolnictwie.

4.1 Definicja i zakres instrumentów finansowych

Rozporządzenie finansowe (UE, EURATOM) 2018/1046¹⁹ w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii [...] definiuje instrumenty finansowe jako: „*unijne środki wsparcia finansowego przekazywane z budżetu, aby zrealizować jeden lub większą liczbę określonych celów polityki Unii, które to instrumenty mogą przybierać formę inwestycji kapitałowych lub inwestycji quasi-kapitałowych, pożyczek lub gwarancji, lub innych instrumentów opartych na podziale ryzyka, i które w stosownych przypadkach mogą być łączone z innymi formami wsparcia finansowego lub ze środkami finansowymi podlegającymi zarządzaniu dzielonemu lub środkami finansowymi Europejskiego Funduszu Rozwoju*”.

Zgodnie z rozporządzeniem (UE) nr 1303/2013²⁰ ustanawiającym wspólne przepisy (RUWP), IF powinny być wykorzystywane w celu zaspokojenia szczególnych potrzeb rynku w sposób efektywny pod względem kosztów oraz w zgodzie z celami programów, i nie powinny wypierać finansowania prywatnego.

Główną zaletą stosowania IF jest ich odnawialny charakter (środki raz zainwestowane można wykorzystać ponownie), efekt mnożnikowy (wkład Unii w IF służy uruchomieniu łącznej inwestycji przekraczającej wkład Unii zgodnie z wcześniej określonymi wskaźnikami) i zmniejszenie uzależnienia od dotacji w grupie docelowej.

IF współfinansowane przez EFRROW mogą dodatkowo przyczynić się do realizacji kilku przekrojowych priorytetów UE dotyczących rozwoju obszarów wiejskich:

- Wspieranie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich;
- Podniesienie konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa; oraz
- Szukanie możliwych komplementarności i synergii z programami dotacyjnymi.

Wśród różnych rodzajów instrumentów finansowych, najpowszechniejsze są: finansowanie dłużne (w tym pożyczki i mikropożyczki), instrumenty gwarancyjne i instrumenty kapitałowe i quasi-kapitałowe.

---

¹⁹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, EURATOM) 2018/1046 z dnia 18 lipca 2018 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii, zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1296/2013, (UE) nr 1301/2013, (UE) nr 1303/2013, (UE) nr 1304/2013, (UE) nr 1309/2013, (UE) nr 1316/2013, (UE) nr 223/2014 i (UE) nr 283/2014 oraz decyzję nr 541/2014/UE, a także uchylające rozporządzenie (UE, Euratom) nr 966/2012 (Dz. U. L 193 z 30.07.2018 r., s. 1)

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006

Tabela 8. Zalety i wady głównych rodzajów instrumentów finansowych

Narzędzie / produkt	Przykład
Gwarancja	Dla ostatecznych odbiorców, którzy nie mają zabezpieczenia dla pożyczki lub mają dostęp o kredytów rynkowych o wysokim oprocentowaniu
Korzyści	Ograniczenia
<ul style="list-style-type: none"> Rozwiązuje problem specyficznych ograniczeń możliwości akceptacji ryzyka dla danego segmentu rynku Faktyczna wypłata ma miejsce tylko w przypadku braku spłaty pożyczki Pozwala zintegrować strukturę finansowania dużej liczby projektów przy relatywnie niewielkich zasobach 	<ul style="list-style-type: none"> Głównym problemem przy wszystkich instrumentach niezabezpieczonych jest kontrola zobowiązań w przypadku problemów z gwarancjami Wykazanie motywacyjnego charakteru instrumentu finansowego przy tym rodzaju produktu finansowego może być bardziej problematyczne niż w przypadku alternatywnych produktów
Pozwala zmniejszyć premię za ryzyko przy wniosku o dalsze finansowanie	Ocena wartości dodanej jest trudniejsza
Pożyczka	Zakup sprzętu, surowców itp.
Korzyści	Ograniczenia
<ul style="list-style-type: none"> Rozwiązuje problem ograniczeń płynności i akceptacji ryzyka w danym segmencie rynku Ograniczone koszty zarządzania 	<ul style="list-style-type: none"> Produkty zabezpieczone takie jak pożyczki wymagają większego początkowego wsparcia niż produkty niezabezpieczone, takie jak gwarancje W przypadku przekształcenia programu dotacyjnego w pożyczkowy trzeba włożyć wiele pracy w określenie realistycznej wysokości parametru LGD (Loss Given Default).

Źródło: *Financial Instruments in Cohesion Policy 2014-2020 (Instrumenty finansowe w polityce spójności na lata 2014-2020)*, EIPA-Ecorys-PwC, studium dla KE i EBI.

Więcej informacji o produktach finansowych można znaleźć w publikacji (w języku angielskim) „Financial Instrument products Loans, guarantees, equity and quasi-equity” (Instrumenty finansowe: pożyczki, gwarancje, instrumenty kapitałowe i quasi-kapitałowe), <https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/ESIF-factsheet-FI-products.pdf>

4.1.1 Ramy prawne

KE i Parlament UE przyjęły obszerny pakiet regulacji dotyczących IF na okres finansowy 2014-2020, w tym:

- Rozporządzenie ustanawiające wspólne przepisy (UE) nr 1303/2013 – artykuły 37-46;
- Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 480/2014;
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 821/2014 (dotyczące m.in. zasad transferu wkładów z programów i zarządzania nimi, przekazywania sprawozdań z wdrażania instrumentów finansowych);
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 964/2014 (w sprawie standardowych warunków dotyczących instrumentów finansowych - tzw. instrumenty standardowe).

Dodatkowo KE przyjęła szereg wytycznych dla państw członkowskich, np. w sprawie wyboru pośredników finansowych oraz kosztów zarządzania i opłat za zarządzanie (oba dokumenty są wspomniane poniżej).

W dniu 29 grudnia 2017 r. Komisja Europejska opublikowała część Rozporządzenia Zbiorczego²¹ dotyczącą rolnictwa. Rozporządzenie wprowadza szereg elastycznych rozwiązań dotyczących wykorzystania instrumentów finansowych w kontekście EFRROW. Są to:

- elastyczność w odniesieniu do inwestycji, w których materiałem wyjściowym są produkty nieobjęte Załącznikiem 1 (art. 17 ust. 1 lit. b);
- dopuszczenie wykorzystania IF do wsparcia młodych rolników rozpoczynających działalność, również w połączeniu z dotacjami (art. 19 ust. 4);
- możliwość finansowania dużych inwestycji w infrastrukturę rolną i usługi (art. 20 ust. 4);
- dopuszczenie zakupu zwierząt, roślin jednorocznych itp. i rezygnacja z konieczności wyszczególnienia kwalifikujących się pozycji (art. 45 ust.7);
- dopuszczenie wsparcia w zakresie kapitału obrotowego również do inwestowania IF w działalność i infrastrukturę nierolniczą (art. 45 ust. 5);
- rezygnacja – w przypadku IF – ze wzajemnego powiązania pomiędzy obowiązkami prawnymi wynikającymi z rozporządzenia regulowanego a oceną środowiskową (art. 45 ust. 7), oraz
- eliminacja z IF kryteriów wyboru specyficznych dla dotacji (art. 49 ust. 4).

Część Rozporządzenia Zbiorczego nie dotycząca rolnictwa, wprowadzająca szereg zmian dotyczących IF, np. możliwość łączenia EFSI i EFIS w instrumentach portfelowych oraz bezpośrednio powierzenie wdrożenia IF krajowym bankom prorozwojowym, została opublikowana 18 lipca 2018 r.

4.1.2 Opcje wdrożenia instrumentów finansowych

Zgodnie z art. 38 ust 4 RUWP, Instytucja Zarządzająca przy wspieraniu IF może powierzyć zadania wdrożeniowe EBI, międzynarodowym instytucjom finansowym, w których państwo członkowskie posiada akcje lub udziały, krajowym bankom prorozwojowym²² lub podmiotowi prawa publicznego lub prywatnego.

Zgodnie z art. 38 ust 3, Instytucja Zarządzająca może zapewnić wkład finansowy na rzecz następujących IF:

- IF zgodnych ze standardowymi warunkami ustanowionymi przez Komisję;
- już istniejących lub nowo powstałych IF, które są specjalnie zaprojektowane do osiągnięcia celów szczegółowych określonych w ramach właściwego priorytetu (zindywidualizowane IF).

Instytucje Zarządzające mogą skorzystać z dwóch sposobów wdrażania:

- wdrożenie IF przez fundusz funduszy (FoF), który wybiera pośredników finansowych odpowiedzialnych za udzielenie wsparcia ostatecznym odbiorcom;
- wdrożenie IF przez fundusz funduszy działający jako pośrednik finansowy, który podpisuje umowy operacyjne z instytucjami finansowymi w celu gwarantowania pożyczek udzielanych ostatecznym odbiorcom; lub

---

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/2393 z dnia 13 grudnia 2017 r. zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), (UE) nr 1306/2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania, (UE) nr 1307/2013 ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej, (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz (UE) nr 652/2014 ustanawiające przepisy w zakresie zarządzania wydatkami odnoszącymi się do łańcucha żywnościowego, zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt oraz dotyczącymi zdrowia roślin i materiału przeznaczanego do reprodukcji roślin.

²² W RUWP instytucje te określone są jako instytucje finansowym z siedzibą w państwie członkowskim, dążącym do osiągnięcia celów interesu publicznego i pozostającym pod nadzorem instytucji publicznej.

- bezpośredni wybór pośredników finansowych.

Zgodnie z RUWP, Instytucja Zarządzająca może również udzielać pożyczek lub gwarancji bezpośrednio ostatecznym odbiorcom.

4.1.3 Łączenie instrumentów finansowych z innymi formami wsparcia

Podstawą prawną łączenia wsparcia z instrumentu finansowego i innych form wsparcia jest art. 37 RUWP. Dodatkowo KE przyjęła wytyczne dla państw członkowskich w sprawie art. 37 ust. 7, 8 i 9 rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów - łączenie wsparcia z instrumentu finansowego z innymi formami wsparcia.

RUWP przewiduje dwa rodzaje łączenia wsparcia:

- Połączenie wsparcia z instrumentem finansowym w ramach jednej operacji – art. 37 ust. 7 RUWP;
- Połączenie wsparcia na poziomie ostatecznego odbiorcy (połączenie dwóch odrębnych operacji) – art. 37 ust. 8 RUWP.

Zgodnie z art. 37 ust. 7 RUWP, instrumenty finansowe i inne formy wsparcia (w tym wsparcie techniczne, dotacje na spłatę odsetek i dotacje na opłaty gwarancyjne) można łączyć w jedną operację. Celem takiego wsparcia powinno być ułatwienie i rozszerzenie wdrożenia instrumentu finansowego.

Warunki łączenia innych form wsparcia z instrumentem finansowym zgodnie z art. 37 ust. 7 RUWP są następujące: (i) inne formy wsparcia muszą być bezpośrednio związane z instrumentem finansowym; (ii) instrument finansowy i inne formy wsparcia muszą być skierowane do tych samych ostatecznych odbiorców; (iii) należy przestrzegać obowiązujących zasad pomocy publicznej; oraz (iv) należy prowadzić oddzielną ewidencję dla każdej z form wsparcia.

Artykuł 37 ust. 7 RUWP nakłada warunek, że zapotrzebowanie na inne formy wsparcia, które mają być łączone z instrumentem finansowym, oraz oszacowanie wkładu programu EFSI dla takiej formy wsparcia muszą być objęte oceną *ex-ante*.

Jakkolwiek art. 37 ust. 9 RUWP dopuszcza, by wsparcie udzielane w postaci dotacji oraz instrumentu finansowego dotyczyło tej samej pozycji wydatków, suma wszystkich rodzajów łączonego wsparcia nie może przekroczyć łącznej kwoty wydatków na daną pozycję. Zgodnie z tą zasadą dotacji nie można wykorzystać na zwrot wsparcia otrzymanego z instrumentów finansowych, a instrumenty finansowe nie mogą służyć do wstępnego finansowania dotacji.

Zgodnie z art. 37 ust. 8 RUWP, możliwe jest połączenie wsparcia na poziomie ostatecznego odbiorcy (połączenie dwóch odrębnych operacji). Wsparcie z instrumentu finansowego można łączyć ze wsparciem z innego priorytetu lub programu EFSI bądź z innego instrumentu wspieranego przez budżet UE. W tym przypadku dotacja lub inna forma pomocy nie jest częścią operacji instrumentu finansowego. Połączenie wsparcia z instrumentu finansowego i dotacji (lub innych form wsparcia) pochodzących z innego priorytetu, programu lub instrumentu odbywa się w ramach dwóch oddzielnych operacji, z których każda ma odrębne wydatki kwalifikowalne.

W takim scenariuszu należy spełnić następujące warunki: (i) wsparcie z instrumentu finansowego EFSI dla ostatecznego odbiorcy jest częścią operacji z wydatkami kwalifikowalnymi odrębnymi od innych źródeł pomocy (ii) przestrzegane są mające zastosowanie unijne przepisy w zakresie pomocy publicznej, zwłaszcza dotyczące łączenia pomocy; (iii) prowadzona jest oddzielna ewidencja dla każdej formy wsparcia. W przypadku EFSI oznacza to, że należy prowadzić odrębną ewidencję i dokumentację pomocniczą na potrzeby ścieżki audytu dotyczącą operacji instrumentu finansowego (aż do poziomu ostatecznego odbiorcy) i drugiej operacji (aż do poziomu beneficjenta dotacji).

W przypadku łączenia wsparcia z instrumentu finansowego i dotacji (lub innej formy wsparcia) na mocy art. 37 ust. 8, należy również przestrzegać warunków określonych w art. 37 ust. 9.

Należy podkreślić, że w przypadku EFFROW połączenie wsparcia z dwóch odrębnych operacji nie powinno wykroczać poza maksymalną kwotę/stopę określoną w programie rozwoju obszarów wiejskich, zgodnie z rozporządzeniem (UE) nr 1305/2013.

Należy też pamiętać, że instrument finansowy zapewniający pożyczkę nie może zawierać rabatu kapitałowego, ponieważ nie byłoby to zgodne z zasadami określonymi w art. 2 lit. k Rozporządzenia finansowego. Pożyczkodawca musi uzgodnić sumę pieniędzy, która będzie dostępna natychmiast i zgodnie z którą pożyczkobiorca jest zobowiązany spłacić kwotę w uzgodnionym terminie.

4.1.4 Wybór pośredników finansowych

Rozporządzenia na szczeblu UE dla perspektywy finansowej 2014-2020 wprowadziły dużo bardziej restrykcyjne zasady wyboru organów wdrażających IF niż obowiązujące w latach 2007-2013. Podczas procesu selekcji pośredników finansowych Instytucja Zarządzająca lub zarządzający funduszem funduszy musi zagwarantować, że podmiot taki będzie spełniał wymogi określone w art. 7 rozporządzenia (UE) nr 480/2012.

Wybór pośrednika finansowego musi uwzględniać charakter IF, doświadczenie podmiotu we wprowadzaniu podobnych instrumentów, wiedzę i doświadczenie zaproponowanych członków zespołu oraz potencjał operacyjny i finansowy podmiotu. Wybór musi być transparentny i obiektywnie uzasadniony, a także nie może powodować konfliktu interesów.

4.1.5 Wynagrodzenie pośredników finansowych

Pakiet regulacji dotyczących instrumentów finansowych przyjęty przez KE i Parlament UE, a w szczególności Rozporządzenie (UE) nr 480/2014, wprowadziły nowe, mniej atrakcyjne dla pośredników finansowych zasady wdrażania IF.

Rozporządzenie definiuje dwie formy wynagradzania pośredników finansowych: zwrot poniesionych kosztów (koszty zarządzania) i wynagrodzenie za usługę (opłata za zarządzanie).

Koszty zarządzania obejmują pozycje kosztów bezpośrednich lub pośrednich zapłacone na podstawie dowodu poniesienia wydatku. Zwrot poniesionych kosztów zakłada, że pośrednik finansowy otrzymuje wyłącznie zwrot kosztów poniesionych na świadczenie usługi.

Opłata za zarządzanie odnosi się do uzgodnionej ceny usług. W przypadku zastosowania opłaty za zarządzanie pośrednik finansowy określa procentową stawkę należnego wynagrodzenia za zarządzanie instrumentem, która jest wypłacana niezależnie od kwoty poniesionych wydatków.

Metody obliczania oraz limity kosztów zarządzania i opłat za zarządzanie określa art. 13 ust. 3 Rozporządzenie (UE) nr 480/2014.

Przepisy Rozporządzenia (UE) nr 480/2014 pozwalają na przyjęcie wynagrodzenia przekraczającego powyższe limity w przypadkach, gdy organ wdrażający instrument finansowy (zarządzający funduszem funduszy lub pośrednik finansowy) został wybrany w drodze konkurencyjnej procedury zgodnie z obowiązującymi przepisami, w której to procedurze udowodniono potrzebę wyższych kosztów zarządzania i opłat za zarządzanie.

4.2 Dotychczasowe i obecne doświadczenia z instrumentami finansowymi w Polsce

W ramach PROW na lata 2007-2013 i 2014-2020 nie występowały IF przeznaczone dla rolnictwa. Polska ma jednak w ostatnim czasie doświadczenia z IF w ramach polityki spójności. Doświadczenie to należy wziąć pod uwagę przy opracowywaniu strategii inwestycyjnej IF w PROW na lata 2014-2020. Szczegółowe informacje o IF w Polsce w okresie programowania 2007-2013 przedstawia Załącznik 7.

4.2.1 Instrumenty finansowe w Polsce w okresie programowania 2014-2020

W okresie programowania 2014-2020 przyznano Polsce około 82,5 mld euro w ramach polityki spójności. Środki te są dystrybuowane w ramach **6 krajowych Programów Operacyjnych (PO)**, dla których Instytucją Zarządzającą jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (MIR):

- Infrastruktura i Środowisko (PO IŚ);
- Inteligentny Rozwój (PO IR);
- Polska Cyfrowa (PO PC);
- Polska Wschodnia (PO PW);
- Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER);
- Pomoc Techniczna (PO PT).

IF były uruchomione we wszystkich **Regionalnych Programach Operacyjnych (RPO)** na lata 2014-2020 oraz w następujących programach krajowych: PO IR, PO PC i PO WER. W ramach tych programów na wdrożenie IF przeznaczono około 14,9 mld zł. We wszystkich RPO na lata 2014-2020 na wdrożenie IF przyznano około 7,6 mld euro (wielkość ta wynikała z ocen ex-ante).

Na podstawie ocen ex-ante przeprowadzonych w latach 2014-2016, Instytucje Zarządzające RPO opracowały strategie inwestycyjne określające obszary wykorzystania IF, parametry produktów i przydział kwot na poszczególne instrumenty. W kilku RPO zaplanowano i częściowo uruchomiono instrumenty dla MŚP:

- pożyczki - we wszystkich RPO;
- gwarancje - w 11 RPO;
- instrumenty kapitałowe - w 5 RPO.

W ramach RPO na lata 2014-2020 instrumenty finansowe są również stosowane na sfinansowanie:

- rozpoczęcia nowej działalności gospodarczej - w 12 RPO;
- energooszczędności i odnawialnych źródeł energii - w 11 RPO;
- rewitalizacji obszarów miejskich - w 5 RPO.

We wszystkich regionach władze zdecydowały się na model dwuetapowy²³ – zadania zarządzającego funduszem funduszy pełnią:

- BGK (w przypadku 15 RPO);
- EBI / EFI (w 4 RPO);
- Kujawsko-Pomorski Fundusz Rozwoju.

W celu selekcji pośredników finansowych BGK ogłasza przetargi zgodnie z ustawą o zamówieniach publicznych. EBI i EFI zdecydowały się na wybór pośredników finansowych zgodnie z własnymi procedurami przetargowymi. Głównymi uczestnikami przetargów ogłoszonych przez BGK są regionalne i ponadregionalne konsorcja funduszy pożyczkowych lub funduszy poręczeniowych. W kilku przypadkach w przetargach uczestniczyły banki spółdzielcze. Podmioty z sektora bankowego uczestniczyły w przetargach ogłoszonych w ramach PO PC i wsparcia inicjatyw w energooszczędność.

---

²³ Wyjątkiem są pożyczki na termomodernizację budynków mieszkalnych w Wielkopolsce, udzielane głównie przez BGK działający jako pośrednik finansowy (instrument finansowych instytucyjny); w tym przypadku Instytucja Zarządzająca nie skorzystała z opcji funduszu funduszy.

Na podstawie analizy przetargów ogłoszonych przez BKG na wybór pośredników finansowych widać brak zainteresowania udziałem w przetargach ze strony banków (zarówno komercyjnych, jak i spółdzielczych). W obecnym okresie programowania w ponad 70 przetargach ogłoszonych dotychczas przez BKG na wybór pośredników finansowych zarządzających instrumentami dłużnymi wybrany został tylko jeden bank spółdzielczy (w RPO) i jeden bank komercyjny (w trzech RPO i PO PC).

W perspektywie finansowej 2014-20202 banki komercyjne i spółdzielcze są zaangażowane głównie we wdrażanie instrumentów gwarancyjnych. W przypadku tych instrumentów banki nie są pośrednikami finansowymi. Banki muszą utworzyć portfel transakcji dłużnych, które są pokryte gwarancjami z Funduszu Gwarancyjnego PO IR. BGK podpisał umowy z 10 bankami na uruchomienie gwarancji pożyczkowych dla innowacyjnych przedsiębiorstw z sektora MŚP.

Jak wspomniano w punkcie 4.1, pakiet regulacyjny dotyczący IF wprowadził nowe zasady w zakresie limitów finansowania za pomocą instrumentów finansowych, mniej atrakcyjne dla pośredników finansowych. Rozporządzenie nr 480/2014 określa procentowe wynagrodzenie w przypadku unijnych wkładów przekazywanych pośrednikom finansowym (np. dla pożyczek jest to 8% łącznej kwoty wkładu z programu do instrumentu finansowego). Przepisy tego Rozporządzenia pozwalają na przyjęcie wynagrodzenia przekraczającego powyższe limity w przypadkach, gdy organ wdrażający IF został wybrany w drodze konkurencyjnej procedury zgodnie z obowiązującymi przepisami, w której to procedurze udowodniono potrzebę wyższych kosztów zarządzania i opłat za zarządzanie. Jak pokazała dotychczasowa praktyka BGK, w wielu przypadkach przyjmowano oferty przekraczające pułapy przewidziane w rozporządzeniu, czasem nawet na poziomie 18% (przy limicie 10%). Były to jednak sytuacje, gdy spełnione zostały warunki Rozporządzenia, tzn., gdy w procedurze przetargowej wpłynęła tylko jedna oferta.

W przetargach ogłaszanych przez EBI obowiązują odrębne zasady stosowania limitów opłat pośredników finansowych. W dokumentacji przetargowej EBI wyraźnie zaznacza, że opłata za zarządzanie wdrażaniem IF nie może przekroczyć pułapów wynikających z Rozporządzenia.

Większość IF w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 zakłada udzielanie wsparcia ostatecznym odbiorcom z wykorzystaniem pomocy publicznej. Jest tylko kilka produktów, w których wsparcie jest udzielane wyłącznie na warunkach rynkowych. Preferencyjny charakter oferowanych instrumentów dłużnych związany jest głównie z preferencyjnym oprocentowaniem, wydłużonym okresem spłaty lub karencją w spłacie w porównaniu z ofertą rynkową. Większość IF zakłada wsparcie zgodnie z zasadami przyznawania pomocy *de minimis*. W kilku przypadkach IF pomoc publiczna jest udzielana w ramach regionalnej pomocy inwestycyjnej.

Jak wspomniano powyżej, PROW nie przywidywał uruchomienia IF dla właścicieli gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Przedsiębiorcy z sektora rolno-spożywczego mogą natomiast występować o pomoc w ramach instrumentów uruchomionych na mocy polityki spójności. Przedsiębiorcy z sektora rolno-spożywczego mogą wnioskować o wsparcie z **Funduszu Gwarancji Portfelowych prowadzonego przez BGK w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój**. Z tego Funduszu innowacyjne MŚP mogą uzyskać darmowe gwarancje zabezpieczające do 80% kapitału pożyczkowego. Pula środków dostępnych dla tego instrumentu (z PO IG) wynosi 525 mln zł, co pozwala na udzielenie pożyczek z gwarancjami o wartości 1,4 mld zł. Grupą docelową są mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa zainteresowane uzyskaniem finansowania pożyczkowego na rozwój innowacyjnej działalności, w tym na realizację wyników prac badawczo-rozwojowych.

Jak wspomniano, **IF dla MŚP zostały uruchomione we wszystkich RPO**. Obejmowały one m.in. pożyczki, gwarancje i kapitał na wdrożenie projektów ukierunkowanych na rozwój/rozbudowę przedsiębiorstw, prowadzące do wprowadzenia na rynek nowych lub udoskonalonych produktów lub usług.

Przepisy art. 7 RUWP umożliwiają łączenie wsparcia z EFSI w formie dotacji ze wsparciem z IF. W Polsce zidentyfikowano tylko dwa takie przypadki: w instrumencie gwarancji portfelowych w ramach PO IG i instrumentu finansowego wspierającego jednostki gospodarki społecznej w ramach PO WER, wsparcie dotacyjne jest udzielane w formie dopłat do odsetek.

Fundusz Gwarancji Portfelowych w ramach PO IG oferuje bezpłatne gwarancje dla innowacyjnych spółek na zabezpieczenie do 80% kapitału pożyczkowego. Pożyczka udzielona ostatecznemu odbiorcy, zgodnie z zasadami obowiązującymi w instytucjach finansowych, może posłużyć do sfinansowania kwalifikowalnych kosztów projektu inwestycyjnego polegającego na wdrożeniu innowacji wynikających z własnych lub nabytych prac badawczo-rozwojowych. Ostateczny odbiorca, który otrzyma pożyczkę z gwarancją z Funduszu Gwarancyjnego PO IG (do końca 2020 r.) i wykorzysta ją zgodnie z celami kredytu może ubiegać się o dopłatę do odsetek. Dopłata taka może wynosić do 100% kwoty odsetek zapłaconych w pierwszych 3 latach pożyczki. Ostateczny odbiorca musi spełniać warunki uzyskania pomocy *de minimis* i mieć niewykorzystany limit takiej pomocy.

Zastosowane rozwiązanie zakłada jednak, że środki zarówno na instrumenty finansowe, jak i dotacje pochodzą z jednego źródła (ten sam program operacyjny). Art. 37 ust. 8 Rozporządzenia ogólnego dopuszcza również model łączenia wsparcia z jednego instrumentu finansowego (w ramach EFSI) ze wsparciem z innego priorytetu/programu EFSI lub z innego instrumentu wspieranego z budżetu unijnego. W Polsce nie testowano jednak takiego rozwiązania.

4.3 Doświadczenia międzynarodowe dotyczące wdrażania instrumentów finansowych w rolnictwie

Instrumenty finansowe upowszechniły się w wielu sektorach i obejmują wiele celów tematycznych. Jednak we wspieraniu rolnictwa wykorzystanie IF pozostaje ograniczone. W czasie poprzedniego okresu programowania (2017-2013) rzadko stosowano pożyczki finansowane z EFFROW, natomiast gwarancje występowały częściej – większość państw członkowskich miała krajowe programy gwarancyjne. Oprócz „klasycznych” instrumentów finansowych (np. pożyczek, mikrokredytów, gwarancji, kapitału, itp.) w obecnym okresie programowania IF mogą być również oferowane w połączeniu z dotacjami i innymi formami wsparcia, co jest często warunkiem wstępnym zwiększenia ich atrakcyjności dla inwestorów. Jest to szczególnie ważne w rolnictwie, gdzie ograniczona liczba prywatnych inwestorów i trudności w dostępie do finansowania utrudniają rozwój i przekształcenia w sektorze. W ramach EFFROW IF mogą również przyczynić się do dywersyfikacji sektora, stworzenia nowych możliwości rynkowych, a zarazem zmniejszenia ryzyka postrzeganego przez banki i inne instytucje finansowe w tym sektorze.

Niemniej jednak ograniczona liczba istniejących instrumentów inżynierii finansowych w UE utrudnia opracowanie szerokiej bazy porównawczej, która ułatwiłaby niniejszą ocenę. Można jednak zestawić wnioski płynące z dotychczasowych doświadczeń we wdrażaniu IF współfinansowanych ze środków EFFROW dzięki studium przypadków opracowanych przez platformę fi-compass. Fi-compass zapewnia horyzontalną, wieloregionalną i specyficzną dla programu pomoc państwom członkowskim, Instytucjom Zarządzającym i innym interesariuszom EFSI w odniesieniu do rozwoju IF. Oprócz opracowania wytycznych i podręczników, a także podnoszenia świadomości i inicjatyw edukacyjno-szkoleniowych, fi-compass opracowuje studia przypadków i przykłady z praktyki, które stały się cennym narzędziem gromadzenia wniosków z dotychczasowych doświadczeń.

4.3.1 Przykłady instrumentów finansowych, które zostały wdrożone w innych państwach członkowskich UE

Poniższe przykłady instrumentów inżynierii finansowej (okres 2007-2013) i instrumentów finansowych (2014-2020) mogą być źródłem ważnych obserwacji dotyczących rozwoju instrumentów finansowych w sektorze rolnym.

Fundusz pożyczkowy EFFROW w Estonii²⁴

Głównym celem tego funduszu pożyczkowego, wdrażanego bezpośrednio przez pośrednika finansowego, było wypełnienie luki rynkowej w finansowaniu przedsiębiorstw rolniczych i wiejskich (gospodarstw rolnych, przetwarzania i marketingu produktów rolnych oraz dywersyfikacji w kierunku działalności nierolniczej). Na cel ten przeznaczono 36 mln euro w ramach środków estońskiego PROW na lata 2014-2020. Instrument finansowy miał przezwyciężyć ten problem dzięki poprawie dostępu

do kredytów dla tych przedsiębiorstw i poprawie warunków kredytów udzielanych przez banki.

Ocena *ex-ante* pozwoliła stwierdzić, że około 60% docelowych producentów i MŚP na obszarach wiejskich napotkało na trudności w finansowaniu inwestycji, podczas gdy 50% grup producenckich napotkało na problemu w finansowaniu inwestycji.

Mimo wstępnej oceny instrumentów standardowych, ostatecznie zdecydowano się na opracowanie specjalnie zaprojektowanego instrumentu finansowego, uwzględniającego jednak wiele warunków instrumentów typowych dotyczących zarządzania i realizacji. Dodatkowo w analizie zalecono opracowanie instrumentu finansowego stanowiącego uzupełnienie wsparcia bezzwrotnego. Rozwiązanie takie miało dwie ważne zalety: (1) stanowiło uzupełnienie programów dotacyjnych wymagających wkładu beneficjenta, zwiększając ograniczony budżet dostępny na wsparcie bezzwrotne (tj. dotacje), oraz (2) zwiększyło liczbę wniosków o dotacje i tym samym – liczbę finansowanych projektów.

Jednakże proces wdrożenia potrwał dłużej niż przewidywano, zwłaszcza ze względu na brak wcześniejszych doświadczeń Instytucji Zarządzającej i fakt, że była to pierwsza ocena *ex-ante* dla sektora rolnego i istniejące wytyczne były wówczas bardzo ograniczone. Kolejnym powodem opóźnienia była potrzeba dokonania przeglądu niektórych rekomendacji, zwłaszcza dotyczących konsekwencji związanych z pomocą publiczną. Podkreślono, że instrument finansowy może obejmować pomoc publiczną albo pomoc *de minimis* dla ostatecznego odbiorcy, w zależności od rodzaju inwestycji. Dotyczyło to w szczególności inwestycji w ramach poddziałania związanego z dywersyfikacją i przetwórstwem, jako że pożyczki mogły mieć oprocentowanie niższe niż normalna rynkowa stopa procentowa. W związku z tym ekwiwalent dotacji brutto dla każdej pożyczki należało obliczyć

zgodnie z zasadami regulującymi pomoc publiczną. Głównym wyzwaniem jeśli chodzi o wybór organu wdrażającego było określenie, w jaki sposób opcje wdrożenia przewidziane w Rozporządzeniu i ogólne zasady zaopatrzenia publicznego mają zastosowanie do Maael Edendamise Sihtasutus Foundation (MES), biorąc pod uwagę, że jest to fundacja państwowa.

Ostatecznie w strategii inwestycyjnej opartej na ocenie *ex-ante* zaproponowano dwa rodzaje instrumentów finansowych: (1) program pożyczek rozwojowych dla mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw, oraz (2) długoterminowa pożyczka inwestycyjna dla MŚP.

Tabela 9. Instrumenty finansowe zaproponowane w estońskim funduszu pożyczkowym EFFROW

	Pożyczka rozwojowa dla mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw	Długoterminowa pożyczka inwestycyjna
Środki przyznane na instrument (docelowo na 4 lata)	14,2 mln euro	16,1 mln euro
Grupa docelowa	Mikroprzedsiębiorstwa i małe przedsiębiorstwa	MŚP
Kwota pożyczki	5 000-100 000 euro Pożyczka bezpośrednia lub	250 000 -1 mln euro (250 000 - 1 mln euro dla grup)

^{24 25} *Loans for Rural Development 2014-2020, Estonia Case study (Pożyczki na rozwój obszarów wiejskich 2014-2020, Studium przypadku dla Estonii)* https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/case-study_Estonia.pdf

	Pożyczka rozwojowa dla mikroprzedsiębiorstw i małych przedsiębiorstw	Długoterminowa pożyczka inwestycyjna
	współfinansowana	producentów) Współfinansowanie co najmniej 50%
Okres pożyczki	Do 5 lat (+ do 3 lat karencji)	od 1 do 5 lat (+ do 5 lat karencji)
Zabezpieczenie	Co najmniej 50%	Co najmniej 80% (30% dla grup producentów)
Stopa procentowa	6% + stopa refinansowa EBC (poniżej stopy rynkowej)	Na warunkach rynkowych (stopa procentowa banku)
Inne warunki	Niższe oprocentowanie dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność i mikroprzedsiębiorstw, niepełnosprawnych, kobiet (4% + EBC), młodych rolników i grup producentów (2% + EBC)	Niższe oprocentowanie dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność i mikroprzedsiębiorstw, niepełnosprawnych, kobiet (2% + EBC), młodych rolników i grup producentów (1% + EBC)

Źródło: *Loans for Rural Development 2014-2020, Estonia Case study (Pożyczki na rozwój obszarów wiejskich 2014-2020, Studium przypadku dla Estonii), fi-compass*

Wszelkie decyzje dotyczące pożyczek indywidualnych podejmuje komitet kredytowy utworzony w MES. MES wymienia informacje z agencją płatniczą na potrzeby prowadzenia ewidencji maksymalnych stóp wsparcia i ewentualnej kumulacji pomocy. MES wymienia też informacje z bankami w odniesieniu do współfinansowania.

Organ wdrażający mógł być wybrany w procedurze zamówień publicznych, w szczególności w drodze negocjacji bez uprzedniego ogłaszania zawiadomienia o kontrakcie, ponieważ Rząd przekazał odpowiedzialność za wdrożenie (zadania administracyjne dotyczące instrumentu finansowego) spoczywającą na estońskim Ministerstwie Spraw Rolnych na rzecz fundacji (MES) utworzonej przez Rząd.

Pierwsze miesiące wdrożenia pokazały, że ostateczni odbiorcy ewidentnie potrzebowali takiego instrumentu. Warunki są generalnie odpowiednie dla przedsiębiorców rolnych i z terenów wiejskich, co pomaga w zamknięciu istniejącej luki rynkowej. Instrument finansowy został uruchomiony w lutym 2016 r., a w czerwcu 2017 r.²⁵ stopień absorpcji był następujący:

- 99 złożonych wniosków (25 mln euro);
- w tym 63 wnioski o pożyczki rozwojowe (ok. 5 mln euro) i 36 wniosków o pożyczki inwestycyjne (ok. 20 mln euro);
- zatwierdzono 71 wniosków na kwotę 17 mln euro, co stanowi 47% przydzielonych środków;
- odrzucono 20 wniosków, bądź wnioskodawca wycofał się, na kwotę 7 mln euro;
- wypłacono 30% całego budżetu (11 mln euro);
- pozyskano 5,7 mln euro prywatnych współinwestycji.

²⁵ Prezentacja na konferencji makro-regionalnej fi-compass na temat instrumentów finansowych EFFROW w Tallinie, 12 lipca 2017 r. https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/presentation_20170712_EAFRD_Tallinn_MerleSAALISTE.pdf

Rumuński instrument funduszu funduszy²⁶

W Rumunii rolnictwo jest jednym z filarów gospodarki, zatrudniającym 1/3 łącznej liczby pracowników. Jednak po wejściu Rumunii do UE sektor rolny tego kraju wymagał znacznej modernizacji.

Niska produktywność w połączeniu ze starzejącą się, coraz mniej liczną i niskodochodową populacją stanowiły znaczącą barierę rozwoju tego sektora. W celu pokonania tego problemu w Narodowym Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 zidentyfikowano trzy główne priorytety w zakresie wspierania rozwoju rolnictwa:

- pomoc w transformacji i modernizacji rolnictwa i leśnictwa, a także powiązanych z nimi sektorów przetwórstwa, w celu podniesienia ich konkurencyjności;
- poprawa warunków środowiskowych na obszarach wiejskich;
- zwiększenie dywersyfikacji siły roboczej na terenach wiejskich, przechodzenie z rolnictwa do innych sektorów.

Oprócz tych trzech priorytetów, czwartą osią priorytetową jest program LEADER, który umożliwia społecznościom wiejskim koordynację części różnych programów rozwoju obszarów wiejskich.

Analiza przeprowadzona przez Instytucję Zarządzającą pokazała, że banki komercyjnie niechętnie udzielają pożyczek tej grupie docelowej, nawet jeśli dostępne są fundusze przeznaczone na ten cel. Jednym z głównych problemów dla banków była ocena ryzyka, jako że struktury te w wielu przypadkach nie były w stanie przedstawić dobrej historii kredytowej. Ponadto koszty administracyjne były postrzegane jako szczególnie wysokie, co ograniczało popyt na ten rodzaj finansowania.

W tej sytuacji Instytucja Zarządzająca zdecydowała się na wdrożenie nowego programu gwarancji w celu poprawy dostępu do finansowania dzięki zwiększeniu zaufania banków, przy jednoczesnym przyciągnięciu dodatkowych funduszy prywatnych.

Decyzja była oparta na (1) sygnałach rynkowych dotyczących poprzedniego instrumentu gwarancyjnego; oraz (2) konsultacji z bankami, które wskazały, że program gwarancyjny będzie najlepszym sposobem zamknięcia istniejącej luki rynkowej. Program został podzielony na dwa rodzaje gwarancji: przeznaczonych dla rolnictwa i przeznaczonych dla MŚP. Te dwie gwarancje zostały sfinansowane w pełni ze środków EFFROW (80%) i funduszy krajowych (20%), przy łącznej kwocie przyznanych środków w wysokości 116 mln euro, rozdzielonych pomiędzy program gwarancyjny dla rolnictwa w kwocie 97,1 mln euro i program gwarancyjny dla MŚP w kwocie 18,9 mln euro, z efektem rewolwingowym na poziomie 249,7%.

Dodatkowo gwarancje dla rolnictwa mają stałą opłatę określoną przez Instytucję Zarządzającą, podczas gdy opłaty od MŚP są określone w zależności od postrzeganego ryzyka.

Efekt rewolwingowy instrumentu był również podstawowym czynnikiem jego sukcesu, ponieważ środki z pierwotnej gwarancji były zwalniane z powrotem do funduszu i wykorzystywane do gwarantowania kolejnych pożyczek. Ponadto beneficjentami, którzy odnieśli największe korzyści z programu gwarancyjnego były MŚP, które skorzystały z dotacji unijnych na współfinansowanie swoich projektów.

Ostatecznie program gwarancyjny przyczynił się do wykorzystania zasobów unijnych zwiększając 4,56 razy liczbę pożyczek w porównaniu z przyznaną kwotą EFFROW, i udzielając ponad 1 100 gwarancji 694 beneficjentom. Zaobserwowano również przesunięcie w zakresie rodzaju dostępnego wsparcia, jako że obecnie rolnicy i MŚP na wsi mogą uzyskać więcej rodzajów kredytów na finansowanie swojej działalności. Ponadto czynnikiem sukcesu było pełne dopasowanie do zasad pomocy publicznej, które zapewniło proceduralną stabilność zarówno beneficjentom, jak i instytucjom finansowym. Ze względu na swoje powodzenie program gwarancyjny został przedłużony do końca 2015 r.

---

²⁶ Fundusz Gwarantowania Kredytów, studium przypadku (Rural Credit Guarantee Fund, Case Study)
https://www.ficompass.eu/sites/default/files/publications/case_study_rural_credit_guarantee_fund_romania_0.pdf

W listopadzie 2017 r. opracowano umowę w sprawie finansowania funduszy funduszy EFFROW Rumunia, aby ułatwić dostęp do finansowania lokalnym rolnikom i przedsiębiorcom z terenów wiejskich i realizowaną za pomocą pożyczek do podziału ryzyka portfelowego udzielanych przez pośredników finansowych, którzy zostaną wybrani EFI w otwartej, przejrzystej, proporcjonalnej, niedyskryminacyjnej i obiektywnej procedurze wyboru. Instrument będzie służyć realizacji poddziałań 4.1, 4.2 i 6.4. Kwota przydzielona funduszowi funduszy z EFFROW wynosi 87,8 mln euro, zaś ze środków budżetu państwa 6,1 mln euro. Zaproszenie do wyrażenia zainteresowania zostało opublikowane w marcu 2018 r., a umowy operacyjne z pośrednikami finansowymi podpisano we wrześniu 2018 r.

Instrument finansowy w Oksytanii (Francja)²⁷

Rolnictwo jest największym pracodawcą w Oksytanii i kluczowym elementem gospodarki lokalnej, jako że 50% gruntów jest użytkowanych rolniczo. Studium przypadku „Instrumenty finansowe na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020” zawiera analizę wdrożenia Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) w tym regionie Francji. Fundusz funduszy o nazwie FOSTER TPE-PME otrzymał wkłady w wysokości 143 mln euro z regionu, EFFROW i Europejskich Funduszy Inwestycji Strategicznych (EFIS).

Region Occitanie/Pyrenees-Mediterranee miał już doświadczenia związane z funduszem JEREMIE, który zapewniał kapitał na gwarancje finansowe i pożyczki na materiał siewny. Celem projektu było ułatwienie dostępu do finansowania podmiotom rolnym oraz małym i średnim przedsiębiorstwom po tym, jak istniejące banki komercyjne nie sprawdziły się w rozwiązywaniu problemu rosnącej luki finansowej w tej branży. Oprócz udzielania finansowania fundusz nadzoruje i wspiera ponad 5 000 ostatecznych odbiorców otrzymujących fundusze unijne (takie jak EFIS) o łącznej kwocie 900 mln euro. Odbiorcami tych środków są z reguły innowacyjne małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP). Instrumenty finansowe we Francji (w tym przykładzie Program Rozwoju Obszarów Wiejskich - PROW) przynoszą znaczne korzyści przedsiębiorstwom rolnym przez ułatwianie dostępu do finansowania odbiorcom ostatecznym we współpracy z wybranymi pośrednikami finansowymi działającymi w regionie.

Fundusz funduszy wdrożył trzy produkty: (i) pożyczki dla innowacyjnych MŚP, (ii) Gwarancje Portfelowe Pierwszej Straty wspierające MŚP i ostatecznych odbiorców w sektorze rolnym, (iii) instrument kapitałowy służący wspieraniu MŚP o wysokim potencjale wzrostu. Uzupełnieniem FOSTER TPE PME jest niedawno dodany odrębny instrument kapitałowy przeznaczony dla dojrzałych MŚP.

Łącznie finansowanie przeznaczone na instrument gwarancyjny dla rolnictwa wynosi 27 mln euro, z czego 15 mln euro pochodzi z PROW regionu Langwedocja-Roussillon, a 12 mln euro z PROW regionu Midi-Pireneje. Instrument finansowy zapewnia wysoki efekt mnożnikowy, dzięki czemu ma duże oddziaływanie na rynek. Pod tym względem oczekuje się, że pozwoli na udostępnienie około 135 mln euro dla co najmniej 1 000 ostatecznych odbiorców działających w rolnictwie, przemyśle spożywczym i leśnictwie w regionie Oksytanii/Pirenejów/Morza Śródziemnego. Do końca sierpnia 2018 r. udzielono pożyczek na kwotę 20 mln euro dla 120 rolników.

Instrumenty finansowe zapewniają wartość dodaną dla wszystkich członków zaangażowanych w branżę i region. Rolnicy i MŚP odnoszą korzyści w postaci łatwiejszego dostępu do finansowania przez banki i większych możliwości inwestowania. Region odnosi korzyści ze wzrostu gospodarczego napędzanego lokalnie. Bardziej zróżnicowane interwencje publiczne, bardziej efektywne wykorzystanie funduszy unijnych pozwalają wpisać się regionowi w kluczowe cele unijne i regionalne. Pośrednicy finansowi odnieśli korzyści w postaci lepszej ochrony przed ryzykiem i dostęp do nowych klientów.

---

²⁷ *Instrumenty finansowe na rzecz rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020 w regionie Oksytanii/Pirenejów-Morza Śródziemnego, Francja, studium przypadku*

4.3.2 Najważniejsze wyniki

Biorąc pod uwagę obecne ramy legislacyjne i doświadczenia Polski we wdrażaniu instrumentów inżynierii finansowej (2007-2013) i instrumentów finansowych (2014-2020), można sformułować następujące wnioski i obserwacje istotne dla PROW na lata 2014-2020:

Rozporządzenie finansowe określa katalog IF, w tym inwestycji kapitałowych lub quasi-kapitałowych, pożyczek lub gwarancji czy też innych instrumentów podziału ryzyka, które w uzasadnionych sytuacjach mogą być łączone z dotacjami.

Generalnie podmiot(y), któremu(-ym) powierzono realizację IF należy wybierać zgodnie z mającym zastosowanie prawem zamówień publicznych.

Przy projektowaniu IF należy uwzględnić **czynnik czasu. Wszystkie zasoby przydzielone na IF muszą zostać wypłacone ostatecznym odbiorcom do końca grudnia 2023 r.** (w przypadku łączenia środków EFSI-EFIS, wypłata musi nastąpić do grudnia 2022 r.). Wcześniejsze doświadczenia Polski w zakresie procedur przetargowych pokazują, że upływają co najmniej 4 miesiące od momentu ogłoszenia przetargu/zaproszenia do podpisania umowy o finansowanie pomiędzy Instytucją Zarządzającą a zarządzającym funduszem funduszy i dodatkowy czas dla zarządzającego funduszem funduszy na wybór pośredników finansowych i podpisanie umów operacyjnych. Należy również uwzględnić czas potrzebny pośrednikowi finansowemu na przygotowanie zaproszenia do składania wniosków i dostosowanie procedur do oceny ostatecznych odbiorców składających wnioski o dofinansowanie. Czynnikiem, który może mieć wpływ na przekazywanie funduszy ostatecznym odbiorcom może być brak doświadczenia ostatecznych odbiorców w zakresie takich produktów finansowych i związana z tym potrzeba dostarczenia odpowiedniej dokumentacji. W przypadku, gdy pośredników finansowych wybiera bezpośrednio Instytucja Zarządzająca lub zarządzający funduszem funduszy, niezbędny czas może się różnić od przykładu podanego powyżej.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń okres pomiędzy podjęciem przez Instytucję Zarządzającą decyzji o uruchomieniu instrumentu finansowego a pierwszą wypłatą środków można oszacować na około 12-18 miesięcy.

Zasady dotyczące kosztów zarządzania i opłat za zarządzanie określone w RUWP mogą być uznane za mniej atrakcyjne przez niektórych pośredników finansowych, ale Rozporządzenie zezwala pośrednikom finansowym na otrzymanie pewnej części przepływów zwrotnych jako wynagrodzenia preferencyjnego, co dla pośredników finansowych jest zachętą do szybszej wypłaty środków.

Przepisy art. 37 RUWP umożliwiają **łączenie wsparcia z EFSI w formie dotacji ze wsparciem z IF**. Wymieniono dwie różne formy łączenia wsparcia - łączenie w ramach jednej operacji, np. instrument gwarancyjny z dopłatą do odsetek – lub łączenie dwóch operacji, gdy dotacja inwestycyjna jest przyznawana obok pożyczki.

Potencjalnymi podmiotami, które mogłyby odpowiadać za wdrożenie IF (jako pośrednicy finansowi lub tzw. instytucje finansowe) **w ramach PROW 2014-2020 mogą być banki komercyjne lub spółdzielcze, fundusze pożyczkowe i fundusze poręczenia.**

Ogólne Rozporządzenie Zbiorcze, które ma być opublikowane w 2018 r. i Rozporządzenie Zbiorcze dla rolnictwa z 2017 r. oferują szereg uproszczeń i zachęt do stosowania IF. Zostaną one szczegółowo przedstawione w strategii inwestycyjnej..

5 Dostępne źródła finansowania gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

Dla sektora finansowego rolnictwo jest jedną z najdynamiczniej rozwijających się gałęzi przemysłu na polskim rynku – zapotrzebowanie na finansowanie stale rośnie, zarówno wśród rolników indywidualnych, jak i mniejszych i większych podmiotów rolnych. Instytucje finansowe napotykają na szereg wyzwań dotyczących ryzyka operacyjnego (np. z uwagi na warunki pogodowe), ryzyka regulacyjnego (np. znaczące ograniczenie zakresu egzekucji komorniczej w połowie 2017 r.) i możliwości trafnego oszacowania zdolności kredytowej, zwłaszcza w przypadku rolników nie prowadzących pełnej rachunkowości.

Na rynku różne rodzaje instytucji finansowych oferują kilka opcji finansowania. Pożyczkobiorca może starać się o środki z następujących źródeł finansowania:

- Pożyczki
  - oferta standardowa i dopasowana do branży, tj. kredyty obrotowe, inwestycyjne i hipoteczne; oferowane przez sektor bankowy i niektóre fundusze pożyczkowe (niebankowe instytucje finansowe);
  - kredyty dotowane – kredyty z dopłatami; specjalne programy wspierane przez ARiMR, o obniżonych kosztach finansowania dla pożyczkobiorcy. Ten rodzaj finansowania jest oferowany przez wybrane banki, które współpracują z ARiMR;
- Leasing
  - leasing maszyn rolniczych zyskuje na popularności w tym sektorze. Dla rolników indywidualnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego jest specjalna oferta finansowania maszyn i urządzeń. Ten rodzaj finansowania jest oferowany przez wybrane firmy leasingowe.

Pożyczki oferowane przez banki mogą być zabezpieczone w ramach kilku programów gwarancyjnych, w tym gwarancji oferowanych przez ARiMR, BGK i fundusze poręczeniowe.

5.1 Kredyty bankowe

W Polsce działa około 621 banków (na koniec 2016 r.), z których 36 to banki komercyjne, a 588 to banki spółdzielcze²⁸. Niemal wszystkie z 15 największych banków jest aktywnych w tym sektorze. Oferują one szeroki zakres produktów finansowych dla klientów z sektora rolnego, tj.:

- Kredyty i pożyczki;
- Depozyty i rachunki bieżące;
- Leasing.

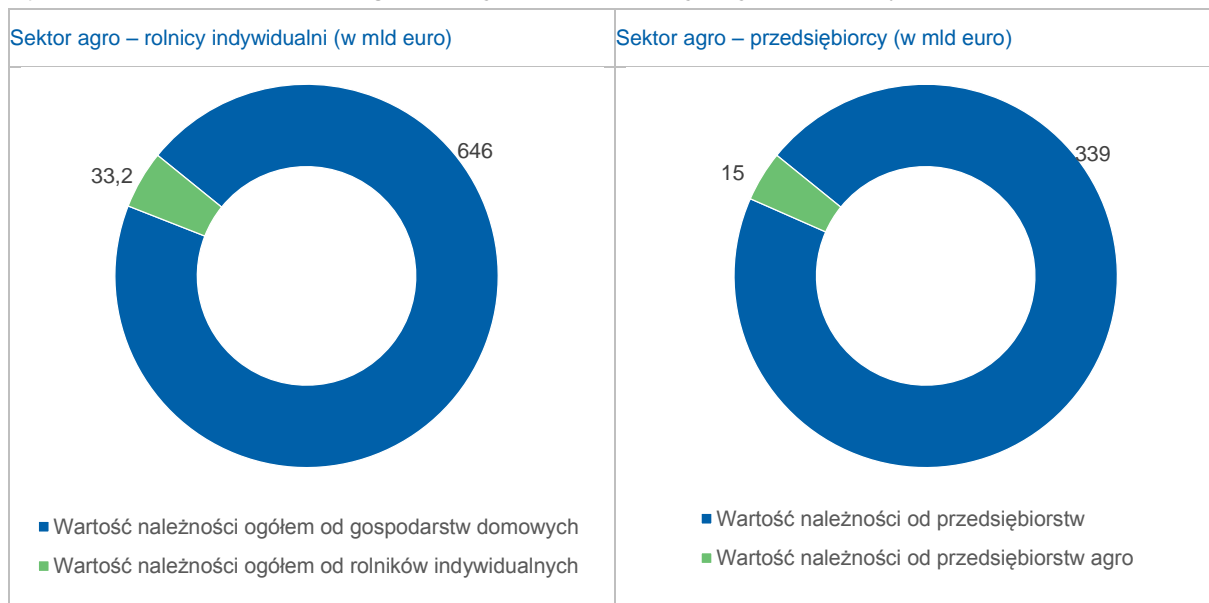
Kluczowymi graczami w branży rolnej są banki spółdzielcze działające w skali lokalnej. Banki spółdzielcze udzieliły ok. 75% wszystkich kredytów²⁹. Bazując na wieloletniej obecności na tym rynku, banki spółdzielcze wspierają swoich klientów dzięki pracownikom posiadającym doświadczenie w pracy z branżą rolniczą oraz dobremu rozumieniu potrzeb tej grupy klientów. Również kilka banków komercyjnych, wraz z liderem BGŻ BNP Paribas ma rozbudowaną ofertę dla sektora rolnego i traktuje ten sektor jako swój priorytet strategiczny.

²⁸ Obliczenia oparte na danych sektora bankowego KNF, grudzień 2017 r.

²⁹ Rolnik na rynku usług bankowych, IRWIR PAN, październik 2016 r.

Ogólna wartość kredytów dla klientów z branży rolnej (zarówno klientów indywidualnych, jak i przedsiębiorstw) wynosi ok. 50 mld zł. Z tego około 2/3 generuje segment prywatny (rolnicy indywidualni), a 1/3 przypada na przedsiębiorców³⁰. Kredyty dla rolników stanowią około 5% w całym segmencie kredytów dla osób prywatnych. Kredyty dla przedsiębiorstw w sektorze rolnym odpowiadają za około 4,3% całości segmentu gospodarczego.

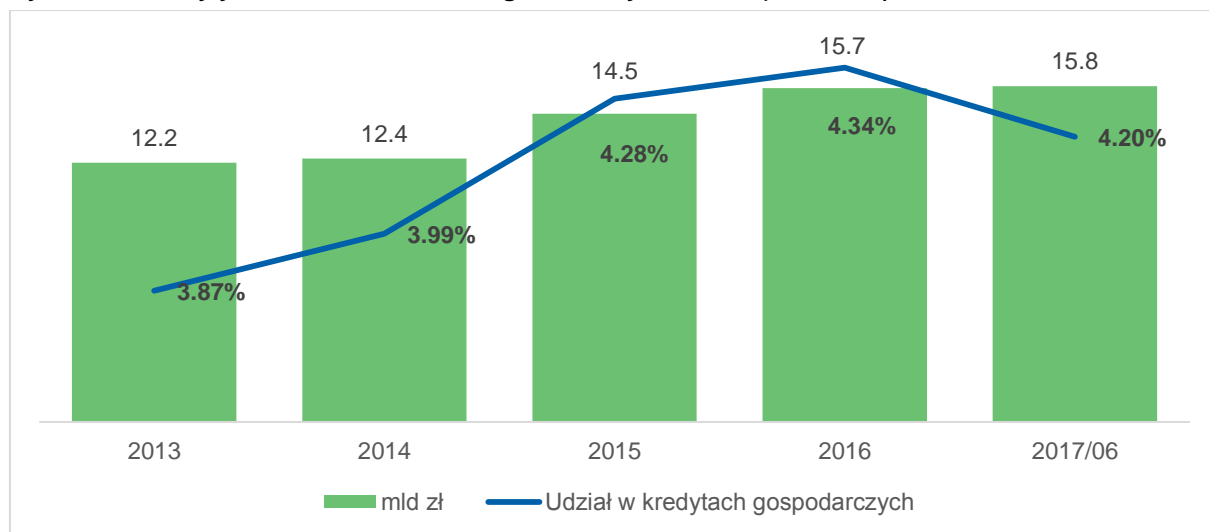
Rysunek 3. Udział sektora rolnego w kredytach dla osób fizycznych i przedsiębiorstw

Źródło: Opracowanie własne ZBP na podstawie danych NBP, KNF, banków, wrzesień 2016 r.

Ogółem liczba kredytów gospodarczych udzielonych sektorowi rolnemu w 2017 r. ustabilizowała się po gwałtownym wzroście obserwowanym w poprzednich latach. Ponadto w 2017 r. po raz pierwszy od 5 lat udział kredytów dla sektora agro spadł z 4,35% w 2016 r. do 4,2% w pierwszej połowie 2017 r. Jedną z przyczyn spadku w ujęciu rok do roku mogła być ograniczona podaż kredytów ze strony banków i zaostrzenie polityki w zakresie zabezpieczeń w związku ze zmianami prawa w 2017 r., tj. ograniczeniem zakresu egzekucji komorniczej z majątku rolników (Dz. U. 2017 poz. 1385)³¹.

Rysunek 4. Kredyty dla firm z sektora rolnego – zmiany wielkości (2013-2017)

Źródło: Raport o sytuacji banków w I półroczu 2017 r., KNF

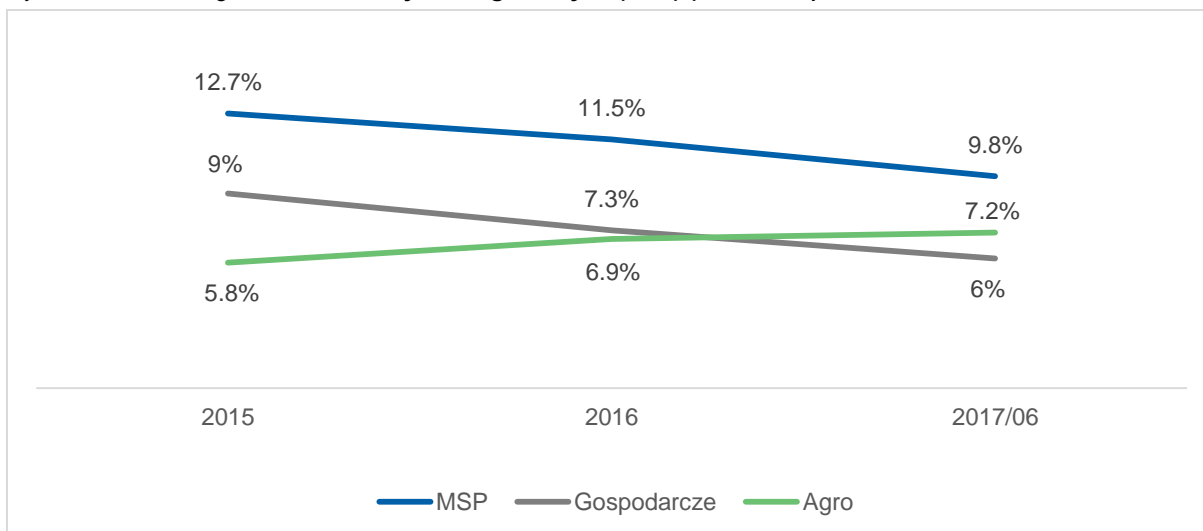
³⁰ Rola banków dla finansowania sektora rolnego i obszarów wiejskich w Polsce, ZBP, październik 2016 r.

³¹ Raport o sytuacji banków w I półroczu 2017 r.

Wskaźnik kredytów zagrożonych (NPL) dla kredytów gospodarczych dla sektora rolnego jest stosunkowo niski w porównaniu ze wskaźnikiem dla całego sektora MŚP (7,2% wobec 9,8%). Tendencja jest jednak inna niż w przypadku kredytów dla sektora przedsiębiorstw³².

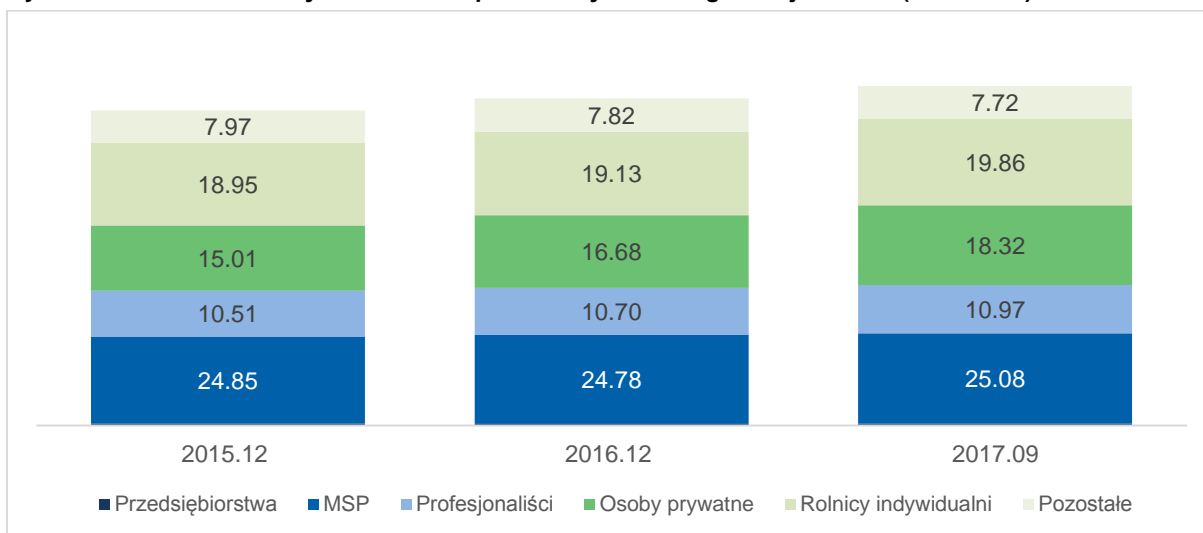
Rysunek 5. Przebieg wskaźnika **kredytów zagrożonych (NPL) (2015-2017)**

Źródło: Raport o sytuacji banków w I półroczu 2017 r., KNF

Banki spółdzielcze udzieliły około 59% kredytów udzielonych osobom fizycznym w sektorze rolnym – 19 mld zł wobec 33 mld zł. Stanowi to około 24% całego portfela kredytowego banków spółdzielczych³³.

Rysunek 6. Struktura kredytów banków spółdzielczych według rodzaju klienta (2015-2017)

Źródło: Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w III kwartale 2017 r., KNF

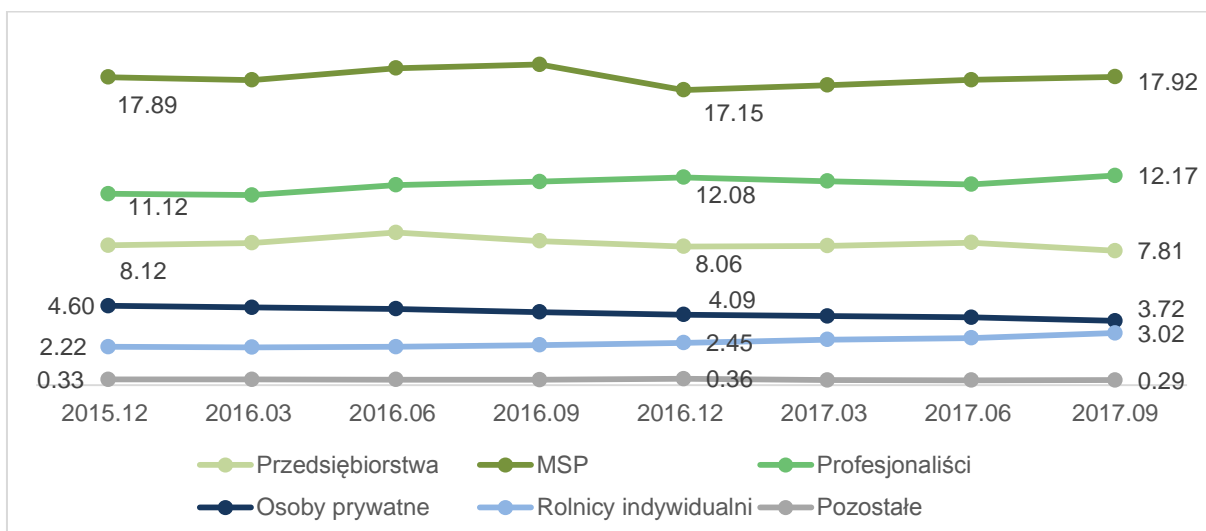
Patrząc na jakość mierzoną odsetkiem kredytów zagrożonych, rolnicy są jednym z najlepszych segmentów dla banków spółdzielczych. Około 40% wszystkich udzielonych kredytów jest subsydiowanych, a wskaźnik kredytów zagrożonych jest bliski 1,5³⁴.

Rysunek 7. Wskaźnik kredytów zagrożonych w poszczególnych segmentach dla kredytów udzielonych przez banki spółdzielcze

³² Raport o sytuacji banków w I półroczu 2017 r.

³³ Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w III kwartale 2017 r., KNF

³⁴ Ibidem

Źródło: Informacja o sytuacji banków spółdzielczych i zrzeszających w III kwartale 2017 r., KNF

5.2 Oferta finansowa funduszy pożyczkowych i poręczeniowych

5.2.1 Fundusze pożyczkowe³⁵

Poza sektorem bankowym w Polsce działa około 90 funduszy pożyczkowych oferujących pożyczki dla przedsiębiorstw (głównie MŚP). Brak jest szczególnych przepisów regulujących tę formę działalności, za wyjątkiem standardowych postanowień kodeksu spółek handlowych. Fundusze pożyczkowe mają różne formy prawne (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, fundacja). 54 fundusze pożyczkowe są członkami Polskiego Związku Funduszy Pożyczkowych (PZFP). W 2015 r. fundusze pożyczkowe udzieliły 8 700 pożyczek o łącznej wartości około 900 mln zł.

Głównym produktem udzielanym w 2015 r. były pożyczki inwestycyjne (70%), następnie pożyczki inwestycyjno-obrotowe (17%) i pożyczki obrotowe (13%).

Ponieważ rolnicy indywidualni nie są wpisani do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG), ani nie są uznawani za MŚP, fundusze pożyczkowe nie mają dużej reprezentacji w tym sektorze - tylko 1% ogólnego udziału. Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego nie jest wykazywany osobno, ale ma swój udział w branży przetwórczej, która odpowiada za 17,2% całości udzielonych pożyczek. Podmioty działające w branży przetwórstwa artykułów rolnych szukają głównie pożyczek inwestycyjnych z zabezpieczeniem w postaci finansowanych aktywów.

Jeden podmiot może ubiegać się o więcej niż jedną pożyczkę, ale fundusze pożyczkowe stosują pułap finansowania w wysokości do 0,5 mln zł lub łącznie 1 mln zł.

Na podstawie informacji zebranych w trakcie analizy danych zastanych (*desk research*) i przeprowadzonych wywiadów, główne ustalenia i obserwacje są następujące:

- W latach 2014-2016 **kredyty inwestycyjne stanowiły 70-74% wartości portfela, kredyty odnawialne stanowiły 11-16% portfela krótkoterminowego, a pozostałą część stanowiły kredyty inwestycyjno-odnawialne** (w których część inwestycyjna była większa niż 50%);
- Fundusze pożyczkowe nie udzielają pożyczek rolnikom – rolnicy nie są zarejestrowani jako przedsiębiorcy i nie figurują w CEIDG;

³⁵ Rynek funduszy pożyczkowych w Polsce – raport 2015 r.

- **Fundusze pożyczkowe udzielają pożyczek przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego, ale nie zbierają danych** na temat udziału takich przedsiębiorstw w całym portfelu pożyczek;
- **Sekcja „Rolnictwo”** (obejmująca także leśnictwo, leśnictwo łowieckie i rybactwo) **ma niewielkie znaczenie w portfelu pożyczkowym funduszy:** w 2016 r. udzielono 73 pożyczek (1,12% całości) o wartości 6,6 mln zł (0,9% całości);
- Przedsiębiorstwa **przetwórstwa rolno-spożywczego szukają głównie finansowania inwestycji**, a zakupione maszyny i urządzenia stanowią zabezpieczenie pożyczki;
- **Fundusze zrzeszone w PZFP stosują limity wartości pojedynczej pożyczki** (zwykle 500 000 zł lub 1 mln zł), niektóre zakłady przetwórstwa o wysokich potrzebach inwestycyjnych wnoszą o kilka pożyczek;
- **Fundusze pożyczkowe nie widzą znaczącej różnicy pomiędzy MŚP działającymi w sektorze agro** i innymi spółkami o podobnej wielkości, jeśli chodzi o zdolność kredytową lub zabezpieczenie.

5.2.2 Fundusze poręczeniowe³⁶

W 2016 r. na polskim rynku działały 43 fundusze poręczeniowe. Podobnie jak w przypadku funduszy pożyczkowych, brak jest szczególnych przepisów regulujących tę formę działalności, za wyjątkiem standardowych postanowień kodeksu spółek handlowych. Fundusze poręczeniowe mają różne formy prawne (spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka akcyjna, fundacja itp.).

W 2016 r. fundusze poręczeniowe udzieliły około 7 500 gwarancji na kwotę 949 mln zł. Ogółem kwota poręczeń udzielonych na koniec 2016 r. wynosiła 1 590 mln zł.

Ponieważ rolnicy indywidualni nie są zarejestrowani w CEIDG, oferta funduszy poręczeniowych nie jest przeznaczona dla nich. Branża przetwórstwa rolno-spożywczego nie jest wykazywana osobno, a jej udział jest szacowany na około 6-8%.

Ostatnio prowadzone były rozmowy pomiędzy Krajowym Stowarzyszeniem Funduszy Poręczeniowych (KSFP) i bankami spółdzielczymi (w tym SGB i BPS) dotyczące utworzenia programu poręczeń (funduszu) dla sektora rolnego (głównie dla rolników indywidualnych). Według wstępnych założeń na początkowym etapie wartość funduszu mogłaby wynosić 10 mln zł. Taka kwota pozwoliłaby na zbudowanie portfela nowych pożyczek o wartości 50-70 mln zł. Kapitał funduszu pokryłyby banki spółdzielcze i regiony.

Na podstawie informacji zebranych w trakcie analizy danych zastanych (*desk research*) i przeprowadzonych wywiadów, główne ustalenia i obserwacje są następujące:

- **Fundusze poręczeniowe z zasady nie udzielają gwarancji rolnikom, którzy nie mają statusu MŚP;**
- **fundusze poręczeniowe udzielają poręczeń przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego ze swojego kapitału** (a nie ze środków unijnych), ale nie zbierają danych o udziale takich przedsiębiorstw w całym portfelu poręczeń (szacuje się, że udział tego sektora w portfelu wynosi 6-8%);
- w ostatnich latach **prowadzone były rozmowy ze zreszzeniami banków spółdzielczych** (w tym SGB i BPS) **w sprawie utworzenia programu poręczeń (funduszu) dla sektora rolnego;** fundusz byłby współfinansowany ze środków publicznych (z budżetu województwa), miał wstępnie przydzielone środki (5 mln zł każdy) i mnożnik w wysokości 5,7; wartość gwarantowanych kredytów mogłaby wynieść 50-70 mln zł;

³⁶ Raport o stanie funduszy poręczeniowych w Polsce – KSFP, grudzień 2016 r.

- zapotrzebowanie na poręczenia kredytowe w sektorze rolnym wzrosło w wyniku ostatnich zmian legislacyjnych.

5.3 Leasing

W ostatnich latach rynek leasingowy w Polsce systematycznie się rozwija. 836 podmiotów (według PKD) deklaruje działalność w zakresie leasingu finansowego³⁷ w Polsce. Wartość aktywnego portfela leasingowego wynosi ponad 119 mld zł i obok kredytów inwestycyjnych (wartość portfela 127 mld zł)³⁸ jest to główne źródło finansowania zewnętrznego dla przedsiębiorstw w Polsce.

Na podstawie szacunków Polskiego Związku Leasingu, największą grupą korzystającą z leasingu są małe i średnie przedsiębiorstwa (ponad 70% bazy klienckiej) o obrotach do 20 mln zł. Pozostałe 29% stanowią klienci o obrotach ponad 20 mln zł (28,5%) i klienci indywidualni o niskim poziomie finansowania (0,5%).

Według danych Polskiego Związku Leasingu, rolnicy są głównymi odbiorcami leasingu w segmencie maszyn i urządzeń. Jest to drugi co do wielkości, po samochodach, rynek leasingu z udziałem w rynku wynoszącym 27% o wartości 18,5 mld zł (z czego 4,4 mld zł stanowią transakcje zawarte z rolnikami), natomiast wartość leasingowanych maszyn i urządzeń dla przemysłu spożywczego wyniosła ponad 700 mln zł w 2017 r. W porównaniu z 2016 r. nastąpił znaczący wzrost, o ponad 45% (największy wzrost spośród wszystkich segmentów) transakcji dotyczących maszyn rolniczych i o blisko 13% w leasingu maszyn dla przemysłu spożywczego³⁹. Znacząca liczba zaakceptowanych wniosków o środki unijne

w 2017 r. zwiększy zainteresowanie leasingiem wśród gospodarstw rolnych w 2018 r. Przykłady oferty leasingowej dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego przedstawia Załącznik 10.

5.4 Krajowe instrumenty pomocowe udostępniane przez ARiMR

Oprócz współfinansowanych przez UE dotacji oferowanych w ramach PROW 2007-2013 i 2014-2020, ważnym źródłem finansowania gospodarstw rolnych (w tym rolników) i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego jest pomoc ze środków krajowych.

Zakres działalności ARiMR obejmuje wdrażanie instrumentów współfinansowanych z budżetu UE, a także udzielanie pomocy z funduszy krajowych. Głównymi beneficjentami działań wdrażanych przez ARiMR są rolnicy, mieszkańcy obszarów wiejskich, przedsiębiorcy z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego i samorządy lokalne.

Tabela 10. Środki przeznaczone na pomoc krajową ARiMR w kolejnych budżetach państwa⁴⁰

Rok	Dotacja z budżetu państwa (w tys. zł)
2015	964 945
2016	503 011
2017	861 832

Źródło: ARiMR

Agencja wdraża m.in. następujące rodzaje pomocy ze środków krajowych:

- dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów inwestycyjnych i klęskowych;
- gwarancje i poręczenia⁴¹ spłaty kredytów inwestycyjnych i klęskowych;

³⁷ GUS na 30.06.2016

³⁸ Wyniki branży leasingowej 2017 r., Związek Polskiego Leasingu, 30.01.2018

³⁹ Finansowanie rynek – 2017r. – rynek według firm, Związek Polskiego Leasingu

⁴⁰ Dane z ustaw budżetowych za poszczególne lata

- poręczenia spłaty kredytów studenckich (dla studentów pochodzących z terenów wiejskich);
- dofinansowanie kosztów utylizacji padłych zwierząt poniesionych przez producentów rolnych;
- pomoc finansowa na przygotowanie wniosku o rejestrację nazw i oznaczeń geograficznych pierwotnych produktów rolnych.

Dwa główne instrumenty krajowe dla grup objętych niniejszym badaniem (tj. gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego) to:

- dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych;
- poręczenia i gwarancje.

5.4.1 Instrumenty pomocy krajowej od 2015 r.

Informacje o instrumentach pomocy krajowej za okres 2007-2014 zawiera Załącznik 11.

Najważniejsze informacje o instrumentach pomocy krajowej dostępnych w bieżącym okresie programowania zostały przedstawione poniżej.

Na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 stycznia 2015 r. Agencja udziela pomocy finansowej dla inwestycji w gospodarstwach rolnych, działów specjalnych produkcji rolnej i przetwórstwa produktów rolnych. Pomoc krajowa udzielana przez Agencję obejmuje:

- dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych udzielonych na sfinansowanie części kosztów inwestycji;
- gwarancje lub poręczenia spłaty kredytów bankowych udzielonych na sfinansowanie części kosztów inwestycji.

Pomoc jest udzielana na warunkach określonych w następujących przepisach:

- art. 14 Rozporządzenia nr 702/2014 – na inwestycje w gospodarstwach rolnych lub działach specjalnych produkcji rolnej;
- art. 17 Rozporządzenia nr 702/2014 – na inwestycje w przetwórstwo produktów rolnych.

Pomoc mogą otrzymać także duże przedsiębiorstwa.

Warunkiem otrzymania pomocy w formie dopłat do oprocentowania kredytów bankowych jest dołączenie do wniosku kredytowego przez wnioskodawcę planu inwestycji.

Łączna wysokość pomocy nie może przekroczyć:

- 40% kwoty kredytu udzielonego na jedno gospodarstwo rolne lub dział specjalny produkcji rolnej;
- 80% nakładów inwestycyjnych na inwestycję w gospodarstwie rolnym, i nie więcej niż 5 mln zł.

Kredyt bankowe z dopłatą można udzielić temu samemu podmiotowi, niezależnie od liczby prowadzonych inwestycji, do kwoty:

---

⁴¹ W polskim prawie istnieje rozróżnienie pomiędzy poręczeniem i gwarancją. Poręczenia może udzielić dowolna osoba posiadająca zdolność do czynności prawnych lub osoba prawna. Poręczenia są uregulowane w art. 876-887 kodeksu cywilnego. Umowa gwarancji bankowej podlega przepisom ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 – Prawo bankowe (art. 80 i kolejne). W przeciwieństwie do poręczenia, gwarant nie ponosi odpowiedzialności solidarnej za zobowiązania dłużnika. Odpowiedzialność gwaranta polega na zapewnieniu, że gwarancja nie wystąpi (w przypadku gdy dłużnik nie wypełni swoich obowiązków). Przenosi ryzyko niekorzystnych konsekwencji na beneficjenta gwarancji, który musi zobowiązać się do określonej wypłaty. O ile nie wskazano inaczej, termin „gwarancja” w niniejszej analizie oznacza gwarancję bankową.

- 5 mln zł - w gospodarstwach rolnych;
- 8 mln zł - w działach specjalnych produkcji rolnej;
- 16 mln zł - w przetwórstwie produktów rolnych.

Oprocentowanie kredytu może być zmienne i nie może przekraczać stopy referencyjnej WIBOR określonej dla kredytów na rynku międzybankowym udzielanych na okres 3 miesięcy (WIBOR 3M), powiększonych o nie więcej niż 2,5 p.p.

Oprocentowanie jest płacone bankowi przez:

- kredytobiorcę - w kwocie 0,67 p.p. stopy procentowej, ale nie mniej niż 3%;
- Agencję - pozostała część.

Agencja może zawrzeć umowę z bankami:

- których kapitał jest nie mniejszy niż minimalny kapitał wymagany do utworzenia nowego banku;
- które działają na terenie co najmniej trzech województw.

Kredyty bankowe objęte pomocą są udzielane przez banki w ramach przyznanych im limitów finansowych. Umowa z bankiem zawiera warunki kredytu, kwotę opłat i prowizji dla banku, w tym obciążających działalność bankową w okresie kredytu, których kwota nie może przekroczyć 2% kwoty kredytu.

Warunkiem udzielenia **gwarancji lub poręczenia** jest:

- złożenie wniosku o gwarancję lub poręczenie za pośrednictwem banku, z którym Agencja ma podpisaną umowę;
- zawarcie warunkowej umowy kredytowej.

Dodatkowym warunkiem uzyskania gwarancji lub poręczenia jest przedstawienie planu inwestycji. Gwarancje i poręczenia są terminowe i mogą być udzielone do kwoty:

- 80% wykorzystanej kwoty udzielonego kredytu bankowego, nie więcej niż 2 mln zł – w przypadku gwarancji;
- 60% wykorzystanej kwoty udzielonego kredytu bankowego, nie więcej niż 1,5 mln zł – w przypadku poręczenia.

Agencja pobiera pojedynczą prowizję za:

- udzielenie gwarancji - do 2% gwarantowanej kwoty kredytu;
- udzielenie poręczenia - do 1% gwarantowanej kwoty kredytu.

Należy wspomnieć, że gwarancja/poręczenie nie jest wykorzystywana przez ostatecznych odbiorców, ponieważ nie zapewnia ulgi kapitałowej bankom, w związku z czym nie ma znaczącej korzyści finansowej dla ostatecznych odbiorców.

W 2018 r. banki mogą udzielać kredytów z dopłatami ARiMR do oprocentowania w ramach następujących linii kredytowych:

Linia RR - kredyty na inwestycje w rolnictwie i rybołówstwie śródlądowym (szczegółowe informacje przedstawia Załącznik 12)	
Linia Z - kredyty na zakup użytków rolnych;	
Linia PR - kredyty na inwestycje w przetwórstwie produktów rolnych, ryb skorupiaków i mięczaków oraz na zakup akcji lub udziałów (szczegółowe informacje przedstawia Załącznik 12)	

Linia inwestycyjna K01 Linia obrotowa K02 - kredyty na wznowienie produkcji w gospodarstwach rolnych i działach specjalnych produkcji rolnej, w których wystąpiły szkody spowodowane przez suszę, grad, deszcz nawalny, ujemne skutki przezimowania, przymrozki wiosenne, powódź, huragan, piorun, obsunięcie się ziemi lub lawinę	
Linia inwestycyjna DK01 i Linia obrotowa DK02 - kredyty dla dużych przedsiębiorstw na wznowienie produkcji rolnej oraz odtworzenie środków trwałych	

Kredyty z dopłatą ARiMR do odsetek lub częściową spłatą kapitału są udzielane przez następujące banki:

- Bank Polskiej Spółdzielczości SA i zrzeszone banki spółdzielcze;
- SGB-Bank SA i zrzeszone banki spółdzielcze;
- BGŻ BNP Paribas SA;
- Krakowski Bank Spółdzielczy;
- PEKAO SA;
- BZ WBK SA.

5.5 Dotacje dla gospodarstw rolnych – poddziałanie 4.1 PROW „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych”

5.5.1 Finansowanie inwestycji w środki trwałe w ramach PROW 2014-2020

Działanie „Inwestycje w środki trwałe”, zgodnie z art. 17 Rozporządzenia 1305/2013 wspierają materialne lub niematerialne inwestycje, które: poprawiają ogólną wydajność i zrównoważenie gospodarstwa rolnego, dotyczą przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych.

Działanie obejmuje trzy poddziałania:

- Poddziałanie 4.1. „Wsparcie inwestycji w gospodarstwach rolnych”

4.1.1	4.1.2	4.1.3
Inwestycje w gospodarstwach rolnych położonych na obszarach Natura 2000;	Inwestycje w gospodarstwach rolnych położonych na obszarach OSN - wsparcie jest kierowane do gospodarstw narażonych na azotany ze źródeł rolniczych	Modernizacja gospodarstw rolnych - wszelkie operacje mające poprawić ogólne wyniki, tj. zwiększyć konkurencyjność i rentowność gospodarstw rolnych; zgodnie z analizą SWOT zawartą w PROW, szczególny nacisk kładzie się na rozwój produkcji zwierzęcej

- Poddziałanie 4.2 „Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój” skierowany do mikro- małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność w przetwórstwie lub handlu hurtowym produktami rolnymi oraz do rolników rozpoczynających działalność w tej dziedzinie.
- Poddziałanie 4.3 „Wsparcie na inwestycje związane z rozwojem, modernizacją i dostosowywaniem rolnictwa i leśnictwa”.

5.5.2 Główne założenia dotyczące wsparcia z poddziałania 4.1

Wsparcie jest udzielane na inwestycje materialne i niematerialne poprawiające ogólne wyniki gospodarstw rolnych zajmujących się rolniczą działalnością zarobkową. Celem wsparcia jest

podniesienie rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych położonych na terenach określonych poniżej.

Budżet na poddziałanie 4.1 (rodzaj operacji: „Modernizacja gospodarstw rolnych”) na lata 2014-2020 wynosi 2,5 mld euro i ma następującą strukturę:

Tabela 11. Budżet na poddziałanie 4.1

Rozwój produkcji psziąt	obszar A	102,0 mln euro
Rozwój produkcji mleka krowiego	obszar B	922,6 mln euro
Rozwój produkcji bydła mięsnego	obszar C	136,8 mln euro
Operacje dotyczące racjonalizacji technologii produkcji, wprowadzeniem innowacji, zmianą profilu produkcji, zwiększeniem skali produkcji, poprawą jakości produkcji lub zwiększeniem wartości dodanej produktu	obszar D	1 338,6 mln euro

Do końca 2017 r. zakontraktowano 27,32% budżetu poddziałania 4.1.

Rodzaje operacji, które przyczynią się do poprawy ogólnych wyników gospodarstwa mogą być dofinansowane. Poprawa ogólnych wyników gospodarstwa rolnego rozumie się jako poprawę jego konkurencyjności i rentowności w wyniku restrukturyzacji⁴². Operacje mogą dotyczyć produkcji produktów rolnych (spożywczych i niespożywczych), a także przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie rolnym.

Celem wsparcia jest podniesienie rentowności i konkurencyjności gospodarstw rolnych położonych na terenach określonych poniżej. Nabór wniosków ogłasza się w czterech obszarach wymienionych powyżej.

Dofinansowanie dotyczy wyłącznie **inwestycji**:

- związanych bezpośrednio z działalnością rolniczą, w tym przygotowania produktów rolnych produkowanych w gospodarstwie do sprzedaży;
- ekonomicznie uzasadnionych.

Beneficjentem dotacji może być:

- osoba fizyczna;
- wspólnicy w spółce cywilnej;
- osoba prawna;
- spółki osobowe w rozumieniu kodeksu spółek handlowych.

Wsparcia udziela się, jeśli wielkość ekonomiczna gospodarstwa (SO)⁴³ jest nie mniejsza niż 10 000 euro i nie większa niż 200 000 euro (na obszarze A - nie większa niż 250 000 euro). Możliwe są wyjątki dla inwestycji w rozwój produkcji mleka krowiego i w przypadku wspólnych wniosków o pomoc⁴⁴.

⁴² Restrukturyzację rozumie się jako zmiany w gospodarstwie rolnym, których celem jest poprawa konkurencyjności i zwiększenie rentowności, realizowane z uwzględnieniem zmian w środowisku i potrzeb wewnętrznych danego gospodarstwa. Restrukturyzacja powinna być zorientowana na rynek.

⁴³ SO określa się na podstawie całorocznej produkcji standardowej gospodarstwa wyrażonej w euro. Całoroczną produkcję standardową ustala się na podstawie współczynników produkcji standardowej obliczonych zgodnie z metodologią unijną zawartą w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1242/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r. ustanawiającym wspólnotową typologię gospodarstw rolnych.

⁴⁴ W przypadku takich inwestycji pomocy udziela się, jeśli w gospodarstwie jest utrzymywane co najmniej 25 krów mlecznych albo w gospodarstwie jest utrzymywane co najmniej 15 krów mlecznych i w wyniku realizacji operacji, do dnia złożenia wniosku o płatność końcową, liczba krów mlecznych wzrosła do co najmniej 25, zaś wielkość ekonomiczna gospodarstwa ubiegającego się o pomoc jest nie większa niż 200 000 euro.

Wsparcia udziela się rolnikowi zgodnie z art. 17 ust. 2 Rozporządzenia (UE) nr 1305/2013, jeśli rolnik ma gospodarstwo rolne o powierzchni użytków rolnych (lub gruntów do prowadzenia działań specjalnych produkcji rolnej) wynoszącej co najmniej 1 ha i nie więcej niż 300 ha. Warunkiem uzyskania dotacji przez rolnika jest prowadzenie w celach zarobkowych działalności rolniczej⁴⁵ z zakresu produkcji zwierzęcej lub roślinnej, z wyłączeniem hodowli ryb.

Kwalifikowalne koszty są następujące:

- koszty budowy, przebudowy, remontu połączonego z modernizacją budynków lub budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej, w tym przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie;
- koszty zakupu (w tym również instalacji) lub koszty związane z umową leasingu, zakończonego przeniesieniem prawa własności, nowych maszyn, urządzeń, wyposażenia do produkcji rolnej, w tym przygotowania do sprzedaży produktów rolnych wytwarzanych w gospodarstwie, do wartości rynkowej majątku;
- koszty zakładania sadów lub plantacji krzewów owocowych, gatunków owocujących efektywnie dłużej niż 5 lat;
- koszty budowy albo zakupu elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej;
- koszty ogólne, które bezpośrednio dotyczą przygotowania i realizacji operacji. Pomocy nie udziela się na operacje hodowli drobiu (chyba że chodzi o hodowlę organiczną).

Wsparcie nie obejmuje następujących rodzajów kosztów:

- nabycie nieruchomości;
- nabycia maszyn tego samego rodzaju lub przeznaczenia jak rzeczy nabyte w ramach PROW 2007–2013, dotyczące założenia lub rozwoju działalności nierolniczej lub wyposażenia tego samego gospodarstwa – jeśli o pomoc występuje beneficjent PROW 2007-2013 lub współwłaściciel gospodarstwa;
- podatek od towarów i usług (VAT);
- nabycie rzeczy używanych;
- leasingu zwrotnego, kosztów związanych z umową leasingu, w szczególności marży finansującego oraz ubezpieczenia;
- koszty dostosowania do norm lub wymogów UE;
- nabycie zwierząt;
- kosztów poniesionych w związku z realizacją inwestycji odtworzeniowych;
- zaopatrzenia gospodarstw rolnych w wodę, w tym budowy ujęć wody, zakupu urządzeń do uzdatniania, rozpraszania lub magazynowania wody oraz nawodnień ciśnieniowych;
- inwestycje budowlane inwestycji związanych z zakładaniem sadów lub plantacji krzewów owocowych, gatunków owocujących efektywnie dłużej niż 5 lat.

Kwalifikowalne koszty w obszarach A-C są następujące:

---

⁴⁵ Uznaje się, że rolnik będący osobą fizyczną prowadzi działalność rolniczą w celach zarobkowych, jeżeli w okresie 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia wniosku o przyznanie pomocy uzyskał przychód ze sprzedaży produktów rolnych w wysokości co najmniej 5 tys. zł, udokumentowany fakturą VAT lub fakturą VAT RR, lub wydrukiem paragonu fiskalnego kas rejestrujących, lub dokumentacją podatkową podatku dochodowego od osób fizycznych.

- koszty budowy, modernizacji budynków inwentarskich, w tym ich wyposażanie;
- koszty adaptacji innych istniejących w gospodarstwie budynków na budynki inwentarskie, w tym ich wyposażanie;
- koszty budowy lub modernizacji magazynów paszowych w gospodarstwach, w których jest prowadzona produkcja zwierzęca, w tym ich wyposażanie;
- koszty ogólne.

Minimalna wysokość kosztów kwalifikowalnych wynosi powyżej 50 000 zł. Maksymalna kwota pomocy udzielanej na jednego beneficjenta i jedno gospodarstwo rolne nie może przekroczyć:

- 900 000 zł - operacje realizowane w obszarze „A” (produkcja psiać);
- 500 000 zł - na pozostałe cele;
- Wsparcie nie może przekroczyć 200 000 zł w przypadku inwestycji nie związanych bezpośrednio z budową lub modernizacją budynków inwentarskich lub adaptacją istniejących budynków na budynki inwentarskie, lub też budową lub modernizacją magazynów paszowych w gospodarstwach, w których jest prowadzona produkcja zwierzęca.

Dofinansowanie inwestycji wynosi do 50% kosztów kwalifikowalnych (60% w przypadku operacji realizowanej przez osoby wspólnie wnioskujące lub młodego rolnika) i nie mniej niż 30% kosztów kwalifikowalnych. W jednym roku można złożyć tylko jeden wniosek o pomoc na dane gospodarstwo.

Kolejność przyznawania pomocy zależy od liczby uzyskanych punktów, która wynika m.in. z zadeklarowanego wzrostu średniej rocznej liczby loch (obszar A) lub liczby krów nieprzeznaczonych do produkcji mleka w stadzie (obszar C) lub krów mlecznych (obszar B). W przypadku obszaru D dodatkowe punkty przyznaje się według kryteriów określonych przez dany region.

Umowa zawierana pomiędzy beneficjentem a Agencją zawiera główne zobowiązania dotyczące:

- osiągnięcia wskaźników realizacji celu operacji w określonym okresie;
- osiągnięcie wzrostu wartości dodanej brutto (WDB) o co najmniej 10% i utrzymanie tego wzrostu w okresie 5 lat;

Beneficjenci mogą wnioskować o wypłatę zaliczkową do 50% przyznanej kwoty pomocy. Płatność zaliczkowa jest uzależniona od ustanowienia gwarancji bankowej lub ekwiwalenty gwarancji odpowiadającemu 100% kwoty zaliczki.

W ramach poddziałania 4.1. ARiMR ogłosiła cztery nabory wniosków o dofinansowanie. Szczegółowe informacje o wynikach tych naborów znajdują się w Załączniku 13⁴⁶.

5.6 Dotacje dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego – poddziałanie 4.2 PROW „Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój”

5.6.1 Główne założenia dotyczące wsparcia z poddziałania 4.2

Wsparcie jest udzielane na inwestycje materialne i niematerialne dotyczące przetwórstwa i wprowadzania ich do obrotu na poziomie handlu hurtowego produktów rolnych (tj. produktów wymienionych w Załączniku 1 do TFUE, z wyłączeniem produktów rybackich), przy czym produkt będący wynikiem przetworzenia również powinien być produktem rolnym.

⁴⁶ W latach 2015, 2016 i 2017 nabory wniosków były ogłoszone i realizowane w obszarach A-C. W okresie 28 czerwca-27 lipca 2018 r. ma być ogłoszony kolejny nabór wniosków w tych obszarach. Nabory wniosków w obszarze D były ogłoszone i przeprowadzone w 2016 r. i 2018 r. Ostatni z nich zakończył się w marcu 2018 r., a złożone wnioski opiewały na kwotę 1 mld euro.

Budżet poddziałania 4.2 na lata 2014-2020 wynosi 693 mln euro (5% łącznego budżetu PROW na lata 2014-2020). Do końca 2017 r. zakontraktowano 21,9% budżetu.

Aby uzyskać dotację w ramach poddziałania 4.2 należy spełnić następujące warunki.

Uzyskanie pomocy jest możliwe tylko wtedy, gdy realizacja inwestycji nie jest możliwa bez udziału środków publicznych (unikanie tzw. efektu niepotrzebnej straty społecznej). Beneficjent ma nadawany numer identyfikacyjny zgodnie z przepisami o krajowym systemie ewidencji producentów. Beneficjent deklaruje, że po zakończeniu operacji zakupi co najmniej 50% łącznej ilości surowców niezbędnych do produkcji na podstawie umów długoterminowych (co najmniej 3-letnich), zawartych bezpośrednio z:

- właścicielami gospodarstw rolnych;
- grupami lub organizacjami producentów;
- związkami grup lub zrzeszeniami organizacji producentów;
- podmiotami wstępnie przetwarzającymi produkty rolne.

Wsparcie może być udzielone na realizację operacji w zakładach, które spełniają obowiązujące normy higieniczno-sanitarne, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt.

Beneficjentem może być osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna pozbawiona osobowości prawnej, która:

- wykonuje działalność w zakresie przetwarzania lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych;
- prowadzi działalność jako mikro, małe lub średnie przedsiębiorstwo;

Pomoc finansowa obejmuje operacje dotyczące sprzedaży hurtowej następujących produktów rolnych:

Owoce i warzywa	
Kwiaty i rośliny	
Mleko i produkty mleczne	
Mięso, ziarna zbóż, rzepak i szyszki chmielu	
Nasiona, rośliny rolne i warzywne	

Operacja nie może dotyczyć sprzedaży detalicznej⁴⁷.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, modernizacji lub przebudowy budynków produkcyjnych lub magazynowych. Budowle stanowiące infrastrukturę zakładów przetwórczych, niezbędne do realizacji inwestycji w zakup maszyn i urządzeń bądź infrastruktury służącej ochronie środowiska;
- koszty zakupu (w tym instalacji) lub leasingu zakończonego przeniesieniem własności:
  - maszyn i urządzeń do przetwarzania, magazynowania lub przygotowania produktów do sprzedaży;
  - aparatury pomiarowej, kontrolnej oraz sprzętu do sterowania procesem produkcji lub magazynowania;

⁴⁷ Ten warunek nie dotyczy podmiotów składających wnioski w tematycznych naborach o wsparcie w rozpoczęciu działalności w zakresie przetwórstwa produktów rolnych.

- urzędzeń służących poprawie ochrony środowiska;
- koszty zakupu oprogramowania służącego do zarządzania przedsiębiorstwem lub sterowania procesem produkcji, lub magazynowania;
- koszty wdrożenia procedur certyfikowanych systemów zarządzania jakością;
- opłaty za patenty i licencje;
- koszty ogólne, tj. koszty sporządzenia dokumentacji technicznej projektu, opracowania biznesplanu, sprawowania nadzoru inwestorskiego, autorskiego, urbanistycznego, architektonicznego, budowlanego lub konserwatorskiego.

Koszty leasingu zwrotnego, dodatkowe koszty dotyczące umów leasingowych (np. marża finansującego oraz ubezpieczenia) i podatek VAT nie są kosztami kwalifikowalnymi.

Operacje dotyczące:

- sprzedaży hurtowej (za wyjątkiem rolników);
- uboju na dużą skalę;
- budowy nowego zakładu w sektorach PKD wskazanych w Załączniku 2 do Rozporządzenia Wykonawczego 4.2. (nie dotyczy rolników)⁴⁸

nie są kwalifikowalne.

Maksymalna wielkość wsparcia udzielonego jednemu beneficjentowi wynosi:

- 500 000 zł w przypadku rolników, domowników lub małżonków rolnika rozpoczynającego działalność objętą wsparciem;
- 10 mln zł w przypadku przedsiębiorstw zajmujących się przetwarzaniem i wprowadzaniem do obrotu produktów rolnych;
- 15 mln zł w przypadku przedsiębiorstwa będącego związkiem grup producentów rolnych lub zrzeszeniem organizacji producentów w rozumieniu przepisów ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach.

Minimalna wielkość wsparcia udzielanego na wdrożenie jednej operacji wynosi 100 000 zł. Dofinansowanie inwestycji wynosi do 50% kosztów kwalifikowalnych operacji. W ramach jednego naboru można złożyć tylko jeden wniosek o pomoc dla określonej spółki lub jej wydzielonej organizacyjnie części (przetwórcy) bądź dla jednego podmiotu ubiegającego się o pomoc (rolnicy). Kolejność przyznawania pomocy ustala się na podstawie sumy punktów uzyskanych na podstawie kryteriów wyboru określonych w Rozporządzeniu Wykonawczym dla PROW 4.2.

Beneficjenci mogą wnioskować o wypłatę zaliczkową do 50% przyznanej kwoty pomocy. Płatność zaliczkowa jest uzależniona od ustanowienia gwarancji bankowej lub ekwiwalentu gwarancji odpowiadającemu 100% kwoty zaliczki.

Umowa zawierana pomiędzy beneficjentem a Agencją zawiera główne zobowiązania dotyczące:

- utrzymanie poziomu długoterminowych kontraktów zawieranych z producentami rolnymi na zakup surowców, przyjęcie do przetwarzania i/albo magazynowanie w wysokości powyżej 50%;
- utrzymanie statusu grupy producentów rolnych, związku grup producentów rolnych, organizacji producentów lub zrzeszenia organizacji producentów przez okres obowiązywania celu;

---

⁴⁸ Przez nowy zakład rozumie się budowę nowego zakładu, w tym budynków i budowli, wraz z instalacjami, w której na dzień złożenia wniosku w pomoc nie prowadzi się przetwarzania żywności ani działalności w zakresie wprowadzania do obrotu, a rozpoczęcie działalności nastąpi w wyniku operacji.

- zachowanie konkurencyjnej procedury wyboru wykonawców w operacjach indywidualnych.

W ramach poddziałania 4.2. ARiMR ogłosiła pięć naborów wniosków o dofinansowanie. Szczegółowe informacje o wynikach tych naborów znajdują się w Załączniku 14.

5.7 Instrumenty finansowe UE dostępne dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

W ramach PROW 2014-2020 nie wdrażano instrumentów finansowych dla właścicieli gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego posiadające status MŚP mogą stosować instrumenty finansowe:

- w ramach środków przyznanych Polsce na politykę spójności na lata 2014-2020;
- w ramach Programów Ramowych UE, w tym COSME.

5.7.1 Instrumenty polityki spójności

Finansowanie w ramach TO3 - Wzmocnienie konkurencyjności MŚP, rolnictwa, rybołówstwa i akwakultury - jest dostępne w ramach programów krajowych (Program Operacyjny Inteligentny Rozwój - PO IR i Program Operacyjny Polska Wschodnia) oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO).

Zgodnie z zaleceniami KE interwencje publiczne powinny koncentrować się na tzw. inteligentnych specjalizacjach. W zależności od decyzji instytucji udzielające dotacji kwalifikacja projektu do kategorii inteligentnej specjalizacji może być albo warunkiem udzielenia finansowania, albo czynnikiem preferowanym przy udzielaniu dotacji. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego wybrało dwadzieścia krajowych inteligentnych specjalizacji (KIS), w tym:

- KIS 4. Innowacyjne technologie, procesy i produkty sektora rolno-spożywczego i leśno-drzewnego;
- KIS 5. Żywność wysokiej jakości

Dostępność środków z regionalnych i krajowych Programów Operacyjnych dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego określa się na kilka sposobów. Znacząca część tych środków (zwłaszcza w ramach RPO) jest uruchamiana w formie instrumentów finansowych. Niektóre przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mogą ubiegać się o wsparcie z Funduszu Gwarancyjnego PO-IG. Z tego Funduszu MŚP mogą uzyskać nieodpłatne gwarancje zabezpieczające do 80% kapitału pożyczkowego.

Gwarancje z Funduszu Gwarancyjnego PO-IG mogą dotyczyć kredytu:

- o maksymalnej kwocie do 2,5 mln euro;
- udzielonego na okres do 20 lat;
- udzielonego w złotych;
- inwestycyjnego lub obrotowego w rachunku bieżącym;
- nieodnawialnego;
- kwalifikowane koszty projektu inwestycyjnego dotyczącego wdrożenia innowacji (B+R) lub kwalifikowalne koszty projektu inwestycyjnego spełniającego co najmniej jedno z 15 kryteriów tematycznych;
- koszty finansowania poniesione przed złożeniem wniosku (do 10% kwalifikowalnych kosztów inwestycji ogółem).

Gwarancji nie można wykorzystać m.in.

- na produkcję, przetwarzanie lub wprowadzanie do obrotu tytoniu i produktów tytoniowych;
- na produkcję lub wprowadzanie do obrotu napojów alkoholowych.

Pula środków dostępnych na ten instrument z POIG wynosi 525 mln zł i pozwoli na objęcie gwarancjami kredytów o wartości ok. 1,4 mld zł. Grupą docelową są mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa zainteresowane uzyskaniem finansowania pożyczkowego na rozwój innowacyjnej działalności, w tym na wdrożenie wyników prac badawczo-rozwojowych. Fundusz Gwarancyjny POIG został uruchomiony w 2017 r., a obecnie kredyty gwarantowane z jego środków są oferowane przez 10 banków, które podpisały umowy z BGK.

Z gwarancji nie mogą korzystać przedsiębiorcy działający w dziedzinie przetwórstwa i wprowadzania do obrotu produktów rolnych w następujących przypadkach:

- gdy kwota pomocy jest określana na podstawie ceny lub ilości produktów zakupionych od producentów pierwotnych lub wprowadzanych na rynek przez kredytobiorców objętych pomocą;
- gdy udzielenie pomocy zależy od przekazania jej w całości lub w części producentom pierwotnym.

Jak wspomniano powyżej, instrumenty finansowe zostały uruchomione w ramach RPO 2014-2020. Są to m.in. instrumenty na wsparcie MŚP: kredyty, gwarancje i kapitał na wdrożenie projektów mających na celu rozwój / rozbudowę przedsiębiorstw prowadzące do wprowadzenia na rynek nowych lub ulepszonych produktów lub usług. Zwiększenie skali działalności prowadzi do rozszerzenia oferty, co można uzyskać dzięki wejściu na nowe rynki.

5.7.2 Program gwarancyjny COSME

COSME to unijny program na rzecz konkurencyjności przedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw na lata 2014-2020, dysponujący budżetem w wysokości 2,3 mld euro, z czego co najmniej 60% (1,4 mld) zostanie przydzielone na instrumenty finansowe. COSME wspiera MŚP w następujących obszarach:

- Łatwiejszy dostęp do finansowania;
- Wspieranie umiędzynarodowienia i dostępu do rynków;
- Tworzenie środowiska sprzyjającego konkurencyjności;
- Krzewienie kultury przedsiębiorczości.

COSME poprawia dostęp do finansowania dla MŚP dzięki dwóm instrumentom finansowym dostępnym od sierpnia 2014 r.: Instrument Gwarancji Kredytowych i Instrument Kapitałowy dla Wzrostu. Instrumenty te są zarządzane przez Europejski Fundusz Inwestycyjny (EFI) we współpracy z pośrednikami finansowymi z krajów UE.

Instrument Gwarancji Kredytowych oferuje gwarancje i kontrgwarancje dla pośredników finansowych (np. organizacjom gwarancyjnym, bankom, firmom leasingowym), co pomaga im udzielać większej liczby pożyczek i finansowania leasingowego dla MŚP. Dzięki podziałowi ryzyka gwarancje COSME pozwalają pośrednikom finansowym rozszerzyć zakres i rodzaj wspieranych MŚP i transakcji finansowych.

Po podpisaniu umowy z EFI Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) uruchomił program gwarancji portfelowych (PLG COSME), który jest objęty kontrgwarancją COSME. BGK podpisał umowy z 12 bankami udzielającymi kredytów, które mogą oferować kredyty dla MŚP.

Zabezpieczone kredyty obrotowe są udzielane na okres 27 miesięcy, a kredyty inwestycyjne - na 99 miesięcy. Gwarancja zabezpiecza 80% kwoty kapitału kredytu. Zabezpieczeniem jest weksel in blanco przedsiębiorcy. Prowizja wynosi obecnie 1% kwoty kredytu rocznie. Kwota pojedynczej gwarancji nie

może przekroczyć 0,6 mln zł. W przypadku, gdy łączna ekspozycja w ramach gwarancji udzielonej jednemu kredytodawcy wynosi więcej niż 2,4 mln zł, kredytodawca musi złożyć oświadczenie, że nie znajduje się w niedozwolonej sytuacji⁴⁹.

Gwarancja może dotyczyć kredytu:

- udzielonego w zł na okres wykorzystania limitu;
- inwestycyjnego lub obrotowego w rachunku bieżącym;
- odnawialnego lub nieodnawialnego;
- na kwotę maksymalnie 0,6 mln zł;
- udzielonego na okres nie mniej niż 12 miesięcy.

Pokrycie kredytu COSME zależy od wyników analizy wiarygodności kredytowej przedsiębiorcy, przeprowadzonej zgodnie z procedurami banku. Wymogi obejmują zdolność do spłaty kredytu wraz z odsetkami. Bank udzielający kredytu może następnie podjąć decyzję o udzieleniu kredytu zabezpieczonego gwarancją COSME.

COSME jest alternatywą dla przedsiębiorców, którzy wyczerпали limit pomocy *de minimis*, nie mogą albo nie zamierzają skorzystać z gwarancji BGK oferowanych w formule *de minimis*. Inna korzyści gwarancji COSME są następujące:

- możliwość uzyskania przez przedsiębiorców z krótką historią obecności na rynku, bez historii kredytowej, bez wystarczającego zabezpieczenia własnego kredytów na podniesienie i wzmocnienie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw działających w UE;
- niski koszt zabezpieczenia kredytu;
- ograniczone formalności - standardowe dokumenty wymagane przez bank przy ocenie wiarygodności kredytowej są wystarczające;
- cała procedura udzielenia gwarancji z kontrgwarancją jest wykonywana przez bank udzielający kredytu.

Dotychczas BGK udzielił 5 480 gwarancji na łączną kwotę ponad 809 mln zł, zabezpieczając kredyty obrotowe i inwestycyjne na kwotę 1 mld zł, z czego 1,8% stanowią przedsiębiorstwa przetwórstwa, które otrzymały 3,2% gwarancji⁵⁰. Liczby te pokazują, że przetwórstwo rolno-spożywcze jest niedoreprezentowane w COSME w porównaniu z innymi sektorami, zwłaszcza biorąc pod uwagę ich istotną rolę w produkcji. Inwestycje dotyczące produkcji produktów wymienionych w Załączniku I nie kwalifikują się do COSME, w związku z czym duża liczba inwestycji w przetwórstwo rolno-spożywcze jest wykluczona.

Tabela 12. Gwarancje COSME udzielone przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego (marzec 2013 - luty 2018)

PKD	Liczba gwarancji	Wartość gwarancji
10.11.z - Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu	9	2 608 800
10.12.Z - Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	6	1 922 000
10.13.Z - Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego	8	1 807 840

⁴⁹ Dłużnik znajduje się w stanie upadłości lub likwidacji, został poddany zarządowi sądowemu, zawiesił swoją działalność, został objęty postępowaniem dotyczącym upadłości, likwidacji, zarządu sądowego lub zawieszenia działalności, lub znajduje się w jakiegokolwiek analogicznej sytuacji wynikającej z podobnej procedury przewidzianej w przepisach prawa powszechnie obowiązującego;

⁵⁰ Źródło: BGK, na dzień 31.12.2017 r.

PKD	Liczba gwarancji	Wartość gwarancji
10.39.Z - Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	13	3 990 800
10.61.Z - Wytwarzanie produktów przemiału zbóż	1	400 000
10.89.Z - Produkcja wyrobów z jaj / przetwarzanie miodu	5	1 243 040
10.91.Z - Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich	3	1 072 000
10.92.Z - Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych	3	468 800
46.31.Z - Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw	31	7 286 400
46.32.Z - Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa	15	3 903 840
46.33.Z - Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych	4	557 600
52.10. B - Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów	3	581 600
Razem:	101	25 842 720

Źródło: BGK, na dzień 13.03.2018 r.

5.8 Programy gwarancji portfelowych BGK dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

5.8.1 Program gwarancji *de minimis*

Rządowy program gwarancji portfelowych *de minimis* (dalej: program *de minimis*, PLD) został uruchomiony w 2013 r. Celem PLD jest poprawa dostępu do finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw. Program jest wdrażany przez BGK. Środki na funkcjonowanie PLD pochodzą z budżetu państwa.

Z gwarancji mogą skorzystać małe i średnie przedsiębiorstwa, które planują zaciągnięcie kredytu inwestycyjnego lub obrotowego w jednym z 22 banków kredytujących współpracujących z BGK. Zabezpieczone kredyty obrotowe są udzielane na okres 27 miesięcy, a kredyty inwestycyjne - na 99 miesięcy. Gwarancja pokrywa 60% kwoty kapitału kredytu. Zabezpieczeniem jest weksel in blanco przedsiębiorcy. Prowizja wynosi obecnie 0,5% kwoty kredytu rocznie.

Kwota pojedynczej gwarancji nie może przekroczyć 3,5 mln zł, z zastrzeżeniem, że zależy to od kwoty pomocy *de minimis* uzyskanej przez przedsiębiorcę w bieżącym i dwóch poprzednich latach podatkowych. Łączną ekspozycją w ramach gwarancji udzielonych jednemu kredytobiorcy w jednym banku nie może być wyższa niż 3,5 mln zł.

Środki z kredytu obrotowego można wykorzystać na bieżące finansowanie działalności gospodarczej, tj.:

- płatność faktur za zakup towarów i usług;
- rozliczenie podatków, składek na ubezpieczenie społeczne i innych zobowiązań powstających w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą;
- finansowanie celów rozwojowych spółki;
- spłata kredytu obrotowego w innym banku (z kredytu zabezpieczonego gwarancją *de minimis* nie można spłacić innego kredytu w jednym banku).

Kredyt obrotowy musi być udzielony jako kredyt w rachunku bieżącym, jako linia kredytowa lub jako regularny kredyt na pokrycie jednorazowych wydatków. Środki z kredytu inwestycyjnego mogą być wykorzystane na sfinansowanie projektów realizowanych przez kredytobiorcę, np.:

- budowy, rozbudowy, nadbudowy lub modernizacji obiektów związanych z działalnością gospodarczą;
- zakupu samochodów, maszyn i urządzeń.

Pokrycie kredytu *de minimis* zależy od wyników analizy wiarygodności kredytowej przedsiębiorcy, przeprowadzonej zgodnie z procedurami banku. Wymogi obejmują zdolność do spłaty kredytu wraz z odsetkami. Bank udzielający kredytu może następnie podjąć decyzję o udzieleniu kredytu zabezpieczonego gwarancją *de minimis*.

Pomoc państwa w postaci gwarancji *de minimis* może być przyznana przedsiębiorcom działającym we wszystkich branżach, z kilkoma wyjątkami. W następujących przypadkach nie można udzielić pomocy kredytobiorcom prowadzącym działalność w zakresie przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych wymienionych w Załączniku 1 do Traktatu:

- gdy kwota pomocy jest określana na podstawie ceny lub ilości takich produktów zakupionych od producentów pierwotnych lub wprowadzanych na rynek przez kredytobiorców objętych pomocą;
- gdy przyznanie pomocy zależy od jej przekazania w całości lub w części producentom pierwotnym.

Dotychczas z gwarancji *de minimis* skorzystały 113 tys. przedsiębiorstw, którym BGK udzielił 235 tys. gwarancji na łączną kwotę ponad 45 mld zł, stanowiących zabezpieczenie kredytów obrotowych i inwestycyjnych na kwotę blisko 81 mld zł⁵¹. Inwestycje dotyczące produkcji produktów wymienionych w Załączniku 1 nie kwalifikują się do PLD, w związku z czym duża liczba inwestycji w przetwórstwo rolno-spożywcze jest wykluczona.

Działalność PLD – początkowo zaplanowana na dwa lata – była kilkakrotnie przedłużana. Zgodnie ze znowelizowaną w listopadzie 2017 r. ustawą o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne, od połowy bieżącego roku gwarancji *de minimis* będzie udzielać BGK w ramach Krajowego Funduszu Gwarancyjnego (podstawowe zasady funkcjonowania programu nie ulegną zmianie).

Tabela 13. Gwarancje *de minimis* udzielone przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego (marzec 2013 - luty 2018)

PKD	Liczba gwarancji	Wartość gwarancji
10.11.z - Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu	361	122 073 489
10.12.Z - Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	95	51 587 000
10.13.Z - Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego	315	115 672 396
10.31.Z - Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków	3	498 000
10.32.Z - Produkcja soków z owoców i warzyw	80	43 420 830
10.39.Z - Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	352	175 329 853
10.41.Z - Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	52	21 683 820
10.51 Z - Przetwórstwo mleka i wyrób serów	46	20 449 950
10.61.Z - Wytwarzanie produktów przemiału zbóż	116	34 893 104

⁵¹ Źródło: BGK, na dzień 31.01.2018 r.

PKD	Liczba gwarancji	Wartość gwarancji
10.89.Z - Produkcja wyrobów z jaj / przetwarzanie miodu	188	52 355 977
10.91.Z - Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich	59	34 198 480
10.92.Z - Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych	46	17 220 520
11.01.Z - Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi	34	12 968 051
11.03.Z - Produkcja cydru i pozostałych win owocowych	20	5 154 400
46.22.Z - Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin	294	70 111 873
46.31.Z - Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw	1 628	442 820 897
46.32.Z - Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa	647	205 769 733
46.33.Z - Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych	356	114 467 302
52,10. B - Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów	229	53 926 091
Razem:	4 921	1 594 601 765

Źródło: BGK, na dzień 13.03.2018 r.

5.9 Analiza podaży – ustalenia i wnioski

Ten rozdział (części 5.1 - 5.8) przedstawia główne źródła finansowania grup objętych niniejszym badaniem: gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

Gospodarstwa rolne mogą:

- otrzymać dotację (dopłatę) z PROW (poddziałanie 4.1.);
- uzyskać kredyt z banku komercyjnego lub spółdzielczego; kredyty bankowe mogą być wspierane w postaci dopłat do oprocentowania; wsparcia takiego udziela ARiMR w ramach pomocy krajowej;
- sfinansować zakup maszyn i urządzeń leasingiem.

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mogą:

- otrzymać dotację z PROW (poddziałanie 4.2);
- uzyskać kredyt z banku komercyjnego lub spółdzielczego; kredyty bankowe mogą być wspierane gwarancjami udzielanymi przez ARiMR (w ramach pomocy krajowej) i BGK (przepisy *de minimis*, Fundusz Gwarancji Portfelowych w ramach PO IG oraz inicjatywy COSME);
- uzyskać zabezpieczenie w postaci poręczenia udzielonego przez jeden z regionalnych lub lokalnych funduszy gwarancyjnych;
- uzyskać pożyczkę z jednego z regionalnych lub lokalnych funduszy pożyczkowych;
- skorzystać z oferty instrumentów finansowych uruchomionych w ramach RPO;
- sfinansować zakup maszyn i urządzeń leasingiem;
- otrzymać dopłaty do oprocentowania od ARiMR (pomoc krajowa), podobnie jak przedsiębiorstwa rolne.

Nie utworzono dotychczas specjalnego funduszu gwarancyjnego dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

Niektóre z istniejących ofert finansowania są dostępne tylko dla przedsiębiorstw przetwórstwa posiadających status MŚP oraz w odniesieniu do inwestycji nieuwzględnionych w Załączniku 1 do TFUE.

Poniżej przedstawiono najważniejsze obserwacje i wnioski dotyczące zapotrzebowania na finansowanie. Są one wynikiem wywiadów indywidualnych i grupowych, a także badań ankietowych. Wnioski te zostały zweryfikowane podczas spotkań grup fokusowych.

W tabeli poniżej podsumowano główne ustalenia zebrane po przeprowadzeniu wywiadów z interesariuszami reprezentującymi stronę popytową (tj. z przedstawicielami spółek z sektora produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego, firmami doradczymi, regionalnymi Ośrodkami Doradztwa Rolniczego (ODR)).

Tabela podsumowująca 1 Kluczowe wnioski z wywiadów z interesariuszami reprezentującymi stronę popytową

- W wielu przypadkach barierą uzyskania finansowania jest **brak zabezpieczenia** wynikający z powszechnej praktyki dzierżawy ziemi (zwłaszcza wśród małych gospodarstw) i ograniczeniami wykorzystania gruntów rolnych jako zabezpieczenia;
- Nieregularne wpływy finansowe w gospodarstwach rolnych utrudniają akumulację kapitału na rozwój;
- Wysoka zależność od cen i wahań pogody zwiększa ryzyko kredytowe;
- **Nowe przepisy** w sprawie gruntów rolnych i egzekucji komorniczej utrudniają uzyskanie finansowania;
- Największy problem z dostępem do finansowania mają małe gospodarstwa rolne;
- Gospodarstwa rolne z produkcją mieszaną są mniej atrakcyjne dla kredytodawców niż gospodarstwa produkcji mleka lub drobiu;
- **Ocena zdolności kredytowej gospodarstw rolnych może utrudniać dostęp do finansowania** ze względu na nieprzewidywalność dochodów (wahania cen, warunki pogodowe, choroby);
- **Procedury uzyskania finansowania są skomplikowane i w każdym banku inne** (w przeciwieństwie do jednego zestawu dokumentów modelowych w zachodnich krajach UE);
- **Banki kładą nacisk na zabezpieczenie kredytu / pożyczki**, podczas gdy rola biznesplanu zmniejsza się; Konieczna byłaby pomoc techniczna na wsparcie rolników w opracowywaniu biznesplanów;
- Dofinansowanie oprocentowania pożyczek / kredytów traci na popularności wraz z **tendencją spadkową stóp procentowych**;
- Banki ciągle przystosowują się do warunków rynkowych, więc ich oferta spełnia potrzeby grup docelowych (głównym źródłem finansowania są banki spółdzielcze);
- Dzięki zwiększonej konkurencji pomiędzy bankami oferta finansowa dla rolnictwa rozszerza się w miarę jak branża ta zaczyna być uznawana za potencjalnie dochodową;
- Zwiększenie różnorodności oferty (specjalne karty kredytowe, konsultanci) ma na celu zatrzymanie właścicieli gospodarstw rolnych / przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego jako klientów na dłużej, również dzięki proponowaniu im specjalnych pakietów o obniżonym oprocentowaniu;
- Producenci maszyn starają się wejść na rynek leasingowy i pomagać gospodarstwom rolnym / przedsiębiorstwom przetwórstwa w nabyciu ich produktów;
- Przedsiębiorstwa korzystają głównie z kredytów inwestycyjnych (na zakup maszyn, urządzeń)

i gruntów), ale oczekują wydłużenia okresu kredytowania (obecnie średnio 8-10 lat) i obniżenia oprocentowania (obecnie średnio 4-4,5%);

- Najpopularniejszą firmą finansowania większych gospodarstw rolnych / przedsiębiorstw są pożyczki inwestycyjne, natomiast mniejszych – kredyty, głównie obrotowe;
- **Skomplikowane procedury** pozyskania kredytów preferencyjnych (objętych pomocą z ARiMR) powodują, że mimo niższego oprocentowania korzysta z nich mniej użytkowników z docelowych grup;
- Wzrasta tendencja do korzystania z leasingu, ze względu na niską cenę i niższe ryzyko; Leasing staje się coraz popularniejszą formą finansowania dzięki prostszym procedurom i braku wymogu przedstawienia zabezpieczenia; Najpopularniejszy jest leasing finansowy, ale w przypadku bardziej wyspecjalizowanych gospodarstw / przedsiębiorstw stosowany jest leasing operacyjny;
- Bardzo popularną formą finansowania były kredyty dla młodych rolników z częściową spłatą kapitału, ale oferta takich kredytowa wygasła;
- Aby lepiej dostosować kredyty do potrzeb branży agro, **konieczny byłby dwuletni okres karencji**;
- **Okres spłaty należy wydłużyć do 15 lat** wraz ze spadkiem oprocentowania i marży kredytowych;
- ARiMR powinna wspierać kredyty na zakup gruntów.

Podczas wywiadu z ARiMR wymieniono kilka istotnych aspektów udzielania finansowania w ramach poddziałania 4.1 i poddziałania 4.2 PROW:

Tabela podsumowująca 2 Kluczowe wnioski z wywiadu z ARiMR:

- **Katalog kwalifikowalnych kosztów jest ograniczony** (zwłaszcza w obszarach A-C) w odniesieniu do maszyn rolniczych. Wnioskujący wolą złożyć wniosek w obszarze D, gdzie mogą połączyć inwestycję budowlaną z zakupem maszyn, dzięki czemu mają jedno zobowiązanie, czasem ten sam limit pomocy i mogą łączyć różne kierunki produkcji;
- **Trudności w uzyskaniu decyzji środowiskowych** (w tym trudności związane z protestami lokalnych mieszkańców), zwłaszcza w przypadku budowy dużych chlewni w obszarze A;
- Konieczność stosowania **konkurencyjnej procedury selekcji wykonawców / dostawców**, zwłaszcza przy operacjach budowy, brak możliwości skorzystania ze sprawdzonych i zaufanych spółek lokalnych;
- **Niepewność warunków ekonomicznych prowadzenia działalności**, w tym sytuacja dochodowa gospodarstw produkujących mleko, prosięta, wieprzowinę, inwentarz żywy;
- **Obszar A ogranicza się do produkcji prosiąt, co uniemożliwia składanie wniosków gospodarstwom** charakteryzującym się zamkniętym cyklem produkcji, które nie mogą wydzielić samej produkcji prosiąt;
- **Limit kwoty pomocy**, która nie może wynosić mniej niż 30% kwalifikowalnych kosztów, a zarazem nie może przekraczać 500 000 zł w obszarach B-D i 900 000 w obszarze A. Budowa nowoczesnych budynków inwentarskich jest często zbyt kosztowna, by ten warunek mógł być spełniony;
- **Słabe przygotowanie inwestycji** w wielu przypadkach (brak wymaganych decyzji, opinii, zezwoleń) i występowanie rozbieżności pomiędzy stanem deklarowanym i faktycznym;

- Najpowszechniejszym źródłem wkładu własnego wśród beneficjentów są wszelkiego rodzaju kredyty bankowe i pożyczki długoterminowe;
- W okresie programowania 2007-2013 ARiMR napotkała na poważne problemy, gdy ta sama operacja była wspierana instrumentem finansowym dostępnym dla MŚP w ramach RPO i dotacjami z PROW. Audytorzy KE uznali takie przypadki za zabronione podwójne finansowanie z budżetu UE. Stwierdzono, że istnieje potrzeba koordynacji dotacji i instrumentów finansowych z budżetu UE na tę samą inwestycję

Na koniec, w tabeli poniżej podsumowane są kluczowe wnioski zebrane podczas wywiadów z przedstawicielami banków.

Tabela podsumowująca 3 Kluczowe wnioski z wywiadów z przedstawicielami banków:

- Główne problemy / ograniczenia w finansowaniu rolnictwa to:
  - sezonowość produkcji;
  - duży wpływ warunków pogodowych (gospodarstwo rolne jako „fabryka bez dachu”);
  - rozdrobnienie gospodarstw;
  - niska produktywność;
  - niskie i zmienne marże na działalności;
  - trudności w ubezpieczeniu aktywów stanowiących zabezpieczenie; oraz
- zasady rachunkowości / sprawozdawczości finansowej (powodujące problemy z uzyskaniem danych dotyczących przychodów i kosztów niektórych gospodarstw i w konsekwencji – z oceną ich wiarygodności kredytowej).
- **Szczególną grupę klientów stanowią gospodarstwa działające w tzw. działach specjalnych produkcji rolnej.** Dla takich gospodarstw łatwiej jest określić przyszłe przychody, co ułatwia opracowanie prognoz finansowych;
- W większości przypadków nie jest problemem dla gospodarstw rolnych uzyskanie finansowania na zakup maszyn lub urządzeń. Najpopularniejszym źródłem finansowania takich zakupów jest leasing;
- Wśród banków (zwłaszcza tych o zasięgu ogólnokrajowym) istnieje zgoda w sprawie finansowania kapitału obrotowego dla gospodarstw rolnych. **Kredyty obrotowe w wysokości 500 zł są z zasady udzielane tym podmiotom bez zabezpieczenia.** W niektórych przypadkach wystarczą dwa dokumenty składane przez klienta (rolnika), by uzyskać kredyt obrotowy o niskiej wartości;
- Większa automatyzacja oceny wiarygodności kredytowej i decyzji o udzieleniu finansowania byłaby zgodna z potencjalnym systemem gwarancyjnym, jednak pod warunkiem, że byłby to prosty system gwarancji portfelowych;
- **Duże banki coraz częściej stosują metody scoringowe** (oparte na metodach „big data”) **przy ocenie ryzyka klienta i transakcji.** Przyspiesza to obsługę wniosków kredytowych. Ogranicza też potrzebę przedstawienia przez kredytobiorców zabezpieczenia majątkowego. Jeśli pozycja statystyczna klienta/transakcji w ocenie scoringowej nie jest akceptowalna, kwestia zabezpieczenia ma mniejsze znaczenie przy podejmowaniu decyzji kredytowej. Jednocześnie metody scoringowe ograniczają możliwość indywidualnej oceny specyfiki i potrzeb klienta;
- Inaczej wygląda to w przypadku **banków spółdzielczych.** Banki te (które mają inną formę prawną niż banki komercyjne, działają na rynkach lokalnych i mają lepszą znajomość sytuacji i specyfiki danego klienta, który jest często udziałowcem banku) **podchodzą do każdej**

transakcji indywidualnie. Często **banki spółdzielcze specjalizują się w finansowaniu jednego rodzaju działalności rolniczej** (np. bank spółdzielczy w Grójcu - uprawa owoców). Takie podejście znacząco zmniejsza problem terminowości spłat i poziom strat na portfelu;

- W przypadku finansowania gospodarstw rolnych **elastyczne podejście banku do warunków spłaty kredytu jest bardzo ważne.** Ze względu na sezonowość produkcji i wpływ czynników atmosferycznych właściciele gospodarstw często nie są w stanie spłacić kredytu w danym roku. Oznacza to konieczność zmiany / wydłużenia harmonogramu spłaty;
- **Wśród gospodarstw rolnych jest duże zapotrzebowanie na finansowanie obrotowe.** Poziom tego popytu jest ściśle powiązany z sezonowością produkcji (szczególnie wysoki popyt na finansowanie występuje wiosną);
- Obecna oferta produktowa banków komercyjnych i spółdzielczych zasadniczo odpowiada na oczekiwania klientów – gospodarstw rolnych i spółek przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Polityka dotycząca zabezpieczeń stosowana przez banki wobec gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw rolno-spożywczych nie różni się od polityki dotyczącej innych grup klientów. Z zasady banki oczekują jak największego i jak najbezpieczniejszego zabezpieczenia („jeśli to możliwe, bierzemy wszystko”). Jak wspomniano powyżej, banki udzielają także kredytów odnawialnych bez zabezpieczenia (do 0,5 mln zł).
- Co do zasady **jakość portfela** (mierzona terminowością spłat i poziomem strat) **w przypadku finansowania gospodarstw rolnych jest lepsza niż w innych sektorach.** Zgodnie z informacjami od przedstawicieli jednego z banków spółdzielczych, **poziom roszczeń z tytułu kredytów udzielonych gospodarstwom rolnym wynosi około 1% w przypadku kredytów dotowanych i 5-6% w przypadku kredytów komercyjnych.** Najwyższy poziom roszczeń dotyczy małych gospodarstw rolnych, jednak udział takich kredytów w portfelu jest niski;
- W przypadku finansowania gospodarstw rolnych i spółek przetwórstwa rolno-spożywczego **liczba negatywnych decyzji kredytowych jest niewielka.** Wynika to z faktu, że klient najczęściej dostaje opinię o braku wiarygodności kredytowej lub niezdolności do sfinansowania danego projektu inwestycyjnego na wczesnym etapie procesu składania wniosku kredytowego (nawet przed oficjalnym wpisem/rejestracją wniosku w systemie informatycznym banku). W związku z tym większość wniosków na ostatnim etapie procesu kredytowego stanowią takie, które mają dużą szansę na uzyskanie pozytywnej decyzji kredytowej. Utrudnia to ocenę luki finansowania (ten problem dotyczy nie tylko oceny niepowodzenia rynku w odniesieniu do finansowania sektora rolnego).

Tabela podsumowująca 4: Kluczowe wnioski zebrane z badania ankietowego banków oraz funduszy pożyczkowych i poręczeniowych

- W badaniu wzięło udział 36 instytucji, w tym 7 banków komercyjnych, 18 banków spółdzielczych (BS) i 11 instytucji udzielających pożyczek lub poręczeń. Badanie ankietowe przeprowadzono w dniach 5-20 kwietnia 2018 r.
- Instytucje finansowe, które wzięły udział w badaniu **generalnie nie stosują wyższych zabezpieczeń** dla grup docelowych (gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego) niż dla innych klientów;
- Wszystkie 7 banków komercyjnych ma **specjalną ofertę** dla gospodarstw rolnych, 5 banków - dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego posiadających status MŚP, a 4 banki - dla dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. W odniesieniu do banków spółdzielczych, wszystkie, które nadesłały odpowiedzi mają specjalną ofertę dla gospodarstw

rolnych, 8 BS - dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego posiadających status MŚP, a jeden BS - dla dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

- **Zapotrzebowanie na finansowanie wśród gospodarstw rolnych** będzie rosło w następnych latach (2018-2020) zdaniem 4 banków komercyjnych (spośród 7, które udzieliły odpowiedzi) i 8 (spośród 18) banków spółdzielczych. Zapotrzebowanie na finansowanie wśród **przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego** będzie rosło w ww. okresie zdaniem 3 banków komercyjnych, 4 BS i 6 (spośród 11) instytucji finansowych;
- W odpowiedzi na pytania o szacowany **popyt gospodarstw rolnych** pod względem **rodzaju i wartości kredytów** (opcje odpowiedzi: (0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt), badane instytucje finansowe wskazały różne opcje: banki komercyjne: 1) finansowanie obrotowe do 0,5 mln zł oraz 2) finansowanie inwestycyjne do 0,5 mln zł, natomiast BS - 1) finansowanie inwestycyjne do 0,5 mln zł;
- Jeśli chodzi o popyt gospodarstw rolnych pod względem **okresu kredytowania**, banki komercyjne wskazały okres powyżej 18 miesięcy, podczas gdy BS - 60-120 miesięcy;
- W odpowiedzi na pytania dotyczące szacowanego popytu gospodarstw rolnych pod względem **celu finansowania**, badane instytucje finansowe wskazały nieco różne opcje: banki komercyjne - 1) cele obrotowe (w tym zakup nasion) i 2) budowa i modernizacja budynków, podczas gdy banki spółdzielcze - 1) zakup maszyn i urządzeń, 2) budowa i modernizacja budynków;

W odpowiedzi na pytania o szacowany **popyt przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego** pod względem **rodzaju i wartości kredytów** badane instytucje finansowe wskazały:

- banki komercyjne: 1) finansowanie obrotowe powyżej 3 mln zł; 2) finansowanie inwestycyjne 3-5 mln zł; 3) finansowanie inwestycyjne powyżej 5 mln zł;
- banki spółdzielcze: 1) finansowanie inwestycyjne 1-3 mln zł; 2) finansowanie obrotowe 1-3 mln zł; 3) finansowanie inwestycyjne powyżej 5 mln zł;
- instytucje niebankowe 1) finansowanie obrotowe do 0,5 mln zł; 2) finansowanie inwestycyjne do 0,5 mln zł.

W odpowiedzi na pytania o szacowany popyt przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego pod względem **okresu kredytowania** badane instytucje finansowe wskazały:

- banki komercyjne: 1) 60-120 miesięcy; 2) 120-180 miesięcy;
- banki spółdzielcze: 1) 60-120 miesięcy;
- instytucje niebankowe 1) 60-120 miesięcy

W odpowiedzi na pytania o szacowany popyt przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego pod względem **celu finansowania** badane instytucje finansowe wskazały:

- banki komercyjne: 1) cele obrotowe; 2) zakup maszyn i urządzeń;
- banki spółdzielcze: 1) budowa i modernizacja budynków; 2) zakup maszyn i urządzeń;
- niebankowe instytucje finansowe: 1) cele obrotowe; 2) zakup maszyn i urządzeń.

6 Zapotrzebowanie na finansowanie

6.1 Analiza zapotrzebowania na finansowanie w rolnictwie

6.1.1 Gospodarstwa rolne

6.1.1.1 Dostępność źródeł finansowania

Źródłem poniższych danych jest ankieta przeprowadzona w okresie od 27 marca do 10 kwietnia 2018 r. Badana grupa obejmowała gospodarstwa rolne, obejmujące gospodarstwa rolników indywidualnych

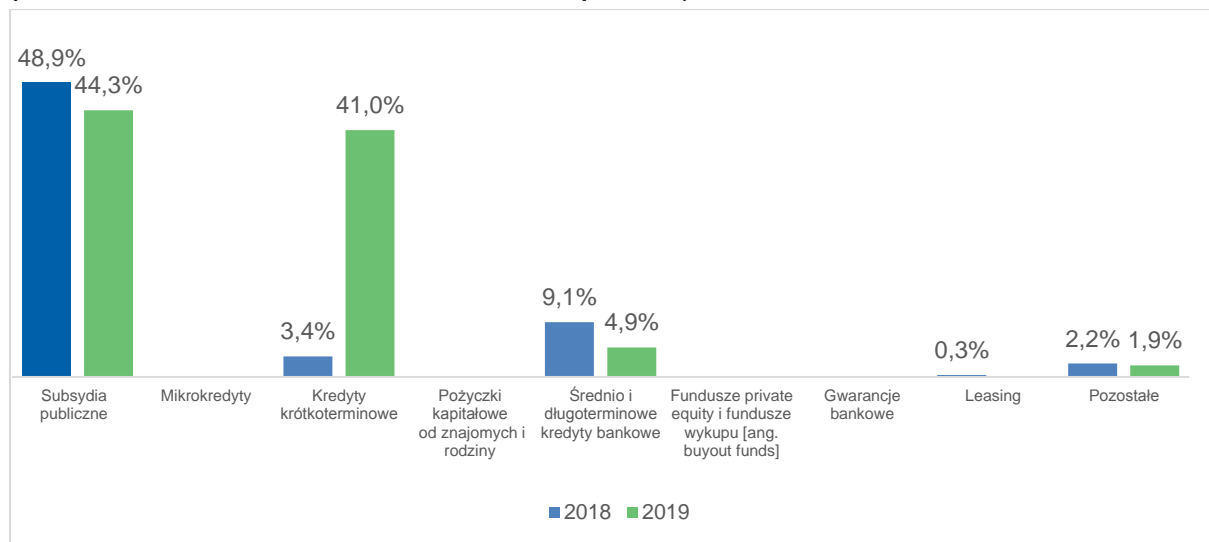
i spółki. W badaniu przeprowadzonym metodą wspomaganego komputerowo wywiadu telefonicznego (CATI) wzięło udział 320 producentów. Rolnicy indywidualni stanowili 99,1% tej grupy, a spółki jedynie 0,9%. Ponad połowa respondentów specjalizowała się w uprawie warzyw, owoców lub grzybów.

Wyniki badania metodą CATI gospodarstw rolnych i spostrzeżenia bezpośrednio dotyczące celów tego badania są przedstawione poniżej. Pozostałe wyniki i spostrzeżenia przedstawione są (jako materiały uzupełniające) w Załącznikach 15 i 16.

Najważniejsze ustalenia w zakresie dostępu rolników indywidualnych i gospodarstw rolnych do finansowania (ogólnie) i finansowania oferowanego przez banki (w szczególności) wskazują, że wielu producentów ma bardzo niewielkie potrzeby w zakresie finansowania zewnętrznego. Tylko 23,4% producentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegało się o finansowanie zewnętrzne z banku.

Obok subsydiów publicznych, najbardziej pożądanym źródłem finansowania zewnętrznego są średnio- i krótkoterminowe kredyty bankowe.

Rysunek 8. Rodzaje finansowania, których uzyskanie jest planowane w przyszłości (2018-2019, %, n=320, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

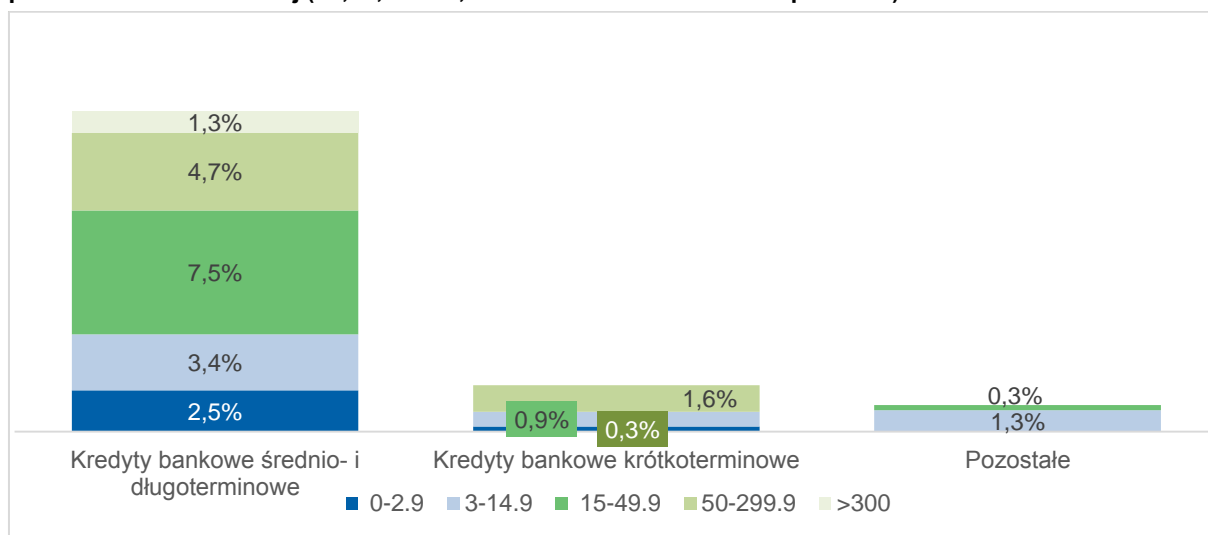
Źródło: Wyniki ankiety

Źródła finansowania są raczej dostępne, zarówno jeśli chodzi o subsydia publiczne, jak i pożyczki komercyjne. Według danych ARiMR za 2017 r., ponad 1,3 mln producentów otrzymało jakąś formę finansowania publicznego.

W 2017 r. ankietowani producenci wybierali głównie kredyty bankowe średnio- i długoterminowe. Gwarancje bankowe, fundusze *private equity* czy mikrokredyty nie są dla producentów preferowanymi źródłami finansowania.

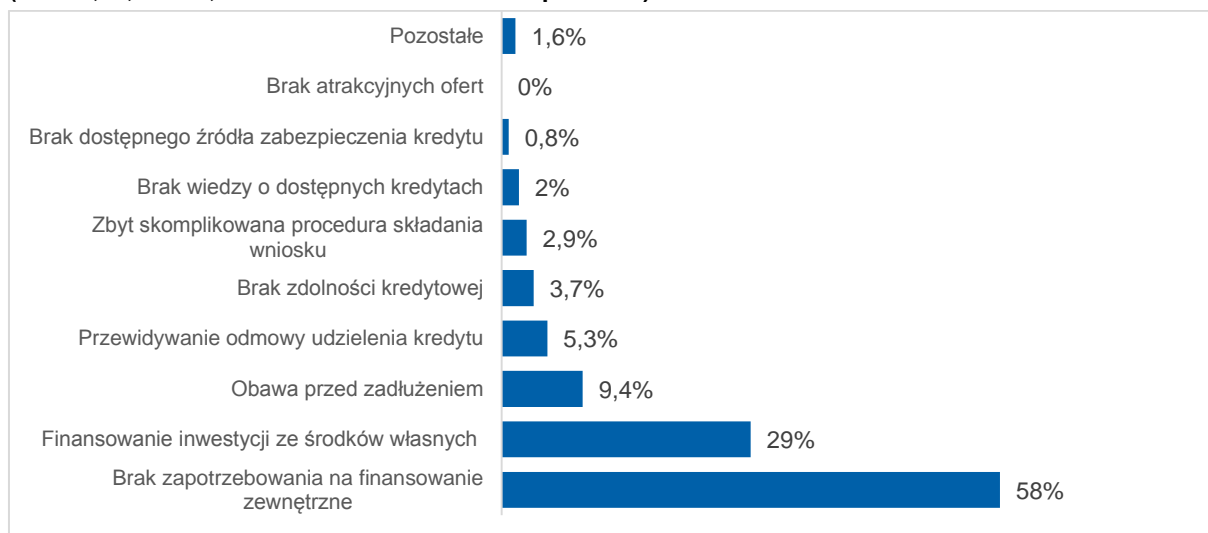
Rysunek 9. Źródła finansowania poszukiwane w 2017 r. według wielkości produkcji określonej jako powierzchnia ziemi rolnej (ha, %, n=320, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Źródło: Wyniki ankiety

Wydaje się, że prawie wszystkie rodzaje - duzi⁵², mikro, mali i średni producenci byli w bardzo niewielkim stopniu zainteresowani krótkoterminowymi kredytami bankowymi i pozostałymi źródłami finansowania oferowanymi przez banki komercyjne. Ogółem tylko 23,8% producentów wystąpiło o kredyt - ogromna liczba rolników indywidualnych i gospodarstw rolnych nie potrzebowała żadnego finansowania zewnętrznego. Główną przyczyną braku zainteresowania producentów finansowaniem było po prostu to, że nie musieli finansować inwestycji bądź kapitału obrotowego.

Rysunek 10. Przyczyna niewystąpienia o finansowanie zewnętrzne (2017 r., %, n=245, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Źródło: Wyniki ankiety

Grupa rolników obawiających się zadłużenia bądź odrzucenia wniosku, nie mających zdolności kredytowej, nie znajdujących interesującej dla nich oferty bądź uważających procedurę składania wniosku za zbyt skomplikowaną obejmuje głównie gospodarstwa o obrotach poniżej 63 999 zł rocznie (73,9% rolników, którzy wybrali przynajmniej jedną z tych odpowiedzi). Wydaje się, że zdaniem małych producentów pożyczki komercyjne nie są bezpiecznym wyborem.

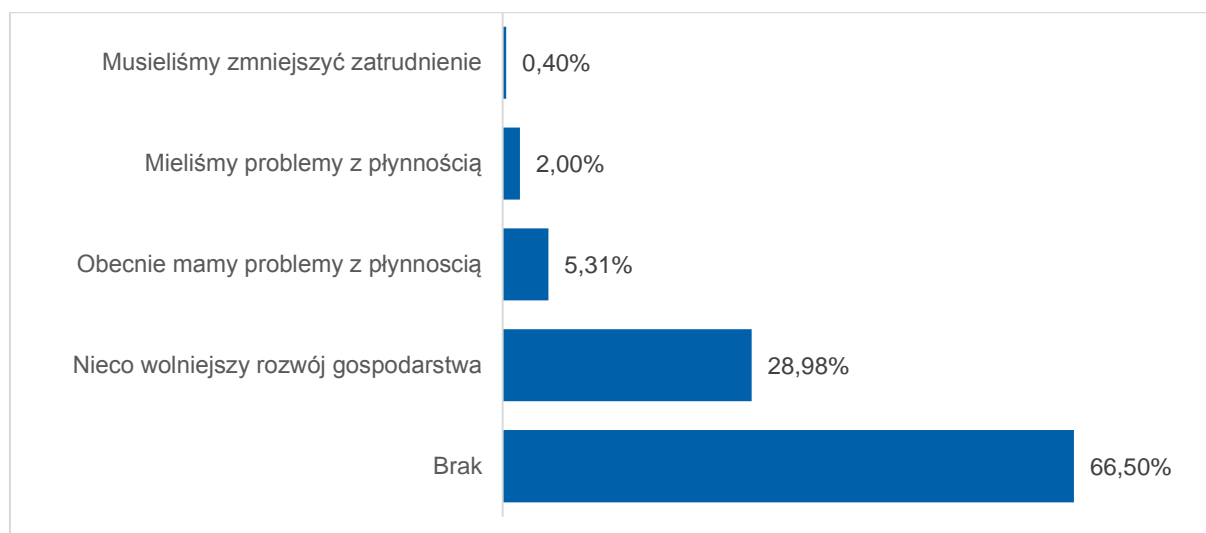
⁵² Producenci mikro (pow. użytków rolnych poniżej 3 ha), mali producenci (pow. użytków rolnych od 3 do 14,9 ha), średni producenci (pow. użytków rolnych od 15 do 50 ha), duzi producenci (ponad 50 ha)

Czy rolnicy żałują, że nie wystąpili o kredyt? Ponad 65% nie widzi negatywnych skutków niewystępowania o finansowanie zewnętrzne. Najważniejsze negatywne skutki zaobserwowane przez ankietowanych rolników, którzy zdecydowali się nie występować o kredyt, to: nieco wolniejszy rozwój działalności oraz (przejściowe lub długotrwałe) problemy z płynnością.

Producenci mający problemy z płynnością mogą mieć problemy z otrzymaniem finansowania zewnętrznego ze względu na swoją sytuację finansową.

Rysunek 11. Wpływ niewystępowania o finansowanie zewnętrzne

(2017, n=245, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi) „Jakie skutki miała decyzja o niewystępowaniu o finansowanie zewnętrzne w ciągu ostatnich 12 miesięcy?”

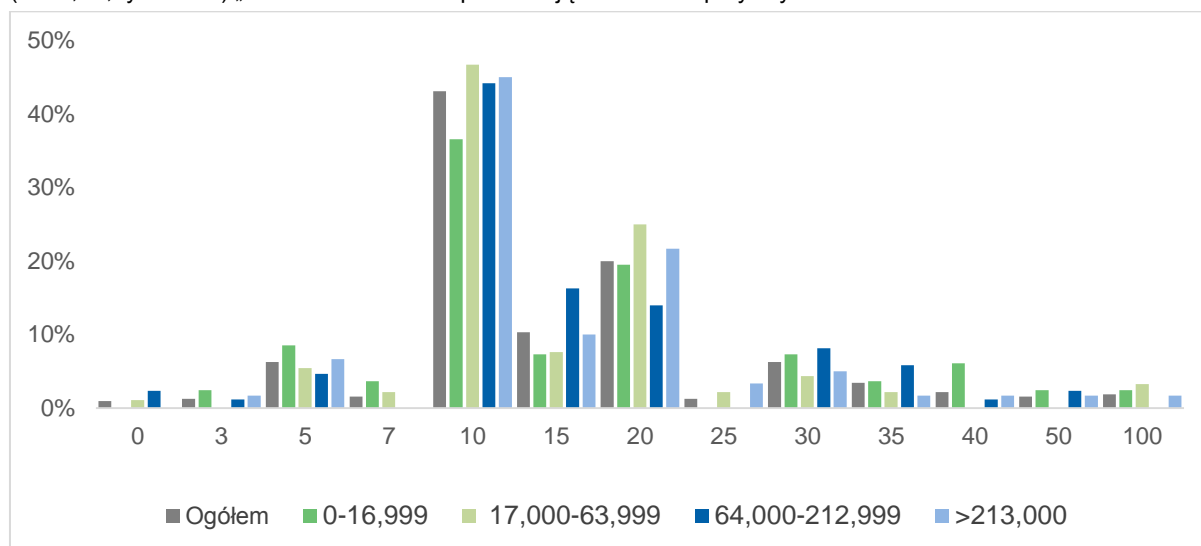

Źródło: Wyniki ankiety

Obawa o to, że w przyszłości rozwój będzie wolniejszy, może być bardzo istotna dla wszystkich producentów niezależnie od ich aktualnych obrotów - większość przewiduje, że w następnym roku ich gospodarstwa odnotują wzrost o ok. 10%. Mali producenci, o obrotach poniżej 16 000 zł rocznie, częściej niż inni przewidują, że ich obroty wzrosną o mniej niż 5% (11% ankietowanych małych producentów).

Rysunek 12. Zróźnicowanie przewidywanego tempa wzrostu w zależności od obecnych obrotów gospodarstwa

(2017, %, tys. zł/rok) „Jaki wzrost obrotów przewidują Państwo w przyszłym roku?”

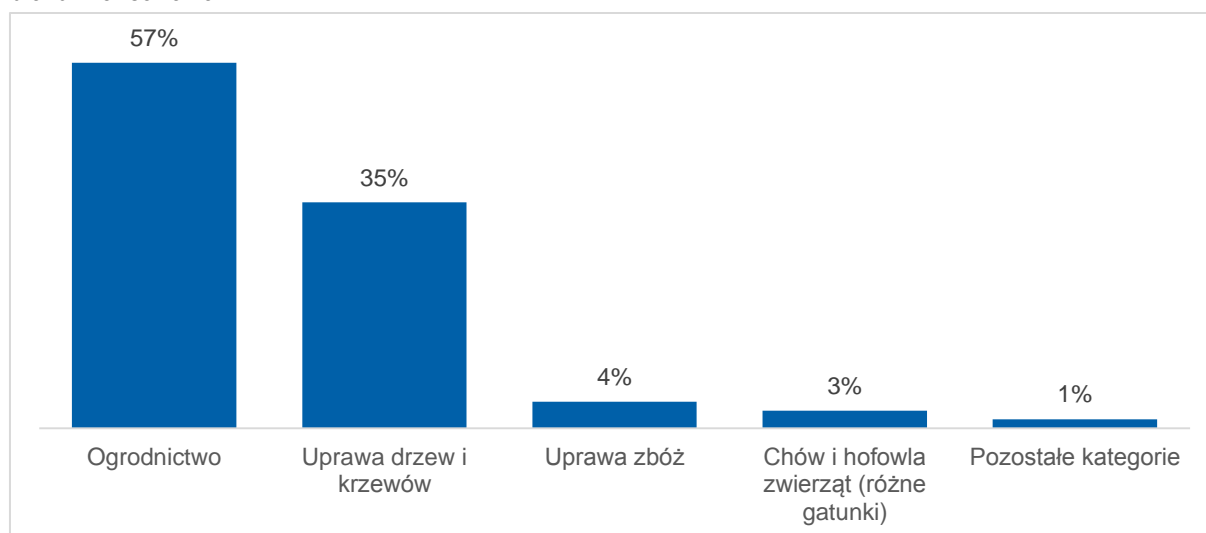
Źródło: Wyniki ankiety

W ciągu ostatnich trzech lat tylko ok. 22,2% producentów musiało zrezygnować ze swoich planów biznesowych z powodu braku finansowania.

Wśród producentów, którzy musieli zrezygnować ze swoich planów, większość zajmowała się ogrodnictwem, a następną co do wielkości grupą - uprawą drzew i krzewów. Problem ten nie występuje wśród producentów zajmujących się hodowlą bydła bądź trzody chlewnej.

Rysunek 13. Producenci, którzy musieli zrezygnować z planowanych inwestycji z powodu braku odpowiedniego źródła finansowania

(2015-2018, n=71), „Czy w ciągu ostatnich trzech lat musieli Państwo zrezygnować z jakichś inwestycji z powodu braku finansowania?”

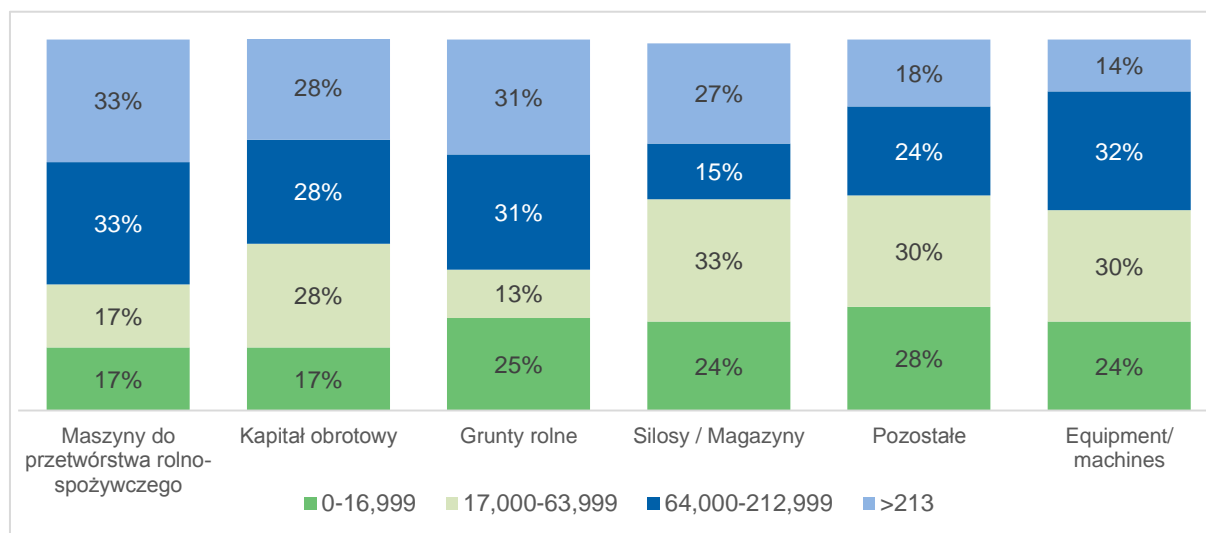

Źródło: Wyniki ankiety

Jak widać na Rysunku 21, znaczna większość producentów planuje wystąpić o jedną z wyżej wymienionych form finansowania zewnętrznego. Cel finansowania zewnętrznego zależy od obrotów gospodarstwa. Im większy producent, tym mniejsze prawdopodobieństwo, że zamierza zainwestować w maszyny i urządzenia poza stosowanymi w przetwórstwie rolno-spożywczym. Mniejsi producenci są bardziej zainteresowani zwiększeniem powierzchni swoich gruntów oraz silosów/magazynów na płody rolne - te inwestycje będą oczywiście miały wpływ na skalę działalności i przyszłe obroty.

Rysunek 14. Cel pożyczki planowanej w przyszłości w zależności od obrotów

(tys. zł, %, n=155, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

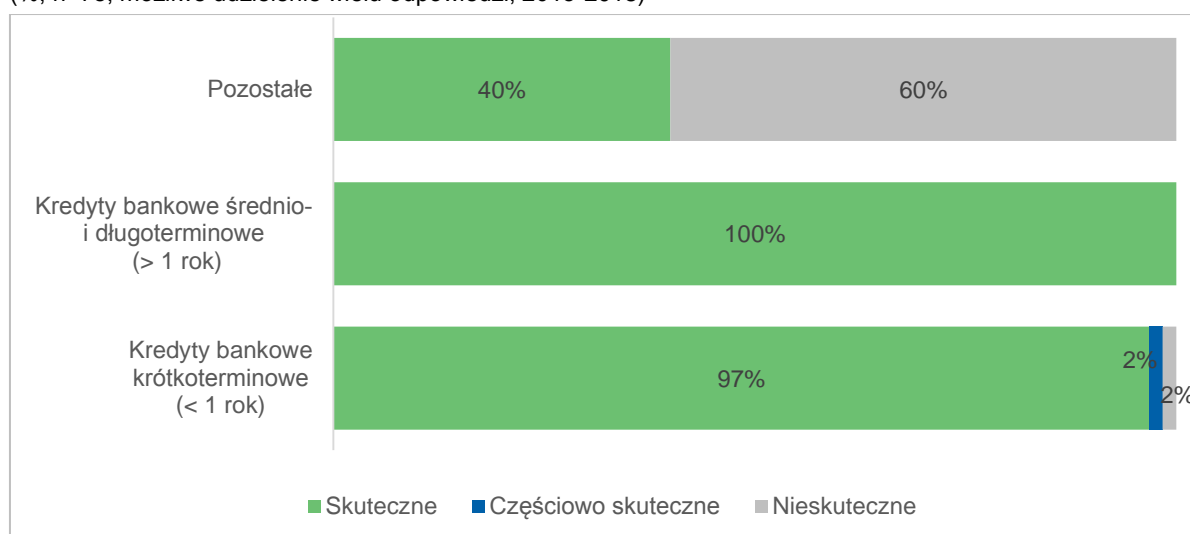

Źródło: Wyniki ankiety

Producenci mają dość dobry dostęp do finansowania zewnętrznego - w ciągu ostatnich 12 miesięcy tylko 1,6% ubiegających się o pożyczki długoterminowe otrzymało odmowę i również 1,6% otrzymało pożyczki długoterminowe na kwoty niższe niż te, o które wnioskowali. Duża liczba odrzuconych wniosków w kategorii „Pozostałe” wynika z niezrozumienia charakteru pożyczki komercyjnej przez rolników. Większość z nich na pytanie o rodzaj pożyczki, o którą się ubiegali, odpowiedziała „subsydia publiczne”. Subsydia publiczne nie są traktowane jako pożyczki komercyjne. Znaczna większość producentów nie ma problemu z uzyskaniem finansowania. Nieliczni, którzy otrzymali odmowy bądź niższe kwoty pożyczek przypominają sobie, że powodem tego był zazwyczaj „brak finansowania w formie subsydiów publicznych spowodowany brakiem środków w Agencji”.

Rysunek 15. Wskaźniki skuteczności w pozyskiwaniu finansowania w ciągu ostatnich trzech lat

(%, n=78, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi, 2015-2018)

Źródło: Wyniki ankiety

Nie było poważniejszych problemów z otrzymaniem finansowania; ważniejsze były parametry idealnego finansowania, jakiego poszukiwali producenci.

6.1.2 Analiza popytu

6.1.2.1 Zapotrzebowanie grup docelowych na finansowanie w przyszłości

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na finansowanie w latach 2018 i 2019, to leasing będzie narzędziem finansowym wykorzystywanym wyłącznie przez największych producentów rolnych. Producenci o obrotach powyżej 213 000 zł rocznie to ci, którzy z największym prawdopodobieństwem będą się ubiegać o leasing i pożyczki krótkoterminowe w 2018 r. i subsydia publiczne w 2019 r.

Najistotniejszą kwestią jest popyt wśród najmniejszych producentów. W 2018 r. będą oni jedną z najważniejszych grup zainteresowanych kredytami średnio- i długoterminowymi, kredytami krótkoterminowymi i subsydiami publicznymi. Trend ten będzie kontynuowany w 2019 r. Mali producenci stanowią 65% wszystkich producentów rolnych w Polsce⁵³, a najwięksi producenci - tylko 4,6%.

Tabela 14. Rozkład producentów według obrotów i rodzaju dotacji, o jakie będą się ubiegać w 2018 r.
(zł, %, n=94)

Obrót	Rodzaj finansowania [2018]				
	Subsydia publiczne	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Leasing	Pozostałe
0-16 999	21,7%	27,3%	24,1%	0,0%	0,0%
17 000 - 63 999	26,1%	36,4%	17,2%	0,0%	42,9%
64 000 - 212 999	41,3%	0,0%	44,8%	0,0%	42,9%
213 000 i więcej	10,9%	36,4%	13,8%	100,0%	14,3%

Źródło: Wyniki ankiety

Tabela 15. Rozkład producentów według obrotów i rodzaju dotacji, o jakie będą się ubiegać w 2019 r.
(zł, %, n=61)

Obrót	Rodzaj finansowania [2019]				
	Subsydia publiczne	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Leasing	Pozostałe
0-16 999	25,9%	14,3%	28,0%	0,0%	0,0%
17 000 - 63 999	37,0%	64,3%	16,0%	0,0%	50,0%
64 000 - 212 999	18,5%	7,1%	48,0%	0,0%	50,0%
213 000 i więcej	18,5%	14,3%	8,0%	100,0%	0,0%

Źródło: Wyniki ankiety

Jeśli chodzi o rodzaj finansowania i kwotę, o jaką producenci mają zamiar się ubiegać, to większość producentów zamierzających ubiegać się o subsydia publiczne interesuje się kwotami od 250 tys. do 1 mln zł. Jedyne producent, który planuje leasing w 2018 r., ubiega się o finansowanie w wysokości od 500 tys. do 1 mln zł. Z Tabeli 23) i Tabeli 24) wynika, że w przyszłości nastąpi zmiana zapotrzebowania na finansowanie w formie leasingu. Wzrośnie zapotrzebowanie na leasing o wysokiej wartości, zwłaszcza wśród największych producentów. Co interesujące, nie przewiduje się zapotrzebowania na finansowanie od członków rodziny i znajomych. To dobry znak, ponieważ ten rodzaj finansowania jest zazwyczaj popularny wtedy, gdy nie ma innych źródeł lub występuje

⁵³ GUS, dane za 2016 r.

asymetria informacji i rolnicy mają problemy z ubieganiem się o normalne finansowanie zapewniane przez podmioty publiczne i prywatne.

Nadal duży potencjał ma leasing - może być promowany jako narzędzie do finansowania maszyn zamiast ich zakupu z wykorzystaniem kredytu długoterminowego.

Tabela 16. Rozkład popytu na finansowanie w 2018 r. według wartości
(zł, %, n=94)

Wartość w zł	Rodzaj finansowania [2018]				
	Subsydia publiczne	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Leasing	Pozostałe
50 000 - 99 999	4%	36,4%	20,7%	0,0%	0,0%
100 000 - 249 999	20%	9,1%	24,1%	0,0%	14,3%
250 000 - 499 999	28%	18,2%	20,7%	0,0%	28,6%
500 000 - 999 999	22%	9,1%	17,2%	0,0%	28,6%
1 mln i więcej	13%	18,2%	17,2%	100%	14,3%

Źródło: Wyniki ankiety

Należy zaznaczyć, że rodzaj produkcji prowadzonej przez gospodarstwo rolne nie był czynnikiem decydującym o kwocie finansowania, na jakie będzie miał w przyszłości zapotrzebowanie. Uzależniona jest ona bardziej od wielkości i dochodowości gospodarstwa niż od profilu produkcji.

Tabela 17. Rozkład według rodzaju i wartości finansowania, o jakie podmiot będzie się ubiegał w 2019 r.
(zł, %, n=61)

Wartość w zł	Rodzaj finansowania [2019]				
	Subsydia publiczne	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Leasing	Pozostałe
50 000 - 99 999	7%	35,7%	24,0%	0,0%	0,0%
100 000 - 249 999	7%	14,3%	16,0%	0,0%	16,7%
250 000 - 499 999	26%	14,3%	32,0%	33%	16,7%
500 000 - 999 999	37%	28,6%	12,0%	33%	33,3%
1 mln i więcej	7%	7,1%	12,0%	33%	16,7%

Źródło: Wyniki ankiety

W przyszłości największy popyt będzie na źródła finansowania oferujące kwoty od 250 000 do 1 mln zł. Nie odpowiada to poprzednio występującym wartościom finansowania zewnętrznego. Aby lepiej zrozumieć potrzeby gospodarstw rolnych, planowane finansowanie (na lata 2018 i 2019) należy porównać z finansowaniem faktycznie uzyskanym w 2017 r.

Tabela 18. Rozkład według rodzaju i wartości finansowania, o jakie podmiot się ubiegał w 2017 r.
(zł, %, n=75)

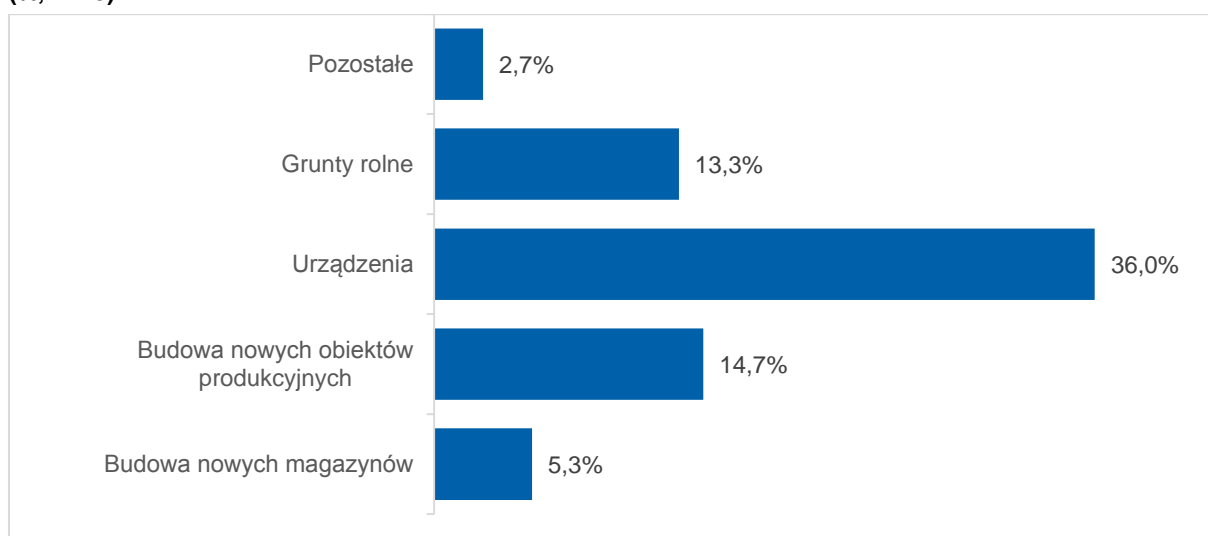
Kategorie kwot w euro	Rodzaj finansowania (2017)		
	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Pozostałe
50 000 - 99 999	35,7%	24,0%	0,0%
100 000 - 249 999	14,3%	16,0%	16,7%

Kategorie kwot w euro	Rodzaj finansowania (2017)		
	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty średnio- i długoterminowe	Pozostałe
250 000 - 499 999	14,3%	32,0%	16,7%
500 000 - 999 999	28,6%	12,0%	33,3%
1 mln i więcej	7,1%	12,0%	16,7%

Źródło: Wyniki ankiety

Głównym celem finansowania zewnętrznego, o jakie ubiegano się w 2017 r. było zwiększenie wartości netto gospodarstwa.

Rysunek 16. Cel finansowania, o jakie podmioty ubiegały się w ostatnich 12 miesiącach w 2017 r. (% , n=75)

Źródło: Wyniki ankiety

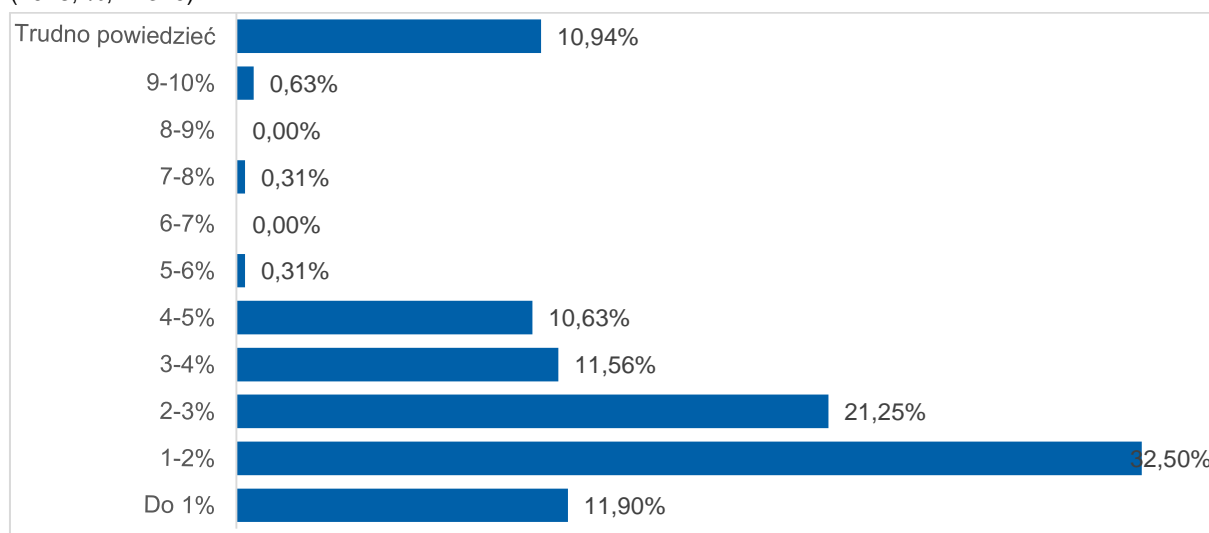
Większość producentów rolnych poszukiwała źródła finansowania na zakup nowych urządzeń, gruntów rolnych lub budowę nowych obiektów produkcyjnych. Nie zadeklarowano właściwie żadnych pożyczek przeznaczonych na pokrycie bieżących potrzeb gospodarstwa. To dobry znak, ponieważ finansowanie zewnętrzne pozyskane na inwestycje i zwiększenie kapitału obrotowego spowoduje większy wzrost działalności produkcyjnej w przyszłości.

6.1.2.2 Najważniejsze cechy kredytu

Poszukując źródła finansowania, rolnicy biorą pod uwagę wszystkie cechy kredytu - oprocentowanie, zabezpieczenie i rodzaj gwarancji, jaką mogą uzyskać.

Rysunek 17. Preferowane oprocentowanie źródła finansowania

(2018, %, n=320)

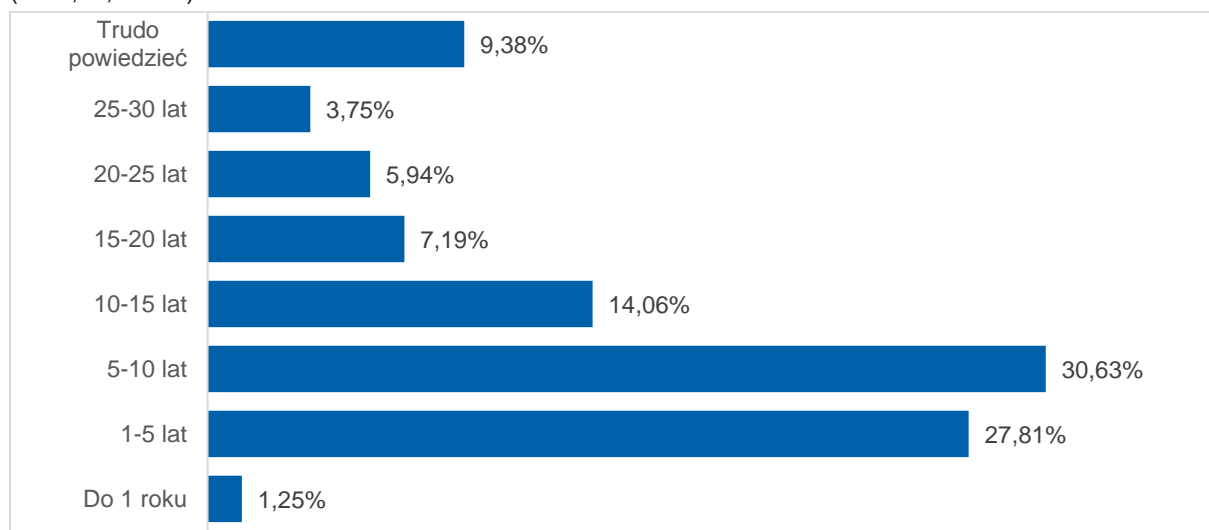

Źródło: Wyniki ankiety

Uzyskane wyniki wyraźnie wskazują, że oprocentowanie nie powinno być wyższe niż 3%, ponieważ takie preferuje 65,6% producentów, którzy odpowiedzieli na pytania ankiety.

Rysunek 18. Preferowany okres spłaty finansowania zewnętrznego

(2018, %, n=320)

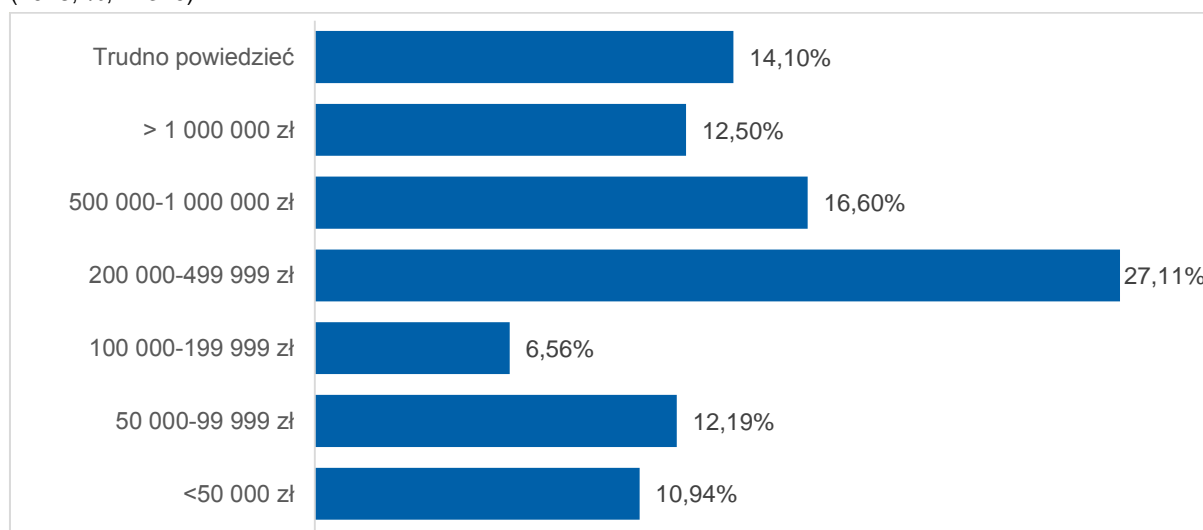
Źródło: Wyniki ankiety

Sugerowany okres spłaty jest dostosowany do typowej kwoty i celu finansowania zewnętrznego - rolnicy nie są zainteresowani mikrokredytami. Preferują oni kredyty długo-, średnio- i krótkoterminowe.

Rysunek 19. Preferowana kwota przyszłego finansowania zewnętrznego

(2018, %, n=320)

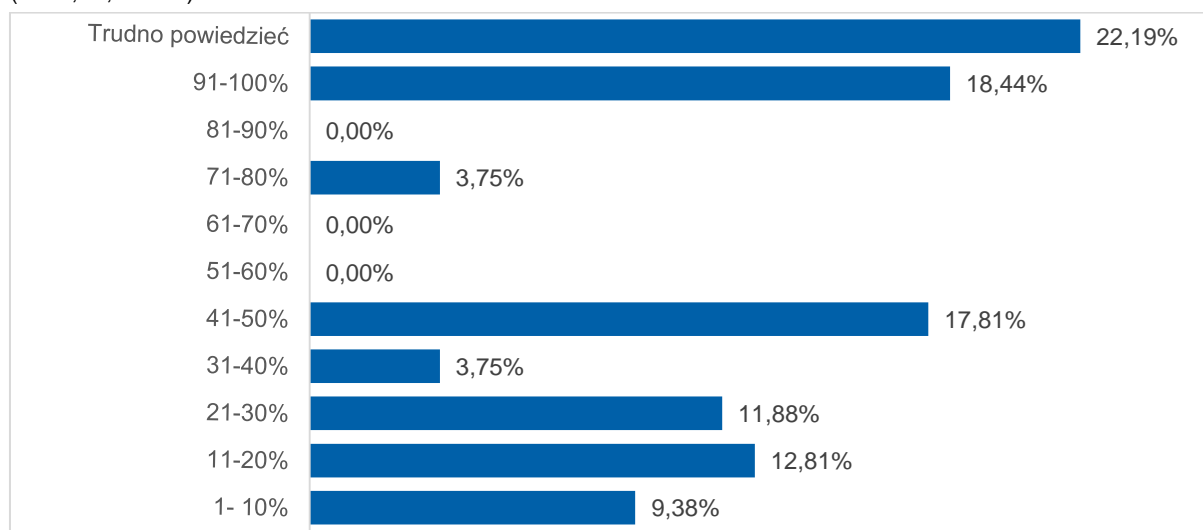

Źródło: Wyniki ankiety

Najbardziej pożądaną kwotą finansowania powinno zapewnić od 200 000 do 500 000 zł. Ponieważ najważniejszą przyczyną ubiegania się o finansowanie są duże inwestycje (nowe grunty, nowe budynki i wyposażenie), wartość ta wydaje się uzasadniona. Jeśli chodzi o poziom gwarancji zabezpieczającej kredyt, to nie występują tu wartości pośrednie. Gwarancja musi pokrywać całość lub większość kwoty, a przynajmniej 50%.

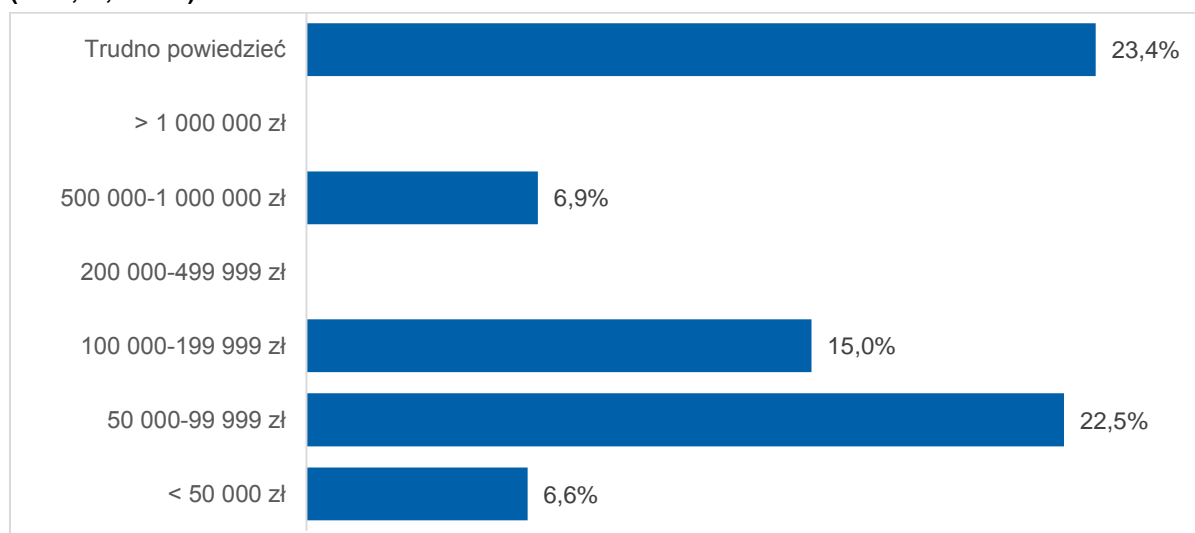
Rysunek 20. Jaki % pożyczki powinna pokrywać gwarancja?

(2018, %, n=320)

Źródło: Wyniki ankiety

**Rysunek 21. Jaka wartość pożyczki powinna być objęta gwarancją?
(2018, %, n=320)**

Źródło: Wyniki ankiety

Bardzo niepokojąca jest duża liczba odpowiedzi „trudno powiedzieć”, ponieważ może ona świadczyć o tym, że producenci mają niewielką wiedzę na temat systemu gwarancji i nie brali go pod uwagę przy rozważaniu przyszłych źródeł finansowania.

6.2 Analiza potrzeb przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

6.2.1 Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego

6.2.1.1 Dostępność źródeł finansowania

Najważniejszym ustaleniem dotyczącym dostępu przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego do finansowania (ogólnie) i finansowania przez banki (w szczególności) jest to, że zarówno przyszłe potrzeby, jak i dotychczas uzyskane finansowanie są bardziej wszechstronne, niż finansowane, którego poszukują producenci.

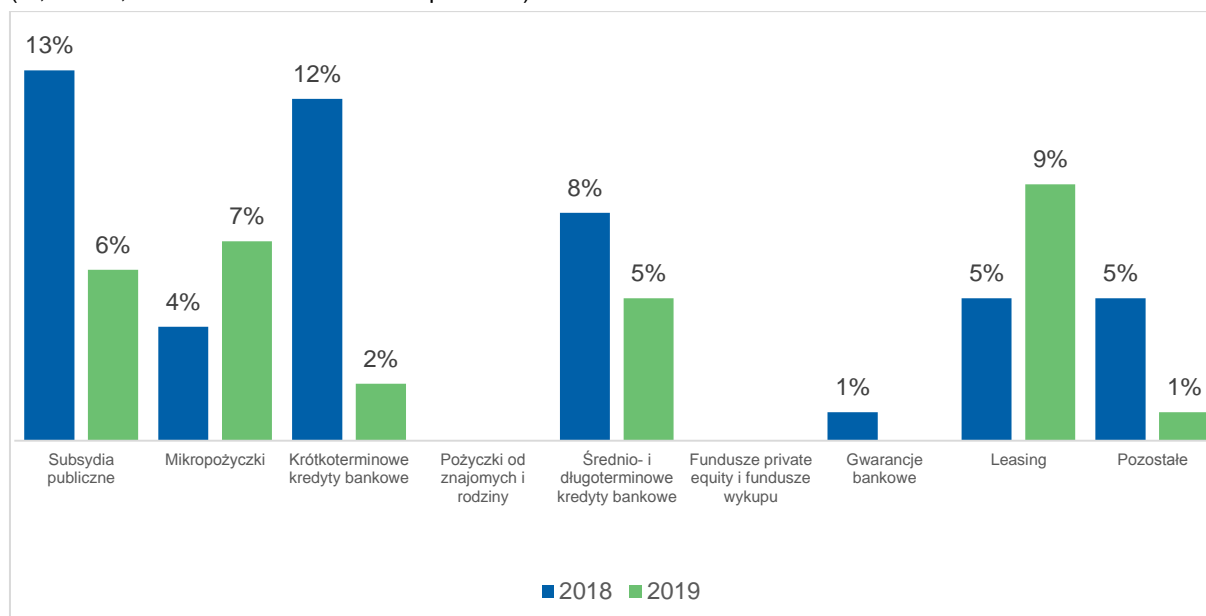
Subsydia publiczne są tak samo poszukiwane, jak krótkoterminowe kredyty bankowe - może to wynikać z dostępności finansowania publicznego dla małych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. Zasady uzyskiwania finansowania publicznego przez przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego są bardziej rygorystyczne niż obowiązujące wobec producentów rolnych, a poza tym różnią się w zależności od regionu, w którym przedsiębiorstwo przetwórstwa rolno-spożywczego ma siedzibę.

Kredyty bankowe są drugim pod względem popularności źródłem finansowania planowanego do uzyskania w przyszłości (zob. rys. 37), a trzecim jest leasing. Wyniki te są inne niż w przypadku producentów - leasing jest również bardziej korzystny dla właścicieli firm ze względów podatkowych. Pożyczki od znajomych i rodziny nie są popularne ani wśród przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, ani wśród producentów.

Wyniki badania metodą CATI dotyczące przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego i spostrzeżenia bezpośrednio dotyczące celów tego badania są przedstawione poniżej. Pozostałe wyniki i spostrzeżenia przedstawione są w Załącznikach 15 i 16.

Rysunek 22. Źródła finansowania, o które przedsiębiorstwa planują ubiegać się w przyszłości (2018-2019)

(%, n=100, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

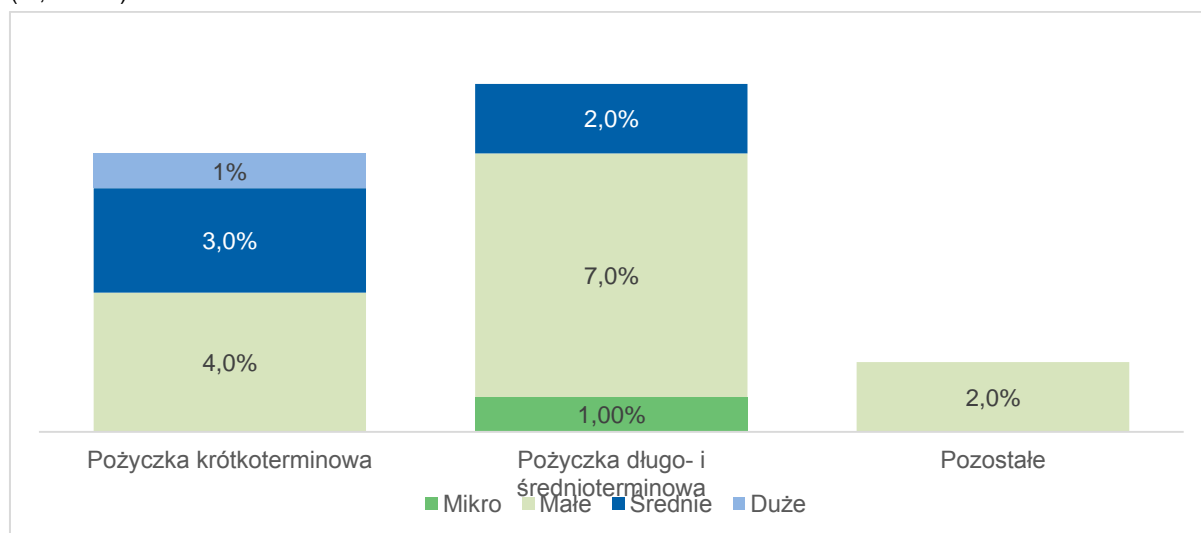

Źródło: Wyniki ankiety

Tylko ok. 19% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego ubiegało się o finansowanie zewnętrzne ze źródeł komercyjnych - większość z nich to małe firmy produkcyjne, a 50% z nich prowadzi działalność magazynową i sprzedaż hurtową. Tylko ponad 26% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegały się o pożyczki komercyjne, zajmowało się przetwórstwem owoców i warzyw, a pozostałe zajmowały się produkcją napojów. Mniejszość zajmuje się na co dzień przetwórstwem mięsa lub produkcją pasz.

Rysunek 23. Źródła finansowania poszukiwane w 2017 r. według wielkości działalności przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

(%, n=100)

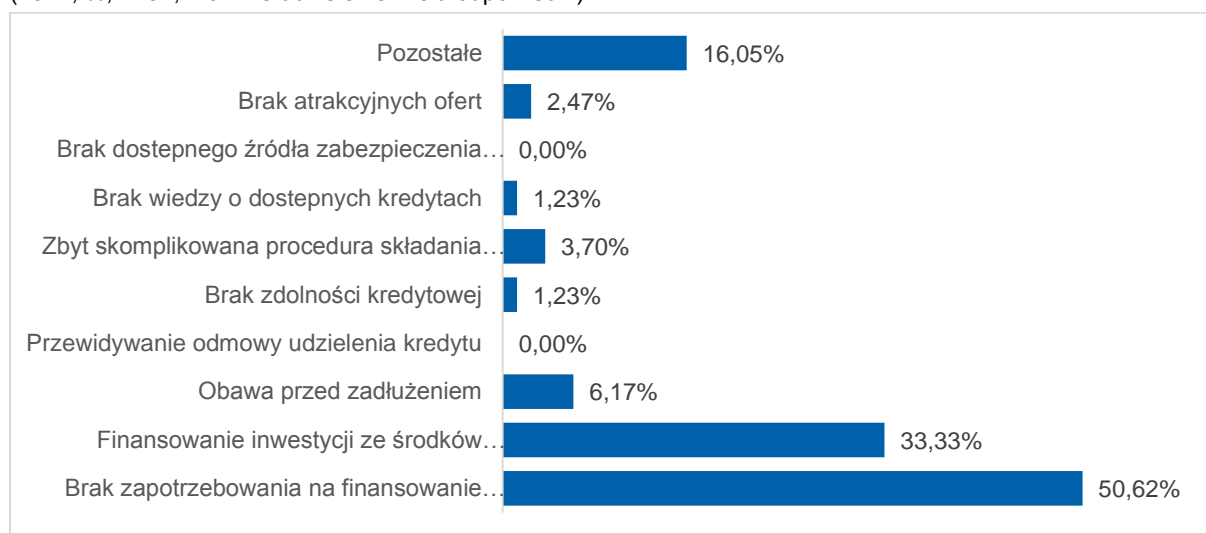

Źródło: Wyniki ankiety

Wśród przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegały się o finansowanie komercyjne, najbardziej poszukiwane były kredyty długo- i średnioterminowe. O pożyczki ubiegały się głównie małe i średnie przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego. Drugim rodzajem finansowania w obydwu przypadkach były kredyty obrotowe.

Rysunek 24. Przyczyna celowego nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne

(2017, %, n=81, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

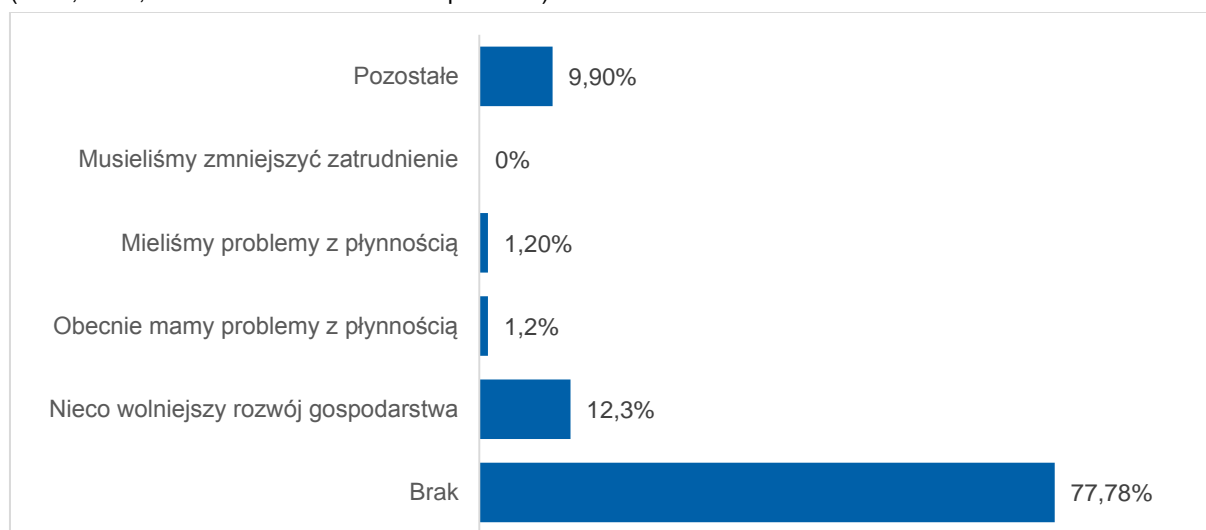
Źródło: Wyniki ankiety

80% podmiotów obawiających się zadłużenia to mikroprzedsiębiorstwa prowadzące sprzedaż hurtową bądź działalność magazynową. Pozostałe 20% to małe przedsiębiorstwa przetwórstwa zbóż. Wszystkie albo miały niższe obroty dwa lata temu niż rok temu, albo nie oczekują szybkiego wzrostu w przyszłości.

Jakie były skutki nieubiegania się o kredyt przez przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego? W większości żadne. Ponad 76% nie widzi negatywnych skutków niewystępowania o finansowanie zewnętrzne. Najważniejsze negatywne skutki zaobserwowane przez ankietowanych rolników, którzy zdecydowali się nie występować o kredyt, to nieco wolniejszy rozwój działalności oraz inne problemy.

Rysunek 25. Skutki świadomego nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne

(2017, n=81, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

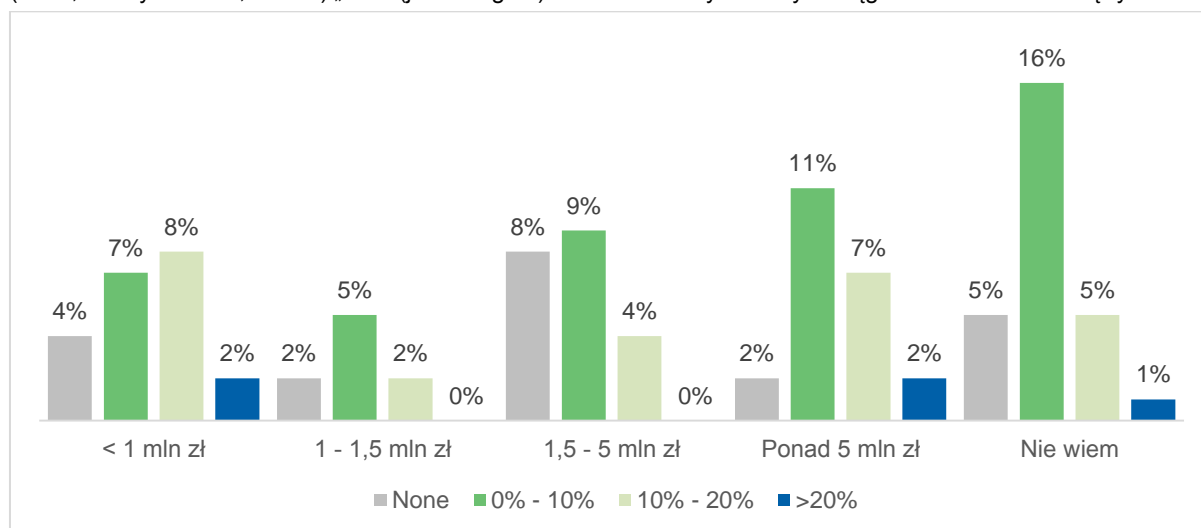

Źródło: Wyniki ankiety

Problemy związane ze spowolnieniem wzrostu wskazywane jako skutek nieubiegania się o finansowanie dotyczyły głównie mikroprzedsiębiorstw (60% odpowiedzi wskazywało na wolniejszy rozwój), które już wcześniej miały problemy ze wzrostem i zajmują się sprzedażą hurtową lub działalnością magazynową.

Rysunek 26. Zróżnicowanie tempa wzrostu w ostatnich latach w zależności od obrotów przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego

(2017, obroty w zł/rok, n=100) „O ile (jeśli w ogóle) Państwa obroty wzrosły w ciągu ostatnich 12 miesięcy?”

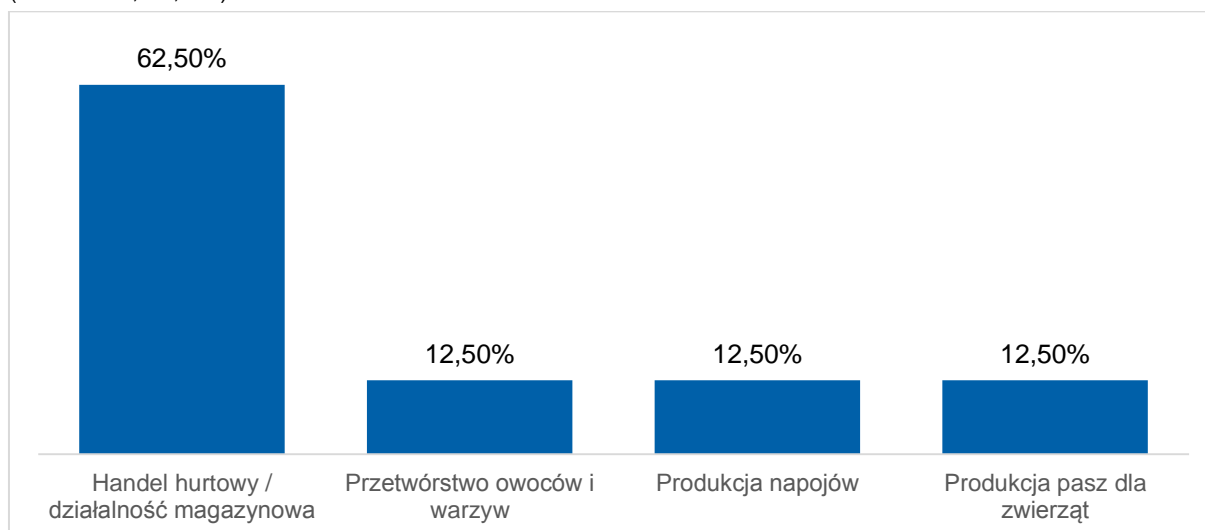
Źródło: Wyniki ankiety

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mają pewne problemy z obliczeniem swoich obrotów i tempa wzrostu. 27% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego nie zna swoich dokładnych obrotów, ale jest w stanie ocenić, czy rosną czy pozostają na tym samym poziomie. Może to oznaczać, że wśród przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego występują pewne problemy z oceną wyników finansowych. Może to mieć niekorzystny wpływ na przyszłe wnioski o finansowanie. Niezbędne będą akcje edukacyjne wśród przedsiębiorstw przetwórstwa mające na celu rozwój umiejętności transparentnego raportowania wyników.

W ciągu ostatnich trzech lat ok. 72% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego nie zrezygnowało z żadnych inwestycji z powodu braku finansowania, ale fakt, że przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego nie planują swoich inwestycji przed rozpoczęciem poszukiwania źródła finansowania podaje te dane w wątpliwość.

Większość przedsiębiorstw przetwórstwa, które musiały zrezygnować ze swoich planów, zajmowało się działalnością magazynową i sprzedażą hurtową. Żadne z przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem mięsa, mleka i zbóż nie musiało ograniczyć swoich planów z powodu braku zewnętrznego źródła finansowania.

Rysunek 27. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, które musiały zrezygnować z planowanych inwestycji z powodu braku odpowiedniego źródła finansowania (2015-2018, % ,n=8)

Źródło: Wyniki ankiety

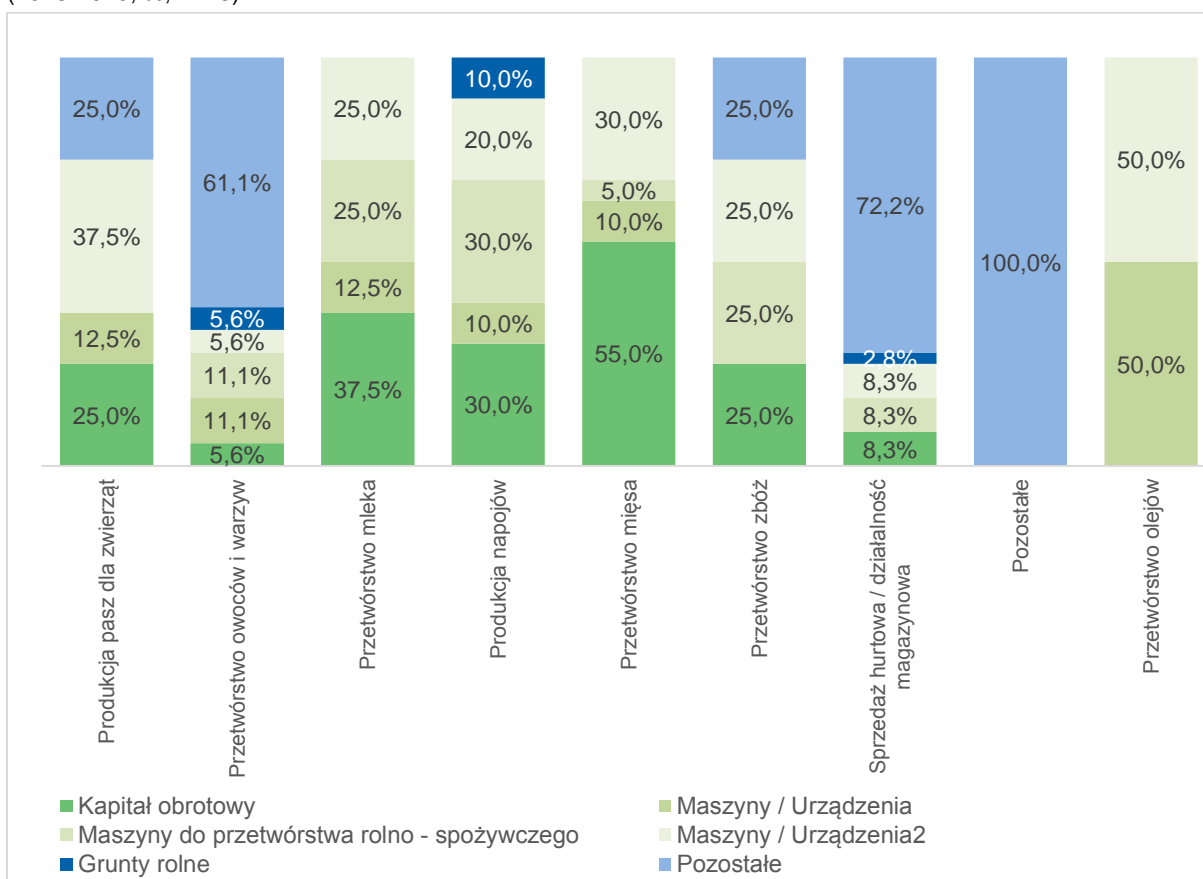
Jak widzimy na rys. 40, 40% przedsiębiorstw przetwórstwa w 2018 r. i 30% w 2019 r. planuje ubiegać się o dostępne formy finansowania zewnętrznego ze źródeł publicznych lub prywatnych.

Cel finansowania zewnętrznego zależy zarówno od obrotów gospodarstwa, jak i od profilu produkcji. Im większe przedsiębiorstwo, tym mniejsze prawdopodobieństwo, że chce ono zainwestować w nieokreśloną kategorię. Kapitał obrotowy jest częściej finansowany z kredytu w przypadku mikroprzedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego (kategorii „Duże” na rys. 47 nie należy brać pod uwagę, ponieważ tylko jedno przedsiębiorstwo, które określiło się jako „duże”, zamierza w przyszłości wziąć kredyt).

Najpowszechniejszym celem ubiegania się o finansowanie zewnętrzne wśród przedsiębiorstw przetwórstwa olejów są maszyny i magazyny/silosy, natomiast w przetwórstwie mięsnym występuje zapotrzebowanie na kapitał obrotowy. Przedsiębiorstwa przetwórstwa zbóż mają najbardziej wszechstronne potrzeby, do zaspokojenia których potrzebne im jest finansowanie zewnętrzne.

Rysunek 28. Cel planowanej przyszłej pożyczki w zależności od profilu przetwórstwa

(2018-2019, %, n=78)

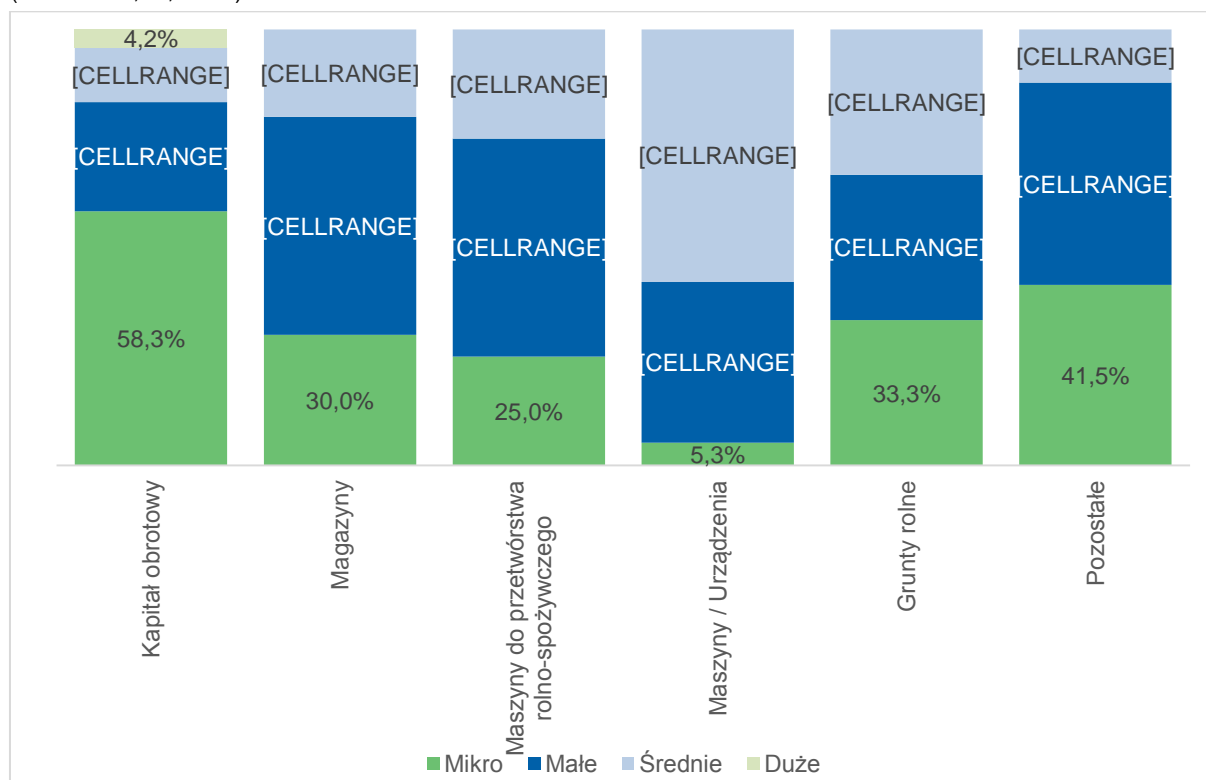

Źródło: Wyniki ankiety

Istnieje zapotrzebowanie na pożyczki obrotowe, które nie jest obecnie zaspokojone przez żaden rodzaj instrumentu finansowego.

Rysunek 29. Cel planowanej przyszłej pożyczki w zależności od wielkości przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego

(2018-2019, %, n=78)

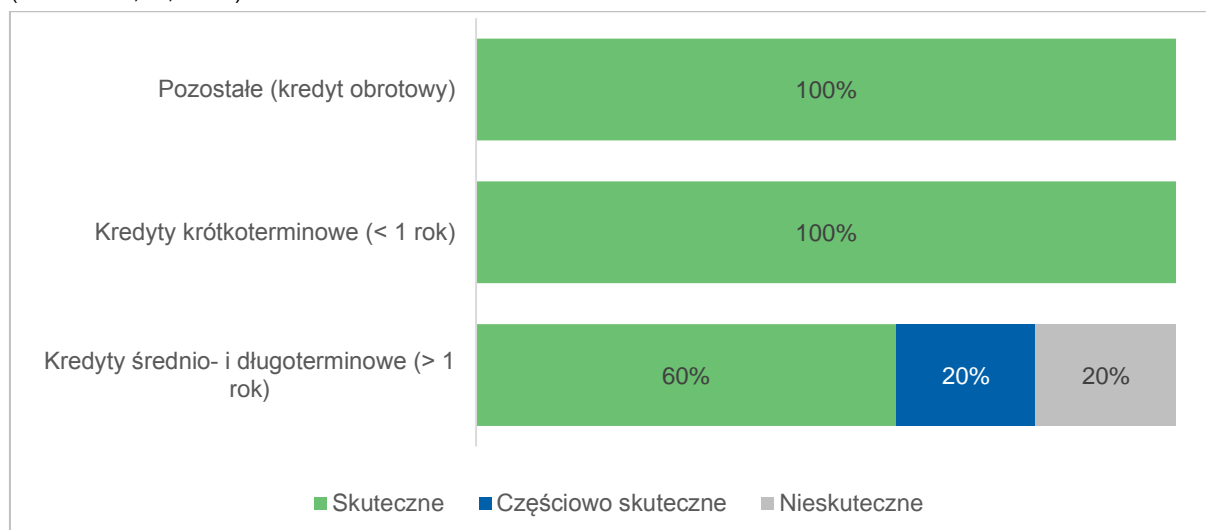

Źródło: Wyniki ankiety

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mają dobry dostęp do finansowania zewnętrznego - wszystkie wnioski o finansowanie krótkoterminowe i kredyty obrotowe zostały przyjęte. Odrzucono tylko niewielką liczbę wniosków o kredyty długoterminowe. Główną przyczyną odrzucenia była zła sytuacja finansowa uniemożliwiająca uzyskanie finansowania. Niektóre przedsiębiorstwa uzyskały finansowanie, ale potem z niego zrezygnowały z powodu wysokich kosztów pożyczki.

Rysunek 30. Wskaźniki skuteczności w pozyskiwaniu finansowania w ciągu ostatnich trzech lat

(2014-2017, %, n=19)

Źródło: Wyniki ankiety

6.2.2 Analiza popytu

6.2.2.1 Zapotrzebowanie grup docelowych na finansowanie w przyszłości

Inaczej niż wśród producentów rolnych, wśród małych i mikro przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego leasing jest bardzo popularny. Średnie i duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego rzadziej planują wzięcie w przyszłości pożyczki - zapotrzebowanie na finansowanie jest najpowszechniejsze wśród mniejszych graczy.

Tabela 19. Rodzaje przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które częściej zamierzają ubiegać się o poszczególny rodzaj finansowania w 2018 r.

(%, n=48, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Rodzaj finansowania [2018]	Wielkość przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego			
	Mikro	Małe	Średnie	Duże
Subsydia publiczne	38.5%	46.2%	15.4%	0.0%
Kredyt krótkoterminowy	33.3%	33.3%	25.0%	8.3%
Kredyty średnio- i długoterminowe	25.0%	75.0%	0.0%	0.0%
Leasing	60.0%	40.0%	0.0%	0.0%
Gwarancje	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Mikrokredyty	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Źródło: Wyniki ankiety

W 2019 r. mikro i małe przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego będą poszukiwać możliwości uzyskania mikrokredytu. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego ubiegają się o ten rodzaj finansowania częściej niż producenci rolni. Żaden z producentów nie ubiegał się o mikrokredyt ani nie będzie się o niego ubiegał w przyszłości. Duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego obecnie planują ubiegać się w 2019 r. wyłącznie o leasing - mają najmniejsze zapotrzebowanie na finansowanie zewnętrzne. Są w stanie sfinansować większość swoich potrzeb ze środków własnych.

Tabela 20. Rodzaje przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które częściej zamierzają ubiegać się o poszczególny rodzaj finansowania w 2019 r.

(%, n=30, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Rodzaj finansowania	Wielkość przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego			
	Mikro	Małe	Średnie	Duże
Subsydia publiczne	33,3%	50,0%	16,7%	0,0%
Kredyt krótkoterminowy	50,0%	0,0%	50,0%	0,0%
Kredyty średnio- i długoterminowe	60,0%	20,0%	20,0%	0,0%
Leasing	11,1%	55,6%	22,2%	11,1%
Gwarancje	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Mikrokredyty	71,4%	28,6%	0,0%	0,0%

Źródło: Wyniki ankiety

Jeśli chodzi o rodzaj i kwotę finansowania, o jakie zamierzają się ubiegać przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, to zamierzają poszukiwać raczej niewielkiego finansowania z różnych kategorii. Rodzaje finansowania powyżej 1 mln zł, na które będzie zapotrzebowanie w 2018 r., to leasing, kredyty średnio- i długoterminowe oraz kredyty krótkoterminowe. Występuje bardzo ograniczone zapotrzebowanie na finansowanie od 0,5 mln do 1 mln zł.

Chociaż leasing jest bardziej popularny wśród przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego niż wśród producentów rolnych, nadal ma on duży potencjał - może być promowany jako narzędzie do finansowania maszyn zamiast zakupu na kredyt długoterminowy. W tym przypadku grupą docelową są średnie i małe przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, głównie zajmujący się przetwórstwem olejów i mleka, ponieważ potrzebują one maszyn.

Tabela 21. Rozkład popytu na finansowanie w 2018 r. według wartości

(zł, %, n=48, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Wartość finansowania w zł	Rodzaj finansowania (2018)						
	Subsydia publiczne	Mikro-kredyt	Kredyt krótko-terminowy	Kredyty średnio- i długo-	Leasing	Subsydia publiczne	Mikro-kredyt
Do 100,000	31%	100%	33%	25%	60%	0%	0%
100,000-500,000	69%	0%	58%	50%	20%	0%	40%
500,000-1m	0%	0%	0%	13%	0%	0%	20%
1-5m	0%	0%	0%	0%	20%	100%	0%
>5m	0%	0%	8%	13%	0%	0%	40%

Źródło: Wyniki ankiety

W 2019 r. nastąpi niewielka zmiana preferencji w zakresie wysokości subsydiów publicznych - jedna trzecia wnioskujących przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego będzie ubiegać się o dotację w kwocie od 0,5 mln do 1 mln zł. Żaden z ankietowanych podmiotów nie wskazał, że w 2019 r. będzie się ubiegać o gwarancję.

Tabela 22. Rozkład popytu na finansowanie w 2019 r. według rodzaju i wartości

(%, n=30, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Wartość finansowania w zł	Rodzaj finansowania (2019)					
	Subsydia publiczne	Mikrokredyt	Kredyt krótko-terminowy	Kredyty średnio- i długo-terminowe	Leasing	Pozostałe
Do 100,000	17%	86%	50%	40%	33%	0%
100,000-500,000	50%	14%	0%	40%	44%	0%
500,000-1m	0%	0%	0%	0%	11%	0%
1-5m	33%	0%	0%	0%	0%	0%
>5m	0%	0%	50%	20%	11%	100%

Źródło: Wyniki ankiety

W 2017 r. większość przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego ubiegało się o finansowanie na kwotę wyższą niż milion zł w kategorii kredytów krótkoterminowych i do 500 000 zł oraz powyżej 5 mln zł w kategorii kredytów średnio- i długoterminowych. Odpowiada to przewidywanemu zapotrzebowaniu na rok 2019.

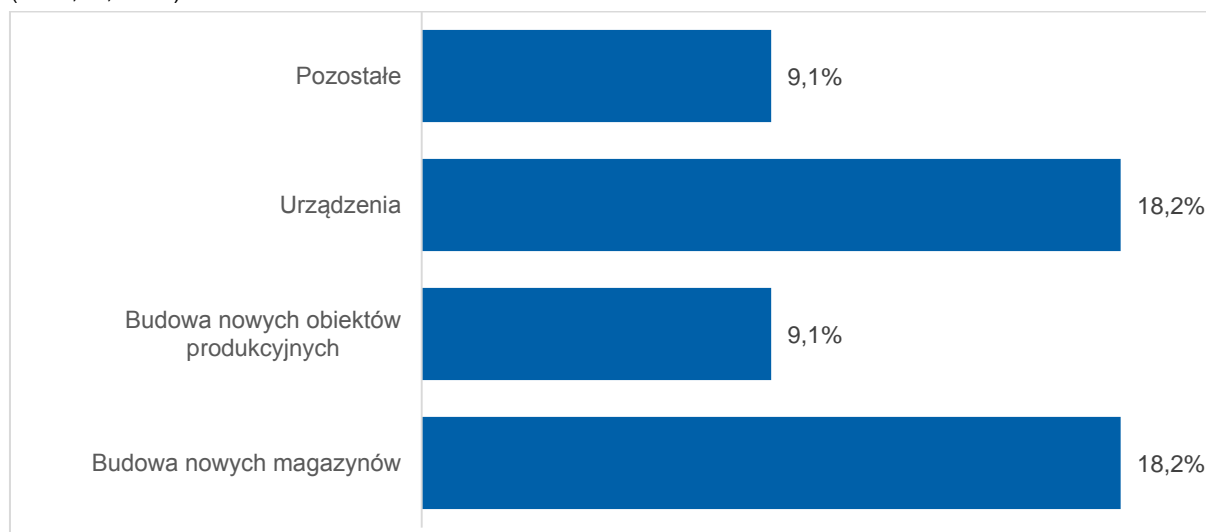
Tabela 23 Rozkład popytu na finansowanie w 2017 r. według rodzaju i wartości
(%, n=19, możliwe udzielenie wielu odpowiedzi)

Kategorie kwot w zł	Rodzaj finansowania (2017)		
	Kredyt krótkoterminowy	Kredyty długo- i średnioterminowe	Pozostałe
Do 100 000	0,0%	40,0%	0,0%
100 000 - 500 000	50,0%	20,0%	100,0%
500 000 - 1 mln	0,0%	0,0%	0,0%
1-5 mln	12,5%	0,0%	0,0%
>5 mln	12,5%	20,0%	0,0%
Nie wiem	25%	20%	0%

Źródło: Wyniki ankiety

Głównym celem finansowania zewnętrznego, o jakie ubiegano się w 2017 r., było zwiększenie wartości netto przyszłej produkcji - przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego inwestują głównie w zwiększenie swoich mocy produkcyjnych lub powierzchnię magazynową.

Rysunek 31. Cel finansowania, o jakie podmioty ubiegały się w ostatnich 12 miesiącach
(2017, %, n=19)

Źródło: Wyniki ankiety

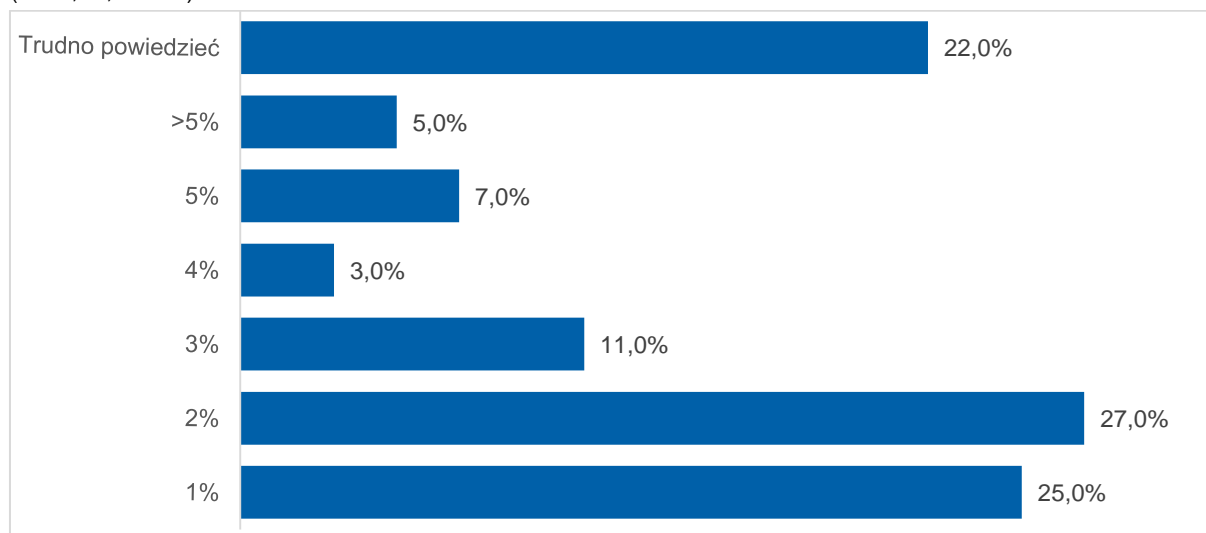
Większość przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego ubiegało się o finansowanie swoich inwestycji w maszyny i urządzenia oraz nowe magazyny. Jest to uzasadnione profilem produkcji przedsiębiorstw ubiegających się o finansowanie.

6.2.2.2 Parametry pożyczek, o które ubiegają się grupy docelowe

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego poszukujące źródeł finansowania zwracają uwagę na wiele czynników, takich jak oprocentowanie, zabezpieczenia czy gwarancje.

Rysunek 32. Preferowane oprocentowanie źródeł finansowania

(2018, %, n=100)

Źródło: Wyniki ankiety

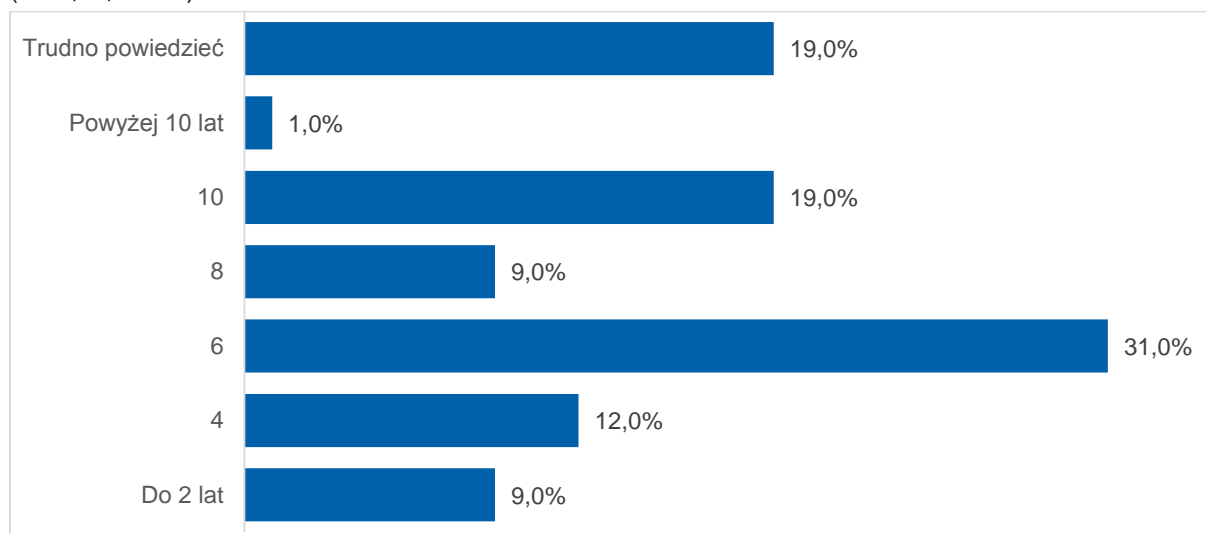
Ankieta wykazała, że oprocentowanie nie powinno być wyższe niż 2% (takie są preferencje 54% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego).

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego nie są generalnie zainteresowane kredytami na kwoty wyższe niż 5 mln zł. Najodpowiedniejsze są kredyty do 1 mln zł - są one wystarczające dla 57% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego preferują okresy spłaty od 6 do 10 lat. Okresy spłaty odpowiadają preferencjom co do wysokości przyszłej pożyczki. Idealne finansowanie charakteryzowałoby się 10-letnim okresem spłaty i wysokością pożyczki do 0,5 mln zł.

Rysunek 33. Preferowany okres spłaty finansowania zewnętrznego

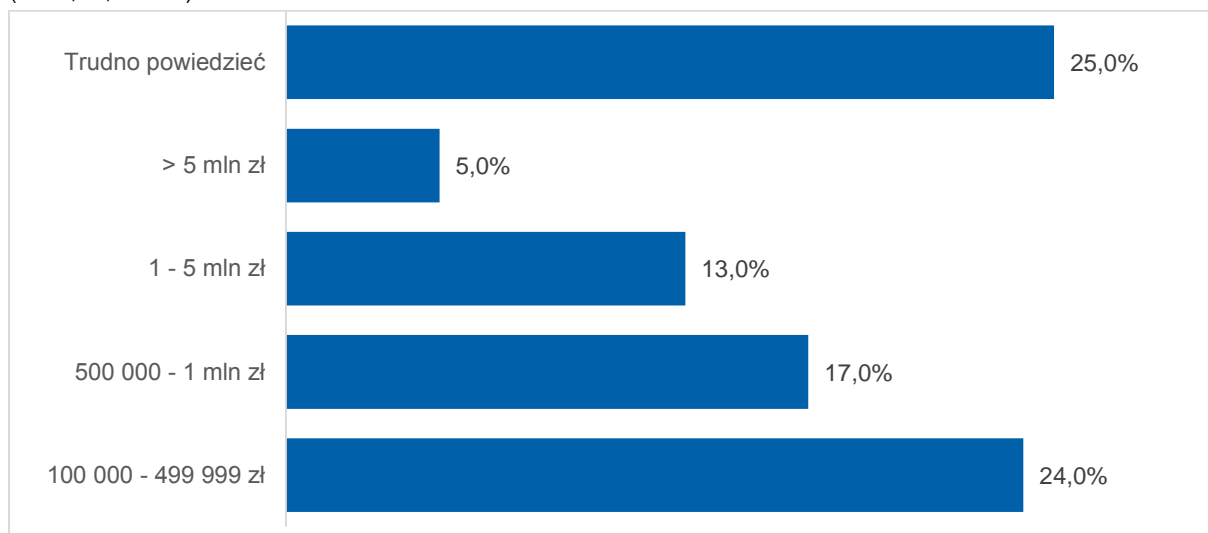
(2018, %, n=100)

Źródło: Wyniki ankiety

Rysunek 34. Preferowana kwota przyszłego finansowania zewnętrznego

(2018, %, n=100)

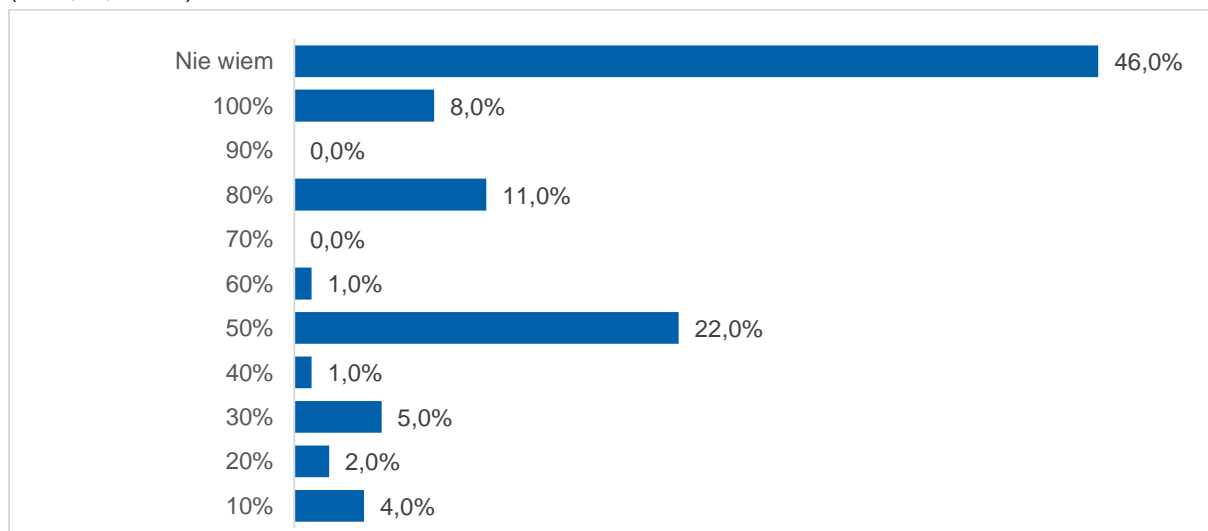

Źródło: Wyniki ankiety

Więcej przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego niż producentów nie ma pewności co do tego, jaka część pożyczki powinna być objęta gwarancją.

Rysunek 35. Preferowane oprocentowanie źródła finansowania objętego gwarancją

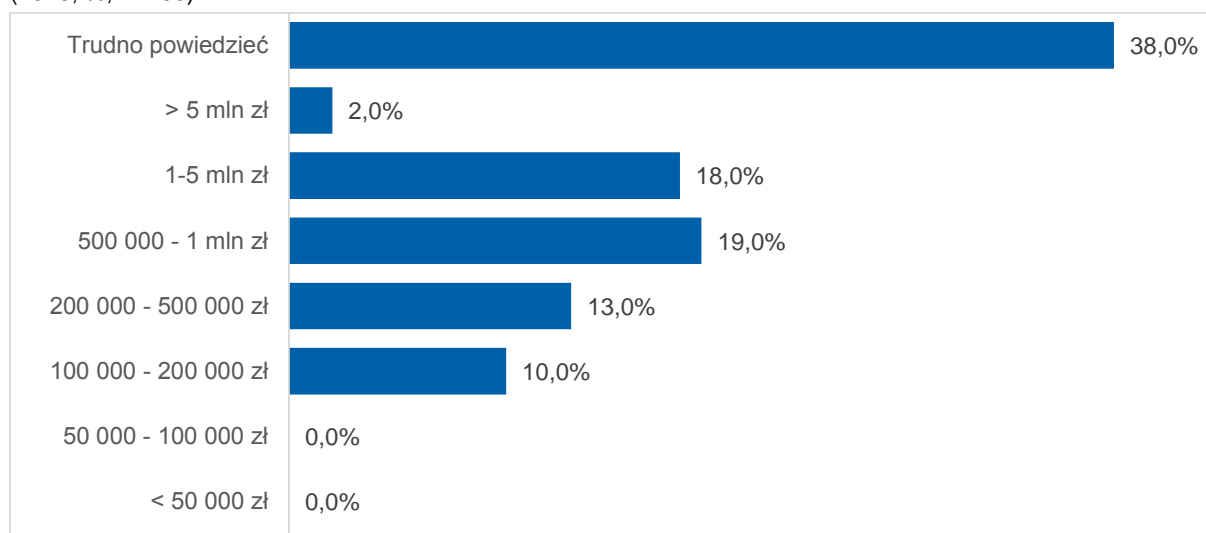
(2018, %, n=100)

Źródło: Wyniki ankiety

Rysunek 36. Preferowana wartość finansowania, która powinna zostać objęta gwarancją

(2018, %, n=100)

Źródło: Wyniki ankiety

Tabela podsumowująca 1: Najważniejsze ustalenia wynikające z badań CATI

- Badanie CATI przeprowadzono w okresie od 27 marca do 10 kwietnia 2018 r. Próba obejmowała 320 gospodarstw rolnych, wśród których byli rolnicy indywidualni i spółki, oraz 100 przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.
- Odpowiedzi udzielane przez gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego różniły się. 23,4% przedsiębiorstw z pierwszej grupy i ok. 19% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegało się o finansowanie zewnętrzne z banku. Świadczy to o ograniczonym zainteresowaniu źródłami finansowania oferowanymi przez banki. W obydwu przypadkach przedsiębiorstwa poszukiwały przede wszystkim kredytów długo- lub średnioterminowych. Popyt na kredyty krótkoterminowe jest nieistotny w porównaniu z kredytami średnio- i długoterminowymi. Wynika to z wielu przyczyn, a jedno z wyjaśnień pochodzi z wywiadów z interesariuszami. Przeciętny kredyt krótkoterminowy dla gospodarstwa rolnego wynosi ok. 37 000 zł. Kwota ta może zostać sfinansowana kartą kredytową bez konieczności składania odrębnego wniosku o kredyt.
- Na pytanie o to, jakie były główne niekorzystne skutki nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne, 66,5% gospodarstw i 77,8% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego nie wymieniło żadnych, natomiast odpowiednio 29% i 12,3% stwierdziło, że ich wzrost był wolniejszy od oczekiwań.
- Powodem nieubiegania się o finansowanie zewnętrzne był brak zapotrzebowania na zewnętrzne źródło finansowania (dla 58% gospodarstw i 51% przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, które w 2017 r. nie wnioskowały o finansowanie).
- Gospodarstwa rolne mają dość dobry dostęp do finansowania zewnętrznego - w ciągu ostatnich 12 miesięcy tylko 1,6% ubiegających się o kredyty długoterminowe otrzymało odmowę i również 1,6% otrzymało kredyty długoterminowe na kwoty niższe niż te, o które wnioskowali. To samo dotyczy przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego - zaakceptowane zostały wszystkie wnioski o finansowanie krótkoterminowe i kredyty obrotowe. Odrzucono tylko niewielką liczbę wniosków o kredyty długoterminowe.
- Jakie były faktyczne potrzeby obu grup przedsiębiorstw? W 2017 r. większość kredytów długoterminowych szacowano na kwoty do 500 000 zł (72% kredytów długoterminowych). W tym samym roku większość przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego ubiegała się o finansowanie na kwotę do 500 000 zł oraz powyżej 5 mln zł w kategorii kredytów średnio- i długoterminowych. Odpowiada to przewidywanemu zapotrzebowaniu na rok 2019.

7 Luka finansowania

Jednym z głównych celów badania jest oszacowanie zapotrzebowania gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na finansowanie. W tym celu oceniono istniejące luki między popytem tych grup na finansowanie a obecną jego podażą. Powinno to pozwolić ocenić niezaspokojony popyt oraz odkryć słabości rynku i strukturalne bariery podaży finansowania, takie jak reglamentacja pożyczek, asymetria informacyjna czy ograniczenia płynności instytucji finansowych.

W związku z powyższym, niniejszy rozdział ocenia luki finansowania w całym sektorze rolnym, zarówno w grupie gospodarstw rolnych, jak i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, w podziale

na rodzaje produktów finansowych. Na podstawie tych ocen wyciągnięte zostaną wnioski i przedstawione rekomendacje dotyczące potencjalnego wykorzystania instrumentów finansowych w sektorze rolnym w Polsce w ramach PROW na lata 2014-2020.

7.1 Metodologia szacowania popytu, podaży i luki finansowania

Aby ocenić lukę finansowania w przypadku produktów dłużnych (pożyczek), skorzystaliśmy z metody przedstawionej w dwóch dokumentach: raporcie fi-compass (2017) „Luka finansowa w sektorze rolnym UE: analiza wstępna” i „Ocena ex-ante Inicjatywy UE MŚP” przeprowadzona przez Komisję Europejską w 2013 r.

Podstawowa metoda oceny luki w podaży jest następująca:

$$\text{Luka finansowania dot. pożyczek} = \text{podaż} - \text{popyt}$$

Analiza popytu oparta była o badania CATI - dane dotyczące obrotów, rentowności i deklaracje co do przeszłego i przyszłego popytu pochodziły z odpowiedzi udzielonych przez gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego. Najważniejszym wyzwaniem by dobór kryteriów, za pomocą których można by zdefiniować rentowne przedsiębiorstwa rolne. Zaproponowane kryterium polegało na ocenie wzrostu przedsiębiorstwa w ostatnich sześciu miesiącach. Jeśli w ostatnich sześciu miesiącach nastąpił wzrost obrotów, to przedsiębiorstwo rolne zostało uznane za rentowne.

Łączna liczba przedsiębiorstw rolnych (gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego) pochodzi bezpośrednio z danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Liczbę gospodarstw szacuje się na 1 410 104, a liczbę przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na 36 469.

Popyt na finansowanie z pożyczek oszacowano następująco:

$$\text{Popyt na pożyczki} = \text{Liczba przedsiębiorstw} * \text{Przedsiębiorstwa rentowne} * \\ \text{Przedsiębiorstwa, które nie otrzymały pożyczki} * \text{Średnia wielkość pożyczki dla} \\ \text{przedsiębiorstwa}$$

Liczba przedsiębiorstw (rozumianych jako gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego), które nie otrzymały pożyczki, jest sumą rentownych przedsiębiorstw rolnych (czyli takich, które w ostatnich sześciu miesiącach odnotowały wzrost obrotów), które w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegały się o jakiegokolwiek finansowanie zewnętrzne i spotkały się z odrzuceniem, odmową przyjęcia pożyczki lub zostały zniechęcone.

Liczbę przedsiębiorstw, które nie otrzymały pożyczki, oszacowano w następujący sposób:

Przedsiębiorstwa, które nie otrzymały pożyczki = [przedsiębiorstwa, które złożyły wniosek *(przedsiębiorstwa odrzucone + przedsiębiorstwa, które odmówiły)] + przedsiębiorstwa zniechęcone

Przedsiębiorstwa odrzucone to te, które wnioskowały o kredyt bankowy, ale ich wniosek został w całości lub w części odrzucony. Przedsiębiorstwa, które odmówiły, to te, które wnioskowały o kredyt bankowy, ale odmówiły jego przyjęcia ze względu na zbyt wysoki koszt. Gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, które zostały zniechęcone to te, które nie złożyły wniosku, ponieważ spodziewały się jego odrzucenia.

Po oszacowaniu liczby rentownych przedsiębiorstw rolnych, które nie otrzymały pożyczki, liczbę tę pomnożono przez średnią kwotę pożyczki. Średnia kwota pożyczki dotyczy pożyczek udzielonych w ciągu ostatnich 12 miesięcy każdej z grup docelowych - źródłem średniej kwoty była ankieta CATI.

Analiza została przeprowadzona odrębnie dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego. W badaniu CATI wzięło udział 320 gospodarstw rolnych i 100 przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

W celu oszacowania populacji potencjalnych beneficjentów mających zapotrzebowanie na każdy rodzaj finansowania, całą populację potencjalnych beneficjentów podzielono najpierw według rodzaju przedsiębiorstwa (gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego). Następnie wynik tego działania pomnożono przez procent podmiotów tego rodzaju, które w ciągu ostatnich 12 miesięcy ubiegały się o dostęp do każdego rodzaju finansowania lub zostały zniechęcone do skorzystania z finansowania. Oszacowaną populację beneficjentów pomnożono następnie przez oszacowaną średnią kwotę uzyskanego finansowania dłużnego.

W wyniku tych obliczeń uzyskano oszacowanie podaży ogółem finansowania średnio- i długoterminowego dla obydwu grup docelowych. Szacunki te przeprowadzono odrębnie dla każdej grupy docelowej. Na koniec oszacowania te podsumowano uzyskując wartość szacowanego zapotrzebowania na finansowanie.

Przyczyna nieuwzględnienia w szacunkach pożyczek krótkoterminowych omówiona jest w Rozdziale 7.2.

7.2 Popyt na finansowanie

W rolnictwie istnieje wiele źródeł finansowania, w tym banki komercyjne, banki spółdzielcze i fundusze pożyczkowe. Jeśli chodzi o szacowany całkowity popyt, to wyniki badania ankietowego stanowią ważne źródło danych, zapewniając wgląd w sytuację finansową beneficjentów oraz ich przyszłe zapotrzebowanie na finansowanie.

Ponieważ z wywiadów i danych bardzo wyraźnie wynika, że zarówno gospodarstwa rolne, jak i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego finansują swoje krótkoterminowe potrzeby z takich źródeł, jak karty debetowe i kredytowe oraz kredyt na rachunku bieżącym, zbadaliśmy wyłącznie popyt na pożyczki długoterminowe.

Dane na podstawie średniej wysokości pożyczki z badania CATI:

Wartości pochodzące z badania CATI są następujące:

Wyniki CATI, Średnia pożyczka	Gospodarstwa rolne	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
Pożyczki krótkoterminowe	37 000 zł	2,9 mln zł
Pożyczki średnio- i długoterminowe	574 000 zł	1,95 mln zł

Powyższe dane wynikają bezpośrednio z badania CATI.

Z wywiadów wynika, że luka występuje głównie w kredytach długoterminowych; wyłącznie te pożyczki są brane pod uwagę przy ocenie popytu na finansowanie.

Tabela 24. Oszacowanie popytu gospodarstw rolnych na finansowanie:

Wyniki CATI, Średnia pożyczka	Popyt (w mld zł)
Pożyczki średnio- i długoterminowe	27,1
Wyniki CATI, Średnia pożyczka	Popyt (w mld zł)

Liczby oszacowano w następujący sposób:

Popyt na pożyczki = Liczba gospodarstw rolnych (1 410 104) * Przedsiębiorstwa rentowne (67%) * Przedsiębiorstwa, które nie otrzymały pożyczki (5%) * Średnia wysokość pożyczki dla przedsiębiorstw (574 000 zł)

Niewielka grupa gospodarstw rolnych nie ubiegała się w 2017 r. o finansowanie z powodu braku zdolności kredytowej bądź niewystarczającej znajomości systemu finansowego. Równocześnie dużo większa grupa, ok. 5,3%, spodziewała się odmowy udzielenia im pożyczki.

Faktyczna liczba gospodarstw rolnych, które znajdują się w luce popytu, to łączna liczba tych, które obawiały się odrzucenia swojego wniosku (5,3%) i tych, które odmówiły wzięcia pożyczki bądź zostały odrzucone. Liczba tych, które odmówiły przyjęcia pożyczki lub zostały odrzucone różni się w zależności od rodzaju finansowania, ale liczba zniechęconych pozostaje taka sama (5,3%). Tych, którzy odmówili przyjęcia pożyczki, było 1,9%. Ponadto, prawie 10% obawiało się popadnięcia w długi.

Proporcję rentownych gospodarstw rolnych oszacowano na podstawie danych pochodzących z odpowiedzi udzielonych przez przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego (67%).

Tabela 25. Oszacowanie popytu przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego:

Wyniki CATI, Średnia pożyczka	Popyt (w mld zł)
Pożyczki średnio- i długoterminowe	0,5

Z ankiet CATI wynika, że przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego nieskutecznie ubiegały się o finansowanie zewnętrzne wyłącznie w przypadku pożyczek długoterminowych (4% wnioskodawców). Odmowy wynikały przede wszystkim ze złej sytuacji finansowej. Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego zniechęcone do wzięcia pożyczki stanowiły 4,1%⁵⁴. Powyższe szacunki uzyskano w następujący sposób:

Popyt na pożyczki = Liczba przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego (36 469) * Przedsiębiorstwa rentowne (67%) * Przedsiębiorstwa, które nie otrzymały pożyczki (1%) * Średnia wielkość pożyczki dla przedsiębiorstwa (1,9 mln zł)

Tabela 26. Oszacowanie popytu całego sektora rolnego:

⁵⁴ Nie można rozdzielić popytu na finansowanie wśród przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego wymienionych w Załączniku I i niewymienionych w Załączniku. Wiele przedsiębiorstw z sektorów mleczarstwa, przetwórstwa mięsa i owoców wytwarza produkty należące do obydwu kategorii, a wiele podejmowanych inwestycji służy obydwu rodzajom działalności. Liczba ankietowanych przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego jest za mała na przeprowadzenie analizy według kodów NACE.

Wyniki CATI, Średnia pożyczka	Popyt (w mld zł)
Pożyczki średnio- i długoterminowe	27,6

Na podstawie wyżej opisanej metody oszacowano, że łączny popyt gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na pożyczki wynosi 27,6 mld zł. Z informacji pochodzących od banków komercyjnych i spółdzielczych wynika, że w przyszłości popyt gospodarstw rolnych na finansowanie powinien być większy. Zarówno banki komercyjne, jak i spółdzielcze twierdzą, że popyt przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego nie zmienia się. Banki oczekują, że

w przyszłości popyt będzie rósł lub pozostanie na tym samym poziomie.

7.3 Podaż finansowania i luka finansowania

Kwota finansowania dla sektora rolnego ogółem, szacowana na 15,8 mld zł⁵⁵, przedstawiona została w Rozdziale 5.1.2. Luka została obliczona w następujący sposób:

- Podaż (15,8 mld zł; ok. 3,7 mld euro) - Popyt (27,6 mld zł; ok. 6,48 mld euro) = Luka finansowania (11,8 mld zł; ok. 2,77 mld euro).

Luka finansowania szacowana jest na 11,8 mld zł (ok. 2,77 mld euro).

Popyt gospodarstw rolnych na finansowanie odpowiada za 98,2% całości popytu na finansowanie. Pozostałe 1,8% popytu generują przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego⁵⁶. W oparciu o te dane lukę finansowania oszacowano na 11,6 mld zł (ok. 2,72 mld euro) w przypadku gospodarstw rolnych i 0,2 mld zł (ok. 47 mln euro) w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

7.4 Wyniki i wnioski

Luka finansowania dla całego sektora rolnego, obejmującego zarówno gospodarstwa rolne, jak i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, **szacowana jest na 11,8 mld zł (ok. 2,77 mld euro)**. Lukę finansowania oszacowano na **11,6 mld zł (ok. 2,72 mld euro) w przypadku gospodarstw rolnych i 0,2 mld zł (ok. 47 mln euro) w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego**.

Główny wniosek jest taki, że informacje i dane pochodzące z badania CATI wyraźnie wskazują na istnienie ogromnego popytu na finansowanie. Należy podkreślić, że luka finansowania jest znacznie większa niż potencjalna wartość portfela nowych pożyczek dla grup docelowych, którą można wygenerować korzystając z zasobów PROW i EFSI (nawet jeśli wykorzystywane produkty finansowe charakteryzowałyby się bardzo wysokim poziomem dźwigni).

Na podstawie wyników badania CATI przeprowadzonego wśród instytucji finansowych i wywiadów z interesariuszami udało się sporządzić wykaz następujących **najważniejszych kwestii, które należy uwzględnić przy opracowywaniu strategii inwestycyjnej dla IF w ramach PROW 2014-2020**:

- ograniczona oferta gwarancji adresowanych do właścicieli gospodarstw rolnych (głównie rolników indywidualnych);
- ograniczona oferta gwarancji dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego;

⁵⁵ „Raport o sytuacji banków w pierwszej połowie 2017 r.”, KNF

⁵⁶ Szacuje się, że większa część tej luki finansowania dotyczy inwestycji, o których mowa w Załączniku I. Na inwestycje niewymienione w Załączniku można uzyskać finansowanie w formie instrumentów finansowych w ramach programów COSME i PLD prowadzonych przez BGK. Obecnie w Polsce nie występują instrumenty finansowe przeznaczone dla rodzajów działalności przedsiębiorstw przetwórstwa spożywczego wymienionych w Załączniku I.

- możliwe ogłoszenie w 2019 r. kolejnych wezwań do składania wniosków w ramach poddziałań 4.1 i 4.2 PROW 2014-2020;
- czas potrzebny na wdrożenie instrumentów finansowych;
- uprzednie zainteresowanie banków i funduszy uczestnictwem w konkursach / przetargach;
- zasady i dotychczasowa praktyka wynagradzania pośredników finansowych;
- zdolność pośredników finansowych do przekazania wkładu własnego;
- potencjalny wpływ wysokiego wkładu własnego pośredników na oprocentowanie pożyczek;
- brak możliwości prawnej skorzystania z premii inwestycyjnych w przypadku pożyczek w formie IF;
- dotychczasowe doświadczenie łączenia IF z dotacjami (dotacje na odsetki i dotacje inwestycyjne);

Tabela podsumowująca 1: Obszary potencjalnego wykorzystania IF w ramach PROW 2014-2020

- Wyniki ankiety przeprowadzonej wśród instytucji finansowych, wywiadów z interesariuszami i wywiadów grupowych wskazują poniższe obszary potencjalnego wykorzystania IF w ramach PROW 2014-2020:
  - W przypadku gospodarstw rolnych: inwestycje dużych gospodarstw (ponad 300 ha), zakup zwierząt gospodarskich, zakup gruntów, budowa i modernizacja budynków gospodarczych.
  - W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego: inwestycje dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego; budowa /modernizacja dużych rzeźni i zakładów rozbioru; zakup środków transportu; budowa dróg manewrowych; zakup, budowa i modernizacja budynków

Poniżej przedstawiamy najważniejsze spostrzeżenia i wnioski:

Tabela podsumowująca 2: Najważniejsze wyniki

- Badanie okazuje, że luka finansowania występuje głównie w grupie małych i średnich **gospodarstw rolnych** oraz, w mniejszym stopniu, wśród dużych gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.
- Badanie potwierdziło, że **faktyczny popyt na finansowanie w formie instrumentu pilotażowego jest wystarczająco duży** i można oczekiwać, że relatywnie niewielka alokacja do IF w ramach PROW 2014-2020 zostanie wypłacona do końca okresu programowania w 2023 r.
- **Wartość wniosków złożonych w ramach poddziałań 4.1 i 4.2** (włączając w to ostatnie zaproszenia) **znacznie przewyższa bieżącą alokację**, co oznacza, że inne wezwania do składania wniosków nie mogą zostać ogłoszone i wprowadzone w życie przed 2019 r. Tym niemniej, potencjalnie możliwa jest realokacja środków w ramach PROW. Przy projektowaniu instrumentów finansowych należy wziąć pod uwagę komplementarność i synergie między dotacjami a instrumentami finansowymi, z uwzględnieniem ograniczeń intensywności dotacji.
- Przy projektowaniu IF **należy wziąć pod uwagę czynnik czasu**, ponieważ wszystkie zasoby alokowane do IF muszą zostać wypłacone finalnym odbiorcom do końca grudnia 2023 r. Należy się spodziewać, że od podjęcia przez IZ decyzji o wykorzystaniu instrumentów finansowych do pierwszej wypłaty na rzecz ostatecznych odbiorców minie 12-18 miesięcy.
- Postanowienia art. 37 RUWP pozwalają na **łączenie wsparcia z Funduszy EFSI w formie**

dotacji ze wsparciem w formie IF w ramach jednej lub dwóch operacji. IF mogą być łączone z dotacjami, dofinansowaniem odsetek i dofinansowaniem opłat gwarancyjnych.

- Luka finansowania dla całego sektora rolnego, głównie gospodarstw rolnych i, w mniejszym stopniu, przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, szacowana jest na 9,3 mld zł (2,2 mld euro), w odniesieniu do pożyczek długoterminowych. Z informacji pochodzących od banków komercyjnych i spółdzielczych wynika, że w przyszłości popyt gospodarstw rolnych na finansowanie powinien być większy. Należy brać pod uwagę nie tylko finansowanie długoterminowe, o jakie ubiegają się przedsiębiorstwa rolne, ale także zapotrzebowanie na pożyczki obrotowe, o którym wspominali respondenci podczas wywiadów i spotkania grupy fokusowej.

8 Proponowana strategia inwestycyjna

Celem strategii inwestycyjnej jest zaproponowanie jednego lub większej liczby instrumentów finansowych, które mogą zaspokoić zapotrzebowanie na finansowanie zidentyfikowane podczas oceny rynku, a także zaproponowanie mechanizmu dostarczenia oferowanych IF. W oparciu o luki finansowania zidentyfikowane w poprzednim rozdziale, rekomendowany jest **instrument gwarancyjny** jako najlepiej odpowiadający potrzebom ostatecznych odbiorców oraz opcja preferowana przez pośredników finansowych. Zaproponowany instrument zapewni wybranym pośrednikom finansowym gwarancje, które umożliwią im udzielenie ostatecznym odbiorcom pożyczek na preferencyjnych warunkach, tj. np. z obniżonym oprocentowaniem i/lub mniejszym wymaganym zabezpieczeniem i/lub na dłuższy okres.

Wyżej wspomniana analiza pokazuje również to, że popyt banków spółdzielczych i komercyjnych na instrumenty finansowane jest ograniczony, zapotrzebowanie na instrumenty finansowane jest ograniczone do funduszy pożyczkowych, które obecnie nie są aktywne w sektorze rolnym, i do kontrgwarancji do funduszy poręczeniowych. Biorąc pod uwagę ograniczoną wysokość środków PROW przeznaczonych na IF oraz to, że instrument ten został wprowadzony dość późno w okresie programowania, zasoby należy skoncentrować na jednym rodzaju instrumentu, aby osiągnąć korzyści skali i ograniczyć kwestie formalne. Wdrożenie instrumentu gwarancyjnego umożliwiłoby uzupełnienie zasobów PROW środkami EFSI, co umożliwi art. 39.a Rozporządzenia Zbiorczego. Instrument ten należy traktować jako program pilotażowy mający na celu sprawdzenie koncepcji wykorzystania IF w rolnictwie w Polsce. Instrumenty gwarancyjne mogą być ustrukturyzowane w różny sposób, co zostało omówione w kolejnych podrozdziałach.

Celem proponowanej strategii inwestycyjnej jest wsparcie Instytucji Zarządzającej w podejmowaniu świadomych decyzji dotyczących potencjalnego wdrożenia IF w ramach PROW. Propozycja ta wynika ze zidentyfikowanych potrzeb w zakresie finansowania i może zostać zweryfikowana przez Instytucję Zarządzającą podczas projektowania instrumentu finansowego. Rozważając przygotowanie i wdrożenie wybranych instrumentów finansowych, Instytucja Zarządzająca będzie musiała wziąć pod uwagę następujące dodatkowe aspekty:

- **Kierunki polityki rozwoju obszarów wiejskich** w zakresie finansowania gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego;
- **Podmiot(y), któremu (którym) powierzono wdrożenie IF**, które można uznać za potencjalne przyszłe organy wdrażające instrument finansowy; muszą one wykazywać się zaangażowaniem, wystarczającą wiedzą i doświadczeniem we wdrażaniu każdego z instrumentów; oraz
- To, czy instrument jest wystarczająco **atrakcyjny dla potencjalnych ostatecznych odbiorców** oraz to, czy instrument finansowy powinien być wykorzystywany jako uzupełnienie dotacji z PROW bądź łącznie z nimi.

8.1 Instrument gwarancji portfelowych (z limitem strat lub bez limitu strat)

Jedną z głównych barier dostępu do finansowania dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego zidentyfikowanych podczas oceny rynku są wysokie wymagania w zakresie zabezpieczeń, z powodu których niektóre wnioski kredytowe są odrzucane. Ze względu na ograniczenia egzekucji komorniczej i ograniczenia w obrocie ziemią rolną wprowadzone w 2016 r., banki niechętnie przyjmują ziemię rolną jako zabezpieczenie pożyczek. W mniejszym stopniu, również wysokie oprocentowanie i brak okresów karencji na czas inwestycji uznawane są za przeszkody w ubieganiu się przez ostatecznych odbiorców o finansowanie zewnętrzne.

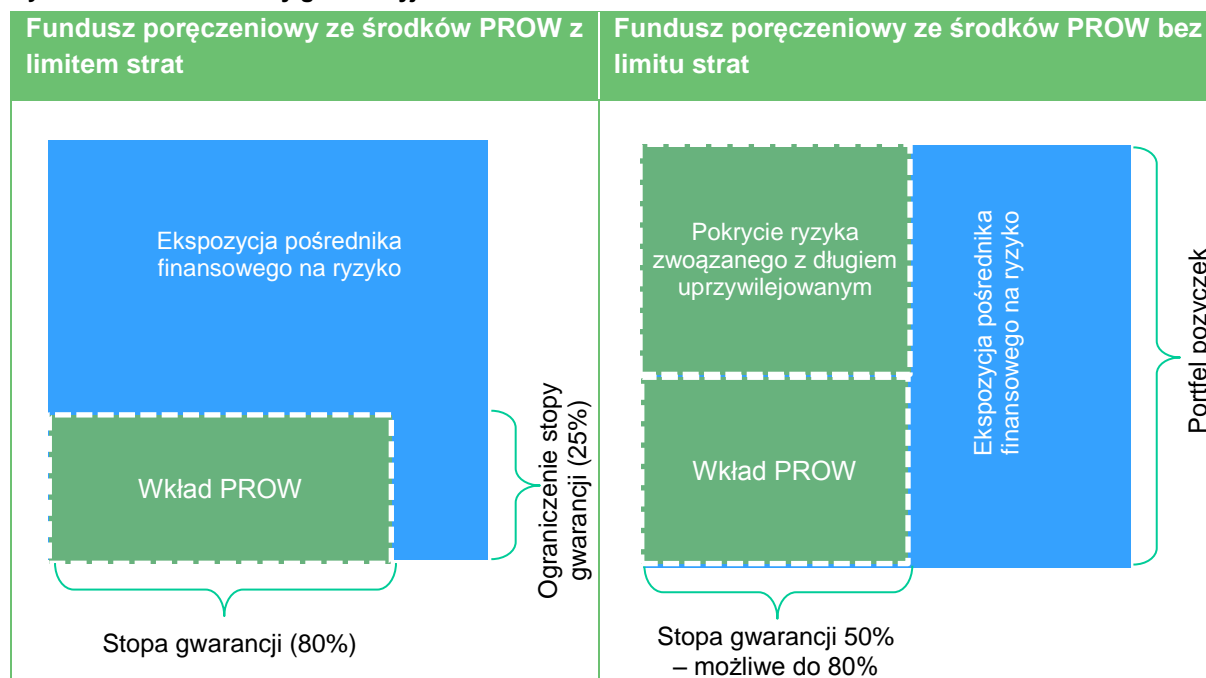
Banki komercyjne i spółdzielcze mają wystarczającą płynność, aby oferować nowe pożyczki, jednak z powodu ekspozycji na ryzyko ograniczają swoją działalność kredytową i szczególnie niechętnie finansują gospodarstwa rolne i rolników indywidualnych o krótkiej bądź żadnej historii kredytowej.

Ze względu na powyższe okoliczności, ustanowienie **instrumentu gwarancyjnego uważane jest za lepsze rozwiązanie**. Należy się spodziewać, że zapewnienie pośrednikom finansowym ubezpieczenia ryzyka kredytowego związanego z nowym portfelem pożyczek przyniesie wzrost pożyczek udzielanych gospodarstwom rolnym i przedsiębiorstwom przetwórstwa rolno-spożywczego. Ponadto oczekuje się, że ostateczni odbiorcy skorzystają z korzystniejszych warunków pożyczek, w tym w szczególności obniżonych wymogów w zakresie zabezpieczenia i/lub niższego oprocentowania. Inne potencjalne korzyści dla ostatecznych odbiorców obejmują przedłużone okresy spłaty pożyczek i okresy karencji, lepszy dostęp do finansowania przez banki dla bardziej ryzykownych segmentów rynku, dostępność pożyczek dla rolników indywidualnych bez historii kredytowej lub ze słabszą historią kredytową (tj. młodych rolników, nowo utworzonych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego itp.), prostszy proces podejmowania decyzji o udzieleniu pożyczki itp. Dokładna forma przekazania świadczenia ostatecznym odbiorcom uzależniona będzie od ostatecznej formy instrumentu oraz szczegółowych warunków w zaproszeniu do wyrażenia zainteresowania mającego na celu wybór pośredników finansowych.

Taki instrument gwarancyjny może pomóc rozwiązać problem zidentyfikowanych luk finansowania dotyczących pożyczek średnio- i długoterminowych dla ostatecznych odbiorców niezależnie od ich wielkości.

Brane są pod uwagę dwa rodzaje instrumentów gwarancyjnych – gwarancje z limitem strat i bez limitu strat. Poniżej przedstawione są przykłady obydwu rodzajów instrumentu.

Rysunek 37. Instrumenty gwarancyjne finansowane ze środków PROW z limitem strat i bez limitu strat

W przypadku przykładowego instrumentu gwarancyjnego **z limitem strat**, gwarancja zapewnia ochronę poszczególnych pożyczek na poziomie stopy gwarancji do 80% w związku z tworzeniem portfela nowych pożyczek, gdzie maksymalna strata ograniczona jest do 25%. Gwarancja może zostać udzielona bezpłatnie na rzecz ostatecznych odbiorców⁵⁷. W celu osiągnięcia

⁵⁷ Maksymalna stopa gwarancji (80%) i ograniczenie na poziomie 25% są określone w art. 21(13) Rozporządzenia Ogólnego w sprawie wyłączeń grupowych, tj. Rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre

atrakcyjnego efektu dźwigni, a równocześnie przyciągnięcia pośredników finansowych, faktyczna stopa gwarancji i ograniczenie mogą zostać określone na innym poziomie niż wyżej wspomniane poziomy maksymalne. Poziom ograniczenia gwarancji może również zostać zwiększony z dodatkowych środków. Minimalny mnożnik wyżej opisanego instrumentu to 5; innymi słowy, każda złotówka zainwestowana w instrument gwarancyjny z limitem strat generuje 5 zł pożyczek udzielonych ostatecznym odbiorcom. Na rys. 64 (opis instrumentu) charakterystyka instrumentu opiera się na tym minimalnym poziomie dźwigni, jednak w niektórych przypadkach mnożnik dla takich instrumentów sięga 6,25.

W przypadku gwarancji **bez limitu strat** instrument finansowy zapewnia pokrycie ryzyka dla każdego pożyczki indywidualnie. Pokrywa on naruszenia na poziomie stopy gwarancji, która maksymalnie wynosi 80% (w tym przykładzie stopa gwarancji wynosi 50%). Zaletą tego instrumentu w porównaniu z gwarancją z limitem strat jest to, że obniża on wymagania pośredników finansowych co do wysokości kapitału, jaki należy odłożyć na pożyczki, co z kolei przekłada się na korzystniejsze warunki dla ostatecznych odbiorców. Należy się spodziewać, że mnożnik stosowany do środków PROW będzie przynajmniej taki sam jak w przypadku instrumentu gwarancyjnego z limitem strat. Zwracamy uwagę, że w przypadku innych gwarancji bez limitu strat w ramach EFSI (np. Inicjatywa MŚP) minimalna dźwignia dla potrzeb kwalifikacji została ustalona na poziomie 4x. Gwarancje bez limitu zawsze obejmują opłatę gwarancyjną, tj. pośrednik finansowy płaci premię gwarancyjną podmiotowi udzielającemu gwarancji, czyli zarządzającemu funduszem funduszy lub Instytucji Zarządzającej.

Zaproponowano, aby gwarancja chroniła pożyczki do maksymalnego poziomu, który zostanie uzgodniony pomiędzy Instytucją Zarządzającą a podmiotem/podmiotami, którym powierzone zostanie wdrożenie IF, dlatego musi ona odpowiadać różnym potrzebom ostatecznych odbiorców. W celu zapewnienia absorpcji środków alokowanych do instrumentu można przewidywać, że kryteria kwalifikacyjne będą możliwie najszerze. Oznacza to, że zawarte w aktualnej wersji PROW ograniczenia dotyczące ostatecznych odbiorców uprawnionych do otrzymania dotacji i kwalifikujących się inwestycji nie powinny mieć zastosowania. Ponadto, instrument powinien uwzględniać zmiany wprowadzone w Rozporządzeniu Zbiorczym (UE) 2017/2393 w sprawie instrumentów finansowych. Decyzja co do rodzaju instrumentu gwarancyjnego powinna zostać podjęta przez Instytucję Zarządzającą na etapie konstruowania instrumentu wraz z podmiotem/podmiotami, którym powierzono wdrożenie IF, i powinna być oparta o szczegółowe badanie rynku.

MOŻLIWOŚCI WYNIKAJĄCE Z ROZPORZĄDZENIA ZBIORCZEGO (UE) 2017/2393

29 grudnia 2017 r. Komisja Europejska opublikowała Rozporządzenie Zbiorcze dotyczące sektora rolnego (Rozporządzenie (UE) 2017/2393), które weszło w życie już 1 stycznia 2018 r. Część Rozporządzenia Zbiorczego dotycząca sektora rolnego zmienia m. in. zasady wspierania rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW (Rozporządzenie (UE) 1305/2013), wprowadzając szersze kryteria kwalifikacyjne, większą elastyczność i nowe możliwości dotyczące instrumentów finansowych. Istotne zmiany obejmują:

- W ramach Działania 4.2 (Przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój), zarówno produkt wejściowy, jak i wyjściowy może nie być ujęty w Załączniku I TFUE, o ile inwestycja jest zgodna z przynajmniej jednym z priorytetów Unii w zakresie rozwoju obszarów wiejskich (art. 17 ust. 1 (b)).

rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu. Rozporządzenie stanowi również, że wyłącznie gwarancje na pokrycie oczekiwanych strat gwarantowanego portfela bazowego mogą być udzielane bezpłatnie.

- Działanie to pozwala na wykorzystanie instrumentów finansowych do świadczenia pomocy na rozpoczęcie działalności dla młodych rolników na podstawie Działania 6.1, również w połączeniu z dotacjami (art. 19 ust. 4 (a)).
- W ramach Działania 7, możliwość finansowania dużych inwestycji w infrastrukturę i usługi na obszarach wiejskich bez kontroli ex-ante zgodności projektu z miejscowymi planami zagospodarowania (art. 20 ust. 4).
- W ramach Działania 17, wprowadzono nowe poddziałanie (tj. sektorowe narzędzie stabilizacji dochodów), które pozwala Instytucji Zarządzającej określić potrzeby poszczególnych sektorów i skierować wsparcie do tych, które są najbardziej dotknięte wahaniami cen (art. 36 ust. 1(d)).
- W zakresie działań inwestycyjnych, wyeliminowano ograniczenia w zakresie kwalifikowalności wydatków dla potrzeb przydzielania dotacji, włączając zakup zwierząt, roślin wieloletnich itp. oraz inne inwestycje w środki trwałe i wartości niematerialne do wydatków kwalifikujących się do wsparcia w formie instrumentów finansowych. Ponadto, ocena wpływu na środowisko nie jest już wymagana w przypadku inwestycji wspieranych za pomocą instrumentów finansowych (art. 45 ust. 7).
- Wyeliminowano związek między wydatkami finansowanymi z kapitału obrotowego a inwestycjami w sektorze rolnym lub leśnym, co umożliwia rozszerzenie kwalifikowalności kapitału obrotowego poza poddziałanie 4.1. Rozporządzenie wprowadziło również, obok 30% progu wydatków kwalifikowalnych na inwestycje, ograniczenie na poziomie 200 000 euro. Beneficjenci mogą otrzymać wsparcie dotyczące kapitału obrotowego do wysokości wyższego z tych progów (art. 45 ust. 5).
- Jeśli wsparcie przekazywane jest w formie instrumentów finansowych, szczegółowe kryteria wyboru dotyczące subsydiów nie obowiązują (art. 49 ust. 4).
- Rozporządzenie określa maksymalny wkład EFRROW w instrumenty finansowe ze środków EFSI na poziomie 100% jako odrębny rodzaj operacji (art. 59 ust. 4 (h)).
- Zmieniono intensywność pomocy dla poszczególnych rodzajów wsparcia. W odniesieniu do Działania 4.1, maksymalna intensywność pomocy dla młodych rolników może zostać zwiększona o 20% wyłącznie na okres realizacji biznesplanu (lub maksymalnie na 5 lat) od daty powstania gospodarstwa. W odniesieniu do Działania 4.2, możliwość zwiększenia maksymalnej intensywności pomocy o 20% dotyczy inwestycji zbiorowych i projektów zintegrowanych (Załącznik II).

Poniższa tabela przedstawia szczegółowy opis instrumentu gwarancyjnego, z podziałem na gwarancje z limitem strat i bez limitu strat, gdzie jest to wymagane.

Tabela 27 Proponowany instrument gwarancyjny

Instrument gwarancyjny finansowany ze środków PROW z limitem strat / bez limitu strat	
Rodzaj produktu finansowego	<p>Instrument gwarancyjny finansowany ze środków PROW mający na celu wsparcie finansowania sektora rolnego w Polsce.</p> <p>Instrument gwarancyjny zapewnia pośrednikom finansowym pokrycie ryzyka kredytowego, umożliwiając im zbudowanie portfela nowych pożyczek udzielanych odpowiednio dobranym ostatecznym odbiorcom.</p> <p>Oczekuje się, że instrument gwarancyjny zmniejszy bariery dostępu do finansowania w sektorze rolnym i poprawi warunki udzielania pożyczek (np. okres spłaty, oprocentowanie, wymogi co do zabezpieczenia i okresy karencji) zgodnie z PROW, analizą luki finansowania i badaniami rynku przeprowadzonymi przed ostatecznym opracowaniem instrumentu finansowego.</p> <p>W oparciu o analizę przedstawioną w poprzednich częściach tego opracowania oraz rozmowy z grupą pośredników finansowych działających w polskim sektorze rolnym nie stwierdzono, aby preferowany był jakikolwiek konkretny rodzaj gwarancji (z limitem strat</p>

Instrument gwarancyjny finansowany ze środków PROW z limitem strat / bez limitu strat	
	lub bez limitu strat).
Alokacja środków EFRROW	<p>Dla potrzeb alokacji środków EFSI do IF uwzględniane są następujące kwestie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wielkość luki finansowania (ok. 27,6 mld zł); • Potrzeba posiadania minimalnej rentowności potrzebnej do wdrożenia IF; • Niepewność co do absorpcji IF ze względu na nowy dla tego sektora rodzaj instrumentu, • Ograniczenie alokacji w ramach PROW do 20% (jako funkcja ograniczenia na poziomie 25% i stopy gwarancji na poziomie 80%) portfela kredytowego w przypadku gwarancji z limitem strat (w przypadku gwarancji niewycenionej); <p>Na podstawie tych elementów zalecany jest początkowy wkład z PROW w wysokości nie niższej niż 50 mln euro, co powinno pozwolić na zbudowanie portfela pożyczek na kwotę minimum od 100 do 250 mln euro.</p> <p>W zależności od popytu na rynku (i wynikającej z niego absorpcji), wkład z zasobów PROW może w późniejszym okresie zostać zwiększony.</p> <p>Oczekuje się, że zasoby PROW stanowiące wkład w IF będą pochodzić z poddziałań 4.1 i 4.2.</p>
Struktura instrumentu gwarancyjnego	<p>Z wywiadów z potencjalnymi pośrednikami finansowymi wynika, że ani gwarancja z limitem strat, ani gwarancja bez limitu strat, nie jest jednoznacznie preferowana. Dlatego przedstawione zostały obydwie opcje. W oparciu o produkt opracowane dla innych PROW przyjęto następujące założenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gwarancja bez limitu strat ze stopą gwarancji do 80% • Gwarancja z limitem strat z ograniczeniem do 25% i stopą gwarancji do 80%. <p>W przypadku, gdy Instytucja Zarządzająca postanowi wdrożyć instrument gwarancyjny, należy przeprowadzić dalsze badania rynku w celu określenia rodzaju i parametrów gwarancji.</p>
Zakres IF i ostatecznych odbiorców	<ul style="list-style-type: none"> • Możliwie najszerszy zakres stosowania/kwalifikowalności instrumentu, także z wykorzystaniem zmian wprowadzonych w części Rozporządzenie Zbiorczego dotyczącej rolnictwa. • Obejmuje wszystkie rodzaje działalności podejmowane w ramach poddziałań 4.1 i 4.2. • Może zostać wdrożony przez jednego lub kilku pośredników finansowych, jednak zaleca się, aby przynajmniej dwa banki otrzymały produkty gwarancyjne w celu zapewnienia bardziej optymalnej penetracji rynku i środowiska konkurencyjnego. <p>Docelowi ostateczni odbiorcy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gospodarstwa rolne bez ograniczeń co do wielkości (4.1). Szacuje się, że gospodarstwa rolne, które nie kwalifikują się do otrzymania dotacji (powyżej 200 000 SO) będą wykazywać duży popyt na ten rodzaj produktu, i • Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego (4.2) niezależnie od wielkości, zarówno w przypadku produktów ujętych w Załączniku I, jak i nieujętych w Załączniku. Szacuje się, że duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, jak również firmy działające w sektorach, które nie korzystają z finansowania w formie dotacji (np. rzeźnie i zakłady rozbioru), będą wykazywać duży popyt na ten rodzaj produktów.
Oczekiwany efekt dźwigni i finansowanie dla ostatecznych odbiorców	<p>Mnożnik dla środków z PROW w przypadku instrumentów gwarancyjnych powinien być przynajmniej 4 (dźwignia obliczona dla zasobów EFRROW przynajmniej 6,3)⁵⁸, co daje finansowanie dostępne dla ostatecznych odbiorców w formie pożyczek na poziomie nie niższym niż 200 mln euro.</p>
Zgodność z PO i innymi interwencjami publicznymi	<p>Zgodność z PO</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cele IF są zgodne z celami poddziałań 4.1 i 4.2. • Zmiany w PROW są ogłaszane, aby umożliwić oferowanie IF dla tych poddziałań

⁵⁸ W przypadku EFSI dźwignia definiowana jest jako inwestycja w ostatecznego odbiorcę podzielona przez wkład EFSI do Funduszu. Wielkość tę należy podać w sprawozdawczości rocznej na temat IF zgodnie z art. 46 RUWP.

Instrument gwarancyjny finansowany ze środków PROW z limitem strat / bez limitu strat

adresowanymi do tego samego rynku	<p>oraz poszerzenie zakresu kwalifikowalności inwestycji i ostatecznych odbiorców otrzymujących wsparcie.</p> <p>Zgodność z innymi interwencjami publicznymi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Istnieje szereg programów publicznych wspierających sektor rolny (np. dotacje z PROW, subsydiowanie odsetek). • Nie ma IF przeznaczonych specjalnie dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego na działalność ujętą w Załączniku I. Tym niemniej, w Polsce są dostępne niektóre IF przeznaczone dla inwestycji w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego na działalność nieujętą w Załączniku. • IF przeznaczony dla sektora rolnego może uzupełniać istniejące programy wsparcia (potencjalnie finansując niektóre wydatki niekwalifikujące się do otrzymania dotacji, takie jak kapitał obrotowy, inwentarz żywy, zakup gruntów itp.). Można również rozważyć połączenie IF z dotacjami.
Oczekiwane kluczowe wskaźniki	<p>Zakładając średnią kwotę pożyczki na poziomie 250 000 zł i oczekiwany poziom dźwigni przedstawiony powyżej, należy się spodziewać, że liczba ostatecznych odbiorców, którzy otrzymają wsparcie, i pożyczek gwarantowanych za pomocą IF będzie nie mniejsza niż 3 400⁵⁹. Liczba ta może być mniejsza w przypadku, gdy większe gospodarstwa rolne będą spełniać kryteria kwalifikowalności do IF.</p> <p>Podział pomiędzy ostatecznych odbiorców w sektorze 4.1 i 4.2 zależy od decyzji co do zakresu instrumentu.</p>
Wykorzystanie ponownych przepływów z instrumentu	<p>Odnawialny charakter gwarancji widoczny jest w cyklu angażowania i uwalniania środków na wydatki kwalifikowalne pokryte gwarancją. Oznacza to, że gdy pożyczki pokryte funduszem gwarancyjnym są spłacane, odpowiadające im zasoby programu alokowane na pokrycie strat z tych pożyczek są uwalniane. Zgodnie z art. 44 Rozporządzenia 1303/2013, środki te muszą zostać ponownie przeznaczone na ten sam IF, przez co fundusz staje się odnawialny. Stopień, w jakim gwarancja jest odnawialna, zależy także od ryzyka podejmowanego przez fundusz poręczeniowy.</p> <p>Wykorzystanie ponownych przepływów środków powinno być przedmiotem ustaleń zawartych w umowie o finansowanie pomiędzy Instytucją Zarządzającą a podmiotem/podmiotami, którym powierzono wdrożenie IF. Wielkość ponownych przepływów może zostać określona dopiero po negocjacjach między zarządcą funduszu a pośrednikami finansowymi.</p>

8.2 Instrument gwarancyjny łączący EFSI z EFIS

Europejski Fundusz na rzecz Inwestycji Strategicznych może być wykorzystywany do poprawy skuteczności IF poprzez połączenie EFSI ze wsparciem z EFIS w formie platform inwestycyjnych. Jest to możliwe od momentu wprowadzenia w Europie Planu Inwestycyjnego i było dotychczas stosowane w przypadku wielu IF. W przypadku instrumentów gwarancji portfelowych połączenie to jest możliwe na podstawie ogólnego Rozporządzenia Zbiorczego zmieniającego RUWP i niektóre inne akty prawne (nowy art. 39a RUWP). Ogólne Rozporządzenie Zbiorcze zostało przyjęte 16 lipca 2018 r. Nowe zasady wejdą w życie trzeciego dnia po ich ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Ponieważ niektóre przepisy dotyczące połączenia EFSI - EFIS wymagają aktualizacji odpowiedniego aktu delegowanego, ta opcja wdrożenia będzie faktycznie możliwa w drugiej połowie 2018 r.

Instrument ten zapewni **wyższe pokrycie ryzyka**, w związku z czym możliwa będzie większa koncentracja na bardziej ryzykownych segmentach rynku. Nastąpi podział ryzyka z tytułu gwarantowanej części portfela pomiędzy poszczególne podmioty mające udział w ryzyku (Państwo Członkowskie dysponujące zasobami EFRROW, EFIS i potencjalnie również główne podmioty podejmujące ryzyko [*ang. senior risk takers*]), tzn. podział będzie oparty o ocenę ryzyka dla danego portfela.

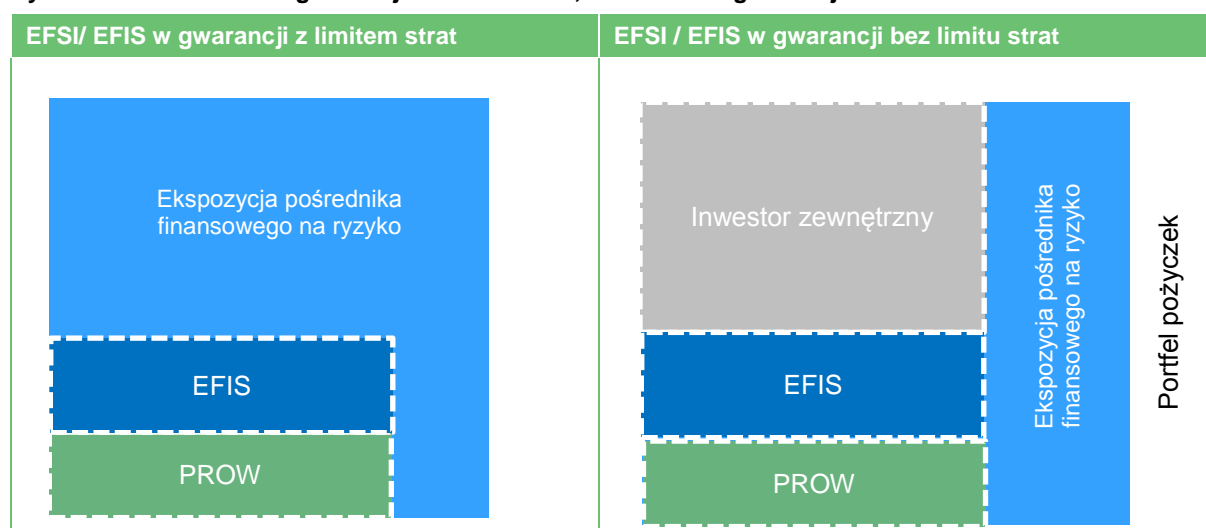
⁵⁹ Na podstawie średniego kursu euro w 2017 r. 1 euro = 4,26 zł.

Przy dodatkowym wsparciu ze strony EFIS będącym uzupełnieniem EFRROW możliwy jest **większy efekt dźwigni i zarazem wpływ na rynek** niż w przypadku korzystania wyłącznie z zasobów EFRROW (art. 38 c RUWP). Przy wykorzystaniu EFIS portfel nowych pożyczek może zostać znacznie zwiększony, co poprawi zdolność do realizacji celów PROW i WPR.

Wkład EFIS w IF nie może być większy niż 25% całości wsparcia przekazanego ostatecznym beneficjentom⁶⁰. Co do zasady, EFSI są przyznawane bezpłatnie na pokrycie pierwszej straty. Środki z EFIS także mogą być przyznawane bezpłatnie w zależności od rodzaju instrumentu i decyzji KE w tym zakresie.

Połączenie EFSI/EFIS jest możliwe w przypadku gwarancji portfelowych zarówno z limitem strat, jak i bez limitu strat (w tym drugim przypadku inni inwestorzy muszą się dołożyć do uprzywilejowanej transzy gwarancji), co pokazuje poniższy rysunek. Ponadto, „powiększona” gwarancja z limitem strat pozwala na pokrycie zarówno oczekiwanych, jak i nieoczekiwanych strat na portfelu.

Rysunek 38 EFSI/EFIS w gwarancji z limitem strat, EFSI/EFIS w gwarancji bez limitu strat

RUWP do pewnego stopnia pozwala na inne traktowanie inwestorów uczestniczących w IF obok Instytucji Zarządzającej pod względem wynagrodzenia bądź ekspozycji na ryzyko. W pierwotnej wersji RUWP nazywało się to *wynagrodzeniem preferencyjnym*, natomiast w art. 43a ogólnego Rozporządzenia Zbiorczego określenie to zmieniono na *zróżnicowane traktowanie*.

Oczekuje się, że zróżnicowane traktowanie (zarówno pod względem podziału ryzyka jak i wyceny przekazywanych środków) będzie potrzebne w celu zdobycia środków innych niż środki z PROW, np. z grupy EBI lub krajowego banku promocyjnego, a także w celu osiągnięcia oczekiwanego poziomu dźwigni.

Poniżej przedstawiamy możliwe warunki pozyskania środków prywatnych na podstawie dostępnych informacji i z zastrzeżeniem dalszych uzgodnień:

- **Środki z EFSI** mogą zostać przekazane bezpłatnie na transzę podporządkowaną instrumentu gwarancyjnego, pokrywającą do 25% portfela kredytowego.
- **Wkład EFIS z Okna MŚP** może wprzeć transzę „mezzanine” instrumentu gwarancyjnego.

⁶⁰ W regionach słabiej rozwiniętych, o których mowa w lit. (b) punktu pierwszego art. 120 ust. 3 RUWP, wkład finansowy może być wyższy niż 25%, jeśli jest to uzasadnione ocenami, o których mowa w art. 37 ust. 2 lub 3, nie może jednak przekraczać 40%. W przypadku instrumentu obejmującego całe terytorium Polski, w tym lepiej rozwinięte województwo mazowieckie, skorzystanie z możliwości wyższego wkładu z EFIS może być utrudnione.

- **Środki podmiotu/podmiotów wdrażających IF** mogą wesprzeć transzę uprzywilejowaną.

8.3 Pomoc publiczna

Zgodnie z odpowiednimi przepisami UE dotyczącymi pomocy publicznej, pomoc publiczna może wchodzić w skład struktury proponowanego wdrożenia na każdym szczeblu: funduszu funduszy (jeśli został wdrożony), pośredników finansowych, inwestorów prywatnych i ostatecznych odbiorców)⁶¹.

Pomoc publiczna na poziomie funduszu funduszy (FoF), jeśli został wdrożony

Zarządzający FoF, jeśli tylko wdraża FoF bez współinwestowania własnych środków, traktowany jest jako podmiot pośredniczący w przekazywaniu środków z PROW do ostatecznych odbiorców za pośrednictwem pośredników finansowych. Dlatego, o ile zarządzający FoF nie otrzymuje zbyt wysokiego wynagrodzenia, zarządzający FoF nie otrzymuje żadnej pomocy⁶².

Pomoc publiczna na poziomie pośredników finansowych / zarządzających / inwestorów prywatnych

W odniesieniu do **pośredników finansowych**, o ile pełnią oni wyłącznie rolę agentów wdrażających IF, tj. działają wyłącznie w charakterze zarządzających, i zostali wybrani w otwartym, transparentnym i wolnym od dyskryminacji postępowaniu (co zakłada, że otrzymują wynagrodzenie na poziomie rynkowym), pomoc publiczna nie występuje.

W przypadku, gdy środki z EFSI występują obok dodatkowych środków prywatnych od pośredników finansowych, należy również ocenić ewentualną pomoc publiczną dla pośredników finansowych działających w charakterze inwestorów prywatnych. Obejmuje to sytuacje, gdy pośrednik finansowy angażuje własne środki, występując w podwójnej roli zarządzającego i inwestora prywatnego.

Jeśli zachowana jest równowaga między inwestycjami inwestorów publicznych i prywatnych, a wkład inwestorów prywatnych jest ekonomicznie istotny, tj. wynosi minimum 30%, strukturę należy uznać za zgodną z zasadami rynkowymi i pomoc publiczna dla inwestorów prywatnych nie występuje⁶³.

Opcja, w ramach której inwestor prywatny może korzystać z preferencyjnego traktowania, może potencjalnie być dopuszczalna z perspektywy pomocy publicznej, o ile jest uzasadniona i zgodna z innymi obowiązującymi przepisami o pomocy publicznej.

Pomoc publiczna na poziomie ostatecznych odbiorców

Ostatecznie, występowanie pomocy publicznej i jej zgodność z zasadami muszą zostać zweryfikowane na poziomie ostatecznego odbiorcy.

Aby zminimalizować zakłócenia na rynku, zaleca się wprowadzenie tego IF zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie pomocy publicznej. Zgodnie z Rozporządzeniem EFRROW, do działalności, która otrzymuje wsparcie z EFRROW zgodnie z Załącznikiem I do TFUE, powinny być stosowane kwoty i stawki wsparcia określone w Załączniku II do Rozporządzenia.

W odniesieniu do inwestycji niewymienionych w Załączniku I zaleca się stosowanie ogólnych zasad *de minimis* (pomoc do 200 000 euro w okresie 3 lat)⁶⁴. Pośrednicy finansowi powinni zapewnić zgodność pomocy dla ostatecznych odbiorców z zasadami *de minimis* (opisanymi w poniższej tabeli).

---

⁶¹ Dokument roboczy służb Komisji SWD(2017) 156 wersja ostateczna - Wytyczne dotyczące pomocy państwa w ramach instrumentów finansowych europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych w okresie programowania 2014–2020.

⁶² Wytyczne dotyczące finansowania ryzyka, pkt 39 preambuły.

⁶³ Wytyczne dotyczące finansowania ryzyka, pkt 34 preambuły.

⁶⁴ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy *de minimis*.

Alternatywnie indywidualne opłaty gwarancyjne mogą być wyliczane zgodnie z zasadą „bezpiecznej stawki”. W takim przypadku gwarancja nie stanowi pomocy publicznej.

Na poziomie IF nie jest przewidywane łączenie tego IF z dotacjami. Tym niemniej, jeśli ostateczny odbiorca otrzyma również dotację na tę samą inwestycję, kwota dotacji musi zostać pomniejszona o GGE (*Ekwiwalent Dotacji Brutto, ang. Gross Grant Equivalent*) gwarancji zapewnionej przez IF dla inwestycji, na którą przyznana została dotacja.

ROZPORZĄDZENIE DE MINIMIS I KALKULACJA EKWIWALENTU DOTACJI BRUTTO

Zgodnie z Rozporządzeniem de minimis (Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z dnia 18 grudnia 2013 r.), w przypadku działalności niewymienionej w Załączniku I pomoc do kwoty ogółem 200 000 euro na jedną spółkę lub organizację w okresie podatkowym trzech lat jest wyłączona z obowiązku zgłoszenia, ponieważ nie zakłóca w istotnym stopniu konkurencji ani wymiany handlowej. Dotyczy to również gwarancji kredytowych, o ile gwarantowana część pożyczki nie przekracza kwoty 1,5 mln euro. Wartość pomocy oblicza się na podstawie różnicy między rynkową stopą zwrotu z inwestycji lub pożyczki a stopą zwrotu lub oprocentowaniem pobieranym przez podmiot, w który zainwestowano od odbiorcy pomocy. Kwota 200 000 euro obejmuje również inną pomoc, w tym dotacje, otrzymaną przez odbiorców w okresie trzech lat. Odbiorca musi zostać powiadomiony o tym, że otrzymywane przez niego finansowanie stanowi pomoc, która została uznana za podlegającą wyłączeniu de minimis.

Przy obliczaniu kwoty pomocy przekazanej w formie IF konieczna jest prawidłowa identyfikacja wartości przekazywanego wsparcia. W tym celu należy obliczyć „ekwiwalent dotacji brutto” [ang. gross grant equivalent, GGE]. GGE to bieżąca wartość pomocy w momencie przekazania dotacji. Aby oszacować GGE, trzeba obliczyć kwotę odsetek, jakie zostałyby wypłacone według odpowiedniej stopy referencyjnej. Następnie należy porównać tę kwotę z kwotą faktycznie wypłaconych odsetek. Otrzymana różnica stanowi GGE dla obniżki oprocentowania. Dlatego „referencyjna stopa procentowa” na moment udzielenia pożyczki stanowi podstawę oszacowania GGE (wyłącznie dla części pożyczki sfinansowanej Instrumentem Finansowym).

Całkowita kwota pomocy de minimis udzielonej przez Państwo Członkowskie na jedno przedsięwzięcie nie może przekroczyć 200 000 euro w żadnym okresie trzech lat podatkowych. Zgodnie z zawiadomieniem Komisji, pomoc zawartą w gwarancjach należy uważać za przejrzystą, jeśli opłata za indywidualną gwarancję obliczona została na podstawie zasady „bezpiecznej stawki” określonej w zawiadomieniu Komisji dla danego rodzaju przedsięwzięcia.

Zgodnie z rozporządzeniem 1407/2013, gwarancję można uznać za posiadającą GGE nieprzekraczający pułapu de minimis, gdy: gwarancja nie przekracza 80% pożyczki, gwarantowana kwota nie przekracza 1,5 mln euro, a czas trwania gwarancji nie przekracza pięciu lat. To samo podejście stosuje się, jeżeli gwarancja nie przekracza 80 % pożyczki, gwarantowana kwota nie przekracza 750 000 euro, a czas trwania gwarancji nie przekracza dziesięciu lat (więcej szczegółów na temat obliczania GGE znaleźć można w art. 4 tego Rozporządzenia).

Ogólne zasady dotyczące pomocy państwa

Opcja pomocy państwa wybrana przez Instytucję Zarządzającą ma wpływ na kryteria i zasady stosowane przy wyborze pośredników finansowych i udzielaniu pożyczek. Pomoc państwa i jej następstwa należy weryfikować dla każdego przypadku indywidualnie podczas oceny ofert składanych przez pośredników finansowych, a następnie indywidualnych wniosków składanych przez ostatecznych odbiorców.

FoF (jeśli został wdrożony) i pośrednicy finansowi będą obserwować przyjęte programy pomocy państwa i realizować ich odpowiednie postanowienia. Zarządzający FoF (jeśli został wdrożony) odpowiedzialny jest za zawarcie umów operacyjnych z pośrednikami finansowymi, które przewidują odpowiedzialność pośredników finansowych za ocenę zgodności z zasadami pomocy państwa przed udzieleniem tej pomocy odpowiednim ostatecznym odbiorcom. Wytyczne dotyczące zgodności pomocy państwa z obowiązującym prawem krajowym i europejskim powinny zostać określone przez

podmiot ogłaszający program pomocy państwa, a wewnętrzne procedury oceny występowania pomocy państwa na poziomie wniosku projektowego będą opracowywane przez odpowiedniego pośrednika finansowego. Pośrednik finansowy dokumentuje udzieloną pomoc państwa zgodnie ze swoimi zasadami wewnętrznymi. Umowa o finansowanie powinna również regulować funkcje kontrolne zarządzającego FoF (jeśli został wdrożony) w stosunku do pośredników finansowych w związku ze zgodnością z przepisami pomocy państwa na poziomie ostatecznego odbiorcy. Informacje dotyczące udzielonej pomocy państwa i jej zgodności z zasadami pomocy państwa muszą się znajdować w regularnych raportach składanych przez pośrednika finansowego. Informacje te będą przekazywane Instytucji Zarządzającej dla potrzeb spełniania przez nią obowiązków sprawozdawczych w zakresie pomocy państwa.

Proponowane działania⁶⁵, jakie interesariusze powinni podejmować w związku z pomocą państwa, są przedstawione poniżej.

Tabela 28 Proponowane działania interesariuszy w związku z pomocą państwa

Jednostka odpowiedzialna	Działania
Instytucja Zarządzająca	Sporządzenie programu(ów) pomocy państwa
	Uzgodnienie programu(ów) pomocy państwa i wytycznych dla FoF / pośredników
	Sporządzanie raportów dotyczących pomocy państwa i przekazywanie ich odpowiednim władzom
Zarządzający FoF (jeśli został wdrożony)	Ogólnie rzecz biorąc, zarządzający FoF wdraża zasady pomocy państwa, które zostały ustalone w Strategii Inwestycyjnej i zapewnia, że zostaną one zawarte w umowach operacyjnych z Pośrednikami Finansowymi.
	Podczas wizyty monitorującej zarządzający FoF sprawdza prawidłowość wyliczenia Ekwiwalentu Dotacji Brutto / Intensywności Pomocy na próbie pożyczek.
Pośrednik finansowy	Wykonywanie zadań dotyczących pomocy państwa delegowanych przez Instytucję Zarządzającą lub zarządzającego FoF (jeśli został wdrożony), w tym w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie i stosowanie procedur w zakresie pomocy państwa • przyznawanie pomocy państwa ostatecznym odbiorcom • sporządzanie raportów

8.4 Komplementarność i łączenie IF i dotacji

Nawet przy wsparciu IF niektóre inwestycje w sektorze rolnym nie są rentowne. Dlatego zaleca się branie pod uwagę komplementarności i łączenia dotacji z PROW i IF.

Komplementarność występuje wtedy, gdy na część inwestycji udzielane są dotacje, a na inną jej część - wsparcie w formie instrumentów finansowych. Może tak być np. w przypadku, gdy gospodarstwo rolne buduje nowy chlew ze wsparciem w formie dotacji, natomiast zakup zwierząt hodowlanych jest finansowany z pożyczki zabezpieczonej gwarancją z PROW. W przetwórstwie spożywczym może to być sytuacja, gdy nowe urządzenia do przetwórstwa są współfinansowane z dotacji, a budowa nowego budynku i zakup niezbędnego gruntu finansowane są z pożyczki zabezpieczonej gwarancją.

Połączenie

⁶⁵ Wykaz działań nie jest wyczerpujący i może zostać skorygowany przez Instytucję Zarządzającą.

Połączenie IF z innymi formami wsparcia z EFSI bądź funduszy europejskich w ramach jednej inwestycji jest możliwe na zasadach podanych w art. 37 ust. 7, 8 i 9 RUWP. Jeśli IF są połączone ze wsparciem z innych środków publicznych, np. subsydiowaniem odsetek przez ARiMR, ograniczenia wynikające

z RUWP nie mają zastosowania i możliwa jest większa elastyczność.

Połączenie występuje w dwóch formach, tj. połączenie w ramach jednej operacji bądź dwóch operacji.

1. Połączenie uważa się za **jedną operację**, gdy część IF stanowiąca dotację z EFSI wykorzystywana jest na potrzeby wsparcia technicznego i/lub subsydiowania opłaty gwarancyjnej i/lub subsydiowania odsetek związanych z projektem. W takim przypadku wsparcie udzielane jest na rzecz ostatecznych odbiorców, ale nie jest wypłacane bezpośrednio ostatecznym odbiorcom. Obydwie części operacji, tj. IF i dotacja, są zarządzane zgodnie z zasadami IF, czyli obydwie mogą być przekazane przez pośredników finansowych. Dla każdej formy wsparcia musi być jednak prowadzona odrębna dokumentacja.
2. Połączenie uważa się za **dwie odrębne operacje**, jeśli wsparcie z EFSI wykorzystywane jest jako dotacja na inwestycję obok instrumentu finansowego z EFSI. W takim przypadku dotacja podlega zawartym w RUWP zasadom dotyczącym dotacji. Potencjalny beneficjent ubiega się więc o dotację w ramach konkursu dotacyjnego, a dotacja jest udzielana przez Instytucję Zarządzającą lub Podmiot Pośredniczący. Ostateczny odbiorca IF wybierany jest zgodnie z zasadami dotyczącymi IF przez pośrednika finansowego.

Wydatki kwalifikowalne na tę samą inwestycję mogą być różne dla dotacji i dla IF. RUWP oferuje możliwość wykazania VAT jako wydatku kwalifikowalnego dla IF, również w przypadku, gdy ostateczny odbiorca może odzyskać VAT. Należy skorzystać z tej możliwości, aby zmaksymalizować możliwe do uzyskania wsparcie w formie IF.

Aby umożliwić połączenie IF z dotacjami, należy wziąć pod uwagę kilka aspektów:

- Agencja płatnicza powinna koordynować udzielanie dotacji z pośrednikiem finansowym udzielającym pożyczki zabezpieczonej IF.
- Dotacja wypłacana beneficjentowi musi być pomniejszona o GGE gwarancji. Ostateczny odbiorca musi zostać o tym wyraźnie poinformowany na początku, aby uniknąć późniejszych niespodzianek.
- Przyszłe konkursy dotacyjne mogłyby od początku oferować niższą stopę wsparcia niż określone w PROW maksimum o np. 5 lub 10 punktów procentowych. W ten sposób połączenie z instrumentami finansowymi będzie bardziej atrakcyjne, ponieważ w przypadku połączenia dotacje nie będą pomniejszane.
- Zaproponowany instrument finansowy powinien zawierać silne elementy wsparcia, które nie są wyrażone w GGE, np. obniżone wymogi w zakresie zabezpieczenia i okresy karencji. To także należy wyraźnie zakomunikować ostatecznym odbiorcom.
- Należy pamiętać, że jeśli pożyczka lub gwarancja jest udzielana na inwestycje, które częściowo korzystają również ze wsparcia w formie dotacji z PROW, od dotacji odlicza się wyłącznie GGE tej części inwestycji, która korzysta z dotacji. Na przykład, gospodarstwo rolne buduje nową szklarnię i otrzymuje na to dotację, a poza tym otrzymuje również pożyczkę zabezpieczoną IF na szklarnię, rośliny jednoroczne do szklarni i kapitał obrotowy - wówczas od dotacji należy odliczyć tylko GGE gwarancji dotyczącej szklarni. W praktyce pośrednik finansowy może rozwiązać ten problem udzielając dwóch odrębnych pożyczek w celu zapewnienia agencji płatniczej i ostatecznemu odbiorcy/beneficjentowi większej jasności.

Przy łączeniu dotacji (EFSI) i IF w ramach wspierania inwestycji ważne jest, aby:

- Pośrednicy finansowi kontrolowali, czy potencjalni ostateczni odbiorcy otrzymali inną formę pomocy (np. PROW) i/lub zamierzają sfinansować z niej wydatki lub ich część.

- Pośrednicy finansowi obliczyli GGE zawarty w pożyczce zabezpieczonej przez EFSI udzielonej ostatecznemu odbiorcy.

Jak opisano w poprzedniej części i pokazano na przykładach w poniższej ramce, udzielając pożyczek (na produkty wymienione w Załączniku I) w ramach IF, pośrednicy finansowi muszą się upewnić, że suma udzielonego GGE (dotacja + pożyczka IF) jest niższa niż próg ustanowiony w PROW. W przypadku produktów niewymienionych w Załączniku I, suma udzielonego GGE (dotacja + IF) musi być niższa od progu ustanowionego w PROW, a kwota GGE musi być niższa od progu *de minimis* (200 000 euro w okresie 3 lat).

PRZYKŁADOWE POŁĄCZENIE IF I DOTACJI

Przyjęte założenia:

- Próg pomocy z PROW wynosi 50 000 euro na jedną operację (jest to przykład, więc faktyczny próg pomocy określony w PROW i odpowiednich przepisach może być inny);
- GGE zawarty w pożyczce IF wynosi 1000 euro na każde pożyczone 10 000 euro, co oznacza, że gwarancja pożyczki na kwotę 100 000 euro zawiera GGE o wartości 10 000 euro (jest to przykład, który może się różnić od rzeczywistych obliczeń GGE).

Uprawniony beneficjent (przykład ten dotyczy działalności wymienionej w Załączniku I) ubiega się o dotację z PROW na 40% kosztów nowej inwestycji (np. nowego ciągnika).

Koszt nowej inwestycji wynosi 100 000 euro (wsparcie w formie dotacji będzie wynosić 40 000 euro).

Uprawniony beneficjent może zwrócić się do pośrednika finansowego o:

- Pożyczkę w wysokości 40 000 euro (niezabezpieczoną ze środków EFSI) na prefinansowanie dotacji;
- Pożyczkę w wysokości 60 000 euro (zabezpieczoną ze środków EFSI - Instrument Finansowy) na uzupełnienie dotacji.

Ponieważ pożyczka w wysokości 40 000 euro nie jest powiązana z IF, jej GGE wynosi zero, podczas gdy GGE pożyczki w wysokości 60 000 euro wynosi 6 000 euro i razem z pomocą na kwotę 40 000 euro udzieloną w formie dotacji daje wsparcie na kwotę 46 000 euro.

Ponieważ ta pomoc (46 000 euro) jest niższa niż próg pomocy z PROW (50%), to połączenie IF i dotacji jest zgodne z przyjętymi ograniczeniami.

W przypadku, gdyby dotacja była przeznaczona na działalność niewymienioną w Załączniku, działając w oparciu o te same założenia (choć w rzeczywistości próg intensywności pomocy jest dla tej kategorii niższy), pośrednik finansowy powinien również sprawdzić, czy w okresie trzech lat ostateczny beneficjent/odbiorca otrzymał GGE w wysokości niższej niż 200 000 euro (zgodnie z rozporządzeniem *de minimis*).

Połączenie środków z PROW ze wsparciem z innych środków publicznych nie wchodzi w zakres RUWP i dlatego jest możliwe bez ograniczeń, z zastrzeżeniem pomocy państwa. Jeśli rynek uzna to za niezbędne, instrument gwarancyjny może być łączony z istniejącym programem subsydiowania odsetek zarządzanym przez ARMiR. Ważne jest, aby to połączenie nie powodowało dodatkowych komplikacji dla zarządzającego FoF (jeśli został wdrożony), pośredników finansowych i ostatecznych odbiorców.

8.5 Wartość dodana instrumentu finansowego

IF może tworzyć wartość dodaną na wiele sposobów; niektóre jego zalety (w stosunku do finansowania z dotacji) są jakościowe, podczas gdy inne można łatwiej obliczyć:

- **Płynność.** Podczas gdy dotacje bezzwrotne są wypłacane zazwyczaj wtedy, gdy inwestycja została (przynajmniej częściowo) zakończona (co wymaga uzasadnienia i weryfikacji), finansowanie w formie IF przyznawane jest częściowo lub w całości z góry. Może to zwiększyć liczbę finansowanych inicjatyw, ponieważ odbiorcy niebędący w stanie prefinansować dotacji muszą zrezygnować z inwestycji. Efekt ten wzmacnia finansowanie kapitału obrotowego w ramach ograniczeń zawartych w Rozporządzeniu Zbiorczym dotyczącym rolnictwa.
- **Efekt dźwigni** (określony kwotowo w powyższej tabeli). IF angażuje środki zewnętrzne w proces inwestycyjny, zwiększając tym samym liczbę wdrażanych inicjatyw.
- Chociaż środki zewnętrzne mogą pochodzić także z dotacji, należy wziąć pod uwagę fakt, że struktura IF ma na celu promowanie i maksymalizację dźwigni na różnych poziomach (tj. FoF, pośrednicy finansowi, ostateczni odbiorcy) i dlatego można oczekiwać, że efekt dźwigni w przypadku IF będzie większy, niż w przypadku programów dotacji.
- **Efekt odnawialności.** IF są odnawialną formą finansowania, dlatego oczekiwany jest zwrot zainwestowanych środków, które mogą w przyszłości zostać ponownie zainwestowane we wsparcie innych inicjatyw (zwiększając tym samym liczbę sfinansowanych projektów). Należy wziąć pod uwagę fakt, że apetyt na ryzyko IF i wdrażanych produktów finansowych ma wpływ na efekt odnawialności IF.
- **Zrównoważony charakter projektów.** Ponieważ środki przeznaczone na IF są odnawialne, projekty korzystające z IF powinny być w stanie zwrócić otrzymane środki. Zarządzający IF (np. pośrednicy finansowi, zarządzający funduszami itp.) są bardzo zainteresowani rentownością projektów, więc potencjalni ostateczni odbiorcy muszą starannie rozważyć ten element podczas opracowywania struktury projektu.

Może to mieć dwa następstwa:

- poprawę kompetencji finansowych ostatecznych odbiorców;
  - poprawę równowagi finansowej projektów inwestycyjnych i ograniczenie ich zależności od ciągłego wsparcia w formie dotacji.
- **Więcej ostatecznych odbiorców.** Jak wspomniano w poprzednich rozdziałach, niektóre kategorie potencjalnych odbiorców z różnych przyczyn nie mają dostępu do kredytów (np. są one zbyt ryzykowne, okres spłaty jest zbyt długi itp.). IF umożliwiają tym potencjalnym odbiorcom otrzymanie finansowania (np. poprzez dostarczenie rozwiązania zmniejszającego ryzyko itp.), zwiększając w ten sposób liczbę realizowanych inicjatyw inwestycyjnych. Warto wspomnieć, że w przypadku przyznania dotacji ci potencjalni odbiorcy nie podjęliby się realizacji inwestycji, ponieważ nie byłoby w stanie prefinansować dotacji.

Efekt ten można wzmocnić sprawiając, że ostateczni odbiorcy i inwestycje, które nie kwalifikują się do otrzymania dotacji zaczną się kwalifikować, jednak przy zastosowaniu maksymalnej elastyczności w zakresie kwalifikowalności, jaką umożliwia Rozporządzenie dotyczące rolnictwa.

- **Rozwój i poprawa umiejętności.** Uzupełnienie IF przez pomoc techniczną (co sugerują najlepsze praktyki) może poprawić poziom kompetencji w danej dziedzinie i promować na rynku pozytywne innowacje. Przykładowo, IF mogą wprowadzać nowe narzędzia wspierania oceny kredytowej (np. analiza przepływów pieniężnych z projektu może uzupełniać ocenę przez kontrahenta), a rozwiązanie to może mieć wpływ na ocenę kredytową przez banki, tworząc nowe i innowacyjne rozwiązania finansowe, które ostatecznie umożliwią finansowanie większej liczby projektów.

9 Proponowana struktura zarządzania

W tej części opisujemy i analizujemy opcje zarządzania dostępne dla potrzeb wdrożenia IF w celu identyfikacji najwłaściwszej struktury zarządzania w kontekście PROW w Polsce.

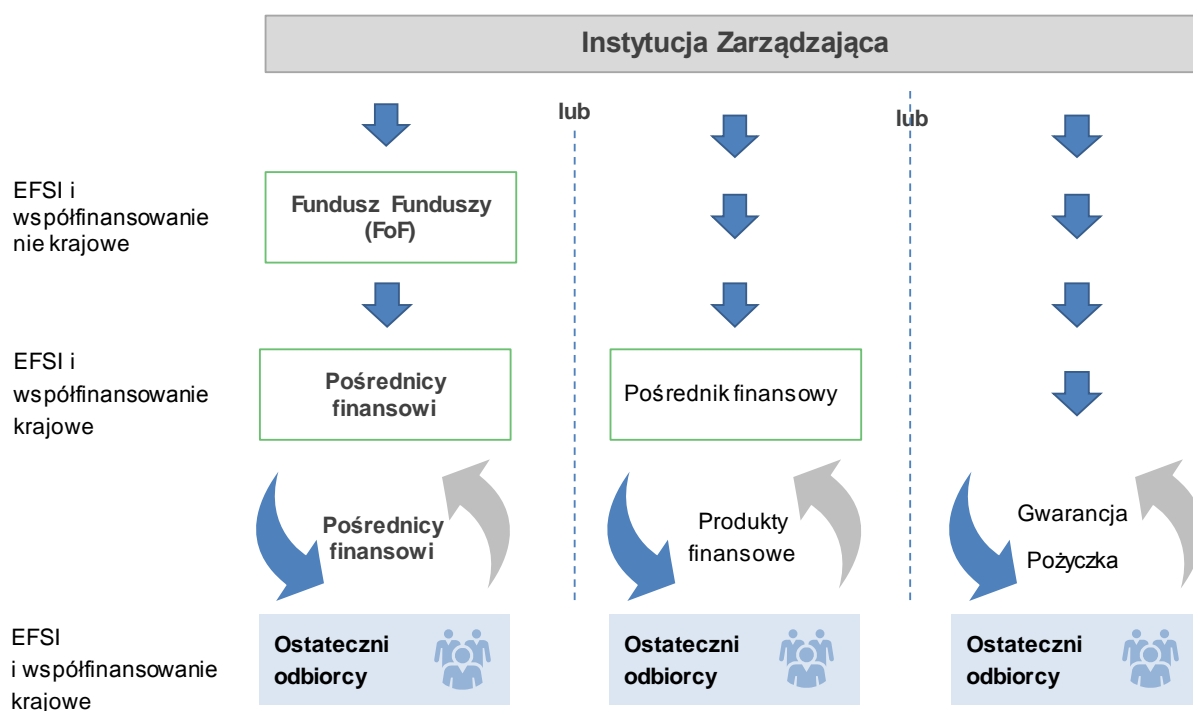
Zgodnie z art. 38 ust. 1 RUWP, IF mogą być wdrażane na trzy sposoby:

1. IF opracowane na poziomie UE i zarządzane bezpośrednio i pośrednio przez KE (to rozwiązanie nie ma zastosowania, ponieważ nie ma dostępnych instrumentów finansowych na poziomie UE adresowanych do gospodarstw rolnych).
2. IF opracowane i zarządzane przez Instytucję Zarządzającą (lub podlegające tej Instytucji). Ta możliwość będzie dalej analizowana w kolejnych akapitach.
3. IF umożliwiające połączenie wkładu Instytucji Zarządzającej z produktami finansowymi EBI w ramach ESIF. Możliwość ta jest zawarta w Rozporządzeniu Zbiorczym (art. 38c).

Struktura IF zarządzanych przez Instytucję Zarządzającą lub jej podlegających uregulowana jest w art. 38 RUWP, który przedstawia trzy opcje zarządzania IF (i jest przedstawiona graficznie na poniższym rysunku):

1. inwestowanie w kapitał istniejących lub nowo utworzonych osób prawnych.
2. przydzielanie zadań wykonawczych upoważnionym podmiotom (potencjalnie za pośrednictwem funduszu funduszy); oraz
3. Instytucja Zarządzająca wdraża IF bezpośrednio.

Rysunek 39. Potencjalne opcje zarządzania instrumentami finansowymi

Zalety i wady opcji zarządzania są przedstawione poniżej.

Opcja	Zalety	Wady	
1	Inwestowanie w kapitał istniejących lub nowo utworzonych osób prawnych	<ul style="list-style-type: none"> Wysoki poziom kontroli warunków wdrożenia przez Instytucję Zarządzającą 	<ul style="list-style-type: none"> Wymaga znacznych nakładów zasobów i środków ze strony Instytucji Zarządzającej Wdrożenie może wymagać dłuższego czasu
2	Przydział zadań wykonawczych upoważnionym podmiotom (bez FoF)	<ul style="list-style-type: none"> Koszty wdrożenia mogą potencjalnie być niskie Stosunkowo duże zaangażowanie w proces i kontrola Instytucji Zarządzającej i Agencji Płatniczej 	<ul style="list-style-type: none"> Wymaga znacznych nakładów zasobów i środków ze strony Instytucji Zarządzającej i Agencji Płatniczej Ograniczona elastyczność zarządzania umową - trudności z realokacją zasobów między pośrednikami finansowymi
2.a	Przydział zadań wykonawczych upoważnionym podmiotom (FoF)	<ul style="list-style-type: none"> Możliwość polegania na procedurach FoF (tj. zakupy, wybór, zarządzanie itp.) FoF może łatwiej realokować zasoby między pośrednikami finansowymi Niewielki wkład zasobów i środków Instytucji Zarządzającej Stosunkowo krótki czas wdrożenia Możliwość pozyskania dodatkowych zasobów od zarządzającego FoF (np. zasoby ESIF) 	<ul style="list-style-type: none"> Może wymagać większej koordynacji niż inne opcje Może się wiązać z większymi kosztami niż inne opcje
3	Bezpośrednie wdrożenie przez Instytucję Zarządzającą (lub przez podmiot pośredniczący)	<ul style="list-style-type: none"> Nie wymaga umowy o finansowanie, ale przedstawienia Komitetowi Monitorującemu „dokumentu strategii” Agencja płatnicza może wykorzystywać istniejące procedury jak w przypadku dotacji EFSI. 	<ul style="list-style-type: none"> System płatności KE podobny do systemu dotacji, tj. wypłata „ex post” udzielonych pożyczek i gwarancji Koszty zarządzania i opłaty nie są wydatkami kwalifikowalnymi, ale koszty mogą być pokrywane z budżetu Pomocy Technicznej PROW Instytucja Zarządzająca zachowuje całość ryzyka i musi na to przeznaczyć odpowiednie zasoby/wysiłki Możliwość wdrożenia instrumentu gwarancji portfelowych jest dyskusyjna Podobne ograniczenia w odniesieniu do ulgi w kapitale dla pośredników finansowych, jak w przypadku istniejącej gwarancji ARiMR

Ze względu na pilotażowy charakter wdrażania, stosunkowo niewielką kwotę środków PROW planowaną do przekazania dla instrumentu finansowego (50 mln euro – środki publiczne) oraz planowane zastosowanie tylko jednego instrumentu (instrument o charakterze gwarancyjnym), instytucja zarządzająca uznaje, że najlepszą opcją w zakresie struktury wdrażania i zarządzania będzie bezpośrednie powierzenie zadań wdrożeniowych wybranemu podmiotowi w formule bez funduszu funduszy.

Art. 38 ust. 4 lit. b rozporządzenia 1303/2013 daje instytucji zarządzającej PROW możliwość powierzenia zadań wdrożeniowych - poprzez bezpośrednie udzielenie zamówienia – m.in. publicznemu bankowi ustanowionemu jako podmiot prawny prowadzący profesjonalną działalność finansową, które spełnia wszystkie następujące warunki:

— brak bezpośredniego udziału kapitału prywatnego, z wyjątkiem form udziału kapitału prywatnego o charakterze niekontrolującym i nieblokującym, wymaganych na mocy przepisów prawa krajowego,

zgodnie z Traktatami, oraz nie wywierających decydującego wpływu na dany bank lub instytucję, oraz z wyjątkiem form udziału kapitału prywatnego, które nie wpływają na decyzje w zakresie bieżącego zarządzania instrumentem finansowym wspieranym z EFSI,

— funkcjonują w ramach mandatu z zakresu polityki publicznej przyznanego przez właściwy organ państwa członkowskiego na poziomie krajowym lub regionalnym, który to mandat obejmuje prowadzenie – jako całość lub część działalności – działań w zakresie rozwoju gospodarczego przyczyniających się do realizacji celów EFSI,

— prowadzą – jako całość lub część działalności – działania w zakresie rozwoju gospodarczego przyczyniające się do realizacji celów EFSI w regionach, obszarach polityki lub sektorach, w odniesieniu do których dostęp do finansowania ze źródeł rynkowych nie jest ogólnie dostępny lub nie jest wystarczający,

— prowadzą działania, których głównym celem nie jest maksymalizowanie zysków, ale zapewniają stabilność finansowania swojej działalności w długiej perspektywie,

— zapewniają, aby bezpośrednie udzielanie zamówień, o których mowa w lit. b), nie przynosiło jakichkolwiek bezpośrednich lub pośrednich korzyści działalności komercyjnej za pomocą odpowiednich środków zgodnie z mającym zastosowanie prawem,

— podlegają nadzorowi niezależnego organu zgodnie z mającym zastosowanie prawem.

W związku z planowanym utworzeniem w Polsce, w tym dla obszaru rolnictwa, kompleksowego i trwałego mechanizmu wspierania rozwoju, z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji, którego celem jest ułatwienie dostępu MŚP do zewnętrznych źródeł finansowania (wykorzystującego również środki pochodzące z funduszy Unii Europejskiej), realizację którego powierzono państwowemu bankowi rozwoju - Bankowi Gospodarstwa Krajowego, w ocenie instytucji zarządzającej PROW najlepsze skoordynowanie wykorzystania zasobów finansowych PROW oraz ewentualnych środków z innych źródeł, zapewni powierzenie wdrażania instrumentów finansowych tej instytucji.

Bank Gospodarstwa Krajowego posiada wieloletnie, bogate doświadczenie we wdrażaniu instrumentów finansowych w ramach programów polityki spójności. Pilotażowe wdrażanie instrumentów finansowych w PROW 2014-2020 pozwoli na rozszerzenie kompetencji instytucjonalnych BGK w zakresie wdrażania instrumentów finansowych skierowanych do rolnictwa i współfinansowanych ze środków EFRROW.

W kontekście planowanego ww. mechanizmu rozwoju z wykorzystaniem poręczeń i gwarancji, oparcie wdrażania instrumentów finansowych w PROW o BGK ułatwi długofalowe planowanie wykorzystania środków. Środki przeznaczone na wsparcie w formie instrumentów finansowych muszą być bowiem, zgodnie z przepisami UE, wykorzystywane na podobne cele przez 8 lat, po zakończeniu okresu wdrażania programu, a więc do 2031 r.

10 Następane kroki

W celu zapewnienia skutecznego wdrożenia IF należy wykonać kilka kroków. Są to przede wszystkim rekomendacje co do wdrożenia. Niżej opisane kroki mają za zadanie umożliwienie i zapewnienie szybkiego i skutecznego wdrożenia IF.

Poniższa tabela przedstawia plan działań i wszystkie kroki niezbędne do wdrożenia strategii inwestycyjnej (wyszczególnione w kolejnych sekcjach).

Tabela 29. Plan działań dla potrzeb wdrożenia strategii inwestycyjnej:

Etap	Kroki
Modyfikacja PROW	Zgłoszenie do Komisji Europejskiej i zmiana PROW
Ocena ex-ante	Sporządzenie i zatwierdzenie aktualizacji oceny ex-ante
	Ogłoszenie wyników i publikacja podsumowania
Struktura organizacyjna	Identyfikacja organu zarządzającego odpowiedzialnego za monitorowanie działań
	Identyfikacja i wybór podmiotu/podmiotów, którym powierzone zostanie wdrożenie IF
	Negocjacje i podpisanie umowy o finansowanie
Wybór pośredników finansowych (w przypadku wdrożenia za pośrednictwem FoF)	Przygotowanie i wprowadzenie w życie konkurencyjnej procedury wyboru pośredników finansowych
	Negocjowanie umów operacyjnych
	Zdefiniowanie wskaźników wydajności dla każdego pośrednika finansowego
Monitorowanie i sprawozdawczość	Monitorowanie i przegląd wyników
	Regularne sporządzanie raportów dla Instytucji Zarządzającej przez podmiot/podmioty, którym powierzono wdrożenie IF
	Raporty roczne dla Komisji Europejskiej

10.1 Modyfikacja PROW

Modyfikacja PROW może być potrzebna w celu:

- umożliwienia wykorzystania instrumentów finansowych;
- stworzenia odrębnego rodzaju operacji (pozwalającego na połączenie EFSI/EFIS).

Przed wdrożeniem proponowanej strategii inwestycyjnej Instytucja Zarządzająca powinna zgłosić Komisji Europejskiej swoją gotowość do zmodyfikowania PROW w celu **umożliwienia wykorzystania instrumentów finansowych** i (jeśli Instytucja Zarządzająca postanowi skorzystać ze 100% współfinansowania z UE) **wprowadzenia nowego, odrębnego rodzaju operacji, w celu połączenia środków z EFSI ze środkami EFIS w ramach instrumentu gwarancyjnego** (zgodnie z art. 39a Rozporządzenia Zbiorczego).

W związku z tym Instytucja Zarządzająca musi najpierw zgłosić swoje zamiary Komisji Europejskiej, a następnie wprowadzić zmiany w PROW.

10.2 Ocena ex-ante

Zgodnie z art. 37(2) RUWP: *wsparcie instrumentów finansowych powinno opierać się na **ocenie ex-ante**, która udokumentowała niepowodzenia rynkowe suboptymalnych sytuacji inwestycyjnych, a także szacowany poziom i zakres zapotrzebowania na inwestycje publiczne, w tym rodzaje instrumentów finansowych, jakie będą wspierane.*

Ogłoszenie wyników oceny ex-ante

Po przeprowadzeniu i weryfikacji oceny ex-ante przez Instytucję Zarządzającą i podjęciu decyzji dotyczącej strategii wdrożenia, zdecydowanie zalecane będzie opracowanie szczegółowego planu wdrożenia i ogłoszenie tej decyzji odpowiednim interesariuszom. Pozwoli to na podniesienie świadomości potencjalnych pośredników finansowych, którzy mogliby być zainteresowani odegraniem roli we wdrażaniu instrumentów finansowych, a także poprawi znajomość tych nowych źródeł finansowania wśród potencjalnych beneficjentów i odpowiednio wytypowanych grup społecznych.

Instytucja Zarządzająca jest ponadto zachęcana do opublikowania podsumowania oceny ex-ante w ciągu trzech miesięcy od jej sfinalizowania.

10.3 Struktura organizacyjna

Krok ten obejmuje precyzyjne ustalenie strategii inwestycyjnej, od określenia organu zarządzającego odpowiadającego za koordynację i monitorowanie działań do podpisania umowy o finansowanie z wybranym podmiotem/podmiotami, którym powierzone zostanie wdrożenie IF.

Organ zarządzający odpowiedzialny za monitorowanie działań

Możliwe są różne rozwiązania w zakresie zarządzania, np. przez komitet nadzoru: zazwyczaj organ zarządzający działa jako podmiot, którego głównym zadaniem jest określenie orientacji strategicznej działań podmiotu/podmiotów, którym powierzono wdrożenie IF. Organ zarządzający będzie również odpowiedzialny za identyfikację potrzeb, jeśli chodzi o zasoby budżetowe i zasoby niezbędne na etapie organizacji i wdrożenia.

Jeśli Instytucja Zarządzająca nie ma możliwości wykonania tych zadań samodzielnie, będzie miała możliwość zlecenia działań związanych z wdrożeniem strategii inwestycyjnej, w tym wyboru podmiotu/podmiotów, którym powierzone zostanie wdrożenie IF, usługodawcy zewnętrznemu działającemu pod jej nadzorem.

Wybór podmiotu/podmiotów, którym powierzone zostanie wdrożenie IF

Jak wspomniano w propozycji struktury zarządzania, Instytucja Zarządzająca może samodzielnie podjąć się realizacji wdrożenia, zainwestować w kapitał nowo utworzonej lub istniejącej osoby prawnej, lub powierzyć wdrożenie innym podmiotom. W tym ostatnim przypadku art. 38(4)(b) RUWP proponuje różne możliwości powierzenia zadań związanych z wdrożeniem instrumentów finansowych.

Co do zasady, usługi wykonywane przez podmioty wdrażające instrumenty finansowe w ramach przepisów o EFSI podlegają zasadom dotyczącym zamówień publicznych. Dlatego podmioty, którym powierzone zostanie wdrożenie IF, powinny być wybierane zgodnie z obowiązującymi przepisami o zamówieniach publicznych.

Opracowanie umowy o finansowanie

Umowa o finansowanie reguluje współpracę pomiędzy zarządzającym funduszem a Instytucją Zarządzającą, ustalając szczegółowe zasady tej współpracy między stronami i opisując warunki wynagrodzenia podmiotu/podmiotów, którym powierzono wdrożenie IF. Umowa o finansowanie stanowi prawne zobowiązanie Instytucji Zarządzającej i podmiotu/podmiotów, którym powierzono wdrożenie IF, i zawiera szczegółowe warunki (np. strategię inwestycyjną, w tym wszystkie porozumienia w zakresie wdrożenia, oferowane produkty finansowe, docelowych beneficjentów oraz wszelkie warunki szczególne itp.).

10.4 Monitorowanie i sprawozdawczość

Określenie wskaźników wydajności dla instrumentu finansowego i ich zbadanie

Wskaźniki wydajności dla instrumentu finansowego muszą zostać wdrożone i ściśle monitorowane w celu zapewnienia, że: (i) wdrożenie IF jest zgodne z celami, dla których został on utworzony; oraz (ii) dostępny budżet nie jest wykorzystywany nieefektywnie.

Ponadto, Instytucja Zarządzająca powinna weryfikować zarządzanie przez cały okres programowania oraz na etapach opracowywania i wdrażania IF zgodnie z art. 125(4) RUWP.

Na koniec, zaleca się określenie wskaźników wydajności na poziomie instrumentu finansowego zgodnie z wymogami Instytucji Zarządzającej w zakresie sprawozdawczości.

Sprawozdawczość

Instytucja Zarządzająca i podmiot/podmioty, którym powierzono wdrożenie IF powinni zapisać w umowie o finansowanie sporządzanie regularnych raportów z wyników osiągniętych przez IF.

Zgodnie z art. 50 RUWP, każde Państwo Członkowskie będzie składać Komisji roczne raporty z wdrożenia programu w poprzednim roku finansowym. Każde Państwo Członkowskie złoży Komisji roczny raport z wdrożenia EFRROW w terminie określonym w zasadach obowiązujących dla danego Funduszu.

Roczne raporty z wdrożenia powinny zawierać kluczowe informacje na temat wdrożenia programu i jego priorytetów, odwołując się do danych finansowych, wskaźników ogólnych i dotyczących danego programu oraz wartości docelowych, w tym (o ile ma to zastosowanie) zmian wartości wskaźników wyników, a także kamieni milowych zdefiniowanych dla wyników. Przekazywane dane powinny dotyczyć wartości wskaźników dla w pełni wdrożonych operacji, jak również, o ile to możliwe, powinny uwzględniać etap wdrożenia dla wybranych operacji. Należy także podać syntezę ustaleń ze wszystkich ewaluacji programu, które zostały udostępnione w poprzednim roku finansowym, wszelkich problemów wpływających na realizację programu i podjętych środków.

Dodatkowo, Państwa Członkowskie muszą corocznie składać raporty dotyczące instrumentów finansowych zgodnie z art. 46 RUWP, zawierające informacje na temat struktury instrumentu, w tym oceny ex-ante, opis instrumentów finansowych, jak również wyniki finansowe i niefinansowe. Ważne jest, aby te wymogi sprawozdawcze zostały odzwierciedlone w umowie o finansowanie i przekazane pośrednikom finansowym. Porady praktyczne dla Instytucji Zarządzających dotyczące wymogów sprawozdawczych w zakresie instrumentów finansowych zostały przekazane podczas seminarium internetowego na fi-compass⁶⁶.

---

⁶⁶ Seminarium internetowe fi-compass dotyczące sprawozdawczości na temat IF: <https://www.fi-compass.eu/event/2943/fi-compass-online-learning-format-managing-authorities-reporting-template-esif-financial>

Załączniki

1 Lista ankietowanych instytucji / osób

Podczas analizy przeprowadzono wywiady z następującymi organizacjami

Nr	Nazwa	Opis
1.	Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka	Jedyny podmiot reprezentujący polskich hodowców bydła i producentów mleka. Organizacja ma ponad 11 000 członków (aby zostać jej członkiem, trzeba posiadać ponad 10 sztuk bydła). Świadczy usługi na rzecz ponad 20 000 podmiotów. Członkowie posiadają średnio po 38 sztuk bydła (średnia krajowa to 9 sztuk).
2.	BCG Consulting	Firma konsultingowa oferująca kompleksowe usługi w zakresie pozyskiwania i rozliczania dotacji i wykorzystywania środków unijnych.
3.	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej jest organizacją pozarządową wspierającą rozwój polskiej wsi. Działalność Funduszu obejmuje głównie wspieranie inwestycji związanych z poprawą infrastruktury technicznej, rozwojem lokalnych firm, a także edukację i akcje społeczne adresowane do mieszkańców wsi.
4.	Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego	Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu (WODR) jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, która zajmuje się doradztwem rolniczym w województwie. Działa on na podstawie ustawy z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dziennik Ustaw z dnia 5 kwietnia 2016 r., poz. 1176).
5.	Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego	Działalność doradcza Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego koncentruje się głównie na poprawie konkurencyjności polskiego sektora rolnego, poprawie warunków pracy i życia na polskiej wsi oraz podnoszeniu kwalifikacji zawodowych mieszkańców terenów wiejskich w województwie mazowieckim. Działa on na podstawie ustawy z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dziennik Ustaw z dnia 5 kwietnia 2016 r., poz. 1176).
6.	Krajowy Związek Plantatorów Buraka Cukrowego	Krajowy Związek Plantatorów Buraka Cukrowego powstał w 1921 r., zrzesza 32 stowarzyszenia regionalne, a jego członkami jest 35 tysięcy polskich plantatorów buraka cukrowego. Związek chroni interesy polskich plantatorów buraka cukrowego, a także działa na rzecz rozwoju produkcji buraka cukrowego i poprawy warunków pracy plantatorów.
7.	Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego	Polskie Zrzeszenie Producentów Bydła Mięsnego ma na celu obronę interesów producentów, poprawę ich dochodów, pomoc w organizacji grup producenckich i działania na rzecz utworzenia Polskiego Zrzeszenia Grup Producentów Bydła.
8.	Mazowiecka Izba Rolnicza	Jej cele obejmują m. in. promowanie eksportu produktów rolnych, poprawę kwalifikacji osób zatrudnionych w rolnictwie, działania na rzecz poprawy jakości produktów rolnych i rentowności produkcji rolnej.

2 Kwestionariusz do badania CATI

Kwestionariusz dotyczący wdrożenia instrumentów finansowych w ramach PROW 2014-2020

Informacje o gospodarstwie rolnym / przedsiębiorstwie

1. W jakim sektorze Państwo działają?

- Produkcja rolna
- Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego

Jeśli w P1 udzielono odpowiedzi (A):

1. Proszę określić formę prawną Państwa gospodarstwa rolnego

- gospodarstwo rolne osoby fizycznej
- gospodarstwo rolne należące do osoby prawnej (np. spółki z o.o., rolniczej spółdzielni produkcyjnej)

2. Proszę określić rodzaj Państwa gospodarstwa rolnego

- gospodarstwo specjalizujące się w uprawach polowych
- gospodarstwo specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), uprawach grzybów i szkółkarstwie
- gospodarstwo specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)
- gospodarstwo specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowym [tzn. w chowie bydła mlecznego, bydła rzeźnego, owiec, kóz i innych zwierząt żywionych paszami objętościowym]
- gospodarstwo specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych koncentratami paszowymi [tzn. trzody chlewnej, drobiu i innych zwierząt żywionych koncentratami paszowymi]
- gospodarstwo mieszane, prowadzące różne uprawy
- gospodarstwo mieszane, prowadzące chów różnych zwierząt
- gospodarstwo mieszane, prowadzące różne uprawy i chów różnych zwierząt
- winogrodnictwo
- inne (jakie?)

3. Jakie były roczne obroty Państwa przedsiębiorstwa w ostatnim roku (w euro)? (dla Państwa wygody kwoty podawane są w euro, zostaną one przeliczone na zł w ostatecznej wersji)

- 0-3 999
- 4 000 - 14 999
- 15 000 - 49 999
- >50 000
- Nie wiem / brak odpowiedzi - KONIEC WYWIADU

4. Jaka jest powierzchnia Państwa gospodarstwa (ha)?

0-2,99

3-14,99

15-49,99

50-299,99

>300

Nie wiem / brak odpowiedzi - KONIEC WYWIADU

Jeśli w P1 udzielono odpowiedzi (B):

5. W jakim sektorze przetwórstwa prowadzi działalność Państwa firma (głównie)?

a. Przetwarzanie i konserwowanie mięsa oraz produkcja wyrobów z mięsa

Produkcja wyrobów z mięsa (10.13.Z)

Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu (10.12.Z)

Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu (10.11.Z)

b. Przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw

Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw (10.39.Z)

Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków (10.31.Z)

Przetwórstwo roślin na cele energetyczne

c. Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego

Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych (10.41.Z)

d. Wytwarzanie wyrobów mleczarskich

Przetwórstwo mleka i wyrób serów (10.51.Z)

e. Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych

Wytwarzanie skrobi i wyrobów skrobiowych (10.62.Z)

Wytwarzanie produktów przemiału zbóż (10.61.Z)

f. Produkcja pozostałych artykułów spożywczych

Produkcja wyrobów z jaj / przetwórstwo miodu (10.89.Z)

g. Produkcja gotowych paszy i karmy dla zwierząt

Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich (10.91.Z)

Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych (10.92.Z)

h. Produkcja napojów

Produkcja win gronowych (11.02.Z)

Produkcja soków z owoców i warzyw (10.32.Z)

Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi (11.01.Z)

Produkcja cydru i pozostałych win owocowych (11.03.Z)

i. Handel hurtowy, magazynowanie i inne

Produkcja alkoholu etylowego nieprzeznaczonego do konsumpcji (20.14.Z)

Sprzedaż hurtowa zboża, nieprzetworzonego tytoniu, nasion i pasz dla zwierząt (46.21.Z)

Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw (46.31.Z)

Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów (52.10.B)

Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa (46.32.Z)

Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin (46.22.Z)

Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych (46.33.Z)

Przygotowanie sprzedży z innych włókien tekstylnych, w tym produkcja nici (13.10.D)

6. W którym województwie znajduje się Państwa gospodarstwo rolne / przedsiębiorstwo (w przypadku przedsiębiorstw - gdzie prowadzi główną działalność)?

dolnośląskie

kujawsko-pomorskie

lubelskie

lubuskie

łódzkie

małopolskie

mazowieckie

opolskie

podkarpackie

podlaskie

pomorskie

- śląskie
- świętokrzyskie
- warmińsko-mazurskie
- wielkopolskie
- zachodniopomorskie

[Jeśli liczba wypełnionych ankiet dla danego województwa jest większa niż zakładana - KONIEC WYWIADU]

7. Ilu pracowników (w przeliczeniu na pełne etaty) zatrudnia obecnie Państwa gospodarstwo rolne / przedsiębiorstwo, uwzględniając wszystkie formy zatrudnienia (umowa o pracę, umowa - zlecenie, umowa o dzieło), wyłączając właściciela i osoby pracujące bez wynagrodzenia?

- 0-9
- 10-49
- 50-249
- 250 i więcej

Jeśli w P1 udzielono odpowiedzi (B):

8. Jaka jest forma organizacyjna Państwa przedsiębiorstwa?

- Mikroprzedsiębiorstwo
- Małe przedsiębiorstwo
- Średnie przedsiębiorstwo
- Duże przedsiębiorstwo

9. Jak długo Państwa gospodarstwo rolne / przedsiębiorstwo działa w sektorze?

- Poniżej trzech lat
- 3-10 lat
- Powyżej 10 lat

10. Jakie były roczne obroty Państwa przedsiębiorstwa w 2017 r.? (w zł)

---

11. Jaki był średni roczny wzrost Państwa obrotów w ciągu ostatnich trzech lat? (2015, 2016 i 2017)

Mniej niż 0%

0%-10%

10%-20%

Ponad 20%

12. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy Państwa obroty spadły, pozostały bez zmian czy wzrosły?

Wzrosły

Spadły

Bez zmian

Finansowanie gospodarstwa rolnego / przedsiębiorstwa ze źródeł zewnętrznych (kredyty i pożyczki)

13. Czy w ciągu ostatniego roku ubiegali się Państwo o kredyt bankowy / pożyczkę (w tym odnowienie linii kredytowej)?

TAK

NIE

14. Jeśli odpowiedź NIE na pyt. 14 - z jakich powodów? (można wybrać więcej niż 1 odpowiedź)

Brak zapotrzebowania na fundusze zewnętrzne

Finansowanie inwestycji ze środków własnych

Zbyt skomplikowane lub czasochłonne procedury składania wniosku

Brak znajomości oferty kredytów i pożyczek

Przewidujemy, że nie spełnimy kryteriów

Obawa przed zadłużeniem gospodarstwa

Brak zdolności gospodarstwa do spłaty rat

Brak odpowiedniego zabezpieczenia

Brak dostępnych dla nas interesujących ofert finansowania zewnętrznego

Inne (jakie?)

15. Jeśli odpowiedź NIE na pyt. 14 - jaki wpływ na Państwa działalność miał brak finansowania?

Nie miał większego wpływu na gospodarstwo / przedsiębiorstwo

Rozwój gospodarstwa / przedsiębiorstwa jest wolniejszy

Problemy z utrzymaniem płynności

- Gospodarstwo / przedsiębiorstwo miało przejściowe problemy z płynnością
- Musieliśmy zredukować zatrudnienie w gospodarstwie / przedsiębiorstwie
- Inne (jakie?)

16. Czy w ciągu ostatnich 3 lat zrezygnowali Państwo z inwestycji z powodu niemożności uzyskania kredytu, pożyczki lub innej formy finansowania zewnętrznego?

- TAK
- NIE

17. Jeśli odpowiedź TAK na pyt. 14 - O jaką kwotę (w zł) ubiegali się Państwo i jaką otrzymali?

	Wnioskowana kwota	Uzyskana kwota
Pożyczka krótkoterminowa	_____ zł	_____ zł
Pożyczka średnio- i długoterminowa	_____ zł	_____ zł
Inne: proszę wskazać produkt	_____ zł	_____ zł

18. Jakie było oprocentowanie?

%

19. Jeśli odpowiedź TAK na pyt. 14 - Jakie było przeznaczenie tego kredytu (w tym linii kredytowej)?

- Kapitał obrotowy
- Obiekty magazynowe
- Obiekty do przetwórstwa żywności /innych surowców
- Sprzęt / mechanizacja
- Grunty
- Inne (jakie?)

20. Jeśli odpowiedź TAK na pyt. 14 -Jeśli ubiegali się Państwo w ciągu ostatniego roku i próbowali negocjować kredyt bankowy (w tym linię kredytową), to jaki był tego rezultat?

- Złożyliśmy wniosek i otrzymaliśmy całość
- Złożyliśmy wniosek i otrzymaliśmy część (jeśli to możliwe, proszę podać otrzymany %)
- Wniosek nie został jeszcze rozpatrzony
- Złożyliśmy wniosek, ale odmówiliśmy z powodu zbyt wysokich kosztów
- Wniosek został odrzucony

21. Jeśli w pytaniu 20 wybrano odpowiedź „Wniosek został odrzucony” - Dlaczego Państwa wniosek został odrzucony?

- Niewystarczające zabezpieczenie
- Brak wkładu własnego bądź jego niewystarczająca ilość
- Nadmierne istniejące zadłużenie
- Brak historii kredytowej / słaba historia kredytowa
- Sytuacja finansowa gospodarstwa
- Zbyt długi okres zwrotu z inwestycji
- Polityka banku /instytucji finansowej
- Inne (jakie?)
- Nie podano przyczyny

22. Jeśli odpowiedź TAK na pyt. 14 - W jaki sposób zabezpieczyli Państwo swoje finansowanie dłużne (kredyt, pożyczka)?

- Hipoteka
- Inne zabezpieczenie na aktywach (np. zastaw, zachowanie tytułu własności do sprzedanego przedmiotu)
- Zabezpieczenie złożone osobiście przez właściciela (np. weksel in blanco)
- Zabezpieczenie złożone osobiście przez członka rodziny / znajomego (poręczenie)
- Poręczenie /gwarancja instytucji finansowej
- Złożenie kaucji
- Blokada środków na rachunku
- Pełnomocnictwo do dysponowania saldem na rachunku
- Cesja należności

23. Czy uważają Państwo, że Państwa gospodarstwo / przedsiębiorstwo ma wystarczający dostęp do następujących usług finansowych? (Proszę wybrać jedną lub więcej opcji z poniższej listy)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Dotacje ze źródeł publicznych (w tym PROW)			
Krótkoterminowe pożyczki / kredyty bankowe (<18 miesięcy)			
Średnio- i długoterminowe kredyty bankowe (>18 miesięcy)			
Kredyty / pożyczki gwarantowane przez podmiot publiczny			
Kredyty / pożyczki z subsydiowaniem odsetek ze środków publicznych			
Kredyty / pożyczki o preferencyjnym oprocentowaniu			

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
Leasing			

Perspektywy rozwoju gospodarstwa rolnego / przedsiębiorstwa

24. Jaki jest oczekiwany roczny wzrost obrotów Państwa przedsiębiorstwa (w procentach) w najbliższych dwóch - trzech latach?

---

25. Czy spodziewają się Państwo, że w najbliższych latach potrzeby finansowe Państwa przedsiębiorstwa:

- Spadną
-
- Pozostaną bez zmian
-
- Wzrosną
-

26. Jak Państwo sądzą, czy w najbliższych latach dostępność finansowania w formie kredytów bankowych (w tym linii kredytowych):

- Poprawi się
-
- Pozostanie bez zmian
-
- Pogorszy się
-

27. O jaką kwotę z każdego z poniższych źródeł finansowania ubiegali się Państwo lub zamierzają się ubiegać do końca 2018 r. i w całym 2019 r. (kwota w zł)? (pozostawić niewypełnione jeśli nie dotyczy)

	Do końca 2018 r. [zł]	2019 r. [zł]
Subsydia publiczne		
Mikrokredyty (< 25 000 euro)		
Kredyty krótkoterminowe (<1 rok)		
Kredyty średnio- i długoterminowe (> 1 rok)		
Leasing		
Gwarancje (w tym listy gwarancyjne)		
Fundusze <i>private equity</i>		
Dopłaty wspólników (właścicieli przedsiębiorstwa) do kapitału		
Kapitał / pożyczki od rodziny i znajomych		
Inne źródła finansowania		

28. Na jaki cel potrzebne jest to finansowanie? Proszę podać kwoty:

- Kapitał obrotowy _____
- Obiekty magazynowe _____
- Obiekty do przetwórstwa żywności /innych surowców _____
- Sprzęt / mechanizacja _____
- Grunty _____
- Inne (jakie?) _____

29. Jeśli miałyby zostać wprowadzone kredyty / pożyczki na cele inwestycyjne na preferencyjnych warunkach (tzn. o niskim oprocentowaniu, ale bez umorzenia) ze wsparciem ze środków publicznych, jakie powinny być parametry takiego finansowania?

- Oprocentowanie (%) _____
- Okres spłaty (lata) _____
- Okres karencji (lata) _____
- Kwota kredytu / pożyczki (zł) _____

30. Jeśli miałyby zostać wprowadzone kredyty / pożyczki na finansowanie kapitału obrotowego na preferencyjnych warunkach (tzn. o niskim oprocentowaniu, ale bez umorzenia) ze wsparciem ze środków publicznych, jakie powinny być parametry takiego finansowania?

- Oprocentowanie (%) _____
- Okres spłaty (lata) _____
- Okres karencji (lata) _____
- Kwota kredytu / pożyczki (zł) _____

31. Jeśli, ze wsparciem ze środków publicznych, miałyby zostać udostępnione gwarancje / poręczenia ułatwiające uzyskanie kredytu / pożyczki, to jakie Państwa zdaniem powinny być parametry takich gwarancji?

- Zabezpieczona część kredytu (%) _____
- Opłata za udzielenie gwarancji (% kwoty kredytu) _____
- Okres spłaty kredytu (w latach), jaki może być objęty gwarancją _____
- Kwota kredytu / pożyczki (zł), jaka może być objęta gwarancją _____

3 Kwestionariusz badania internetowego instytucji finansowych

Badanie możliwości zastosowania instrumentów finansowych dla potrzeb wsparcia udzielanego beneficjentom Poddziałów 4.1 i 4.2 Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) - „Studium wykonalności dotyczące wdrożenia Instrumentów Finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich dla Polski w okresie programowania 2014-2020”

Kwestionariusz dla instytucji finansowych - banków / funduszy pożyczkowych / funduszy poręczeniowych

Wprowadzenie

Firma PwC prowadzi badanie, którego celem jest ocena wykonalności wprowadzenia instrumentów finansowych w ramach PROW na lata 2014-2020 (kredyty / pożyczki i/lub gwarancje / poręczenia) dla dwóch grup odbiorców:

- właścicieli gospodarstw rolnych, zarówno rolników indywidualnych, jak i spółek prawa handlowego oraz spółdzielni; i
- przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego (w tym MŚP i dużych przedsiębiorstw)

Ustalenia i wyniki tej ankiety zostaną przekazane do Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (załączamy kopię pisma Ministerstwa potwierdzającego cele badania).

Ważną częścią tego badania są wywiady z instytucjami sektora finansowego - bankami, funduszami pożyczkowymi i funduszami poręczeniowymi.

Uprzejmie prosimy o wypełnienie kwestionariusza dostępnego pod poniższym linkiem i wysłanie go do nas pocztą elektroniczną na adres PL_PROW@pwc.com do 13 kwietnia 2018 r.

Link do kwestionariusza w wersji elektronicznej: <https://goo.gl/forms/WD8DOp3pvwwwPk2h1>

Wnioski z tego kwestionariusza nie zostaną przypisane do żadnej konkretnej instytucji ani osoby. W raporcie wykorzystane zostaną wyłącznie dane zbiorcze. Wszystkie uzyskane dane będą traktowane jako poufne.

Szacujemy, że wypełnienie kwestionariusza zajmie ok. 15-20 minut.

W razie pytań prosimy o kontakt z Kamilą Boroń, PwC, tel. 502 18 4986, kamila.boron@pwc.com

1. Nazwa instytucji

---

2. Rodzaj instytucji:

- bank o zasięgu ogólnokrajowym
-
- związek banków spółdzielczych
-
- bank spółdzielczy
-
- firma pożyczkowa (fundusz pożyczkowy)
-
- podmiot udzielający poręczeń (fundusz poręczeniowy)
-

Osoba kontaktowa (email, nr telefonu)

---

3. Spośród poniższych opcji proszę wybrać adresatów ofert finansowych (kredytów, pożyczek bądź gwarancji):

- właściciele gospodarstw rolnych
-
- przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego mające status MŚP
-
- duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
-

4. Czy Państwa instytucja posiada ofertę przeznaczoną specjalnie dla:

- właściciele gospodarstw rolnych
-
- przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego mających status MŚP
-
- dużych przedsiębiorstw
-
- przetwórstwa rolno-spożywczego?
-

5. Jaki był szacunkowy udział finansowania udzielonego poszczególnym grupom docelowym (wg wartości) w Państwa portfelu kredytów / pożyczek lub poręczeń (dotyczy funduszy poręczeniowych) w 2017 r.?

Właściciele gospodarstw rolnych	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
☐ mniej niż 5% portfela	☐ mniej niż 5% portfela
☐ 5-10%	☐ 5-10%
☐ 10-25%	☐ 10-25%
☐ 25-50%	☐ 25-50%
☐ ponad 50%	☐ ponad 50%

6. Czy Państwa instytucja uczestniczyła lub uczestniczy we wdrażaniu instrumentów finansowych z udziałem funduszy unijnych (np. w ramach regionalnych i krajowych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013 i 2014-2020, inicjatywy COSME, Horizon 2020 itp.)?

- TAK
-
- NIE
-

7. Gdyby w ramach PROW 2014-2020 wprowadzono instrumenty finansowe, czy rozważaliby Państwo uczestnictwo w ich wdrażaniu (jako pośrednik finansowy lub instytucja korzystająca z gwarancji / kontrgwarancji)? Proszę wybrać 1 lub więcej odpowiedzi.

- instrumenty dłużne (kredyty / pożyczki)
-
- gwarancje portfelowe
-

- poręczenia indywidualne
- nie rozważamy uczestnictwa we wdrażaniu instrumentów finansowych w ramach PROW 2014-2020

8. Które z następujących czynników są ważne dla Państwa instytucji finansowej przy podejmowaniu decyzji o tym, czy wdrażać instrumenty finansowe w ramach PROW 2014-2020 (0 - nieważny, 5 - bardzo ważny):

	0	1	2	3	4	5
skala środków, z których moglibyśmy korzystać	☐	☐	☐	☐	☐	☐
możliwe wynagrodzenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
minimalny wkład własny pośrednika finansowego	☐	☐	☐	☐	☐	☐
minimalny okres budowy portfela	☐	☐	☐	☐	☐	☐
prostota systemu (w tym m. in. obowiązki sprawozdawcze)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakres informacji niezbędny do przygotowania się do procesu wyboru pośredników	☐	☐	☐	☐	☐	☐
wyniki, jakie trzeba osiągnąć	☐	☐	☐	☐	☐	☐
parametry produktu (np. okres spłaty, kwota kredytu, przeznaczenie kredytu, oprocentowanie)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ustalenie grupy docelowej	☐	☐	☐	☐	☐	☐
inne (jakie?)						

9. Czy Państwa zdaniem następujące produkty finansowe oferowane w ramach PROW 2014-2020 spotkałyby się z zainteresowaniem grup docelowych (0 - brak zainteresowania, 5 - bardzo duże zainteresowanie)?

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
kredyty / pożyczki o niskim (preferencyjnym) oprocentowaniu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gwarancje / poręczenia kredytów / pożyczek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gwarancje / poręczenia kredytów / pożyczek z subsydiowaniem odsetek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
kredyty / pożyczki o niskim (preferencyjnym) oprocentowaniu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gwarancje / poręczenia kredytów / pożyczek	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gwarancje / poręczenia kredytów / pożyczek z subsydiowaniem odsetek	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Jak duży jest Państwa zdaniem popyt poszczególnych ankietowanych grup na kredyty / pożyczki według rodzaju i wartości (0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐

11. Jak duży jest Państwa zdaniem popyt poszczególnych ankietowanych grup w zależności od okresu finansowania (0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
do 12 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12-24 miesiące	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24-60 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
60-120 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
120-180 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
powyżej 180 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
do 12 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12-24 miesiące	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24-60 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
60-120 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
120-180 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
powyżej 180 miesięcy	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Jak duży jest Państwa zdaniem popyt poszczególnych ankietowanych grup w zależności od przeznaczenia finansowania (0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
zapotrzebowanie na kapitał obrotowy, w tym zakup nasion	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup maszyn i urządzeń	☐	☐	☐	☐	☐	☐
budowa i modernizacja budynków	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup gruntów rolnych	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup innych nieruchomości	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup środków transportu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup zwierząt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
inne (jakie?)						

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
zapotrzebowanie na kapitał obrotowy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup maszyn i urządzeń	☐	☐	☐	☐	☐	☐
budowa i modernizacja budynków	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup gruntów rolnych	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup innych nieruchomości	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup środków transportu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zakup zwierząt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
inne (jakie?)						

13. Czy od którejkolwiek z ankietowanych grup Państwa instytucja finansowa żąda innego i/lub wyższego zabezpieczenia niż w przypadku innych klientów?

Właściciele gospodarstw rolnych		Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	
☐	TAK	☐	TAK
☐	NIE	☐	NIE

Jeśli udzielono odpowiedzi „Tak” - jakie są to zabezpieczenia? Jaka jest wysokość dodatkowego (wyższego) zabezpieczenia?

14. Jak ważne są następujące czynniki przy podejmowaniu decyzji o udzieleniu kredytu / pożyczki/ poręczenia grupom docelowym (0 - mało ważne, 5 - bardzo ważne)?

Właściciele gospodarstw rolnych	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu (dotyczy przedsiębiorstw)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
historia kredytowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępne zabezpieczenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ryzyko inwestycyjne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
polityka kredytowa banku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sytuacja finansowa klienta, w tym jej poprawa / pogorszenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
obroty oraz wzrost / spadek zysków	☐	☐	☐	☐	☐	☐
inne (jakie?)						

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
historia kredytowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępne zabezpieczenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ryzyko inwestycyjne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
polityka kredytowa banku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sytuacja finansowa klienta, w tym jej poprawa / pogorszenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
obroty oraz wzrost / spadek zysków	☐	☐	☐	☐	☐	☐
inne (jakie?)						

15. Czy popyt na finansowanie zgłaszany przez ankietowane grupy zmienił się w ciągu ostatnich 3 lat (2015-2017)?

Właściciele gospodarstw rolnych	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
☐ popyt wzrósł	☐ popyt wzrósł
☐ popyt spadł	☐ popyt spadł
☐ popyt nie zmienił się	☐ popyt nie zmienił się

16. Czy Państwa zdaniem popyt na finansowanie zgłaszany przez ankietowane grupy zmieni się w ciągu najbliższych 3 lat (2018-2020)?

Właściciele gospodarstw rolnych	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
☐ popyt wzrośnie	☐ popyt wzrośnie
☐ popyt spadnie	☐ popyt spadnie
☐ popyt nie zmieni się	☐ popyt nie zmieni się

17. Czy w ciągu ostatnich 3 lat (2015-2017) Państwa zdaniem zmienił się dostęp ankietowanych grup do finansowania?

Właściciele gospodarstw rolnych	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
☐ poprawił się	☐ poprawił się
☐ pogorszył się	☐ pogorszył się
☐ nie zmienił się	☐ nie zmienił się

18. Czy w ciągu ostatnich 3 lat (2015-2017) Państwa zdaniem zmienił się dostęp ankietowanych grup do gwarancji / poręczeń udzielanych ze środków publicznych (unijnych i krajowych)?

Właściciele gospodarstw rolnych	Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego
☐ poprawił się	☐ poprawił się
☐ pogorszył się	☐ pogorszył się
☐ nie zmienił się	☐ nie zmienił się

4 Kwestionariusz do wywiadów z interesariuszami

1. Jakie są główne wyzwania / bariery związane z finansowaniem sektora rolnego (np. sytuacja finansowa gospodarstw / przedsiębiorstw, środowisko regulacyjne, zabezpieczenia itp.)?
2. Jakie są formy (kredyt inwestycyjny, kredyt obrotowy, kredyt w rachunku bieżącym, leasing itp.) i parametry (okres kredytowania, oprocentowanie, okres karencji) finansowania najbardziej poszukiwanego przez właścicieli gospodarstw rolnych / przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego?
3. Czy w ciągu ostatnich 5 lat odnotowano jakiś trend w zakresie popytu na finansowanie wśród gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego?
4. Czy w ciągu ostatnich 5 lat wystąpiły istotne zmiany zakresu i formy bankowych i pozabankowych ofert finansowych?
5. Proszę wymienić niektóre możliwe trendy w zakresie popytu na finansowanie w najbliższych 3 latach.
6. Jakie są najpowszechniejsze oczekiwania / propozycje zgłaszane przez właścicieli gospodarstw rolnych / przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego odnośnie oferty finansowej i wsparcia publicznego w tym obszarze?
7. Jakiego typu właściciele gospodarstw rolnych / przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego mają największe problemy z uzyskaniem kredytu / pożyczki?
8. Jakie są główne przyczyny ograniczonego dostępu grup docelowych do finansowania (np. niedokładne informacje, asymetria w dostępie do informacji, procedury bankowe, złożoność projektów, wysokie ryzyko inwestycyjne, struktura zobowiązań, długi okres spłaty, niska efektywność kosztowa, ryzyko regulacyjne, dostępne zabezpieczenia itp.)?
9. W jakim stopniu obecne oferty finansowania przez banki i inne instytucje finansowe odpowiadają na popyt zgłaszany przez gospodarstwa rolne i przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego?
10. Jak odpowiednie i efektywne są subsydia odsetkowe i poręczenia / gwarancje oferowane przez ARiMR?
11. Czy w obydwu grupach docelowych występuje niezaspokojony popyt na instrumenty finansowe?
12. Kto powinien znaleźć się w głównej grupie odbiorców kredytów / pożyczek bądź gwarancji oferowanych w ramach PROW 2014-2020: wg wielkości i rodzaju gospodarstwa rolnego, jego rentowności itp. / wielkości przedsiębiorstwa przetwórstwa, branży itp.?
13. Jakie powinny być główne cele przyznawania finansowania zwrotnego w ramach PROW (np. rozbudowa i modernizacja budynków, zakup maszyn, w tym używanych, zakup inwentarza żywego itp. / rozbudowa i modernizacja budynków, zakup maszyn i urządzeń, zakup środków transportu itp.)?
14. Jakie są optymalne rodzaje (pożyczka/kredyt i/lub gwarancja/poręczenie) i parametry (przedmiot finansowania, okres kredytowania, oprocentowanie, okres karencji) instrumentów finansowych w ramach PROW 2014-2020?

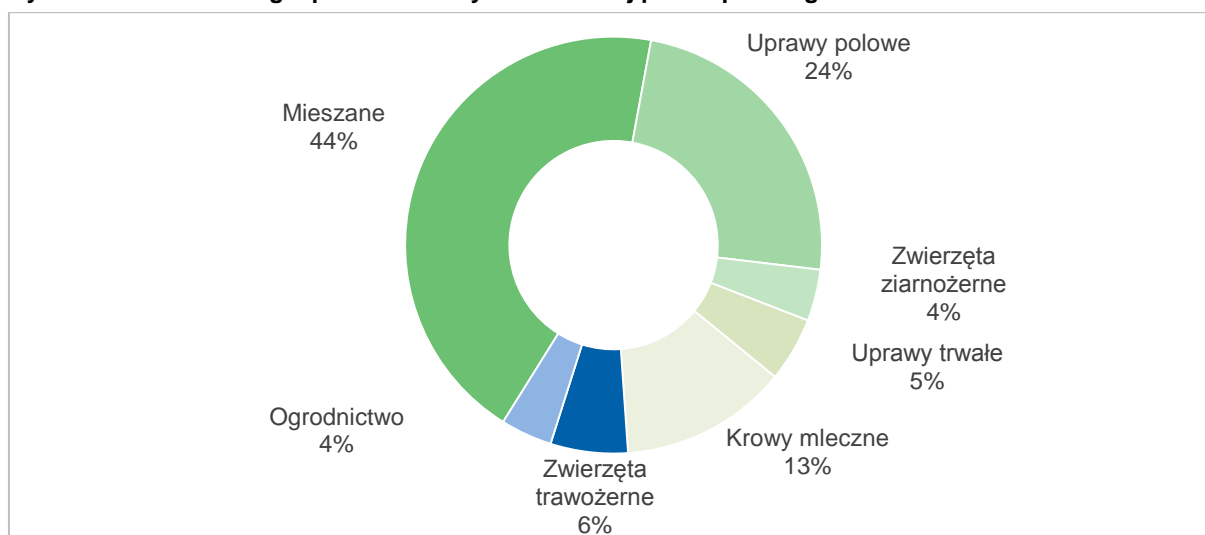
5 Próba gospodarstw rolnych wg polskiego FADN

Tabela 30. Główne parametry dla badanej próby w porównaniu z ogólną populacją

Podstawowe parametry dla pola obserwacji w porównaniu z ogólną populacją	Jednostka	Ogólna populacja	Badana próba	Udział badanej próby w ogólnej populacji (%)
Produkcja standardowa	mln zł	73 609	68 563	93,0%
Powierzchnia użytków rolnych	tys. ha	14 447	12 291	85,1%
Liczba zwierząt	LU	10 377 506	10 056 995	96,9%
Liczba pełnoetatowych pracowników	AWU	2 811 622	1 869 527	66,5%
Liczba gospodarstw rolnych	liczby bezwzględne	1 506 620	730 879	48,5%

Źródło: Polski FADN

Rysunek 40. Struktura gospodarstw rolnych w badanej próbie polskiego FADN

Źródło: Polski FADN

Tabela 31. Gospodarstwa rolne według typów rolniczych

Zmienna FADN	Jednostka	Gospodarstwa rolne według typów rolniczych							
		Razem	Uprawy polowe	Ogrodnictwo	Uprawy trwałe	Krowy mleczne	Zwierzęta trawożerne	Trzoda chlewna	Mieszane
Liczba reprezentowanych gospodarstw rolnych		730 908	176 342	27 266	33 466	92 019	44 619	31 614	325 582
Nakłady pracy	AWU	1,7	1,6	2,6	2,0	1,8	1,5	2,2	1,6
Powierzchnia użytków rolnych	ha	19,5	25,8	6,4	8,5	21,5	17,7	22,1	17,7
Zwierzęta - stan średnioroczny	LU	13,8	1,4	0,3	0,1	25,3	14,3	81,5	13,1
Produkcja ogółem	zł	125 709	109 841	247 280	93 005	139 434	52 040	551 905	92 317
Koszty ogółem	zł	115 061	103 747	182 659	80 598	114 587	57 341	466 428	92 998
W tym koszty bezpośrednie	zł	58 846	42 480	77 562	19 309	56 937	22 726	361 620	46 296
Dopłaty do działalności operacyjnej	zł	26 046	31 280	7 155	12 355	34 085	30 246	27 587	23 203
Raty dopłat do inwestycji	zł	952	1 008	573	1 551	1 694	449	1 964	652
Wartość dodana netto	zł	45 432	48 553	101 416	39 173	62 456	25 531	132 658	29 143
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	zł	35 007	35 006	71 146	25 338	58 715	22 527	111 400	20 567
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną z rodziny	zł/FWU	23 889	25 362	46 088	18 895	33 641	15 766	67 389	14 907
Aktywa ogółem - w tym państwowe	zł	73 8507	806 354	579 064	675 099	949 833	661 956	1 259 107	621 845
Zobowiązania ogółem - w tym państwowe	zł	39 702	58 122	71 856	24 660	42 566	17 493	134 222	21 635
Inwestycje netto	zł	-9 148	-8 688	-7 862	-13 577	-10 302	-9 353	-12 336	-10 782

Źródło: Polski FADN

Tabela 32. Gospodarstwa rolne według wielkości ekonomicznej

Zmienna FADN	Jednostka	Gospodarstwa rolne wg wielkości ekonomicznej						
		Razem	Bardzo małe	Małe	Średnio-małe	Średnio-duże	Duże	Bardzo duże
Liczba reprezentowanych gospodarstw rolnych		730 980	273 994	307 446	95 337	35 714	16 219	2 197
Nakłady pracy	AWU	1,7	1,2	1,6	1,9	2,3	4,3	24,3
Powierzchnia użytków rolnych	ha	19,5	8,0	15,1	26,8	44,8	100,0	742,5
Zwierzęta - stan średnioroczny	LU	13,8	2,8	8,8	23,0	41,2	93,0	638,5
Produkcja ogółem	zł	125 709	28 613	71 329	170 430	335 299	1 143 036	6 986 049
Koszty ogółem	zł	115 061	29 089	66 095	144 587	280 028	970 857	7 407 842
W tym koszty bezpośrednie	zł	58 846	10 539	29 122	73 858	154 763	603 891	4 008 198
Dopłaty do działalności operacyjnej	zł	26 046	10 446	22 259	39 802	60 227	109 677	731 485
Raty dopłat do inwestycji	zł	952	49	502	2 154	4 986	6 720	16 078
Wartość dodana netto	zł	45 432	9 864	29 746	71 919	132 386	381 124	1 635 025
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego	zł	35 007	8 638	25 754	64 937	116 610	279 260	189 916
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną z rodziny	zł/FWU	23 889	7 158	16 853	36 405	61 441	150 058	451 113
Aktywa ogółem - w tym państwowe	zł	738 507	337 103	613 413	1 121 671	1 822 527	3 601 127	12 921 825
Zobowiązania ogółem - w tym państwowe	zł	39 702	1 582	13 071	51 381	150 671	618 577	1 936 192
Inwestycje netto	zł	-9148	-9 148	-11 083	-13 030	-7 072	46 551	-113 730

Źródło: Polski FADN

6 Orientacyjne wsparcie publiczne z polskiego PROW

Cel	Działanie	Publ. razem w euro	%
Priorytet 1: Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie i leśnictwie oraz na obszarach wiejskich ⁶⁷			
1A: Wspieranie innowacyjności, współpracy i rozwoju bazy wiedzy • 1,41% wydatków z PROW	01 wiedza		
	02 doradztwo		
	16 współpraca		
1B: Wzmacnianie powiązań (za pomocą badań itp.) • 90 operacji opartych na współpracy	16 współpraca		
1C: Szkolenia • 261 811 uczestników szkoleń	01 wiedza		
Priorytet 2: Zwiększenie rentowności gospodarstw i konkurencyjności wszystkich rodzajów rolnictwa we wszystkich regionach oraz promowanie innowacyjnych technologii w gospodarstwach i zrównoważonego zarządzania lasami		4 763 996 612	35,00
2A: Wyniki gospodarstwa rolnego • 2,85% gospodarstw ze wsparciem PROW • 154 670 uczestników szkoleń • 56 500 beneficjentów korzystających z doradztwa	01 wiedza	34 799 855	0,26
	02 doradztwo	75 000 519	0,55
	04 inwestycje	2 784 696 981	20,46
	06 rozwój gospodarstwa / firmy	1 117 521 534	8,21
	16 współpraca	33 999 093	0,25
2B: Wymiana pokoleniowa • 1,91% młodych rolników ze wsparciem PROW	06 rozwój gospodarstwa / firmy	717 978 630	5,27
Priorytet 3: Wspieranie organizacji łańcucha żywnościowego, w tym przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, dobrostanu zwierząt oraz zarządzania ryzykiem w rolnictwie		1 517 142 719	11,15
3A: Poprawa konkurencyjności producentów rolnych • 4,12% gospodarstw rolnych ze wsparciem PROW • 1 809 założonych grup producentów • 25 950 gospodarstw w programach jakościowych • 36 251 uczestników szkoleń	01 wiedza	8 700 069	0,06
	03 programy jakościowe	28 003 300	0,21
	04 inwestycje	693 052 019	5,09
	07 podstawowe usługi	63 248 582	0,465
	09 grupy producentów	372 268 848	2,73
	16 współpraca	33 999 093	0,25
3B: Zapobieganie ryzyku i zarządzanie ryzykiem gospodarstwa rolnego • 990 beneficjentów inwestujących w zapobieganie ryzyku	01 wiedza	2 899 882	0,02
	05 przywracanie potencjału rolnego	314 970 926	2,31
Priorytet 4: Odtwarzanie, ochrona i wzbogacanie ekosystemów związanych z rolnictwem i leśnictwem ⁶⁸		4 190 791 136	30,79
4A Różnorodność biologiczna • 14,74% gruntów rolnych objętych umowami	01 wiedza	11 599 951	0,09
	04 inwestycje	99 276 000	0,73
	10 RŚK (Rolno-środowiskowo-	1 366 679 125	10,04

⁶⁷ Dla Priorytetu 1 nie wskazano alokacji środków finansowych, ponieważ wydatki są rozłożone na inne obszary docelowe.

⁶⁸ Wydatki w ramach Priorytetu 4 są zaplanowane dla całego priorytetu, a nie dla poszczególnych obszarów docelowych.

	klimatyczne)		
4B Gospodarka wodna	11 rolnictwo ekologiczne	699 942 890	5,14
• 14,37% gruntów rolnych objętych umowami	13 obszary z ograniczeniami	1 983 293 170	14,57
4C Erozja gleby i gospodarowanie glebą			
• 19,09% gruntów rolnych objętych umowami			
4A i 4C	08 inwestycje leśne	30 000 000	0,22
Priorytet 5: Promowanie efektywnego gospodarowania zasobami i wspieranie przechodzenia w sektorach rolnym, spożywczym i leśnym na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu		270 989 060	1,99
5E Ochrona pochłaniaczy dwutlenku węgla i pochłanianie dwutlenku węgla	08 inwestycje leśne	270 989 060	1,99
• zalesienie 82 000 ha			
Priorytet 6: Promowanie włączenie społecznego, zmniejszenia ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich		2 226 028 954	16,36
6A Tworzenie miejsc pracy	06 rozwój gospodarstwa / firmy	479 359 101	3,52
• utworzono 16 550 miejsc pracy			
6B LEADER	07 podstawowe usługi	1 011 689 498	7,43
• 58,19% populacji obszarów wiejskich obejmują lokalne strategie rozwoju	19 LEADER i CLLD	734 980 355	5,40
• 5,41% populacji obszarów wiejskich korzysta z ulepszonych usług/infrastruktury			
• utworzono 5 943 miejsc pracy (poprzez LEADER)			
Działanie 113 Wcześniejsza emerytura		319 985 099	2,35
Pomoc techniczna		323 277 848	2,37
Całkowite wydatki publiczne w euro		13 612 211 428	100

Źródło: Aktualna wersja PROW - dane MRiRW

7 Instrumenty finansowe w Polsce w okresie programowania 2007-2013

W ramach Polityki Spójności w okresie programowania 2007-2013 Polska otrzymała ok. 67 mld euro. Środki te zostały wykorzystane w ramach 5 krajowych Programów operacyjnych (PO), w których Instytucją Zarządzającą było Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR), i 16 Regionalnych Programów operacyjnych (RPO), w których Instytucjami Zarządzającymi były samorzady wojewódzkie. Krajowe PO były następujące:

- Infrastruktura i Środowisko (PO IŚ);
- Innowacyjna Gospodarka (PO IG);
- Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW);
- Kapitał Ludzki (PO KL); i
- PO Pomoc Techniczna.

Programowanie i wdrożenie instrumentów inżynierii finansowej (obecnie - instrumentów finansowych) w okresie programowania 2007-2013 regulowały Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (art. 44), Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 (art. 43-46) i nota wyjaśniająca COCOF (COCOF 10-0014 / 04).

Zastosowanie IF zostało ograniczone do następujących obszarów: wsparcie dla MŚP, efektywność energetyczna, rozwój miast i rynek pracy.

W okresie programowania 2007-2013 IF mogły być wdrażane w ramach jednego z dwóch modeli:

- Model bezpośredni (jednostopniowy), tzn. bez funduszu powierniczego, w którym pośrednicy finansowi (tzn. instytucje przekazujące wsparcie ostatecznym odbiorcom) byli wybierani przez Instytucję Zarządzającą; lub
- Model dwustopniowy (z funduszem powierniczym), w którym Instytucja Zarządzająca powierza instytucji finansowej rolę zarządzającego funduszem powierniczym (Zarządzający), który wybiera pośredników finansowych.

IF zostały wprowadzone we wszystkich 16 RPO i w czterech krajowych PO: PO IŚ, PO RPW i PO KL. Na wdrożenie IF w ramach tych programów przeznaczono kwotę ok. 4,8 mld zł.

Na wdrożenie IF w ramach 16 RPO na lata 2007-2013 przeznaczono kwotę ok. 3,7 mld zł. We wszystkich RPO wprowadzono instrumenty wsparcia dla MŚP (pożyczki i gwarancje⁶⁹). Samorzady większości województw postanowiły zastosować model bezpośredni (jednostopniowy, tzn. bez funduszu powierniczego).

W przypadku siedmiu RPO na lata 2007-2013 wprowadzono model dwustopniowy obejmujący inicjatywę JEREMIE (wsparcie dla MŚP). Rolę Zarządzającego Funduszem Powierniczym pełnili BGK i Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy.

Na podstawie umowy między Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) i BGK, w ramach PO RPW wprowadzono również w modelu dwustopniowym IF dla MŚP (początkowo gwarancje, a następnie pożyczki).

W przypadku pięciu RPO wprowadzono IF (pożyczki) w modelu dwustopniowym (pod nazwą JESSICA) dla celów rewitalizacji obszarów miejskich. EBI działał w charakterze Zarządzającego Funduszami Powierniczymi. EBI wybrał trzy banki do prowadzenia Funduszu Rozwoju Obszarów Miejskich:

---

⁶⁹ W ramach RPO dla województwa pomorskiego i zachodniopomorskiego wdrożono również pilotażowo instrumenty kapitałowe.

- BGK (finansowanie projektów miejskich w następujących województwach: wielkopolskie, część pomorskiego i mazowieckiego);
- BZ WBK SA (część województwa zachodniopomorskiego); i
- Bank Ochrony Środowiska SA (województwo śląskie i część zachodniopomorskiego).

W ramach PO KL wprowadzono dwa IF:

- Preferencyjne mikrokredyty dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą;
- Pilotażowy IF dla podmiotów gospodarki społecznej (w formie pożyczek preferencyjnych).

W ramach PO IŚ wprowadzono następujące IF:

- Fundusz Pożyczkowy Wspierania Innowacji; pożyczki dla MŚP były udzielane bezpośrednio przez PARP;
- Inwestycje w *venture capital* / fundusze *private equity*;
- Fundusz Gwarancyjny PO IŚ; BGK wprowadził gwarancje portfelowe dla kredytów na rozwój innowacyjnej działalności MŚP; kredytów udzielało 10 banków (nie mających statusu pośredników finansowych) współpracujących z BGK.

W ramach siedmiu RPO oraz PO RPW, BGK (działając w charakterze Zarządzającego Funduszem Powierniczym) wybrał 80 pośredników finansowych z którymi podpisano 383 umowy. Wyboru pośredników dokonano na podstawie procedur konkursowych (obok ustawy o zamówieniach publicznych).

W ramach Działania 6.2 PO KL pożyczki były udzielane przez pośredników wybranych w konkursie (poza ustawą o zamówieniach publicznych) przez instytucje pośredniczące (głównie Wojewódzkie Urzędy Pracy). Wybrano ogółem 19 pośredników finansowych (w tym dwa lokalne banki spółdzielcze).

W ramach Działania 2.9 PO KL wdrożono pilotażowy instrument finansowy dla podmiotów gospodarki społecznej.

W przypadku wyżej wymienionych programów pośrednikami finansowymi były głównie fundusze pożyczkowe i poręczeniowe działające na rynkach lokalnych oraz (rzadziej) ponadregionalnych. W perspektywie 2007-2013 spodziewano się braku zainteresowania IF ze strony sektora bankowego. Tylko kilka podmiotów, głównie lokalnych banków spółdzielczych, wzięło udział w konkursach na pośredników finansowych. W ramach inicjatywy JEREMIE rolę pośrednika finansowego pełnił tylko jeden bank działający w całym kraju. Podmioty z sektora bankowego uczestniczyły jedynie we wdrażaniu instrumentów finansowych w ramach Funduszu Gwarancyjnego PO IŚ. Nie pełniły one jednak funkcji pośredników finansowych, ale instytucji finansowych zapewniających finansowanie dłużne, które zostało potem objęte gwarancjami.

8 Dostępność pożyczek i gwarancji udzielanych w ramach RPO 2014-2020 (Cel tematyczny 3) dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

RPO	Rodzaj produktu	Wartość (tys. zł)	Okres spłaty (mies.)	Okres karencji (mies.)	Oprocentowanie	Ostateczni odbiorcy	Ograniczenia dla przedsiębiorstw rolnych
Pomorskie	Mikrokredyt	do 100	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Pomorskie	Pożyczka rozwojowa	100-300, ew. do 600 z wkładu PF	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Wielkopolskie	Mikrokredyt	do 100 lub 25 euro z wpf	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Wielkopolskie	Pożyczka rozwojowa	100-500	84	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Małopolskie	Pożyczka	10-1000	84	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP ponad 24 miesiące	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Małopolskie	Pożyczka dla start-upów	10-1000	84	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP do 24 miesięcy	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Łódzkie	Mikrokredyt na inwestycje i kapitał obrotowy	do 70	36	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Łódzkie	Pożyczka na inwestycje i kapitał obrotowy	do 500	120	6	rynkowe	MŚP	brak
Łódzkie	Pożyczka inwestycyjna	300-2000	120	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Opolskie	Pożyczka na małe inwestycje	do 150	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Opolskie	Pożyczka na duże inwestycje	do 2000	84	6	rynkowe	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego

RPO	Rodzaj produktu	Wartość (tys. zł)	Okres spłaty (mies.)	Okres karencji (mies.)	Oprocentowanie	Ostateczni odbiorcy	Ograniczenia dla przedsiębiorstw rolnych
					preferencyjne <i>de minimis</i>		
Dolnośląskie	Pożyczka rozwojowa	do 500	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Zachodnio-pomorskie	Mikrokredyt	do 100	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Zachodnio-pomorskie	Pożyczka na inwestycje i kapitał obrotowy	100-500	84	8	rynkowe	małe i mikro	brak
Zachodnio-pomorskie	Pożyczka inwestycyjna	500-1000	120	12	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Lubelskie	Mała pożyczka	do 250	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Lubelskie	Duża pożyczka	250-1000	96	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Pomorskie	Pożyczka na innowacje	200-5000	120	24	preferencyjne	przedsiębiorstwa we wczesnej fazie rozwoju	brak
Pomorskie	Pożyczka inwestycyjna	300-1000	84	12	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	
Pomorskie	Pożyczka profilowana	300-1000	84	12	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	
Podlaskie	Pożyczka na inwestycje rozwojowe	do 1000	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	

RPO	Rodzaj produktu	Wartość (tys. zł)	Okres spłaty (mies.)	Okres karencji (mies.)	Oprocentowanie	Ostateczni odbiorcy	Ograniczenia dla przedsiębiorstw rolnych
Lubuskie	Duża pożyczka	500-2000	120	12	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego, pod warunkiem wyłączenia finansowania inwestycji w produkcję i pierwszy etap przetwarzania produktów rolnych - działalność dotycząca produktów rolnych ujętych w Załączniku I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w wyniku czego dany produkt jest produktem ujętym w Załączniku
Lubuskie	Mała pożyczka	do 500	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego z zastrzeżeniem powyższych ograniczeń
Podkarpackie	Pożyczka standardowa	do 120	60	6 lub 3 mies. w każdym okresie 12 mies.	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Kujawsko-Pomorskie	Pożyczka dla mikro-przedsiębiorstw	do 100	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Kujawsko-Pomorskie	Pożyczka na działalność badawczo-rozwojową	200-2000	96	36	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Kujawsko-Pomorskie	Pożyczka na zmianę modelu biznesowego	300-1000	84	12	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Warmińsko-Mazurskie	Pożyczka rozwojowa	5-1000	96	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP działające nie dłużej niż 3 lata	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Warmińsko-Mazurskie	Pożyczka inwestycyjna z premią	5-1000	96	12	preferencyjne	MŚP	niedostępna dla gospodarstw rolnych

RPO	Rodzaj produktu	Wartość (tys. zł)	Okres spłaty (mies.)	Okres karencji (mies.)	Oprocentowanie	Ostateczni odbiorcy	Ograniczenia dla przedsiębiorstw rolnych
Mazowieckie	Mała pożyczka	10-250	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Mazowieckie	Duża pożyczka	500-2500	96	do 24	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Świętokrzyskie	Pożyczka dla MŚP	do 1000	60	6	rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego
Wielkopolskie	Poręczenie	75% kapitału / do 2 mln	84		rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	MŚP	brak w przypadku oprocentowania rynkowego, pod warunkiem wyłączenia finansowania inwestycji w produkcję i pierwszy etap przetwarzania produktów rolnych - działalność dotycząca produktów rolnych ujętych w Załączniku I do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w wyniku czego dany produkt jest produktem ujętym w Załączniku
Pomorskie	Poręczenie	do 500	84		rynkowe preferencyjne <i>de minimis</i>	małe i mikro	brak w przypadku warunków rynkowych

9 Finansowanie inwestycji dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego – przykładowe oferty banków*

* Informacje ze stron internetowych banków na dzień 20.02.2018 r.

Credit Agricole	<p>Kredyt inwestycyjny dla gospodarstw rolnych, cel - budowa, modernizacja lub renowacja budynków</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 5 mln zł / do 90% wartości inwestycji • Zapadalność - do 30 lat • Oprocentowanie - 3M WIBOR + marża 2% <p>Kredyt inwestycyjny dla gospodarstw rolnych, cel - zakup nowego lub używanego sprzętu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 5 mln zł / do 100% wartości inwestycji • Zapadalność - do 12 lat • Oprocentowanie - 3M WIBOR + marża 2%
BGŻ BNP PARIBAS	<p>Pożyczka leasingowa - zakup środka trwałego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota pożyczki - do 400 000 zł / do 100% wartości inwestycji • Okres finansowania - do 7 lat • Oprocentowanie - brak danych <p>Agro Lider</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota pożyczki - do 1 mln zł • Zapadalność - do 15 lat • Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża
A'CONTO	<p>Kredyt dla rolników, cel - każdy związany z prowadzeniem gospodarstwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 300 000 zł • Zapadalność - do 144 miesięcy • Oprocentowanie - brak danych <p>Pożyczka na zakup zwierząt hodowlanych, cel - zakup zwierząt hodowlanych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota pożyczki - do 200 000 zł / do 100% wartości inwestycji • Zapadalność - do 120 rat <p>Oprocentowanie - brak danych</p>
NEO BANK	<p>Gospodarczy kredyt inwestycyjny dla rolników, cel - projekty inwestycyjne, w tym rozwój gospodarstwa (możliwość finansowania kilku inwestycji)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - brak danych • Zapadalność - do 300 miesięcy • Oprocentowanie - brak danych (prawdopodobnie ustalane indywidualnie)
BANK ZACHODNI WBK	<p>AGRO inwestycja - cel - finansowanie zakupu środków trwałych innych niż grunty i nieruchomości</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 85% nakładów inwestycyjnych • Zapadalność - do 5/10 lat • Oprocentowanie - wg stopy stałej lub zmiennej <p>AGRO budowa, cel - budowa, modernizacja, renowacja budynków dla zwierząt gospodarskich wraz z wyposażeniem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 90% nakładów inwestycyjnych • Zapadalność - do 15 lat • Oprocentowanie - wg stopy stałej lub zmiennej <p>Pożyczka inwestycyjna ARiMR - finansowanie zakupu m. in. sprzętu rolniczego, maszyn do przetwórstwa, budowy budynków dla zwierząt gospodarskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 5 mln zł dla gospodarstw, 8 mln zł dla działów specjalnych produkcji rolnej i do 16 mln zł dla zakładów przetwórstwa / 70-80% inwestycji • Zapadalność - do 15 lat

	<ul style="list-style-type: none"> Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża (klient płaci 0,67 odsetek, nie mniej niż 3%)
Nest Bank	<p>Kredyt dla rolnika, cel - brak danych</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 350 000 zł Zapadalność - do 144 miesięcy Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża
ALIOR BANK	<p>Kredyt na inwestycje w sektorze rolnym, cel - projekty inwestycyjne</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - brak danych Zapadalność - do 20 lat Oprocentowanie - brak danych
Bank Pekao	<p>Standardowy kredyt inwestycyjny, cel - zakup nowych i używanych maszyn, urządzeń, pojazdów rolniczych, inwestycje w nieruchomości, zakup stada</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 80% wartości inwestycji Zapadalność - do 10 lat Oprocentowanie - WIBOR 1M lub 3M + marża <p>Prosty kredyt inwestycyjny (AGROSIL), cel - zakup nowych i używanych maszyn, urządzeń, pojazdów dla rolnictwa</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 300 000 zł Zapadalność - do 7 lat Oprocentowanie - WIBOR 1M lub 3M + marża <p>Kredyt inwestycyjny z subsydiowaniem odsetek przez ARiMR - finansowanie zakupu m. in. sprzętu rolniczego, maszyn do przetwórstwa, budowy budynków dla zwierząt gospodarskich</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 5 mln zł dla gospodarstw, 8 mln zł dla działów specjalnych produkcji rolnej i do 16 mln zł dla zakładów przetwórstwa Zapadalność - do 15 lat Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża do 2,55 p.p. (klient płaci 0,67 odsetek, nie mniej niż 3%)
BPS	<p>Kredyt Szybka Inwestycja AGRO - różne nakłady inwestycyjne w gospodarstwie rolnym</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 1 mln zł Zapadalność - do 30 lat Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża <p>Finansowanie Fabryczne Ursus, cel - zakup ciągników, przyczep, maszyn i urządzeń produkowanych przez Ursus S.A., przeznaczonych dla rolnictwa</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 8 mln zł / do 80% wartości inwestycji Zapadalność - do 15 lat Oprocentowanie - 0,67 x (WIBOR 3M + marża 2,5 p.p.) <p>Linia kredytowa PR, cel - inwestycje w przetwarzanie produktów rolnych</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 16 mln zł / do 80% inwestycji Zapadalność - do 15 lat Oprocentowanie - WIBOR 3M + 2,5% (płatne przez kredytobiorcę w wysokości 0,67 oprocentowania, min. 3%)
Spółdzielcza Grupa Bankowa	<p>Kredyt inwestycyjny SGB Agro, cel - projekty związane z działalnością rolniczą</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - 85% wartości inwestycji (w zależności od wartości nieobciążonych gruntów) Zapadalność - do 20-25 lat <p>Oprocentowanie - WIBOR 3M + stała marża banku</p> <p>Linia kredytowa PR, cel - wdrażanie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, ryb, skorupiaków i mięczaków oraz zakup udziałów/akcji</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - do 5 mln zł dla gospodarstw, 8 mln zł dla działów specjalnych produkcji rolnej i do 16 mln zł dla zakładów przetwórstwa Zapadalność - do 15 lat Oprocentowanie - WIBOR 3M + stała marża banku <p>Linia kredytowa RR, cel - wdrażanie inwestycji w rolnictwo i rybactwo śródlądowe</p> <ul style="list-style-type: none"> Kwota kredytu - dla gospodarstw do 5 mln zł i 80% nakładów inwestycyjnych, 8 mln zł i

	<p>70% nakładów inwestycyjnych dla działów specjalnych produkcji rolnej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zapadalność - 15 lat • Oprocentowanie - WIBOR 3M + stała marża
Krakowski Bank Spółdzielczy	<p>Kredyt inwestycyjny, cel - projekty rozwojowe obejmujące np. zakup maszyn, urządzeń, środków transportu, nieruchomości, materiałów i produktów przeznaczonych dla potrzeb budowy, modernizacji i przebudowy aktywów produkcyjnych lub gospodarstw</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - brak danych • Zapadalność - do 15 lat • Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża <p>Kredyt inwestycyjny „Prosta inwestycja”, cel - zakup środków transportu, maszyn, urządzeń i wyposażenia; gruntów rolnych, działek budowlanych; budynków i budowli wykorzystywanych na cele prowadzenia działalności gospodarczej, a także budowa, odbudowa, renowacja lub modernizacja budynków i obiektów wykorzystywanych do prowadzenia działalności gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 500 000 zł / wkład własny 10% - 20% • Zapadalność - do 10 lat • Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża <p>Linia kredytowa PR, cel - wdrażanie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, ryb, skorupiaków i mięczaków oraz zakup udziałów lub akcji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kwota kredytu - do 5 mln zł dla gospodarstw rolnych, 8 mln zł dla działów specjalnych produkcji rolnej i do 16 mln zł dla zakładów przetwórstwa • Zapadalność - do 15 lat • Oprocentowanie - WIBOR 3M + 2,5 p.p. (klient płaci 0,67% odsetek, nie mniej niż 3%)

10 Finansowanie leasingu – przykładowe oferty

* Informacje ze stron internetowych banków na dzień 24.04.2018 r.

<p>BGŻ BNP PARIBAS</p>	<p>Rodzaje kredytów leasingowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> Pożyczka leasingowa: podstawowym zabezpieczeniem jest finansowany środek trwały Europejski pożyczka leasingowa: podstawowym zabezpieczeniem jest finansowany środek trwały oraz cesja należności z tytułu dotacji unijnych <p>Długi okres finansowania: 7 lat lub dłużej</p> <p>Brak wkładu własnego lub niski wkład własny: możliwość finansowania do 100% inwestycji brutto</p> <p>W zł i euro: w zależności od tego, w jakiej walucie podmiot uzyskuje przychody</p> <p>Możliwość finansowania projektów dotowanych ze środków UE</p> <p>Na środki trwałe: maszyny, urządzenia, środki transportu i nieruchomości</p> <p>Nie trzeba być płatnikiem VAT: wygodna forma finansowania</p> <p>Minimum formalności: uproszczona procedura i szybka decyzja o przyznaniu finansowania</p> <p>Wysokie kwoty kredytu: Maksymalna kwota kredytu zależy od zdolności kredytowej i ceny finansowanego środka trwałego. Możliwość finansowania VAT</p>
<p>EKO LEASING POLSEFF</p>	<p>Inwestycje w nowoczesne rozwiązania na rzecz zmniejszenia zużycia energii. W ramach współpracy między BGŻ Paribas a Europejskim Bankiem Odbudowy i Rozwoju w oparciu o Program Finansowania Zrównoważonej Energii w Polsce (PolSEFF).</p> <p>Zmniejszenie kosztów energii i kosztów operacyjnych o min. 20%</p> <p>Premia ekologiczna za obniżenie całkowitych kosztów finansowania</p> <p>Finansowanie energooszczędnych maszyn i urządzeń z listy LEME (www.polseff2-leasing.org)</p> <p>Kwota leasingu: do równowartości 250 000 euro</p> <p>Okres finansowania: 3-7 lat</p> <p>Waluta: zł</p> <p>Kryteria kwalifikacyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> Finansowane są wyłącznie nowe maszyny i urządzenia Spółka musi spełniać definicję MŚP zgodnie z rekomendacją KE, tzn. zatrudniać do 249 osób, mieć obroty do 50 mln euro lub aktywa o wartości do 43 mln euro Oprocentowanie - WIBOR 3M + marża
<p>Bank Zachodni WBK</p>	<p>Cel: maszyny, urządzenia i linie technologiczne</p> <p>Okres finansowania: 12-72 miesiące</p> <p>Pierwsza płatność od 1%</p> <p>Kredyt dla rolników</p> <p>Cel: nowe lub używane maszyny</p> <p>Okres finansowania - do 120 miesięcy</p> <p>Wkład własny: od 0%</p> <p>Prowizja: od 0 zł</p> <p>Możliwość wyboru częstotliwości spłat: miesięczna, kwartalna, półroczna lub sezonowa</p> <p>Oryginalne programy współpracy z wybranymi dostawcami oferującymi korzystne warunki zakupu i finansowania</p> <p>Finansowanie gruntów rolnych</p> <p>Cel: zakup gruntów rolnych (uniwersalność: różnicowane uprawy, hodowla, leasing)</p> <p>Wartość gruntów: od 50 000 zł</p> <p>Wkład własny: 1%</p> <p>Prowizja: od 1%</p> <p>Okres finansowania - do 30 lat</p> <p>Wielkość gospodarstwa powinna być nie mniejsza niż 10 lub 7 hektarów</p> <p>Możliwość dwóch rat sezonowych rocznie</p>

SGB LEASING	<p>Cel: Ciągniki rolnicze, maszyny i urządzenia do uprawy, siewu i zbioru płodów rolnych, maszyny i urządzenia do hodowli, specjalne pojazdy do transportu zwierząt, wyposażenie gospodarstw hodowlanych, inne maszyny i urządzenia rolnicze.</p> <p>Leasing: operacyjny, finansowy, zwrotny</p> <p>Okres leasingu do 84 miesięcy</p> <p>Wpłata początkowa od 0%</p> <p>Raty: równe, degresywne, sezonowe</p> <p>Finansowanie nowych i używanych maszyn i urządzeń</p>
--------------------	--

11 Krajowe instrumenty pomocowe na lata 2007-2014

Na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2007 r. w sprawie szczegółowego zakresu i kierunków działań ARiMR oraz sposobów ich realizacji, Agencja mogła udzielać pomocy finansowej w formie:

1	Dopłat do oprocentowania kredytów na realizację inwestycji w rolnictwo i przetwarzanie produktów rolnych i kredytów „klęskowych”
2	Częściowej spłaty kapitału kredytu bankowego przeznaczonego na realizację wyżej wymienionych inwestycji
3	Gwarancji i poręczeń na spłatę kredytów inwestycyjnych

W latach 2007-2014 aktywne były następujące linie kredytowe z dotacjami z ARiMR:

1	Kredyt na inwestycje w gospodarstwa rolne, działy specjalne produkcji rolnej oraz przetwarzanie produktów rolnych (tj. linia nIP)
2	Kredyt na inwestycje w sektorze rolnym oraz przetwarzanie produktów rolnych przez grupy producentów rolnych (tzw. linia nGR)
3	Kredyt na inwestycje w nowe technologie produkcyjne dla sektora rolnego zapewniające wysoką jakość produktów (tzn. linia nNT)

Pomoc udzielana przez Agencję może być wykorzystywana wyłącznie na inwestycje związane z produkcją lub przetwarzaniem produktów rolnych wyszczególnionych w Załączniku 1 do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).

Od stycznia 2009 r. pożyczki na realizację inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych mogły być udzielane wyłącznie MŚP.

Maksymalna intensywność pomocy dla gospodarstw rolnych wynosiła 40% udzielonej pożyczki, a dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego - 50% kwoty pożyczki. Pomoc w formie gwarancji i spłaty kredytów inwestycyjnych mogła być udzielana do maksymalnej kwoty 1 mln zł. Poręczenia mogły być udzielane w wysokości do 60%, a gwarancje do 80% kwoty kredytu.

Kredyt na inwestycje w gospodarstwa rolne, działy specjalne produkcji rolnej oraz przetwarzanie produktów rolnych (linia nIP) mógł być udzielany na następujące rodzaje działalności:

Produkcja roślinna, uprawa warzyw, ogrodnictwo	
Hodowla zwierząt	
Produkcja roślinna połączona z hodowlą zwierząt (działalność mieszana)	
Działy specjalne produkcji rolnej	
Produkcja spożywcza - podkategoria DA	

W przypadku gospodarstw rolnych kredyt mógł być wykorzystany m. in. na:

Budowę, odbudowę, renowację połączoną z modernizacją budynków wykorzystywanych na cele produkcji rolnej, przechowywania, magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży	
--	---

Zakup lub instalacja maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej, przechowywania, magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży

W przypadku przetwarzania produktów rolnych kredyt mógł być wykorzystany m. in. na:

Budowę, odbudowę, renowację połączoną z modernizacją budynków wykorzystywanych w celu przetwarzania i przechowywania produktów rolnych

Zakup lub instalację maszyn i urządzeń do przechowywania lub magazynowania produktów rolnych przeznaczonych do przetwórstwa, zapewnienie jakości i bezpieczeństwa żywności, przetwarzanie produktów rolnych przez przechowywanie produktów gotowych i półproduktów i przygotowanie ich do sprzedaży

Kwota kredytu wraz z dotacją nie mogła przekraczać:

- 80% wartości nakładów inwestycyjnych na jedno gospodarstwo rolne, nie więcej niż 4 mln zł;
- 70% wartości nakładów inwestycyjnych na działki specjalne produkcji rolnej, nie więcej niż 8 mln zł;
- 70% wartości nakładów inwestycyjnych na przetwarzanie produktów rolnych, nie więcej niż 16 mln zł;

Oprocentowanie kredytu było zmienne i nie mogło przekraczać 1,5 x stopy redyskonta weksli przyjmowanych od banków do redyskonta przez Narodowy Bank Polski rocznie.

Odsetki na rzecz banku były płatne przez:

- kredytobiorcę - w wysokości połowy oprocentowania kredytu, nie mniej niż 2% rocznie;
- Agencję - pozostała kwota.

Kredyt mógł zostać udzielony na nie więcej niż 8 lat, z czego okres karencji w spłacie kredytu nie mógł przekraczać 2 lat.

12 Szczegółowe warunki dwóch linii kredytowych udzielanych przez ARiMR (na lata 2014-2020)

Re. 1

Linia RR - kredyty na inwestycje w rolnictwie

Kredyty na inwestycje w rolnictwie (linia RR) mogą być udzielane na następujące rodzaje działalności:

- uprawy jednoroczne;
- uprawy trwałe;
- rozmnażanie roślin;
- hodowla zwierząt;
- uprawa roślin w połączeniu z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana);
- przygotowanie nasion do siewu;
- działy specjalne produkcji rolnej;
- hodowla i chów ryb słodkowodnych w stawach rybnych

Kredyt może być udzielany na inwestycje służące przynajmniej jednemu z następujących celów:

Inwestycje w gospodarstwa rolne lub działy specjalne produkcji rolnej:

- poprawa ogólnej efektywności i trwałości gospodarstwa rolnego, w szczególności poprzez zmniejszenie kosztów produkcji lub usprawnienie produkcji i zmianę jej charakteru (np. poprzez zmianę kierunku produkcji lub technologii produkcji);
- poprawa stanu środowiska, BHP lub standardów dobrostanu zwierząt, pod warunkiem, że inwestycje przekraczają odpowiednie standardy UE-T;
- budowa i ulepszanie infrastruktury związanej z rozwojem, adaptacją i modernizacją rolnictwa, w tym dostęp do gruntów rolnych, konsolidacja i ulepszanie stanu gruntów, oszczędność i dostawy energii i wody;
- realizacja zobowiązań rolno-środowiskowo-klimatycznych, w tym ochrona bioróżnorodności gatunkowej i siedliskowej oraz podnoszenie użyteczności publicznej obszarów Natura 2000 i innych systemów naturalnych o wysokiej wartości zidentyfikowanych w ramach krajowych i regionalnych programów rozwoju obszarów wiejskich MSxx, o ile te inwestycje nie są produktywne.

Kredyt na inwestycje w rolnictwie (linia RR) może zostać wykorzystany na finansowanie następujących inwestycji w gospodarstwa rolne lub działy specjalne produkcji rolnej:

- Budowa, odbudowa, renowacja w połączeniu z:
  - modernizacją budynków i budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej, przechowywania, magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży, w tym sprzedaży bezpośredniej, w tym także sanitariatów znajdujących się w tych budynkach;
  - zakupem i montażem instalacji technicznych, wyposażenia, kosztami rozbiórki i utylizacji

---

materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki

- Zakup lub instalacja maszyn, urządzeń i wyposażenia do produkcji rolnej, przechowywania, magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży, w tym sprzedaży bezpośredniej, obejmujących w szczególności: Sprzęt do uprawy, pielęgnacji, ochrony, zapładniania i zbioru roślin, ciągniki rolnicze, przyczepy, maszyny i urządzenia do przygotowywania, przechowywania, czyszczenia, sortowania, kalibracji lub konfekcjonowania produktów rolnych, maszyny i urządzenia do przygotowywania i przechowywania pasz, maszyny i urządzenia do pojenia i karmienia zwierząt, sprzęt do dojenja i przechowywania mleka;
- Zakup gruntów rolnych (w części nieprzekraczającej 10% całości planowanych nakładów inwestycyjnych wskazanych w tym wierszu), o ile w ciągu 10 lat poprzedzających dzień złożenia wniosku kredytowego zakup tych gruntów nie był objęty pomocą publiczną;
- Zakup budynków i budowli wykorzystywanych do produkcji rolnej, przechowywania, magazynowania, przygotowania produktów rolnych do sprzedaży, w tym sprzedaży bezpośredniej, w tym także sanitariatów znajdujących się w tych budynkach;
- Zakładanie i wyposażanie sadów lub plantacji roślin wieloletnich, w tym plantacji roślin energetycznych;
- Wyposażenie pastwisk i wybiegów dla zwierząt, w szczególności koszty ogrodzeń i budowy;
- Budowa ujęć wody, zakup i instalacja urządzeń do uzdatniania, dostarczania i przechowywania wody bądź nawadniania ciśnieniowego;
- Zakup i budowa budynków i budowli bądź zakup i instalacja maszyn i urządzeń do ochrony środowiska lub poprawy dobrostanu zwierząt, w tym przechowywania, czyszczenia i separacji nawozów i odpadów, sprzęt do mycia i czyszczenia dla potrzeb produkcji rolnej, zakup myjni dla zwierząt dla potrzeb produkcji w gospodarstwie, budowa oczyszczalni ścieków;
- Zakup i instalacja urządzeń do pozyskiwania energii odnawialnej, urządzeń do utwardzania placów manewrowych, zakup i budowa kotłowni do ogrzewania budynków i budowli do produkcji roślinnej i zwierzęcej, zakup i montaż ogrodzenia gospodarstwa rolnego lub działu specjalnego produkcji rolnej;
- Zakup komputerów i oprogramowania ułatwiającego prowadzenie działalności rolniczej, w tym programów księgowych;
- Koszty ogólnozakładowe bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją inwestycji, których wysokość nie przekracza 12% kwoty kredytu, w tym:
  - sporządzenie dokumentacji technicznej inwestycji;
  - opłaty patentowe i licencyjne;
  - koszty planowania przestrzennego, nadzoru architektonicznego, budowlanego lub konserwatorskiego;

Kredyt na inwestycje w rolnictwie mogą otrzymać następujące podmioty:

-
- Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa;
  - Niebędące w trudnej sytuacji;
  - Nie posiadające jeszcze niezrealizowanego zobowiązania do zwrotu pomocy, wynikającego z wcześniejszej decyzji Komisji Europejskiej uznającej tę pomoc za niezgodną z prawem

i niezgodną z rynkiem wewnętrznym. W przypadku inwestycji realizowanych w gospodarstwie rolnym, kwota kredytu nie może przekroczyć 80% wartości inwestycji kapitałowych bądź kwoty 5 mln zł.

Oprocentowanie kredytu jest zmienne i nie może być wyższe niż stopa referencyjna WIBOR 3M powiększona o nie więcej niż 2,5 p.p.

Kwota pomocy udzielonej na podstawie Rozporządzenia Komisji (UE) nr 702/2014 na inwestycje w gospodarstwa rolne i działy specjalne produkcji rolnej nie może przekroczyć 500 000 euro na jedno przedsiębiorstwo i projekt inwestycyjny.

Kredytu można udzielić na okres maksymalnie 15 lat.

Okres karencji w spłacie kredytu (który się liczy od dnia zawarcia umowy kredytowej do terminu płatności pierwszej raty kapitałowej określonej w umowie kredytowej) nie może przekraczać dwóch lat.

Dotacje są zwrotne wraz z odsetkami obliczanymi jak dla zaległości podatkowych za okres od dnia wypłaty przez Agencję dotacji na rzecz banku do dnia ich zwrotu na rachunek Agencji, natomiast kolejne nie są należne, jeśli kredytobiorca:

- nie zrealizował jednego z celów wskazanych w planie inwestycyjnym i umowie kredytowej;
- bez zgody banku przeniósł własność gruntów rolnych, gospodarstw lub ich części, innych obiektów lub wyposażenia zakupionego z kredytu, jeśli przeniesienie to miało miejsce podczas okresu kredytowania lub po jego zakończeniu, ale przed upływem 5 lat od ich zakupu.

Re 2

Linia PR - kredyty na inwestycje w przetwarzanie produktów rolnych

Kredyt z dotacją na inwestycje w przetwarzanie produktów rolnych (linia PR) może zostać udzielony na następujące rodzaje działalności:

- Wytwarzanie produktów spożywczych;
- Wytwarzanie miodów pitnych i cydru;
- Wytwarzanie materiałów paliwowych ze słomy lub produktów z innych roślin wieloletnich.

Kredyt z dotacją na finansowanie inwestycji w przetwarzanie (linia PR) może zostać udzielony na inwestycje, które służą przynajmniej jednemu z następujących celów:

Inwestycje w przetwarzanie produktów rolnych:

- Poszerzanie oferty towarów i jej lepsza adaptacja do wymogów rynku;
- Poprawa efektywności produkcji polegająca przede wszystkim na redukcji kosztów produkcji;
- Poprawa warunków pracy i lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich.

Kredyt z dodatkową płatnością na sfinansowanie inwestycji w przetwarzanie (linia PR) może zostać wykorzystany na:

Budowę lub renowację połączoną z modernizacją budynków i budowli wykorzystywanych do przetwarzania i przechowywania produktów rolnych, w tym infrastruktury technicznej stanowiącej integralną część tych budynków i budowli.

Zakup lub zakup i instalacja maszyn i urządzeń do:

- Przechowywania produktów rolnych i ich przygotowania do przetwarzania, przy zapewnieniu jakości i bezpieczeństwa żywności;
- Przetwarzania produktów rolnych;
- Przechowywania produktów i półproduktów oraz ich przygotowanie do sprzedaży;
- Maszyny i urządzenia zakupione bądź zakupione i zainstalowane nie mogą mieć więcej niż 5 lat w dniu ich sprzedaży i nie mogą zostać zakupione przy wykorzystaniu środków publicznych

Kredyt może zostać udzielony następującym podmiotom:

-
- Osoby fizyczne;
  - Osoby prawne;
  - Jednostki organizacyjne bez osobowości prawnej;
  - Przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP);
  - niebędące w trudnej sytuacji;
  - W przypadku inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, kwota kredytu nie może przekroczyć 70% wartości inwestycji kapitałowych bądź kwoty 16 mln zł.
  - Oprocentowanie kredytu jest zmienne i nie może być wyższe niż stopa referencyjna WIBOR 3M powiększona o nie więcej niż 2,5 p.p.
  - Całkowita kwota pomocy de minimis dla rolnictwa udzielonej jednemu przedsiębiorstwu w ciągu trzech lat (tzn. w bieżącym roku podatkowym i w ciągu 2 poprzednich lat podatkowych) nie może przekroczyć równowartości 30 000 euro.
  - Kredytu można udzielić na okres maksymalnie 15 lat.
  - Okres karencji w spłacie kredytu (który się liczy od dnia zawarcia umowy kredytowej do terminu płatności pierwszej raty kapitałowej określonej w umowie kredytowej) nie może przekraczać dwóch lat.
  - Dotacje są zwrotne wraz z odsetkami obliczanymi jak dla zaległości podatkowych za okres od dnia wypłaty przez Agencję dotacji na rzecz banku do dnia ich zwrotu na rachunek Agencji, natomiast kolejne nie są należne, jeśli kredytobiorca:
  - nie wdroży planu inwestycyjnego lub nie rozpocznie działalności zgodnie z planem inwestycyjnym i umową kredytową;
  - wykorzysta kredyt niezgodnie z celem wskazanym w planie inwestycyjnym i umowie kredytowej;
  - W planach finansowych Agencji na lata 2015-2017 zapisano następujące kwoty dotacji do kredytów inwestycyjnych i kredytów z częściową spłatą kapitału:
  - 2015 r. - 293,1 mln zł lub 93,3% wykorzystano zgodnie z zasadami rachunkowości memoriałowej;
  - 2016 r. - 94,6 mln zł lub 88,7% środków wykorzystano zgodnie z zasadami rachunkowości memoriałowej;

- 2017 r. - 95,5 mln zł. Zgodnie z zasadą memoriałową, wykorzystano 87,9% środków;

W latach 2015-2017, w ramach linii kredytowych PR, RR i Z banki spółdzielcze udzieliły 10 479 kredytów inwestycyjnych na kwotę ogółem 2,9 mld zł, w tym⁷⁰:

- 7 484 kredyty w ramach linii Z (71,4% liczby kredytów) o wartości 1,45 mld zł (49,3% wartości ogółem);
- 2 990 kredyty w ramach linii RR (28,5% liczby kredytów) o wartości 1,49 mld zł (50,6% wartości kredytów ogółem);
- 5 kredytów w ramach linii PR (1% liczby kredytów ogółem) o wartości 5,57 mln zł (tzn. >1% wartości kredytów ogółem).

Kredyty połączone z dotacjami były przyznawane przez 6 banków. Informacje na temat liczby i wartości udzielonych kredytów są podane w poniższej tabeli:

Tabela 33. Liczba i wartość udzielonych kredytów (w tys. zł)

Bank		2015	2016	2017	Razem
BGŻ BNP Paribas S.A.	liczba kredytów	1 508	1 225	1 050	3 783
	kwota kredytu	535 681	377 937	309 990	1 223 608
	% wartości ogółem	49,92%	37,67%	35,61%	41,52%
	% liczby ogółem	42,83%	33,67%	31,63%	36,10%
BPS S.A.	liczba kredytów	792	944	887	2 623
	kwota kredytu	185 347	201 822	193 082	580 251
	% wartości ogółem	17,27%	20,12%	22,18%	19,69%
	% liczby ogółem	22,49%	25,95%	26,72%	25,03%
BZ WBK S.A.	liczba kredytów	34	26	39	99
	kwota kredytu	8 813	6 315	11 013	26 141
	% wartości ogółem	0,82%	0,63%	1,26%	0,89%
	% liczby ogółem	0,97%	0,71%	1,17%	0,94%
Pekao S.A.	liczba kredytów	67	59	17	143
	kwota kredytu	14 494	10 249	14 922	39 665
	% wartości ogółem	1,35%	1,02%	1,71%	1,35%
	% liczby ogółem	1,90%	1,62%	0,51%	1,36%
KBS Kraków	liczba kredytów		3	1	4
	kwota kredytu		134,0	21,5	155,5
	% wartości ogółem		0,01%	0,00%	0,01%
	% liczby ogółem		0,08%	0,03%	0,04%

⁷⁰ Dane ARiMR

Bank		2015	2016	2017	Razem
SGB-Bank S.A.	liczba kredytów	1 120	1 381	1 326	3 827
	kwota kredytu	328 783	406 719	341 594	1 077 097
	% wartości ogółem	30,64%	40,54%	39,24%	36,55%
	% liczby ogółem	31,81%	37,96%	39,94%	36,52%
Razem	liczba kredytów	3 521	3 638	3 320	10 479
	kwota kredytu	1 073 118	1 003 177	870 623	2 946 918

Źródło: ARiMR

Według danych ARiMR, w latach 2015-2017 większość środków pochodzących z kredytów bankowych połączonych z dotacjami została przeznaczona na następujące cele (w tys. zł):

- zakup gruntów rolnych - 1 452 300;
- zakup, budowa budynków dla zwierząt gospodarskich - 641 488;
- zakup maszyn i urządzeń do produkcji rolnej - 160,76;
- zakup ciągników - 145 382;
- zakup, budowa, odbudowa, renowacja połączona z modernizacją innych budynków - 110 574;
- szklarnie i tunele foliowe - 103 603;
- zakup kompletnych linii technologicznych - 92 513;
- zakup kombajnów - 60 018;
- zakup innych maszyn i urządzeń - 59 371;
- odbudowa, remont połączony z modernizacją budynków dla zwierząt gospodarskich - 39 987;
- zakup, budowa silosów - 14 749;
- urządzenia do konserwowania żywności [ang. curing squares] - 12 536;
- zakup sadzonek roślin wieloletnich - 8 994;
- budowa, modernizacja ujęć wodnych - 1 677;
- budowa budynków do przetwórstwa produktów rolnych - 1 154;
- budowa przyłączy kanalizacyjnych - 607;
- zakup maszyn i urządzeń do przetwórstwa produktów rolnych - 401;
- budowa, modernizacja oczyszczalni ścieków - 7,6;

W latach 2015-2017 nie udzielono żadnych poręczeń ani gwarancji spłaty kredytów bankowych.

13 Poprzednie zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.1.

ARiMR ogłosiła cztery zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.1.

Tabela 34. Zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.1.

Rok	Liczba wniosków	Wartość	Liczba umów	Wartość
2015	2 471	922,6 mln zł	1 157	397,2 mln zł
2016	30 523	5,9 mld zł	12 248	2,4 mld zł
2017	1 511	610,7 mln zł	126	38,2 mln zł
2018	21 376	4,2 mld zł	0	0

Źródło: ARiMR

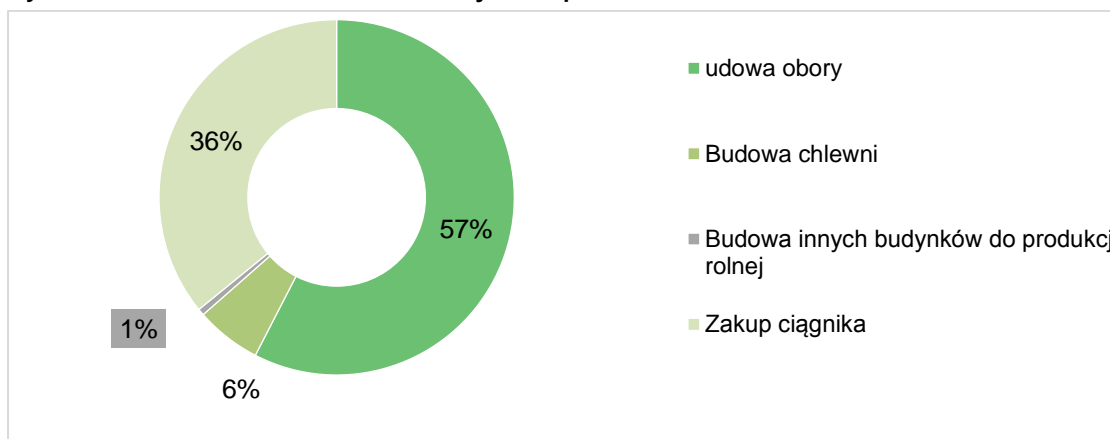
Szczegółowe informacje na temat kosztów kwalifikowalnych wyszczególnionych we Wnioskach o wypłatę (WoW) przedstawione są poniżej.

Tabela 35. Poniesione koszty kwalifikowalne - Wnioski o wypłatę (WoW) na dzień 31.12.2017 r. (w tys. zł)

	Budowa obory	Budowa chlewni	Budowa innych budynków do produkcji rolnej	Zakup ciągnika
Poniesione koszty kwalifikowalne razem	48 934	17 986	38 264	154 717

Źródło: ARiMR

Rysunek 41 Udział kosztów kwalifikowanych w oparciu o WoW na dzień 12.12.2017 r.

Źródło: ARiMR

Tabela 36 Liczba operacji w podziale na kategorie wsparcie, w oparciu o podpisanie umowy, na dzień 31.12.2017 r.

	0-100 tys.	100-200 tys.	200-300 tys.	300-400 tys.	400-500 tys.	>500 tys.	Razem
Liczba operacji razem	2 347	4 905	4 110	590	1 374	200	13 526

Źródło: ARiMR

Poniżej przedstawiono całkowitą liczbę i wartość złożonych wniosków na dzień 31.12.2017 r.

Tabela 37 Liczba i wartość złożonych wniosków i podpisanych umów w ramach poddziałania 4.1 na dzień 31.12.2017 r.*

	Złożone wnioski			Podpisane umowy / wydane decyzje (aktywne)		
	liczba	wartość [zł]	średnia wartość (zł)	liczba	wartość [zł]	średnia wartość (zł)
Operacje związane z racjonalizacją technologii produkcji, wprowadzaniem innowacji, zmianą profilu produkcji, zwiększeniem skali produkcji, poprawą jakości produkcji bądź zwiększeniem wartości dodanej produktu	29 763	5 480 084 212	184 124	11 984	2 232 876 654	186 321
Rozwój produkcji prosiąt	609	476 518 373	782 460	183	137 211 993	749 792
Rozwój produkcji mleka krowiego	2 835	955 395 403	337 000	1 019	331 611 696	325 429
Rozwój produkcji bydła mięsnego	1 298	486 048 071	374 459	340	111 906 716	329 137
Razem	34 505	7 398 046 059	214 405	13 526	2 813 607 05	208 015

* Terminy zaproszeń do składania ofert: 19.10.2015 - 17.11.2015, 31.03.2016 - 29.04.2016, 29.06.2017 - 28.07.2017.

Źródło: ARiMR

14 Poprzednie zaproszenia do składania ofert na współfinansowanie w ramach poddziałania 4.2.

Dotychczas Agencja ogłosiła pięć zaproszeń do składania ofert, z których pięte było otwarte w okresie od 30 marca do 29 kwietnia 2018 r.

- W odpowiedzi na ogólne (zwykłe) zaproszenie (dla MŚP) w 2015 r. złożono 834 wnioski o pomoc. Agencja zawarła 363 umowy o pomoc (dwie umowy zostały rozwiązane z inicjatywy beneficjenta);
- W odpowiedzi na zaproszenie tematyczne (współfinansowanie rozpoczęcia działalności) w 2016 r. złożono 293 wnioski; Agencja zawarła 27 umów;
- W odpowiedzi na zaproszenie zwykłe w 2017 r. złożono 808 wniosków. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od przedstawicieli Agencji, na dzień 31 maja więcej niż połowa złożonych wniosków o pomoc była na etapie weryfikacji; Agencja zawarła 91 umów;
- W odpowiedzi na tematyczne zaproszenie do składania ofert w 2017 r. złożono 168 wniosków o pomoc. 145 wniosków było na etapie weryfikacji, zawarto dwie umowy o przyznanie pomocy;
- W odpowiedzi na zaproszenie zwykłe w 2018 r. złożono 1 012 wniosków (4,4 mld zł). Wszystkie wnioski są na etapie weryfikacji.

Z informacji na temat poprzednich zaproszeń do składania ofert wynika, że wnioski złożono w następujących sektorach (sektory PKD). Struktura przyznanego współfinansowania (według sektorów PKD) przedstawiona jest poniżej.

Tabela 38. Liczba wniosków wg sektora PKD

Sektory PKD	Liczba wniosków
Sprzedaż hurtowa zboża, nieprzetworzonego tytoniu, nasion i pasz dla zwierząt	345
Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	300
Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa z drobiu	222
Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw	199
Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich	143
Przetwórstwo mleka i wyrób serów	141
Produkcja soków z owoców i warzyw	111
Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu	91
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż	69
Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	45
Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów	45
Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	36
Produkcja wyrobów z jaj / przetwórstwo miodu	25
Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków	22
Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi	22
Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa	22
Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin	22

Sektory PKD	Liczba wniosków
Przetwórstwo roślin na cele energetyczne	22
Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych	20
Produkcja cydru i pozostałych win owocowych	18
Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych	9
Produkcja win gronowych	6
Produkcja alkoholu etylowego nieprzeznaczonego do konsumpcji	5
Wytwarzanie skrobi i wyrobów skrobiowych	1

Źródło: ARiMR

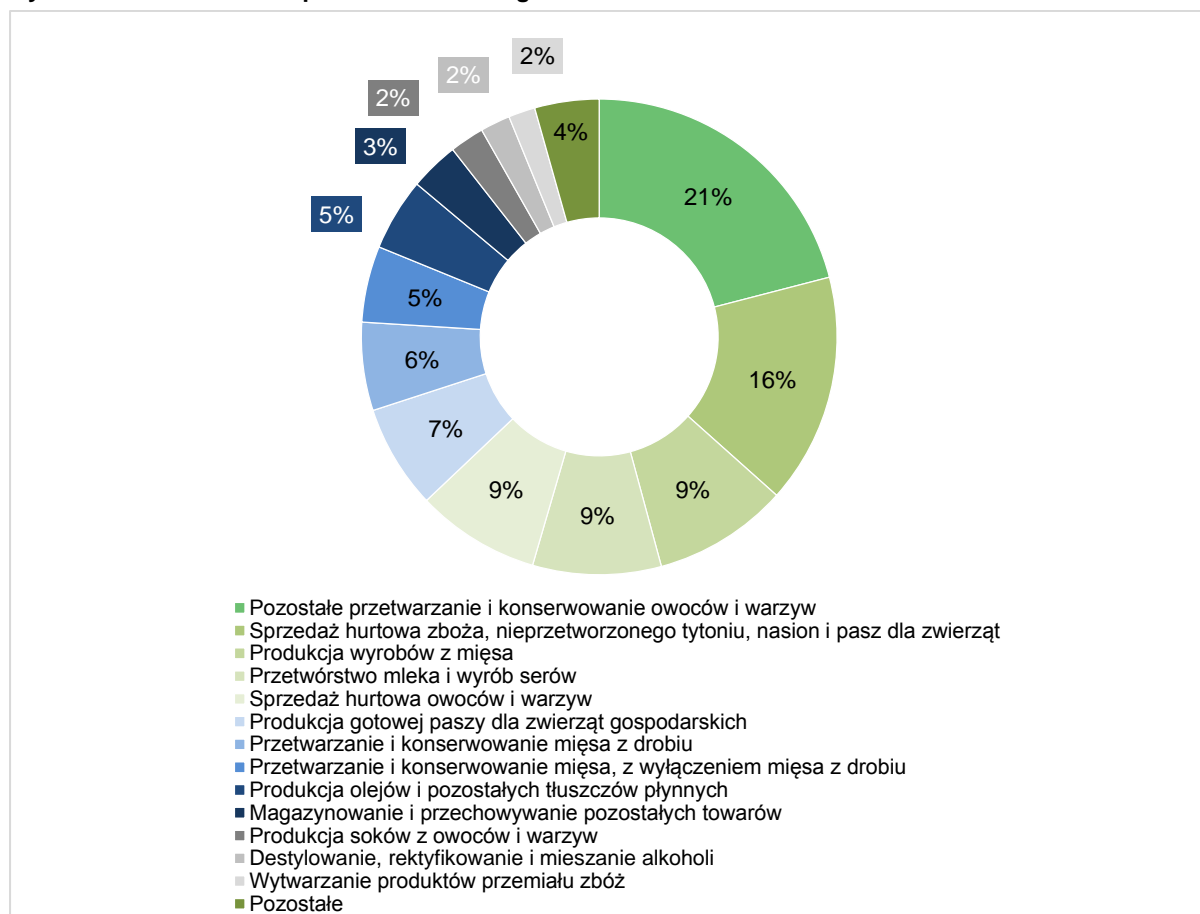
Podmioty działające w sektorze „Przygotowanie przędzy z innych włókien tekstylnych, w tym produkcja nici” nie złożyły ani jednego wniosku.

Tabela 39. Wartość wniosków wg sektorów PKD (w mln zł)

Sektory PKD	Wartość wniosków
Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	143,3
Sprzedaż hurtowa zboża, nieprzetworzonego tytoniu, nasion i pasz dla zwierząt	106,9
Produkcja wyrobów z mięsa	62,8
Przetwórstwo mleka i wyrób serów	59,7
Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw	57,5
Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich	48,3
Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	41
Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu	35,4
Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów	22,8
Produkcja soków z owoców i warzyw	16
Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi	13,9
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż	12,4
Produkcja wyrobów z jaj / przetwórstwo miodu	8,8
Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych	6,4
Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków	6,0
Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	3,4
Produkcja cydru i pozostałych win owocowych	3,1
Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych	1,9
Przetwórstwo roślin na cele energetyczne	1,7
Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin	1,3
Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa	0,7

Źródło: ARiMR

Rysunek 42. Struktura współfinansowania wg sektorów PKD

Źródło: ARiMR

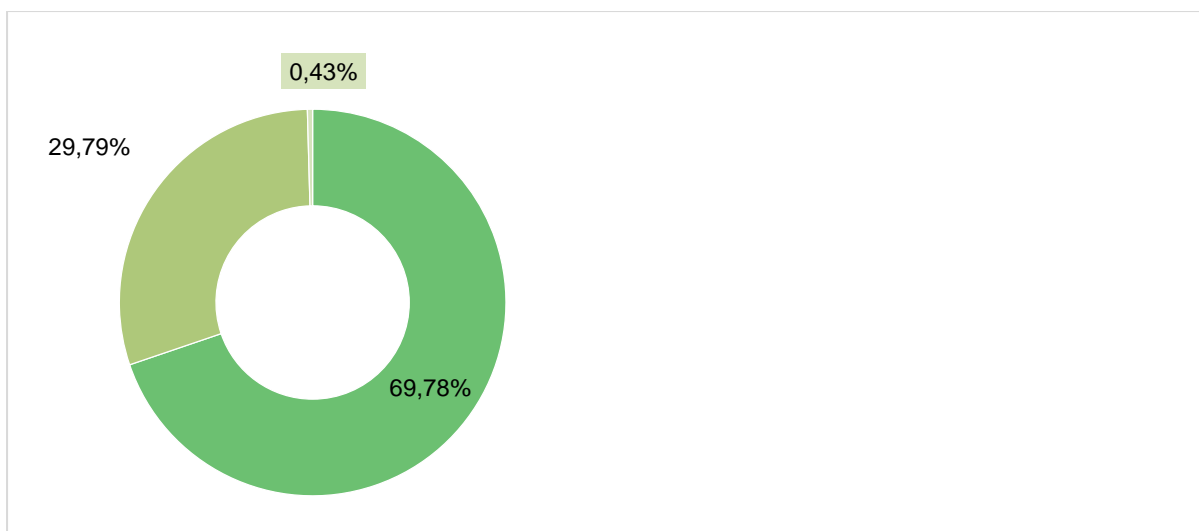
Struktura kosztów kwalifikowalnych wynikających z podpisanych umów jest następująca:

Tabela 40. Struktura kosztów kwalifikowalnych

Prace budowlane	378 mln zł
Zakup maszyn i urządzeń	161,5 mln zł
Zakup aparatów i urządzeń pomiarowych oraz kontrolnych do kontroli procesu produkcji lub przechowywania	1,6 mln zł
Zadania związane z systemami informatycznymi i systemami zarządzania jakością	580 000 zł
Opłaty patentowe i licencyjne	166 000 zł

Źródło: ARiMR

Rysunek 43. Struktura kosztów kwalifikowalnych

Źródło: ARiMR

W ramach Poddziałania 4.2 możliwe jest prowadzenie działalności obejmującej zakup środków będących przedmiotem leasingu. Skala korzystania przez beneficjentów z leasingu jest niewielka – w ramach zwykłych zaproszeń do składania ofert w latach 2015-2017 leasing odpowiadał za koszty ok. 6 mln zł.

Najpowszechniejszym źródłem finansowania wkładu własnego wśród beneficjentów są kredyty bankowe i pożyczki długoterminowe.

Zainteresowanie zaliczkami jest stosunkowo niewielkie: w ramach zwykłej rekrutacji od 2015 r. na 834 złożone wnioski 1/3 wnioskodawców wyraziła chęć otrzymania zaliczki, podczas gdy w 2017 r. na 808 złożonych wniosków 38% wyraziło zamiar pobrania zaliczki. W ramach przeprowadzonej rekrutacji tematycznej (skierowanej do rolników, członków gospodarstwa domowego bądź współmałżonków rolników, dotyczącej wsparcia na rozpoczęcie działalności) w 2016 r. na 293 wnioski o pomoc 12% osób wyraziło chęć otrzymania zaliczki. Najczęściej wybieraną przez beneficjentów formą płatności zaliczkowej są gwarancje bankowe.

15 Podaż finansowania – wyniki ankiety adresowanej do banków, funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych

Aby oszacować podaż finansowania, należy wziąć pod uwagę wyniki ankiety adresowanej do banków oraz funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych. Wyniki te przedstawiono w podziale na trzy grupy instytucji finansowych:

1. Banki komercyjne;
2. Banki spółdzielcze;
3. Fundusze pożyczkowe i fundusze gwarancyjne.

Otrzymane odpowiedzi zostały zagregowane i zanonimizowane.

Re. 1

Banki komercyjne

Ankiety wypełniło 7 banków komercyjnych: Alior Bank SA, Bank Pekao SA, BGŻ BNP Paribas SA, BZ WBK SA, mBank SA, PKO BP SA, ING Bank Śląski SA.

Wszystkie banki komercyjne adresują swoją ofertę finansową do następujących grup docelowych: gospodarstwa rolne (w tym rolnicy indywidualni); przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego o statusie MŚP i duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego (**P1**).

Specjalną ofertę dla tych grup ma (**P2**):

- 7 banków - dla gospodarstw rolnych;
- 5 banków - dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego o statusie MŚP;
- 4 banki - dla dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

Szacowany udział finansowania grup docelowych w portfelu banków komercyjnych waha się od <5% do 10-25% (**P3**).

Zdaniem 6 banków komercyjnych, dostęp gospodarstw rolnych do finansowania w ostatnich 3 latach (**P15**) pogorszył się, a zdaniem jednego banku - pozostał bez zmian. W przypadku przedsiębiorstw - według jednej opinii dostęp pogorszył się, a zdaniem 6 banków pozostał bez zmian.

Trzy banki oceniają, że dostępność gwarancji i poręczeń finansowanych ze środków publicznych (**P16**) dla gospodarstw rolnych poprawiła się, jeden - że się pogorszyła, a trzy - że pozostała bez zmian. W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, zdaniem trzech banków dostęp do gwarancji /poręczeń poprawił się, a zdaniem czterech - pozostał bez zmian.

Bank A skomentował: „Teoretycznie istnieje dostęp do gwarancji (na zasadach *de minimis* dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, a w ramach COSME - zarówno dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, jak i dla rolników). Z naszych doświadczeń wynika, że gwarancja COSME, która jest jedyną gwarancją, z jakiej można skorzystać w przypadku finansowania gospodarstwa rolnego, nie jest zbyt popularna. Naszym zdaniem wynika to ze zmniejszenia kwoty pożyczki i kosztów, jakie musi ponieść pożyczkobiorca”.

Banki komercyjne uczestniczące w badaniu zazwyczaj nie stosują dla grup docelowych wyższego / niższego zabezpieczenia niż dla innych klientów (**P11**).

Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi na **P12** dotyczące znaczenia poszczególnych czynników przy podejmowaniu decyzji w sprawie kredytu / pożyczki (możliwe odpowiedzi: 0 - bez znaczenia, 5 - ważne)

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu (dotyczy spółek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
historia kredytowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępne zabezpieczenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ryzyko inwestycyjne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
polityka kredytowa banku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sytuacja finansowa klienta, w tym jej poprawa / pogorszenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
obroty oraz wzrost / spadek zysków	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
historia kredytowa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
dostępne zabezpieczenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ryzyko inwestycyjne	☐	☐	☐	☐	☐	☐
polityka kredytowa banku	☐	☐	☐	☐	☐	☐
sytuacja finansowa klienta, w tym jej poprawa / pogorszenie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
obroty oraz wzrost / spadek zysków	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bank A wskazał inne czynniki w przypadku finansowania gospodarstw rolnych: wskaźniki finansowe wynikające z rachunku zysków i strat (w przypadku podmiotów prowadzących pełną księgowość) - ocena 5; okres prowadzenia działalności (5); sytuacja finansowa podmiotów powiązanych z klientem (5) i wkład własny (w przypadku kredytów inwestycyjnych) (5). W przypadku finansowania przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego: wskaźniki finansowe wynikające z rachunku zysków i strat (5); okres prowadzenia działalności (5) i sytuacja finansowa podmiotów powiązanych z klientem (5).

W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, Bank B wskazał następujący czynnik: wkład własny (w przypadku kredytów inwestycyjnych) - ocena 5.

Re. 2

Banki spółdzielcze

Ankietę wypełniło 18 banków spółdzielczych: BPS SA, BS Szczytno, BS Ciechanowice, BS Augustów, BS Konopiska, BS Nawa, BS Staroźreby, BS Myszyniec, BS Żurawica, Mazovia Bank Spółdzielczy, BS Adamowo, BS Dobrzeń Wielki, BS Grójec, BS Skierniewice, BS Szumowo, BS Łobżenica, BS Ostrów Mazowiecka, BS Ciechanowiec.

Oferta finansowa wszystkich banków spółdzielczych adresowana jest do gospodarstw rolnych (w tym rolników indywidualnych). Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego należące do kategorii

MŚP są adresatami ofert 10 z tych banków, a duże przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego - jednego (P1).

Specjalną ofertę dla tych grup ma (P2):

- 18 banków spółdzielczych - dla gospodarstw rolnych
- 8 banków spółdzielczych - dla przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego o statusie MŚP
- 1 bank spółdzielczy - dla dużych przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego.

Szacunkowy udział finansowania grup docelowych w portfelu banków spółdzielczych waha się od <5% do >50% w przypadku gospodarstw rolnych i od <5% do 10-25% w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego (P3).

Zdaniem 6 banków spółdzielczych, dostęp gospodarstw rolnych do finansowania w ostatnich 3 latach (P15) poprawił się, zdaniem dwóch banków - pogorszył się, a zdaniem 10 - pozostał bez zmian. W przypadku przedsiębiorstw: zdaniem jednego banku pogorszył się, zdaniem 5 - poprawił się, a zdaniem 7 - pozostał bez zmian.

Cztery banki spółdzielcze oceniają, że dostępność gwarancji i poręczeń finansowanych ze środków publicznych (P16) dla gospodarstw rolnych poprawiła się, dwa - że się pogorszyła, a 11 - że pozostała bez zmian. W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego, zdaniem czterech banków dostęp do gwarancji / poręczeń poprawił się, zdaniem jednego - pogorszył się, a zdaniem 9 - pozostał bez zmian.

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy	3	2	2	1	4	2
zakup maszyn i urządzeń	3	2	2	2	1	5
budowa i modernizacja budynków	3	2	2	2	2	6
zakup gruntów rolnych	6	2	3	4		
zakup innych nieruchomości	4	3	1	5	2	
zakup środków transportu	3	2	1	6	1	2
zakup zwierząt	10	2	1		1	

Banki spółdzielcze uczestniczące w badaniu zazwyczaj nie stosują dla grup docelowych wyższego / niższego zabezpieczenia niż dla innych klientów (P11).

Poniższa tabela przedstawia odpowiedzi na P12 dotyczące znaczenia poszczególnych czynników przy podejmowaniu decyzji w sprawie kredytu / pożyczki (możliwe odpowiedzi: 0 - bez znaczenia, 5 - ważne).

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu (dotyczy spółek)			1	2	4	9
historia kredytowa			1		2	15
dostępne zabezpieczenie			1		2	15
ryzyko inwestycyjne			1		5	11
polityka kredytowa banku			3	2	5	7

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
struktura bilansu	☐	☐	☐	1	6	4
historia kredytowa	☐	☐	1	2	5	3
dostępne zabezpieczenie	☐	☐	☐	1	2	8
ryzyko inwestycyjne	☐	☐	☐	2	3	6
polityka kredytowa banku	☐	☐	2	2	3	3
sytuacja finansowa klienta, w tym jej poprawa / pogorszenie	☐	☐	1	☐	7	3
obroty oraz wzrost / spadek zysków	☐	☐	☐	4	3	4

16 Popyt na finansowanie – wyniki ankiety adresowanej do banków, funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych

Aby oszacować popyt na finansowanie, należy wziąć pod uwagę zarówno wyniki badania CATI (przedstawione w częściach 6.1 i 6.2), jak i wyniki ankiety adresowanej do banków oraz funduszy pożyczkowych i poręczeniowych. Wyniki te przedstawiono w podziale na trzy grupy instytucji finansowych:

1. Banki komercyjne
2. Banki spółdzielcze
3. Fundusze pożyczkowe i fundusze poręczeniowe.

Otrzymane odpowiedzi zostały zregulowane i zanonimizowane.

Re. 1	Banki komercyjne
-------	------------------

Ankiety wypełniło 7 banków komercyjnych: Alior Bank SA, Bank Pekao SA, BGŻ BNP Paribas SA, BZ WBK SA, mBank SA, PKO BP SA, ING Bank Śląski SA

W odpowiedzi na pytania dotyczące zmian i prognoz popytu na finansowanie (**P13** i **P14**):

- Dwa banki komercyjne oceniły, że w przypadku gospodarstw rolnych popyt w ostatnich trzech latach spadł, dwa - że wzrósł, a trzy - że pozostał bez zmian.
- W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego: trzy banki uważają, że popyt w ostatnich trzech latach wzrósł, cztery banki - że pozostał bez zmian;
- Cztery banki oceniają, że w przypadku gospodarstw rolnych w najbliższych trzech latach (2018-2020) popyt wzrośnie, jeden bank - że spadnie, a dwa banki - że pozostanie bez zmian;
- Trzy banki oceniają, że w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w najbliższych trzech latach (2018-2020) popyt wzrośnie, jeden bank - że spadnie, a trzy banki - że pozostanie bez zmian.

Poniżej przedstawiono podsumowanie odpowiedzi banków komercyjnych na P8 dotyczące szacowanego popytu na pożyczki /kredyty według ich rodzaju i kwoty (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt).

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	☐	☐	☒	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	☐	☐	☐	☐	☐	☐

finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	1	2		2	1	1
--	---	---	--	---	---	---

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	1		2	1	2	1
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	1		1	2	2	1
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	1			2	2	1
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł			1	1	1	3
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	2	1	1	1		2
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	1	1	3	1		1
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	1	1		3	1	1
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	1	1		1	2	2
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł		1		2	1	3

Jeden z banków nie odpowiedział na to pytanie.

Poniżej przedstawiono podsumowanie odpowiedzi banków komercyjnych na P9 dotyczące szacowanego popytu na pożyczki /kredyty według okresu kredytowania (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt).

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
Do 12 miesięcy	2	1			2	2
12-24 miesiące		3	1		2	1
24-60 miesięcy			2	2	2	1
60-120 miesięcy			2	1	3	1
120-180 miesięcy					3	4
Ponad 180 miesięcy	1				1	5

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
Do 12 miesięcy	1	1			3	2
12-24 miesiące		1	1	1	3	1
24-60 miesięcy				2	3	2
60-120 miesięcy					5	2
120-180 miesięcy					2	3
Ponad 180 miesięcy	3				1	2

Bank A dodał następujący komentarz: „W przypadku finansowania obrotów poszukiwany okres kredytowania to 24-60 miesięcy. W przypadku inwestycji klient oczekuje długiego okresu kredytowania. Banki niechętnie udzielają finansowania na okres dłuższy niż 180 miesięcy (wyjątkiem jest zakup gruntów rolnych).”

Odpowiedzi banków komercyjnych na **P10** dotyczące celu finansowania były następujące (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy, w tym zakup nasion	☐	☐	☒	☐	☒	☒
zakup maszyn i urządzeń	☐	☐	☐	☒	☒	☒
budowa i modernizacja budynków	☐	☐	☐	☒	☒	☒
zakup gruntów rolnych	☐	☐	☐	☒	☒	☒
zakup innych nieruchomości	☐	☒	☒	☒	☒	☐
zakup środków transportu	☐	☐	☒	☒	☒	☐
zakup zwierząt	☐	☒	☒	☒	☒	☒

Jeden z banków nie odpowiedział na to pytanie.

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy	☐	☐	☐	☒	☒	☒
zakup maszyn i urządzeń	☐	☐	☐	☒	☒	☒
budowa i modernizacja budynków	☐	☐	☒	☒	☒	☐
zakup gruntów rolnych	☒	☒	☒	☐	☒	☐
zakup innych nieruchomości	☐	☐	☒	☒	☒	☐
zakup środków transportu	☐	☐	☒	☒	☒	☐
zakup zwierząt	☒	☒	☐	☒	☒	☐

Jeden z banków nie odpowiedział na to pytanie.

Re. 2 Banki spółdzielcze

Ankiety wypełniło 18 banków spółdzielczych: BPS SA, BS Szczytno, BS Ciechanowice, BS Augustów, BS Konopiska, BS Nawa, BS Staroźreby, BS Myszyniec, BS Żurawica, Mazovia Bank Spółdzielczy, BS Adamowo, BS Dobrzeń Wielki, BS Grójec, BS Skierniewice, BS Szumowo, BS Łobżenica, BS Ostrów Mazowiecka, BS Ciechanowice

W odpowiedzi na pytania dotyczące zmian i prognoz popytu na finansowanie (**P13** i **P14**):

- Pięć banków spółdzielczych oceniło, że w przypadku gospodarstw rolnych popyt w ostatnich trzech latach spadł, sześć - że wzrósł, a siedem - że pozostał bez zmian;

- W przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego: dwa banki uważają, że popyt w ostatnich trzech latach spadł, zero - że wzrósł, a 11 banków - że pozostał bez zmian;
- Osiem banków ocenia, że w przypadku gospodarstw rolnych w najbliższych trzech latach (2018-2020) popyt wzrośnie, dwa - że spadnie, a osiem banków - że pozostanie bez zmian;
- Cztery banki oceniają, że w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w najbliższych trzech latach (2018-2020) popyt wzrośnie, jeden bank - że spadnie, a osiem banków - że pozostanie bez zmian.

Poniżej przedstawiono podsumowanie odpowiedzi banków spółdzielczych na **P8** dotyczące szacowanego popytu na pożyczki /kredyty według ich rodzaju i kwoty (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt).

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="5"/>
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text" value="9"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	<input type="text" value="13"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="8"/>
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="5"/>
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="1"/>
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	<input type="text" value="9"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	<input type="text" value="11"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value=""/>

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	<input type="text" value="7"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value=""/>
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="1"/>
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	<input type="text" value="8"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value=""/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>

Poniżej przedstawiono podsumowanie odpowiedzi banków spółdzielczych na **P9** dotyczące szacowanego popytu na pożyczki /kredyty według okresu kredytowania (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt).

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
Do 12 miesięcy	5	3	5	1	2	1
12-24 miesiące	3	4	2	4	1	3
24-60 miesięcy		1	3	6	3	4
60-120 miesięcy			1	4	7	6
120-180 miesięcy	1	1	1	4	6	4
Ponad 180 miesięcy	4	3	3	1	3	3

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
Do 12 miesięcy	4	1	5	1	3	
12-24 miesiące	3	1	2	3	3	2
24-60 miesięcy	5			4	3	2
60-120 miesięcy	5		1	3	1	4
120-180 miesięcy	5	2	1	2	1	3
Ponad 180 miesięcy	8	1	3	1		1

Odpowiedzi banków spółdzielczych na **P10** dotyczące celu finansowania były następujące (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Gospodarstwa rolne	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy, w tym zakup nasion		2	2	3	5	4
zakup maszyn i urządzeń			2	2	7	6
budowa i modernizacja budynków		1	1	2	8	4
zakup gruntów rolnych			3	3	4	7
zakup innych nieruchomości	1	4	3	6	1	
zakup środków transportu	1	2	5	4	1	2
zakup zwierząt	4	1	2	4	4	1

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy, w tym zakup nasion	3	2	2	1	4	2
zakup maszyn i urządzeń	3	2	2	2	1	5
budowa i modernizacja budynków	3	2	2	2	2	6
zakup gruntów rolnych	6	2	3	4		
zakup innych nieruchomości	4	3	1	5	2	

zakup środków transportu	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="6"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>
zakup zwierząt	<input type="text" value="10"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text"/>

Re. 3 Fundusze pożyczkowe i gwarancyjne

Ankieta wypełniła 11 funduszy pożyczkowych i gwarancyjnych (funduszy). Fundusze te z zasady nie współpracują z gospodarstwami rolnymi, co potwierdziły wywiady i ankieta. Dlatego wyniki przedstawione poniżej dotyczą wyłącznie przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego

W odpowiedzi na pytania dotyczące zmian i prognoz popytu na finansowanie (**P13** i **P14**):

- jeden z funduszy ocenia, że w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w ostatnich trzech latach popyt wzrósł, a 10 funduszy - że pozostał bez zmian;
- sześć funduszy ocenia, że w przypadku przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego w kolejnych trzech latach (2018-2020) popyt wzrośnie, a cztery fundusze - że pozostanie bez zmian.

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
finansowanie kapitału obrotowego do 0,5 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="3"/>
finansowanie kapitału obrotowego od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie kapitału obrotowego od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text"/>
finansowanie kapitału obrotowego powyżej 3 mln zł	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text"/>
finansowanie inwestycji do 0,5 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="5"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie inwestycji od 0,5 mln do 1 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie inwestycji od 1 mln do 3 mln zł	<input type="text"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>
finansowanie inwestycji od 3 mln do 5 mln zł	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="1"/>
finansowanie inwestycji powyżej 5 mln zł	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1"/>

Poniżej przedstawiono podsumowanie odpowiedzi funduszy na **P9** dotyczące szacowanego popytu na pożyczki /kredyty według okresu kredytowania (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt).

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
Do 12 miesięcy	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="2"/>
12-24 miesiące	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text"/>
24-60 miesięcy	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="2"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="4"/>	<input type="text" value="1"/>
60-120 miesięcy	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="1"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="3"/>	<input type="text" value="4"/>

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego anies	0	1	2	3	4	5
120-180 miesięcy	☐	<input type="checkbox" value="1"/>	☐	<input type="checkbox" value="5"/>	<input type="checkbox" value="4"/>	<input type="checkbox" value="1"/>
Ponad 180 miesięcy	☐	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="4"/>	<input type="checkbox" value="3"/>	<input type="checkbox" value="1"/>

Odpowiedzi funduszy na **P10** dotyczące celu finansowania były następujące (możliwe odpowiedzi: 0 - brak popytu, 5 - wysoki popyt):

Przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego	0	1	2	3	4	5
kapitał obrotowy	☐	☐	☐	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="5"/>	<input type="checkbox" value="5"/>
zakup maszyn i urządzeń	☐	☐	☐	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="5"/>	<input type="checkbox" value="4"/>
budowa i modernizacja budynków	☐	☐	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="4"/>	<input type="checkbox" value="3"/>	<input type="checkbox" value="3"/>
zakup gruntów rolnych	☐	<input type="checkbox" value="4"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="3"/>
zakup innych nieruchomości	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="3"/>	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="3"/>
zakup środków transportu	☐	☐	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="4"/>	<input type="checkbox" value="3"/>
zakup zwierząt	<input type="checkbox" value="3"/>	☐	<input type="checkbox" value="3"/>	<input type="checkbox" value="2"/>	<input type="checkbox" value="1"/>	<input type="checkbox" value="2"/>